863.

194

ივერია

1880

წელიწადი მეოთხე

№ III

საქართველოს ეროვნული ბიბლიოთეკა
თბილისი

თფილისი
სტეფანე მელიქიშვილის სტამბა
1880

მესამე წიგნის შინაარსი

ფურცლ.

I. „ვეფხვის-ტყაოსნის“ გაგრძელება — — — 3—54-მდე.

II. „მათიკო“—სუთ-მოქმედებიანი დრამა—აქვსენტი Ваგარლისა — — — — — — — 55—140

III. „ჩაილ-ჰაროლდი“ — რომანი ოთხ ნაწილად ლორდ ბაირონისა, თარგმ. იოსებ ბაქრაძისაგან — — — — — — — — 142—205

IV. „პეპო“—სამ მოქმედებიანი ვოდევილი ბატ. სუნდუკიანცისა, იმისგანვე სომხურიდგან ნათარგმნი 205—288

V. „ზღვარი ვაზისა“—ლექსი, ვ. ო-სა. — — 289—293

VI. ***—ლექსი, იმისივე — — — — — 293—294

VII. ანტონ კათოლიკოზის ისტორიული წერილი 295—317

38

ივერია

№ III

წელიწადი მეოთხე.

გამოდის სამს თვეში ერთხელ.

1880

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 1880 г. 12 Іюля.

[illegible] (= [illegible]) [illegible] (1903 წ.), 1554 [illegible] შემდეგ.

X)

«ვეფხვის ტყაოსნის» განგრძელება 1571 ტაეპის შემდეგ.

იხ. დ. ჩუბინოვის გამოცემა ს.-პეტერბურლს 1860 წელს*)

ტარიელისაგან ინდოთ მეფის სიკვდილის ცნობა.

1573. ქედსა ზედა გადმოჯდეს მეტად დიდი ქარავანი,
(1555) კაცები და სახედრები ერთობ იყო შავოსანი,
გარეშემო მოეკვეტნეს უკანასმო დალალანი
და მეფე ბრძანებს: „მოასსენით, ჩვენ დავჭოვნოთ ცოტა სანი.“

1574. მოასსეს იგი ვაჭარნი და მათი უხუცესია
(1556) უბრძანა: „ვინ სართ შავითა, რად ტანი შეგილესია?“
მათ მოასსენეს: „სითი მოვალთ, მუნ ესე დანაწესია,
და ინდოეთს მისრით მოსრულთა, გვიელია გზა უგრძესია“.

1575. გაესარნეს მათ ვაჭართა ინდოეთით მომავლობა,
(1557) მაგრამ თავი უმეცარ ჭკვეს არა მისცეს ყოლე გრძნობა,
უცხოურად ეუბნების მათ ვერა ქნეს მათი ცნობა
და არესმოდა ინდოური არაბულად თქვეს უბნობა.

---

*) ეს „განგრძელება“ ვეფხვის ტყაოსნისა მოგვივიდა ბ. კარბელაშვილისაგან და გბეჭდავთ „იგერიაში“, რადგან საინტერესოა ჩვენის ლიტერატურისათვის. ჩვენ კი გვგონია რომ ეს განგრძელება „რუსთაველის“ კალამს არ დაუწერია.

1576. უბრძანეს: „გვითხარ ვაჭარნო ამბავი ინდოეთისა“.
მათ ჰკადრეს: „ზეცით მოსრულა ინდოეთს რისხვა ზეცისა,
დიდსა და წვრილსა ყველასა ცრემლი სდის მსგავსი წვეთისა
და მას შიგან მეოთხესა ყველასა ცნობა უც ვითა შეთისა

1577. თვით მათვე მათსა ამბავსა უამბობს—არის წყლიანი;
ფარსადან მეფე ინდოთა იყო სელმწიფე სვიანი
მას ესვა ქალი მნათობი მზისაცა უფრო მზიანი
და გბილ მარგალიტი, ტან ალვა, ღაწუ-ბალაჩუ ფორან თმიანი.

1578. მას ქალსა და ამილბარსა ერთმანერთი შეუყვარდა;
ამილბარმან სიძე მოკლა, ხმა მეფესა დაუვარდა,
იგი ქალი პატარი მამიდასა გაეზარდა
და შუქთა მისგან მონაჭრილმან ინდოეთი გარდაჰქარდა.

1579. მამიდაი ქაჯი იყო, გრძნეულობა იცის კარგა,
მით შემართა საშინელი მზე ხმელეთსა დაუკარგა
თვითცა მოკვდა უბედური, მართ სატოცხლოდ არად ვარგა
და იგი ქალი დაიკარგა, ალვა ნორჩი სხვაგან დარგა.

1580. სტნა ამილბარმან წავიდა ლომი მის მზისა მძებნელად,
იგიცა წახდა ინდოეთს, გახდა მთვარე და მზე ბნელად
ორნიგე გარდაიკარგნეს, მათიცა ბოვნა არს ძნელად
და მეფემან ბრძანა: „ჰე, ღმერთო, რად ტეტხლსა მამიდებ ნელად!“

1581. მეფე გაშმაგდა მათისა ულონოთ ქმნილი ძებნისა,
შავად შესცვალა ინდოეთს ხმა წინწილისა ებნისა,
„ტოტასა ხანსა გავსძღეო დება სახმიჯოთა გზნებისა.“
და აწ თვითცა მოკვდა შეეჭნა ბოლო სრისა და ტგებნისა.“

1582. რა ვაჭარმან ესე სიქმე თქვა, სიტყვანი გააკვლადნა,
ქალმან დიდნი დაიძახნა, თვიცხლა თავსა მოიხადნა,

ტარიელცა დაიზარსნა, დათვარულნი გაეცალნა
და ნარგისთაგან ნაწვიმარი ღვარი ადგა, თოვლი გადნა.

1563. მამკალ, ქალსა თავ შიშველსა თუ მზე ვითა ეურჩოსა!
სული ვარდსა დავამგზავსე, თავ-მოსდილი ყაყაჩოსა,
თუ ბრძენიცა მაქებარი, მისი ისმოს ვირებ ჩოსა
და ნგავს თუ ტუბი მარგალიტი სხენ ბროლისა სარსანჩოსა.

1564. ქალი საბრალოდ მამასა სტირს ბულბულისა მგზავსია,
თმა გაიგლეჯა გაყარა, თვალნი ცრემლითა ავსია,
ვარდი შექნილა ზათრანად ლალი მართ ვითა სავსია
და მზესა ღრუბელი ერევის, ამათ ნათელი დავსია.

1565. იხოჭს და იგლეჯს ხმა-მაღლად სტირს სიტყვა სათი უარე,
სისხლი და ცრემლი თვალთაგან ჩამოსდის გარე უარე,
„მოვ ნ ყვდე, მამაო, მე შენთვის, შვილი ოთვალთა უარე
და ვერა გმსახურე ასულმან ვერც არა შემოგიარე.

1566, ჩემთვის ბნელ ქმნილო მამაო, ნათელო თვალთა ჩემთაო,
ჩემთა რა გაცნევს ამბავსა, გულისა მონატემთაო,
მზეო რადღა გაქვს სინათლე, რადღა ანათობ თემთაო
და რად არ დაიქეც ქვეყანაგ, რადღა მართიხარ ზემთაო.“

1567. ტარიელ მოსოქვამს: „გამზრდელო, ნ ნ რა საქმე მსმენია,
მიკვირს თუ მზე რადღა ნათობს, რად არა დაუჩენია,
მზე მონ ყვე ოთვალთა სულდგმულთა სოფელი ალარ შენია
და ღმერთსა მიმმადლე, შემინდევ, რაცა შენ ჩემგან გწყენია.“

1568. მაშინ გახდენ ყველაკანი ტირილად და ცრემლთა მღვრელად,
დიდი ხანი მოიტირეს თავის-თავის გაუურელად,
ავთანდილ და ,ფრიდონ სტირან, გულ-სადაგად არა ჭრელად,
და მაგრამ ექმნეს[1] სულის მღებელად, ქათალიკოზ-მაწყვერელად.

[1] [illegible]

1569. ზე ადგეს და მოასხენეს: „ჰე მნათობნო, ციისა მზენო,
დასთმეთ, გული დაიწყენარეთ, ქენით რაცა მოგასხენო:
იგი ღმერთმა გაამაღლოს, ვითა ორბი მისნი ფრთენო
და აქა ყოფნა არა გემართების, არცადა გვცალს გლოვად ჩვენო.“

1570. ძალი უბრძანეს, აწვიეს, ქვე დასხდეს ზე ადგომილნი
მუნვე დგეს იგი ვაჭარნი, ბერსა ქვე აურ კრთომილნი,
შეშინებულნი საბრალოდ მართ ვერას ვერ მისდომილნი
და უბრძანეს: „ძმანო, რას გიკვირს, ჩვენ ვართო იგ წასდომილნი.

1571. კვლავ უბრძანებდეს: „გვიამბეთ ამბავი დანარჩომია.“
მათ მოასხენეს: „ბატრონო, ინდოეთს დიდი ომია,
მოსულა სატათ ლაშქარი, ქალაქსა შემოსდგომია
და რამაზ არს ვინმე ბატრონი მათად ხემწიფედ მჯდომია.

1572. ჯერ დედოფალი ცოცხალი, მკვდართაგან უფრო მკვდარია,
იბრძვის ლაშქარი ინდოთა თვით იმედ გარდამწყდარია,
ვარეთ ციხენი წაუხმან, ყველი გარდამხდარია
და მზენო თქვენ შუქნი მიჰფინეთ, აჰა რა ავი დარია.

1573. მუნა მეფესა ყველაკასა შეეკერა ჩვენცა შავი,
რამაზს წინა გამოვედითო, მისრულად ვთქვით ჩვენი თავი;
მეფე ჩვენი დიდი არის, მათ ეწადა მისი ზავი
და გამოგვიშვა წამოვედით, არა გვიყო ფოლე ავი.“

1574. რა ტარიელს ესე ესმა მეტად ფიცხლად აიყარა,
ეჯი სამ დღე წასაგალი ერთსა დღესა წაყარა,
დრეშა მისი აიმართა, წინა არა დაიარა
და აწ ნახეთ, თუ გოლიათი ეული ვითა ამაგარა.

აქა ტარიელისგან ინდოეთს მისვლა და ხატაელთ დამოკრძალება.

1575. ინდოეთს ზედა წაადგა მუნ მთა და დიდი ქედია
ახნდა ფაშქარი უსახო, ესაკვირველ ჭედია,
ტარიელ ბრძანა: „მოუმენო, აწ თქვენგან რა იმედია,
და ადრე მოვიცალი იმათგან, ღმერთი და თქვენი ბედია.

1576. ამა ფაშქართა უნახავს კვლა ჩემი ხმალთა კვეთანი
ერთხელ შემებნეს, დავხოცენ, შეეძენ აბჯართა ფეთანი.“
ავთანდილ უთხრა: „რად უნდა თქმანი სიტყვისა მძლეთანი
და მართ ვითა მტკვრთა წვიხვამთ, მიხუდეს ფერხითა ცვეთანი.“

1577. დაიკაზმნეს საომრად, გაამაუდეს, გაჩაუქდეს,
ცხენთა შესხდეს უკეთესთა, სახელარი ასუბუქდეს;
ერთმანეთსა აკოცინეს, მჭვრეტელთაგან არ გაუქდეს
და იგი ქედი ჩაიქროლეს, ბუქისაგან უფრო ბუქდეს.

1578. წინ მავალნი დარაჯანი მათთა ზედან გარდეიდნეს,
ტარიელისმა გაქცევეს, მიეწევნეს—ჩამოჭრიდეს
მოაგებნეს მხარ დაკრულნი, მათ წინაშე მოასხმიდეს
და აიზიდნეს „ვისნი ხართო?“ ჭკითხეს, ხანსა არ დაზმიდეს.

1579. მათ მოასხენეს: „ტურფაო, ჩვენ ცუდად დადრეებულნი
რამაზის ხემწიფისანი ვქა დარაჯათ რებულნი...“
უბრძანა: „წადით, რეგვენნო თქვენ ჩემგან გათიცხებულნი
და აცნობეთ თქვენსა ბატონსა, მოვლენ გულითა ქებულნი“

1580. „უთხარით—ბრძანებს ტარიელ—მეფე ადი და ჯანია,
იგი ხემწიფე უკადრი მებრძოლთა დამსა ჯარია,
ხემსა ამბავსა გაცნევენ თქვენიცა დარაჯანია
და შიში ვერ გიხსნის სიკვდილსა, ცუდიდა დადრეჯანია.

1581. დია დიდთა დამაჯნებია უშმაგოშმან ვით გაგოო
ინდოეთსა ვით მოადგე, შმაგთაგანცა უფრო შმაგო,
აჭა მოგელ იგი ცეცხლი რომე სრულად ამოგდაგო.
და ხმალი ჩემი გალესილი შენს ტანზედა დაგაბლაგო.

1582. აწ დაემზადე მოპარვა მე შენი არა მწადიან,
შემები, რაზმი დაგწყეე, პირველვე გამიცხადიან
პირ-ბოზო, ჩემი მორეგენა რა დია დაგიქადიან
და მე ჩაბალაჩად გაცმარებ რაცა გიმუზარადიან.“

1583. დარაჯანი წაგიდეს და ერთმანეთსა მიუსწრობდეს,
რამაზს ჭკადრეს, ყველაკი დამალვასა ვერა სთმობდეს,
„მოგიდაო ინდოთ მეფე, ლაშქარნიცა კარგნი ჭემობდეს
და ვინცა ვითა გარდეხვეწოს, იგი ერთი ოცსა სჯობდეს.“

1584. ინდოთ დროშა ტარიელსა აქვს და ალამი უბია,
დროშა არაბთა მეფისა მისსავე-თანა ყუდია,
არაბთა იცით ყველამ—მათი აბჯარი შუბია,
და ფრიდონ მზე მოუმე რომელმან შექმნა სისხლისა გუბია.

1585. ცოტა წაგლეს და გამოჩნდა სუფასი ცხენოსანანი
შეტევებასა დამობდეს ყმანი არაბთა-თანანი
ტარიელ უთხრა: „ნუ იქთო, მისცა საქმისა ნანანი,
და მოგიდეს აჩნდეს უაბჯრო, არცა თუ ჭონდათ დანანი.

1586. ცხენთა ფერხთა მოეხვიენეს მუხლ-მოყრილი შეეხვეწა
მოახსენა: „შემიბრალე, მისსა მადლსა ვინცა მხეწა,
ნუ მაცოცხლებ, ნუ დამარჩენ და წამიღონ მკვდარი მეწა
და გული თქვენი სასაკუთრო ღმერთმან ასე დამიღეწა.

1587. „დაიკარგენით, წასხვედით თქვენ, წელი მეათენია
გასდა ფრინველნი უმეფოდ, არწივსა მოსტეცდა ფრთენია

ამად შეეამართე საქმენი ძნელი საკამათენია
და ადრე დაბრუნდა სოფელი მართ ვითა კამათენია.

1588. შინა მიეიდნენ, გარდახდეს ეს თურე არ ლაყაბია,
რამაზ ჭყვესთ ორთა დედათა, ულსა მანდილი აბია
შეშინებული საბრალო დუღდა მართ ვითა ქვაბია
და „შეგტოდე, მამკალ მართალ სარ, რამცა ვინ მიას აბია.

1589. ვიაკი მამკალ მე ხოლმე ყველი ჩემი ბრალია,
მერმე ვაზირი ხუთასი მყავს აქათ წაუალია
თავები დასჭერ, ადინე სისხლი მართ ვითა წყალია
და სხა უბრალოა ნუ დაჭხოც ამად ვსტირ გულ-მსურვალია.“

1590. ოოვლთა სთხოვეს ზენაარი, მოუყარეს მუსლი წინა:
„ნუ დაგვხოცო მისსა ძალსა, ვინცა ეგრეთ გაგაჩინა“
ტარიელ დგას დაუმუნებით, რამაზ წინა მოეფინა
და ღმერთი ულსენს შეცდომილსა არ შეუნდობს კაცი ვინა.

1591. კაცი ცრემლით შეინდობის, თუ ცოდვა მასთანაც არსა,
ვით ნინეველნი ისხემდეს თავსა მტვერსა და ნაცარსა
ამით დაესხნენ რისხვასა, ზეცით მოსრულსა ნაცარსა
და წაღმაგე წაგრეს სოფელი ეველავ მისგან უკუნაცარსა.

1592: ბრძენმან ვინმე მოსწავლემან საკითხავი ასე ვპოვნე
ესეო მამაცისა მეტის-მეტის სიგულოვნე
ოდეს მტერსა მოერიო, ნუდარ მოკლავ, დაიყოვნე
და გინდეს სრული მამაცობა ესე სიტყვა დაიხსოვნე.

1593. ტარიელ მოტკბა ღვთისაგან მსგავსად იგ წარმართულია
„ადარ დაგხოცო,“ უბრძანა, დგეს წელული შიშველია
„წაღმაგე წაგრეს საქმესა, რაცა უკუღმა სთულია
და ნაქმარი მრუდი ყველი აწ ჩემგან გამართულია.“

1594. თაუკანი სტეს და დალოტეს, ეოკელთა ხმა გაკზიარეს
ღმერთსა შეკედრეს ზანილითა, სკე მათი გაძლიერეს,
თავეები დასსნეს სიკვდილსა, ამით ტოტხალთა იარეს
და ტარიას ხმალი ვერ გაძლა ვერ ხორცი მოიშიარეს.

1595. ტარიას ჭკვრეტად მოსული, მუშთარი ახლოს მჭვრეტია,
რისხვისა ტეტხლი ტარიელს სიტკბოთა დაუშრეტია,
მოვიდეს ნასეს რამაზის ლაშქარი ძლიველა ეტია
და ინდოეთს ზეცით სინათლე ჩადგა მარ ვითა სვეტია.

1596. ერთი კაცი მახარობლად მათ ლაშქართა მიუვიდა,
„არ დაგხოტსო, შეგიწყალნა“ ეველაკი დალოტვიდა;
ბუკსა ჭკრეს, და იხარებდეს, ეველა ამას მოზრაგვიდა
და მოვიდაო იგი მოუმე, რომე ერთი ბეკრსა სვრიდა.

1597, მოეგებიან ტარიელს, შორიშორ უსალამიან
შიგანთა დროშა ინდოთა მათად ტნეს უსალამიან,
ვერ გამოენდვნეს ინდონი, თქვეს თუ დალატსა ლამიან
და არ მოელოდეს ტარიელს, მით ტრემლი დაილამიან.

1598. ტარიელ მიდგა უეიკელ „მე მოგელ მეფე თქვენიო,
თანა მყავს ჩემი მნათობი, ჴირი ელვათა მფენიო,
ჩვენ მოგვცა მაღლით მალამან ალაჰ ორბისა ფრთენიო
და გამოდით თქვენი სიშორე არს ჩვენგან მოუთმენიო.“

1599. მაშინლა იტნეს ტარიელ მათგან მიდამო რბანია,
სრულად ნათლითა აივსო ზღუდე და ბანის ბანია,
ხმა მაღლად ხმობდეს, იზახდეს „მოგვშორდეს სალმობანია
და აქამდის რისხვა მალამან, აწ მოგვცა წყალობანია.“

1600. კარნი გაასვნეს, მოიხვნეს, გამოჩნდეს მათ კლიტენია,
ერთობ ფლასითა მოსილნი უმზერდეს მუნ მჭურეტელნია,

სტირან ორნიგე ქალ-ყმანი ვარდისა ბალსა ტენია
და ზასიდით თავსა იცემდენს ყორნის თმა ბოლოს ტენია.

1601. ვითა გამზრდელსა მართებდა, გაზრდილი აგრე სენია
რომე სდის ცრემლი თვალთაგან ცვენლთაგან უფრო ცხელია,
თავსა იცემდეს, იზახდეს, „ტირს მეტად გულ-ფიცხელია
და გიშრისა ტევრსა მოჰფოცდა ბროლისა სათოცხელია.

1602. რა ნახა ხასნი ვეზირნი ფალასითა დამოსილნია,
გულაგ დაიზახა ტარიელ უფროსი დანაგიელნია
სისხლი და ცრემლი თვალთაგან სდის და მიწყობით მილნია
და მოვიდეს ველსა მოეგებნეს ვითა ძმანი და შვილნია.

1603. დიდებულნი მოესვიენეს, მიუზრუნვეს მათ ცოლ-ქმართა,
ქალი დაბნდა მამისათვის, ტირილიცა ვერ შემართა,
ვარდსა შტონი ჩამოსცვივდეს, ზე ვერავინ წალმომართა
და მუნა კაცსა ვერ ნახვიდი გაცინებით მოლიზღართა.

1604. დედოფალი, გამოგრილი მოვიდოდა მათად ნახვად
უბრძანებდა „რად ვინ სტირთო“ ესე ჰქონდა წყრომა ზრახვად—
„ღმერთმან რისხვა მოაქცია წყალობისა კამოსახვად
და გვმართებს ღმერთსა მადლი მივსცეთ, ალარა გვცალს გულ-ვაახვად.“

1605, ტარიელს ზედა მოეგდო მხურვალით ცრემლთა მდენელმან,
ეტყვის თუ „ცვენლი დამვსო ცხელი, აწ დამწვა მე ნათელმან
დადუმდი, სული დაიღე ჩემგან ამისმან მსმენელმან
და თქვენი სიტოცხლე მალხინა ღმერთმან ობოლთა მლხენელმან.“

1606. ქალმან დედასა შესტირნა: „აჰა მე რა ვქნა დედაო,
წითელ-ყვითლითა დაგაგდე, აწ შავოსანსა გხედაო,
მამამან ტახტი დასცალა, ალარ სადა ზის ზედაო.“
და დედამან ცრემლი მოსწურა „ნუ სტირ, დადუმდი, დედაო.“

1607. გარდაუკოცნა პირი და ბაგეთა გარდი თხელები,
ვარდსა დაუტეხეს ბაგითა, გახდა ალვისა ხელები
ნესტან დარეჯანს რად უნდა მას სიტყვა ბედი თხელები
და ჩვენ ოთხთა გვმართებს ნეტარძი ათასი არ ერთხელები

1608. რა გარდაჴსდა მცირე ყამი, ხანი იქმნა გარდასრულად,
დიდებულნი ეთაყვანნეს, ერთობილნი ადგეს სრულად,
იგი მზენი მოეგებნეს, მოეხვიენეს გულის გულად
და აკოცეს და მოიკითხეს თავის-თავის თვითეულად.

1609. ავთანდილ და ფრიდონ ჴვადრეს—დედოფალსა მიმტკიცება
ტარიელ თქვა: „დედოფალო, გჴირს ამათი არა მცნება,
ესენია მხსნელი ჩვენი, აწ არა გვცალს გრძელად უბნება
და ამათგან გვაქვს ჩვენ ორთავე სიცოცხლისა მოპოვნება.

610. ადგეს და ქალაქს შეეიდეს თვით გარდახდეს სრასა მათსა,
ერთსა ბრძანებს დედოფალი—მართ სიტყვასა ვითა მათსა—
„ღმერთმან მოსრნა მტერნი ჩვენნი, ვერ დაგვტეძენ ოდეშამათსა
და ამად შეეიქ სიხარულსა მართ გულისა საკამათსა.“

1611. უბრძანა: „გლოვა გახსენით ქოს წინწილასა ჴვარითო
დიდი ზათქი და ზიეი გავიდეს ჩვენის კარითო,
ნახლები თქვენი ოქროსა სარტყლითა მოიკარითო,
და იცინოდით და იმღერდით, ტრემლი ნუ აწანწკარითო.“

ქორწილი ტარიელისა და ნესტანდარეჯანისა.

1612. დედოფალმან მათ ცოლ-ქმართა თვით სეფე დაუჭირა,
ზედან დასხნა მეფისასა ტახტსა ერთგან გაუპირა,
მოიშორეა კაეშანი, გული მდედრი აქვითკირა
და გლოვა ცვალა სიხარულად ალარავინ აატირა.

1613. დედოფალმან შეიმოსა, შავი ძაძა აისადა,
დიდებულთა შესამოსი მხიარული დაუმზადა
ყველაკი დამოსა და საბოძვარი უდიადა
და ბრძანა: „ჭირნი დავიგიწყოთ, რადგან ღხინი დაგვებადა“

1614. ტასტსა ზედან ერთგან მსხდომნი ტარიელ და ტოლი მისი
ერთმანერთსა შეჰფერობდეს ქალი უმისა შესატყვისი,
გონება და ანუ ენა გამოსთქმიდა ვითა ვისი
და ვინმცა გვანდა ხორციელი სოფელს შვილი ადამისი.

1615. ტარიელს და ტოლსა მისსა, მისუდა მათი საწადელი
შვიდი ტასტი სასემწიფო, საშვებელი გაუტდელი
მათ პატიჟთა დაავიწყებს ღხინი ესე აწინდელი
და უოველ ღხინსა ვერ იამებს კაცი ჭირთა გარდუხდელი *)

1630. თვით ორნივე ერთგან მსხდომნი ვნახე მზეცა ვერა სჯობდეს
ბუკსა ჰკრეს და მეფედ დასვეს, ქოსი სმასა დაატკბობდეს
მისცეს კლიტე საჭურჭლეთა თავთა მათთა მიანდობდეს
და „ესეაო მეფე ჩვენი“ იზახდიან, ამას ხმობდეს.

1631. ავთანდილ და თრიდონისთვის ორი ტასტი დაამზადეს,
ზედან დასხდეს ხელმწიფურად, დიდებანი უდიადდეს
ღმერთმან სხვანი სორციელნი მათებრიღა რად დაბადეს,
და ამბობდიან ჭირთა მათთა ყველაკასა გაუტხადეს.

1632. სმა ბირობა, გასარება ქმნეს ჯალაბი გაადიდნეს,
ვითარისცა ქორწილობა სამს ეგეთსა გარდისდიდეს
მათ ოთხთავე თავის-თავის ძღვენსა სწორად მიართმიდეს,
და გულსათვის საბოძვარსა საჭურჭლესა ერთგან ჰყრიდეს.

---

*) ამ ტაეპის შემდეგ ოთხი ტაეპი იმ რიგათ არის, როგორც ბ. ჩუბინოვის გამოცემაში; შემდეგ ჩამატებულია ექვსი ტაეპი და ისევ იწყება.

1633. დედოფალმან ასე ბრძანა „ობოლ-ქვრივნი მოასსენით
უფალაკი დაამდიდრეთ, საბოძვრითა აავსენით,“
თვით უბოძა უსაზღომო, რომ არ ითქმის კაცთა ენით
და „ულოცეთო დღეგრძელობა, ესე ღმერთსა შეგედრენით.“

1634. ტარიელ თქუა: „დედოფალო, გკადრებ ერთსა მოახსენსა—
შეიწყალე რამაზ მეფე, მიავალე ღმერთსა შენსა
ვნახე, მეტად შემებრალნეს, შეუშინდა სმალსა ჩვენსა
და ღმერთი ალბენს მოახნულსა, მოტოტმიღსა ტრემელ-ნადენსა.“

1635. დედოფალმან ღმობიერად „შეუნდობო“ ესე ბრძანა;
მოიყვანა რამაზ მეფე სემწიფეთა ათაყვანა,
ყოველი კერძო მომღერალთა სმები გაეთანისთანა
და ჭირთა მათთა გარდასდიღთა ესე ღხინი შეაგვანა.

1636, ოქრო, თვალი, მარგალიტი, შვენიერი სანახავად
ყოველგან იდვის მოფენილი მოდის ვეღთა მოსარწყავად
ვისცა სწადდის ალაფობდის, წაიღიან უკითხავად
და მანდატური არვის სტვიდის ბოღოს ვინ ჯდის, ანუ თავად.

1637. ავთანდილ და ფრიდონისთა სმათა ეტყვის მეფე დიდი:
„სტუმარნი სართ შობებისა სირცხვილი და ნუ გაქვს რიდი.“
თვითოს კაცსა თვითო ჯორი, მარგალიტით ანავიდი,
და ესე მისცა საბოძვარი, სსვას ყველასა ვერ დავსთვლიდი.

1638. ავთანდილ და ფრიდონისას საბოძვარსა ვინ დასთვალავს,
ვერ გამოსთქვამს სიმრავლესა, ენა ამად თავსა კრძალავს,
რაცა ედვა უკეთესსა, დედოფალი არ დამალავს
და მათ სედევდა მხსნელად მათად, ტკბილად უჭვრეტს არა მალავს.

1639. სრულნი ინდონი ავთანდილს და ფრიდონს მხსნელად სდიან,
თქვენგან გვჭირს კარგი ყველი, მართ ამას მოიტყოდიან,

(1576.) ვითა ბატრონსა სჯულრეტდიან რაც სწადდის მას იქმოდიან
და სადარბაზებლად ნიადაგ მათ წინა მოვიდოდიან.*)

1640. ტარიელ რამაზ მეფესა უბოძა საბოძვარია;
უბრძანა: „სარგსა მოძცემდი, მართ ვითა შენი გვარია,“
მან თაყვანი სცა ბირსა ჭვე მიწამდის დამდებარია,
და წავიდა მისი მლოცველი არ ოთა მაგვესარია

1641. ინდოთ მეფე უბრძანებდა ასმათს მისსა შეკდომილსა:
„რაცა შენ ჭქენ, არ უქნია არ გამზრდელსა, არც აზრდილსა
(1577.) აწ ინდოეთს სამეფოსა მეშვიდესა ერთსა წილსა
და ზედან დაგსვამ შენი იყოს, გვმსახურებდი ვითა შვილსა.

1642. ვინცა გწადდეს ქმრად შეირთე, სამეფოსა ებატონე
მუნიდამე გვმსახურებდი თავი შენი დაგვამონე.“
(1578.) ასმათ ფერხნი გადუკოცნა „შენგან არის ჩემი ღონე
და მონობისა უკეთესი რამ ვიშოვნე, რამ ვიქონე.“

1643. ერთგან სამთავე ძმობილთა დაჭყვეს ცოტაი ხანია,
თამაშობდიან უსახოდ, მოუდიოდის ძღვენია
(1579.) რა მარგალიტი ღარიბი, რა უკეთესი ცხენია
და მაგრამ ავთანდილს სურვილმან დაღრეკა დაუჩენია.

1644. ტარიელ თქვა: „ამა ყმასა ცოლისათვის მოესურვა,
უბრძანებდა „„გული შენი ვიცი ამად მამემდურვა,
(1580.) აწ ვაგლახმე ჭირი შენი გონებამან შვიდითურვა
და მოგშორდები საწუთრომან ლხინი ასრე დამიშურვა.“

1645. კვლავ ფრიდონცა დაეთხოვა: „„წავიდეო სახლსა ჩემსა
ზედა-ზედა დავსტკებნიდე დარბაზსა და ამა თემსა
(1581.) სამსახურსა მიბრძანებდი უსუცესი ვით უმრწემსა
და შენთვის ასრე მამსურდების წყარონასთვის ვით ირემსა.“

*) ამის შემდეგ 13 ტაეპი რიგით არის; 3 ტაეპი კი ჩამატებულია.

1646. მასცა უბოძა თავრძანი: „წა, სახლი მოიარეო
მე ნუ გამწირავ, მნახევდი ადრე მობრუნდი გარეო.“
ავთანდილს უთხრა: „უშენოდ რამცა ვით გავიხარეო
და რადგან ისწრათი, რაღა ვქნა, მიგელის ღომსა მთავარეო.“

1647. როსტენისთვის წაატანა, სამღნოდ ტურფა ჯუფა ჩემი
კვლავ ჯურჯელი თვალთა ოღიღთა არ კოვზები არ ჩამჩები
(1582.) „ჩემ მაგიერ მიუტანე, წადი, ნურას მეუბნები.“
და ავთანდილ თქვა: „არა ვიცი მე უშენოდ ვით დავრჩები.“

1648. ქალმან ქალსა გაუგზავნა ყაბაჩა და ერთი რიდე,
რომე ჩაცმა დაბურვასა ვინ ღირს იყო მათგან კიდე
(1583.) ერთი თვალი წამღებელმან ვერა თქვას თუ ტუდად ვზიდე
და ღამე მზეებრ გაანათლის, ჩნდის სადაცა ჩახედვიდე

1659. ავთანდილ შეჯდა წავიდა ტარიას გაესალამა,
იგი ორნიგე გაურიასა დაწვა ტეტლისა ალამა,
(1584.) სრულად ინდონი მისტირან, ტრემღმან მინდორი დალამა
და ავთანდილ იტყვის „მამგლაო სოფელისა მე სამსალამა.“

1650. ერთგან თრიდონ და ავთანდილ იარეს დღენი მტირენი
გზამან გაჭყარნა, წავიდეს თავისთავ ანატირენი
(1585.) კარგად მოუსდეს შათ მათი სქმენი დანაბირენი
და ავთანდილ მიჭსდა არაბეთს ნახა არ ტუდი ჭირენი.

1651. გამოეგებნეს არაბნი, სამეფო დაუშვენა მან
ნახა მზე მისი მირიდა მისთა სურვილთა წუენამან.
(1586,) მასთანა ტახტსა დაუჯდა, ილხინა მჯუვრეტთა ღხენამან
და გაასეფწიეს გვირგვინი ზეცით მოსრულმან ზენამან.

1652. მათ სამთავე სეფწიფეთა ერთმანერთი არა სძულდეს
ერთმანერთსა ნახვიდიან საწადელი გაუსრულდეს

(1587.) ბრძანებისა შემტიდესი მათის სმდითა დავეწულდეს
და მოიმატეს სამეფონი გასემწიფდეს, გამორჯმულდეს.

1653. თრიდონცა ესვა მოყვარედ, მათ წინა მოიყვანიან,
ერთმანერთისა მეშველნი, მებრძოლნი იმაჯანიან,
მათთა ურჩთა და შემკადრთა, მიწანი უაკვანიან
და ორგულთა მკლავნი შემუსრნეს, ერთგულთა აგულვანიან.

1654. ყოველთა სწორად წყალობასა, ვითა თოველსა მოათოველდეს,
ობოლ-ქვრივნი დაამდიდრნეს და გლახაკნი არ ითხოვდეს,
(1588.) ავის მქნელნი დაშიშნეს, კრავნი ცხვართა ვერა სწოვდეს
და შიგან მათთა საბრძანისთა, თხა და მგელი ერთად სძოვდეს.

აქ ტარიელის დასნეულება და ხვარაზმშასაგან სისხლისათვის მოხდომა.

1655. საწუთროო, უსანაო, სიმუხთლისა სენი გჭირსა,
უწინ ცათა გაუკანიელსა ჩაგდებო დიდსა ჭირსა,
გაკვეთლებ ქვრივის ფერად ბირველ ლალსა განამჭვირსა
და კარგად ვერ ვინ ვერა ნახავს, კაცსა შენგან დანაჭირსა.

1656. აწ გონიერნო, სიტყვანი მოსმენით შეიწყენარენით,
ძველი ნარჩომი ამბავი ლექსად ვსთქვენ გაიხარენით;
სარგისს დაურჩა უთქმელად, ჩვენ ესე დავაბრალენით,
და ლექსი მიქენით ამისთვის, ენანი მამხსმარენით

1657. გრძლად ავად გასდა ტარიელ სენთაგან მორჯმით მეფობელი
დიდი ინდოთა ხემწიფე, მეფეთა ზედა მეფობელი,
ოთს წელ ზედა წვა ლოგინად, მრავალთა სენთა მშობელი
და ვეღარა ვნახეთ მხეცთა სრვით და ვერცა რაზმთა მწყობელი.

1658. ესმა ხვარაზმშას ამბავი ესე ინდოთა სენისა,
ვით გაესარნეს, რა გვადრო სიამე მოსაფხანისა,

ვეზირნი ისმო, რჩეკად ზის ბრძნად უბნობს არა ვენისა
და ბრძანებს: „ვადინოო ინდოეთს სისხლი რუდ მონადენისა!

1659. მე მსმია ინდოთ მეფე ტარიელ წევს ხანთა დიდთა,
აწ ჩვენ გვმართებს სისხლის ძებნა, ნუ ვამყოფებთ დანამშვიდთა,
ამოგსწყვიტოთ, დავარბიოთ, ვხოცდეთ, ვტვეთდეთ ვითა ხიდთა,
და ათასთა და ბევრ ათასთა შეგიქმოდეთ მათთა შვიდთა.

1660. უტარიელოდ ინდოთა ლაშქარი ნურა გგონია,
იცით თუ რამაზს რა უყო არად არ სავარგონია,
ბირველ ბრძენთაგან მრავალი სიჯაბნე გამიგონია,
და აწ გვმართებს მათი მტერობა, ესე მით გამიგონია.“

1661. ჭკადრეს ვეზირთა: „მეფეო, ვართ დედის მუცლით მონანი,
მაგა საქმისა ვერ მქნელნი ვართ აქამდისცა მონანი,
ჩვენ მოგვეწონა თათბირი, ეგ თქვენი შენაგონანი,
და ღმერთსა სწადს ასე მსუბუქ ვქნათ, ვითა დრამისა წონანი.

1662. „თუ ბრძანოთ აწვე გაგზავნოთ ყოველგნით ლაშქართა მსმობელი,
ვისმოთ ხვარაზმთა ლაშქარი მებრძოლთა დამამხობელი,
ომისა მოწადინენი, ერთმანერთისა მსწრობელი,
და ჩვენი აბჯარი ზნე სრულნი უზარად დაუშრობელი.

1663. აწ მეფე ბრძანებს—„გაგზავნოთ, ყოველგნით წასვლა ხამს კაცისა
ნურვინ დადგების, მოვიდეს—რაზმი ვჭკრათ მართ მამაცისა,
ნურას დავარჩენთ ავსწყვიტოთ ნაშობი მუნ დიაცისა,
და ომ გარდასდიდი ვბრწყინევდეთ მართ ვითა გუნდია ცისა.

1664. „აწ უბრძანოთ სპათა ჩვენთა, შევეკრთ და გავემართნეთ,
წავიდეთ და ამოგსწყვიტოთ, ოვი გმირთა დავადარნეთ,
ნუ გავუშვებთ ქალაქებსა და ციხენი დავარღვევნეთ,
და ყოველგნით მტერობი გაგზავნენითა, დავსწერეთ და დავაჩინეთ.“

1671. წავიდა ყოველგნით ბრძანება ლაშქართა სვარაზმელისა,
აწვევდეს ლაშქრად ინდოეთს გრძელად სანთა დასაზმელისა,
თქვენ მოდით გამოკაზმულნი, ვთქვა ხშირად სარაზმელითა,
და გულ-მსიარული მებრძოლთა ყოველ არ მოწყალე მზმელითა.

1672. აღღუმი ნასა მეფემან ლაშქრისა მუნ მოსულისა
ანგარიშ მიუნდოველი ინდოეთს გამრთულისა,
დროშისა მუნ ანგარიში იყო ზრო ამრთულისა,
და ოცი ათასი დაწერეს ალმისა წამრთულისა.

1673. ცხენ-კაცისა ანგარიში თვლით ვერ ვის შეუძლია,
შუბი ოთხასი ათასი ბასრისა ხიერი უგია,
ინდოეთს მივა სელმწიფე, სისხლის ძებნა გაუგია
და საქმე მით ყოველი ძაბუნი რათმე დიდი აუგია.

1674. სვარაზმით გამოეშართა რევაზოს მეფის შვილია,
მთვარე კირჩხიბსა ზედან ზის, აწ არის ეტლი ცვილია,
მესვეთაცა უბრძანა: „დაკაზმეთ ნავი მსხვილია,
და წავიდე მტერი დავადნო მე ცეცხლში ვითა ცვილია.“

1675. მინდორს გადგეს ბარგი მძიმე ოთალნი და სხვა კარავნი,
ამაზედან აიყარნეს იგ ლაშქრნი უთვალავნი,
რაზმი დადგა გაემართნეს იყო მტერი უამრავნი,
და ასრე ფიცსად წამოვიდეს არვინ დადგეს სმალ-უკრავნი.

1676. წავიდნეს მზღვარი დააგდეს სვარაზმთა სახელმწიფოსა,
ინდოეთს მისვდენ, მივიდეს არბევენ ვით სასწრაფოსა,
ხოცენ კაცსა და დიაცსა, ტურფასა საალაფოსა,
და ოხრად გახდიან ქალაქთა სამოთხის დასამყოფოსა.

ესმა ინდოთ მეფესა მოსვლა ხვარაზმელთა ინდოეთში.

1677. ეჴა სოფელი რათა ჴგავს, სიტკბო სოფლისა წესია,
ზოგთა ტანტი აქვს, წესია და მერე სამარესია,
ჯგნების ყვავილი სორტთანი—მბრუნავი ეტლი ესია,
და ანაზდათ შეუევარდების, მიანდობს ზესთა-ზესია.

1678. ესმა ინდოთა მეფესა სენთაგან დამძიმებულსა,
ექიმნა სეგდა სეგდასა ადარ ნეტარძი გებულსა,
ბრძანა: „თუ მიყო სოფელმან მისგან არ განარებულსა,
და ჩამეწარდა სიტკბო სოფლისა, მე ანრე გაგონებულსა.

1779. „მამკალ ვინცა ვინ ჩემს უფრო ამ სოფლისაგან ჩიოდეს,
დამერთო სეგდა სეგდასა გარდმიწყდეს ნეტარძი ოდეს,
მაშინ რად არა შემკადრეს, ღაწვნი რომ გაილალოდეს,
და ამასა მიგავს ყვავილნი—დაჯგნეს ფურცელნი ცვიოდეს.“

1680. მსგავსად იძახდა ტარიელ არ გვანდა განარებულსა
კაცი გაგზავნა ეოველგან, ბრძანება მისცა რებულსა
„ფიცხლავ მოდითო, გიბრძანებ ლაშქართა შემოკრებულსა,
და აწ გნუკავ ომსა ფიცხელსა მათთვის არ დაზარებულსა.“

1681. წამს შეიყარნენ ინდონი ლაშქრითა უთვალავითა,
ცხენ კეთილ, აბჯარ სრულობით მინდორთა, მოსართავითა,
დროშითა მრავალ-ფერითა მეფისა წითელ შავითა.
და ხმლებითა ინდოურითა კარგითა ნაკაზმავითა.

1682. მთა იყო შეტად მაღალი შუა ინდოთა ოქმისა,
იქით დგეს მეფე ყვარაზმთა, მეფლობელი ლაშქართ ზემისა,
მთას აქათ იდგა ინდონი, მსგავსი ფუტკრისა რემისა,
და ომსა ყვალისას ასკვნიან, გესმის სიტყვისა ჩემისა.

1683. წინ მოეგებნეს ინდოანი სვარაზმთ ქოს დაბლაგებითა
მალითა ტაიჭებითა გულ მედგრად სარაგებითა,
სპილოთა მეომრებითა ჩარხნავ ზანდუკებითა,
და რაზმითა მრავალ-ფერითა, სეფთაცა გავაკებითა.

1684. ცისკრად ჭურეს ქოსთა-დაბდაბთა ორთა ქიშვარდთა მეფეთა
ინდოთა და სვარაზმელთა მედგრად სისხლისა მჩქეფეთა,
შეუტივეს და შეიბნენ, წულულთა სცნობ სიიეფეთა,
და მათ სპათა ვერა ნახევდი—სიცილით ვარდთა მგრეფეთა.

1685. სვარაზმ ასრე შეუტევდა, ვით მწყაზარი თეთრი ქორი,
მრავალ კეცი ტევრი იდგა, მან გატეხა რაზმი ორი,
ცხენ კატისა დანახოცი ყოველგნით იდგა გორის-გორი,
და თავნი დარჩნენ დიდებულნი დახოცილი ორგნით სწორი.

1686. სვარაზმშა ვითა შეიბა ვრათ ვრ გაეგონების
შუბითა, ხრმლითა, ფასტითა, ისრითაც მოგეწონების,
თუ ნახავ მისსა ნაგრავსა—ხ

მ, როსტომ გეგონების,
და ასრე ჭსამს ვინცა სოომრად სმალ-შუბი დაიგონების.

1687. მედგრად იბრძოდენ ფაშანი, ინდოანი უსელმწიფონი
დია დახოცეს ორთავე ჩაბალას ჯაჭვ უქაფონი,
ომსა ნაწვართნი ჩაუქნი ტურფანი სანაყოფონი,
და ბოლოს ინდოანი გაიქცნენ ხანსა ვრ დასამყოფონი.

1688. სვარაზმშას სპანი უკანა მისდევენ გამარჯვებულნი,
ჩამოყრიდინ, ხოცდიან ამაყნი ალალებულნი,
გასდეს ინდოთა მონანი სისხლითა გაწითლებულნი,
და ცეცხლებრ მოეგზნეს ინდოთა იგ სპანი გამესებულნი.

1689. გაქცეს, ამოსწყვიტეს, ერთი ორთა ვერა სჯობდეს,
ვისცა უნდა იშოებდეს, სჭრიდეს, ხოცდეს ალაფობდეს,

სვეწნა ი�o, მუდარობა, სიცოცხლესა იაჯობდეს,
და ვინცა ღონე მოიძიოის დამალვასა ვერა სთმობდეს.

ᲒᲐᲛᲐᲠᲯᲕᲔᲑᲐ ᲮᲕᲐᲠᲐᲖᲛᲗᲐ ᲛᲔᲤᲘᲡᲐᲒᲐᲜ ᲘᲜᲓᲝᲗ ᲚᲐᲨᲭᲐᲠᲗᲐ ᲖᲔᲓᲐᲜ.

1690. გაიმარჯვა სვარაზმელმან, იქმნა მისი გაგებული,
ისარებს მეფე მორგმული, გული აქვს გალობებული,
იშოვნეს ძრაველად დაშქართა გულაგ მიგა გამესებული,
და ცხენი ყველაი ნაკაზმი ალაფი ალაღებული.

1691. ტარიელს წინა მივიდენ ინდოანი ხრმალ დალეწილნი,
გაქცეულ-გაწბილებულნი, შიშითა გარდასვეწილნი,
აბჯარ დასდილნი, დაცრცვნილნი, ტან სარო შემოვრეწილნი
და ცხენ დადგომილნი, მტირალნი დაგლეჯით ბირ-დასოკილნი.

1692. ტარიელ იწვა სენთაგან დაგარდნით დასაცემული,
აწ ასრე გახდა მარო ვითა გვანდ გულ დასა ცემული,
რა ესმა ასრე ქუეანა, ვითა ასჩიტთა ცემული,
და ლხინი ძოსძულდა არ უჩნდა ბარბითთა დასაცემული.

1693. მოვიდეს გარეთ მოადგეს ეოვლგნით ციხეთა გარეთა,
ებრძვიან, ცეცხლსა უდებენ, მოაოხრებენ არეთა,
სოცდეს, წვიდეს და არღვევდეს, ტრემლთა ადენდეს მწარეთა
და აჯა არ გამოუღიან არად არ მემუდარეთა.

1694. გარე ყველაი წაუხვნა ციხე და სიმაგრენია,
მათ უზენაროდ მიეპყრნეს მიკვირდეს ვით აგრენია,
ერთ წლამდე იყვნეს ინდოეთს, ვაკედ ქნეს კოდე და ღრენია,
და მერმე წავიდეს სავსენი სიცილით მოძღერენია.

ტარიელისგან კაცის გაგზავნა ავთანდილ და ფრიდონთან საუველად.

1695. რად არ გაშინჯავთ სოფელსა—სჯირს გარე შიგან ჭრელობა,
მისცეს კვლავ ზოგჯერ სევდასა არა აქვს გაუფრელობა,
გამართავს რაცა სწადიან მისი წესი და ტრელობა,
და ტარიელ თავადი ამართა კლავს გულსა დანამჭრელობა.

1636- სესტან-დარეჯანს წამწამთა ბუქისა თვითქმან დამზრომმან,
მობრუნდა ჭკითსა მზემან და ტურფამან ტანად სარომან,
დუფენა მისმან ელვამან ტარიელს ბირ-უმთავრომან
და „ნუ ივნებ ლომო ლომთაო, რაცა ქნას ყამმან და დრომან.

1697. ჯავრი სვარაზმთა მეფისა მით გარეშემო გუბია,
ჩვენზედ სპანი ისმარა რაცა ალამი-უბია,
ვისმოთ ძმად კაცი არაბთა—მათი აბჯარი შუბია,
და ავთანდილს, ფრიდონს სურვილი ელვეს ჩვენი თავადთა გუბია.“

1697. ტარიელ ორთა სესთაგან მეტადღა დაჭმუნებულმან,
მტერთაგან ამოწყვეტილმან, უსახლოდ შეჭირვებულმან,
არაბეთს კაცი გაგზავნა მტირალმან, მიჭირვებულმან,
და ავთანდილს წვრილად აცნობა უდონოდ დაჭირვებულმან.

1699. რაცა ბირველ სენი ჩსჭირდა, ეგელა წვრილად მიუწერა,
მერმე როგორ სვარაზმელთა მათთვის ძალა შეეწერა,
ვით ერბევნეს, ვით ესოცნეს, ვით ქალაქი მოემტვერა—
და „ვით სოფელი შუხთალია, იგი მემცა დამემტერა.“

1700. გვერდსა მიისვა მწერალი, მთქმელ გამოძრჩევი ენათა,
ტარიელ ნესტან-დარეჯან, ხმა ტკბილად მოუსმენათა,
რა გაათავეს წერითა, წიგნი ხელთ მისცეს მონათა
და „წადით, მიართვით ავთანდილს, ჩვენთვის ტრფელ დამადენათა.“

1701. კვლავ თრიდონისას გაგზავნეს სხვა კაცი ერთი ნავითა,
მასცა ანონაბეს სოფლისა სიტრუფე საბრუნავითა,
„სენთა და ხვარაზმელთაგან ოდენ ვარ საფშვინავითა,
და მტირალი სისხლის ტრემლითა დამხობით საკრინავითა.

1702. აწ ვითა გძართებსთ გმირთა და ჩემსა თვიცისა ძმობილთა,
აგრე გაფიცხლით საშველად, გაწვევ სასწრაფოდ ხმობილთა,
თქვენთა ლაშქართა იმედთა ვართ ქვისებრ დაულბობილთა,
და ომსა ნაწვართთა ჩაუქთა მებრძოლთა რაზმთა წყობილთა.“

1703. არაბთ მეფე მორწმულია, ჭყვანდა მცილე არა ვინა,
იმდერდა და ისარებდა, მგოსანები უსხდა წინა,
ჩანგსა ჭვრიან, აწყობდიან, ბირ მთვარენი ვარდთა მინა,
და გამოვიდის ისადირის, კვლავ მობრუნდის იყვის შინა.

1704. იბურთის და ითამაშის, თინათინის თანა დასჯდის,
ეს სოფელი იამოვნის, საწყურო სა დაუწყნარდის,
ყელსა ბროლსა შვენებანი, მას ელვანი გარეარდის,
და ერთად სხდიან ტახტსა ზედან, მათ ბაგეთა ვარდი ვარდის.

1705. სმა, ჭამა და ნადიმობა, მზეგეფსსა ერთსა განისვენა,
ელვამან და შვენებამან მათმან სრულად დაშვენა,
მომდერალთა მათ წინაშე არაოდეს მოესვენა,
და მე ვერ ვიტყვი რაცა სჭირდა, ბევრი უნდა ქებადენა.

1706. რა გარდასდა გამოვიდა ყამი რამე დამე დღენი,
მოციქული შარა გრძელსა ყამ მოაგლებს ირჩევს ცხენი,
გაგზავნილი რა მოვიდა, ნასა ნორჩი ალვის სენი,
და რა ავთანდილს მოასსენეს ატირდა და უჭნა ზნენი.

1707. რა ავთანდილს თრიდონს ესმა, ინდოთ ესე საწყინარი
გულსა ასრე დასვრად ეცა, მართ დაესო აწვე ნარი,

თქვეს: „გავსედით საწუთროსა, არას კარგსა მოუბნარი,
და აქნამდის მსიარულნი, ვსტირთ ალარას მოციანარი.“

1708. ავთანდილ სულს თქვამს, ოხვრიდა, მოჴგონდა ტარიელობა,
მისთანა ფველა სწორეა დგომა, გაგრა და სელობა,
უკვირდა მკლავთა დადრეკა, უსასოდ მათი ქველობა,
და სოფელსა სჯირს არ დაიკლო გულსა ლასვარის მჭრელობა.

1709. მართ ავთანდილს ვით ეწყინა, ვინცა ჴკადრა ვის არს ლირსნი,
ფველა წვრილად მოიკითხა, მით ნაქმარი სვარაზმისნი,
უბრძანა და შემოვიდნეს, დიდებულნი სპანი მისნი,
და „აწ ტარიელს ვმსასუროთო, კარ მოანი მისად ყმისნი.“

1710. თვითო კაცი ერთმანერთსა გაუგზავნეს — არ დავსწყეთა,
ინდოთა და ტარიელის საქმისათვის გვინდა ფეთა,
ბაემანი შეუკვეთეს დროთა ხანთა არ დავსტეთა,
და ერთმანერთის შველისა და ნასვისათვის მოსწრაფეთა.

1711. აწ ავთანდილ თრიდონს კაცი გაუგზავნა გაემართნეს,
ოტ-და-ათ დღეს შეიყარნეს, იარაღნი მოიმართნეს,
მუნ დროშანი ვერ დავთვალე, რომე იმათ აქმართნეს,
და მათ ორთავე სელმწიფეთა ბირნი მზეებრ ეწაღმართნეს.

1712. მათ ორთავე სელმწიფეთა სრულად მათთა სამეფოთა
აქიმები დაარჩიეს, თეიმთა კარგთა სამყოფოთა,
წამოვიდნენ რაზმ-წყობილნი, გზასა ლეკენ სასწრაფოთა,
და მოისმენდი ხმათა მათთა საბუგ-ტაბლაკ-საფანდოთა.

1613. ინდოეთს მიეღენ ნავითა, გამართეს საამოვნოთა,
სრულის აბჯრითა მოსილნი, სვარაზმშას საბრუნაოთა,
სწრაფითი დაღეკენ შარათა წყალთა და მათ უნაოთა,
და სვარაზმთ დასთხრიან სათღვარეთა სატირალ-საზრუნაოთა.

1614. წავიდნენ რაზმი დაეწყვეს, გზანი იარეს რებითა,
მოსძახდეს ხმასა მაღალსა საყვირ-ქოს-ტაბლაკებითა;
ზღვის პირს მივიდნენ, დაკაზმეს ნავები კატარღებითა,
და ჩასხდეს, გავიდნენ დროშითა, კარგითა ალამებითა.

1615. გავიდნეს და პირსა დადგნენ უთვალავი სპა იახლა
უმრავლესი დროშა იყო, რომ ალამი მოენახლა,
ამოსწყვეტენ მათ მებრძოლთა, ყოლე ტკბილად ვინემზახლა,
და მებრძოლია სვარაზმთ მეფე, იგი ვერად დაენახლა.

1616. გაჰკრთეს ლაშქარნი ზღვისაგან და მივლენ, ტარიელისა
უსარის ნახვა ძმობილთა, დიდისა ინდოთ მეფლობლისა,
გაგზავნეს მახარობელი მოვალთ მოსწრასთე სელისა,
და გვტრფიალობს ნახვა ვარდისა, აწ ახლა გაუშლელისა.

1617. მოვიდა მახარობელი, ტარიელს ჰკადრეს, აქებდეს
გახდა ხმა ზარი მოსვლისა, სიხარულსა ყოვლნი ხმობდეს,
ცისკრად იკრეს ნადარასა, ქოსნი ხმასა დაატკბობდეს,
და საძნიე ერთად შეიყარნეს, მათთა მტერთა დაადნობდეს.

1618. წინ მოეგება ნესტანჯარ, პირითა მიდეულითა,
ადარ მთავრულად სავსითა, არ ნათლად დიდეულითა,
მართ ძვირად ოდენ ცოცხალი, სახითა მისეულითა,
და თაყვანის ცემდეს იგ გმირნი წესითა დაჩვეულითა.

1713. თაყვანისცეს უსალამეს, მოიკითხეს ერთმანერთი,
მერმე ჰკითხეს ვით არისო, ლომი გმირთა შენაერთი,
მან პირ-მზემან წვრილად ბრძანა, სენი სჭირდა ყოლ რა ერთი,
და მისის ასრე ყოფნისათვის შეგვარისხეს ზედან ღმერთი.

1714. მოიტირეს მათ ლომ კაცთა, ტარიელის სნეულობა,
მერმე უმძიმს ინდოთათვის მათ მტერთაგან ძლეულობა,

ტარიელის ნასვა სწრაფითა უნდა ვითა არს ჩვეულობა
და ნასვეს მჯლედ და ფერ-მისდიოდა, გულსა სჯირდა დაწყლულობა.

მოსვლა ავთანდილისა და ფრიდონისა ტარიელის საშველად.

1715. ნესტან-დარეჯან ტან-სარო, პირად მზე ვითა ლალია,
დაღრეჯით იყო სეფდითა, აწ ადარც ვითა ლალია,
სისხლის ცრემლითა მტირალი უბნობდა ვითა ლალია,
და თქვა: „იყო ჩვენთვის სვარაზმშა, მწყერზედ ვით ალალია“*)

1716. სისხლისა ცრემლით მტირალი ბრძანებდა არ სათუთობით,
ზურგი აქვს მზესა მოდრეკით სეფდა სჯირს დასანაზობით
ნესტან-დარეჯან ტან-სარო, არ მისის სასიათობით,
და სეფდა. სეფდაზე დართოდა, ვერ მჯვრეტთა დასანასობით.

1717. გამოვლეს ზღვანი, მოვიდნენ ხმელთა სატარი ერია,
ნასეს სენთაგან დაცემით, ტარიელ მსგავსად ბერია,
ორთა სენთაგან ჩიოდა, მტირალი მოამბერია,
და თქვა: „გასდა თემი ინდოთა სისხლთაგან მონაბერია.“

1718. ტარიელის ნასვისათვის მობრუნდეს და მიუჩოქნეს.
ნასეს მჯლე და ფერ-მისდიდი, ჭკადრეს გული აუხუქნეს:
„ლომო, მზეო, რამ გაგსადა, პირსა ზედან შუქი უქნეს,
და აწ ნუ გაგვა მტერთა თქვენთა, რისსვა ზეცით მიუბუქნეს.

1719. ტარიელ ძმათა უჩივის: „სესი დამერთო მტერულად,
დღესა ერთსა ნადირობით მოვიდოდი მხიარულად,
სმად დავჯე და ვისარებდი, ვარდი არ ვჭქენ დანასრულად
და მართ ანაზდად მომივიდა, სეფდამ მიკლა გული სრულად.

---

*) აქ ზმა არის: ვით—ალალი. (ალალი მწყერს ემტერება).

1720. „ესმა ხვარაზმთა მეფლობელსა იგი დამერთო მე ზედა,
ინდოანი ჩემნი შევაბენ, მთვარე დაბნელდა და მზედა:
ქვეყანა ჩემი ასწვიდა—სისხლი იძია ჩემზედა,
და მე ასრე ვიყავ მგლავთაგან, ვერ მოგიხმარე მტერზედა.

1721, „სოფელო, ვისთა სისხლითა მწვავს ცეცხლი გულსა ვისადა,
ვის ვარდი აბ ყაყაჩოდ არა გაგს ნარგისისადა,
მნახველნი ჩვეცვეს თვითა, წუსანო შენნი მზისადა,
და უფურეთ მზგავსად ყვავილსა, ბულბულნი ნეხვთა ვზისადა.“

1722- ესე თქვა და ვით ეწყინა ეს ამბავი მათ მეფეთა,
ტარიელის შველისათვის არ დამდგომთა მოსწრაფეთა,
ტრეფლი სდისთ და აგრე თვეცვეს: „ავადენთ სისხლთა მოჩქეფეთა,
და ხვარაზმს მივალთ, მოგიხმარებთ მგლავ მაგარნი სიფიცხეთა.“

1723. აწ ასმათი მიეგება, ნამსახური და დობილი:
„მტერთა ჩვენთა ნახვა თქვენი, შემშრეს თვალთა ტრეფლ ლტობილი.“
მათ სალამი გამოუღეს, მოიკითხეს გულ-წოობილი,
და შესტირა და აუხუნა, აატირა ერთობილი.

1724. კვლავ მოიკითხეს ასმათი, ნამსახური და ხლებული,
ღმერთსამც მადლი აქვს არ ვნახეთ ტარიელ თვალ-დაფარული,
მოვასხათ ზედ დავაყენოთ, მკურნალნი სელოვნებული,
და „ადრე ვ[illegible]ურნებოთ“ იტყვიან, ამას ვართ იმედებული.

1725. სელი ჩვეს გვერცა მიუსხდეს აქიმნი შემოკრებულნი,
წავლენ თრიდან და ავთანდილ გულითა გამეხებულნი,
თეცხლავ ჩინდოთა აცნობეს, მოვლენ—არიან ქებულნი,
და მოვიდა ხეანი ჩინდოთა, ხანსა არ დაყოვნებულნი.

1726. ადგუმი ვნახეთ არ აკლდეს იგ ლაშქარნი უთვალავნი
მთა და ბარი გაიტეხა, მოუმატა ხეანი ხვანი,

ბუკსა ჭკრეს, და ავთანდილს თრიდონს ესძღვნიან, მოდგეს თავნი,
და მოდგეს შორით ესალამნეს, თქვეს თუ „ვნახეთ ცის ვარ-
სკვლავნი.“

1727. სამთა მეფეთა დროშები მუნ სამგან ამართულია,
სხვათა მრავალთა თავადთა ნიშანი წარმართულია,
ხვარაზმს მიდიან სასწრაფოდ, არ-წუნარა გამართულია,
და მე ვერ დავთვალე ამართვა, ჩემგან ძნელ შემართულია.

აქა ავთანდილის და ფრიდონის წასვლა ხვარაზმშას საომრად.

1728. ცისკრად შეიქნა სმა-ბუკთა-საყვირთა-ქოს ტაბლაკვება,
ჭინდოანი დგანან შუასა, შვენის დროშისა ალმება,
მარჯვნით დგას ლომი ავთანდილ, ყოლ არა უნდა მაქება,
და მარცხენით თრიდონ მოჭყვების, უხარის მათ გვერცა სლება.

1729. გაემართნეს სამესისსლოდ, ხვარაზმს მოვლენ გმირნი ესე,
მზღვართა მათთა რა მივიდნეს ღღაზოდ იყვნენ სისხლთა მთესე,
მივიდნენ და აწ ამათ ჭმნეს ბირველ მათგან დანაწესე,
და ტეტხლით სწვენ და ალხრებენ, მიუბრუნვეს რისხვა ზესე.

1730. წავიდა კაცი საცნობლად, ვით შავარდენი ხეზითა,
აცნობა ხვარაზმთ მეფესა, მორჭმულსა დიდად ზეზითა:
„არიან ორნი მხალობნი, ჭვანან მოხრულთა ზეცითა,
და ქვეყანა სრულად ასწყვიდეს რისხვითა მით მიზეზითა.“

1731. ხვარაზმშას ესმა ამბავი მოსვლა ინდოთა რაზმისა,
კვლავ შეკრულად თრიდონ-ავთანდილ, ბრძნად მისთვის არ ნავაზმისა,
იგი აჩქარდა ხმობა თქვა სპისა მის ხვარაზმსისა,
და მსწრაფლად მოვიდნენ ვერა ვთქვით ზრახვა შინ ხანთა დაზმისა.

1732. რა ლაშქარი მოუვიდა, იერეს თვიცხლავ სალარათა,
წინ ლაშქარი გაიძღვანა თვიცხლავ მათკენ გაემართა,
სანს არ ჭოკნის, აიყარა, არას ელის ადარათა,
და მიეკარნეს რაზმი დადგეს, დროშა მრავლად აემართა.

1733. კვლავ სვარაზმელთა ემთხვია, მუნ კაცი მოამბობარი:
„მოვიდაო სპა მრავალი, და აივსო მთა და ბარი,
სრულნი შენნი დიდებულნი დაიხოცნეს არ ვინ არი,
და მრავლად ზიდეს საქონელი, ჯორ-აქლემი უამარი.

1734. წინ მოეგება სვარაზმშა რაზმითა მრავალ-კეცითა,
იძახდა სითვად მებრძოლნო, თქვენ ჩემნო, გაიქეცითა,
თუ მკითხავთ გიჯობსთ სით მოხვალთ, მუნითვე შეიქეცითა,
და თვარ გათქმევინო თუ „ჩემთვის, რისხვით ცა დაიქეცითა.“

1735. ამას იძახდა სვარაზმშა, ორთავე რაზმი გასწორდა,
შეიქნა შემოტევება, მუნ მშვილდოსანი გაჭორდა,
„ჭკარო, მოჭკალო, შეიშვარ“—ხმა თვით ყოველგან გაორდა,
და ბოლოს გაიქცა სვარაზმშა, ღვთისა წყალობა გაშორდა.

1736. უკან მისდევდნეს სვარაზმშას გმირნი ორნივე მეფენი
ალ-გულად, მსგავსნი გულითა, კბილითა მესადაფენი,
სვარაზმშას სპანი მრავალნი მიდიან სრბითა სწრაფენი,
და აივსნეს მათნი მძლეველნი, აბჯრითა ბეალადაფენი.

1737. დროშა ინდოთა მეფისა შუა ჭსდგას სათავადოსა,
მარჯვნივ უდგს მეფე არაბთა ომისა მოსაწადოსა,
მარცხენით გმირი ნურადინ, კარგსა სახვაშიადოსა,
და ომ გარდასდილნი შვენოდნენ, ჩამოხდენ უდილადოსა.

1738. გარეთ ყოველგნით ოხრად ქმნეს ციხე ქალაქთა ვაკობა,
კვლავ შიგნითაცა არ დაჭსცხრა ომი და ბუკ-ტაბლაკობა,

მუნ მოიწია უთქმელი სისხლისა სასრჯობა,
და ერთ წლამდის მათცა ოხრად ქმნეს, ვაკეა თუ ხანდაკობა.

1739. ტარიელცა ადგა სენთაგან ღვთისაგან შეწყალებული,
დიდი, ინდოთა ბატონი, მორჭმული გალალებული,
დაშვენდა მგზავსი მზისა და მთვარეა ბირ-გავსებული,
და მას ტურფად მოუსდებოდა სიცილი კარ-გალებული.

1740. მეურნალთა მადლი უბრძანა, წყალობა მისათხრობელი,
„ამითა მეცა შემოგზღო, ჩემთვის იყვენით მშობელი,“
ბირი ქმნა სვარაზმელთაკენ, მიავა არ დამაშრობელი,
და „დავსოცო ჩემი მებრძოლნი სისხლი ვქნა დაუშრობელი.“

1741, ამას თურმე უბრძანებდა, მოჯობდა და დარჩა სრულად,
აბჯრისანი ვით დამშვენდა, ვიკადრებდი ამას სრულად,
მის მებრძოლთა გაიცდიდა, ძველ ნაჭერთა სისხლ წასულად,
და ერთობ ავად დასოცილთა, გაბატიჟულ გაბასრულად.

1742. უბრძანა ხმობა ლაშქართა, ვინა შინ დანარჩომია,
შესთვალეს: „ხვარაზმს წავიდეთ, აწ ჩვენცა გვმართებს ომია.“
მოვიდა ინდოთ ლაშქარი, სიკეთით მიუწთომია,
და ოცი ათასი მოვიდა, ფეველი მათთვის მწყრომია.

1743. ცისკრად იკრეს ნობ-დაბდაბსა, გაემართა ლომი ლომთა,
ხვარაზმს მივა სამესისხლოდ, უქადებდა დიდთა ომთა,
გაუგზავნა წინათ კაცი, მათ ძმობილთა ომ უშრომთა.
და შესთვალა: „თუ დავრჩი მოვალ, გარდავასხამ სისხლთა ხომთა.

1744. მოვიდა მახარობელი წინაშე მისთა ძმობილთა,
მისთვის თავ-გამოწირულთა, მისთვის საშველად ხმობილთა,
მისთვის ტირილით მოსულთა და მისთვის ჩამოჭკნობილთა,
და წინ მოეგებნეს აჩენდნეს, მათ მარგალიტთა წყობილთა.

1745, გმირნი ნაომარ მაშვრალნი, შვენოდეს სიმწყაზარითა,
ოდ არ ვაჭრულად მოსილნი, ჯორ-აქლემ სანაზარითა,
არცა მტერთაგან ძაბუნნი არც იყვნენ დანაზარითა,
და დალიეს შიშით მებრძოლნი, მათიცა შენაზარითა.

1746. მოეგებნეს უსალამეს, სისარულით გარდაგოცნეს,
დარჩომა და გამარჯვება ერთმანერთსა მიულოცნეს,
მებრძოლნი და მეომარნი არად უჩნდათ არ იოცნეს,
და ომად ყოფნა სვარაზმშასი მათ სიზმრადაც არ იოცნეს.

1747, ტარიელ ნახა ქალაქი, თვით მათცა ემაგრებოდა,
წალებისა და ომისა, ოდ ღონე არ ეგებოდა,
შუა ციხე დგა მისებრივ, სხვა არა არ ეგებოდა,
და შიგნითთა მცველთა სიმრავლე არათარ შეიგებოდა.

1748. სვარაზმშას ესმა ტარიელ მოსულა მოჯობებულა,
აწ იგი შიგნით აჩქარდა, სიომრად გაჯავრებულა,
ვეზირი ისმო ყოველთა ვეზირთა დაჭარბებულა,
და აბჯარსა გასცემს, ისწრათეის, რჩევად ზის გასთვებული.

1749. ვეზირსა ჰრქვა: „უომარი არ დავდგები არად არა,
ტარიელის ომსა თავად, ემოწმების არად არა,“
სვარაზმშამ თქვა: „არეგების, უშასუხონ დაშქართ არა“
და ვეზირმან თქვა: „აგარეთ რაზმი მოვაგვარონ ღონით არა.“

1750. სვარაზმშამ თქვა: „ჰე, ვეზირო, რად დამიშალი ომსა თავად,
ჰე, რად იტყვი, სად გინასავს მუქარისა თხოვა ავად,
ჩემთა მებრძოლთა ჩემგან აჩნდის ასო მწარედ დანაშავად,
და შინ მისვლამან შეიცვალის ძოწეული ტანსა შავად.“

1751. აწ ვეზირი თარა ჰკადრებს საუბარსა წუნარსა ამოდ:
„ვიცი რომე გიცნობდიან, წინას მებრძოლთა სათამამოდ,

მაგრა აწ სჩან სიყრმისაგან წასვლა გამოსასალამოდ,
და სიბერეა მზგავსი მისი, რა დღე მისდეს დასალამოდ.

1752. „მე დია ვიცი, მინახავს, მრავალთა მბრძოლთა მორეკითა
გელინოს სისხლთა ნაკადი და ცა გეყენოს მორეკითა,
გაგეძცივნეს და გეყოველოს მადლისა სმითა მორეკითა,
და აწ სიბერისა ლასვარი გასვია გულსა მორეკითა.

1753- თქვა „წაგიდა წინასა სიყრმისა შვენიერობა,
თეთრი გასვია მეფეო, გაჩნია დანებერობა...
ტარიელს ბერსა აჩნია სიყმისა ვარდთა თეერობა,
და რაზმად შეგებნეთ, მეფეო, გმართებს ამისი ჯერობა.“

1754. რა გათავდა ვეზირობა, ასრე ვითა ადასრება,
მეფე ბრძანებს: „დამიშალეთ, არ მიჯობდა მუქარება,
აწ ვქნათ კარგის გამორჩევითა, გარეთ ომის მოგვარება,
და დმერთმანა ქმნას დაინახოთ მათ სიტოტხლეის დამწარება,“

1755. ჭკადრა ვეზირმან: „მეფეო, სარ ომსა კარგად ჩვეული,
რამცა ვიცოდე მე თქვენგან უკეთე გამორჩეული,
ნასე ტარიელს რაზმი ჭაკვს და არაბია წვეული,
და ამისთვის იქმნა სვარაზმთა ლაშქარი მათგან ძლეული.

1756. „აწ რადგან ალარ დაიშალი, კარს გარეთ ომსა რაზმითა,
ლამით მივიდეთ გაბარვითა, არა მაშასალ ბაზმითა,
ტისკრისა ყამსა დავესხათ გმირთა წესითა და ზმითა,
და დმერთმან ქნას ასე დავსოტოთ, არ ეყვნენ სანთა დაზმითა.“

1757. დასკვნეს ესე თათბირი თარასგან ნაგაზირები,
სვარაზმშამ ბრძანა: „უთუოდ გჭქნათ ესე დანაბირები.“
ინგარიშა მისი სბა ომში მარი ვითა გმირები,
და ოთხას-ჯერ ათასი კაცი მებრძოლთა ამტირები.

1758. სხვა სხვა მრავალი ქვეითი, ცისეს დაჴყარა ჭურვილი,
ზღუდეთა კარგნი მესრონლნი ჩაბალას ჩამობურვილი,
ღამით გავიდეს თუ ომთა, არა მართებდა სურვილი,
და ცისკრისა ყამსა დამსხმელთა შექნეს სისხლისა წურვილი.

ომი ზედ დასხმით ხვარაზმთა ინდოთა, არაბთა და თურქთა ზედა.

1759. რას ვაგრძელებდე დაესხნეს, ცისკრისა ყამსა ომითა,
შეიქნა შემოგივილი ქუხილის შენაზომითა,
მათ მძინარეთა გარეთ ქმნეს სისხლის რუ მინაწოომითა,
და მაღლად იძახდა ხვარაზმშა ტარიელისთვის წყრომითა.

1760. ეტყვის ტარიელს: „ძე ჩემი შენ მუხთლად მოჴვალ მძინარე,
თუ მამაცი ხარ შემები, მოდი, წამოდეგ წინარე,
მოდი გჴგრათ ჩვენ ერთმანერთსა სმალი სისხლისა მდინარე,
და ვეჭ სამართალმა შენტ გიყოს მოსვლითა მოსაწყინარე.“

1761. რა ესმა ესე ძახილი მათ სამთა გმირთა მეფეთა,
მართ წინარა ადგომილიუვნეს, ჴგვანდეს ვარდისა მკრეფეთა,
ტანთა იცვემდეს აბჯართა, მათ შუქთა მოიეფეთა,
და ხვარაზმშას სპათა გაუხდეს, ვით მგელი ძაღლთა მფეფეთა.

1762. თვიცხლავ მიმართა ხვარაზმშამ, ვით შავარდენი ფრთიანი,
სითაც ბირი ჴქნის დახოცნის, ტანი მუნ დაძრის ხნიანი,
იძახის: „კაცი ჴინდოთა ნურვინ გაუშვებთ დგთიანი!“
და დახვდეს მამაცად, იბრძოდეს, დამსხმელთა ეცა ზიანი.

1763. მათ ლომთა სპანი სამგნითვე, შეიძრნეს გარეთ მდგომელნი,
ზედა დამსხმელთა მიუხდეს ამყნი ტქვითად მწყრომელნი,
თვიცხლავ შეიბნეს, არ ჴგვანდეს იგ თვრანგნი ვინმე რომელნი,
და მათნი ინგნი ტირონდეს, ვით იცინიან რომელნი.

1764. იგი სამნი ხელმწიფენი დაკაზმულნი იდგნენ კართა,
ცხენსა შესხდეს უკეთესთა, წინა დროშა აემართა,
ღმერთსა ჩაკადრეს მადლი დიდი შემოაბრუნდეს მიემართა,
და „მკლავნი ჩვენნი მოგიხმარნეთ, ღვთით რაც გვინდა დაგვემართა.“

1765. აწ უფერეთ თქვენ, მსმენელნო რა ფიცხელი არის ომი:
სტრიდის თავსა თავადებსა, ტარიელ არს მათთვის მწყრომი,
დახოცა და ამოსწყვიტა, ვერვინ იყო წინამდგომი,
და გარე რაზმი მრავალ-კეცი დაიხოცა თუ რაზომი.

1766. ერთკეან ფრიდონს და ავთანდილს ჯარი ზედან მოესვენეს,
იგი ორნიკე გაუსდეს, რა გკადრო ვით გაესარნეს,
დახოცეს, უკან მისდევდეს ქალაქის კარსა შესჯარნეს,
და უნდოდა თუმცა შიგნითა ყველანი არ დაეჯარნეს.

1767. ტარიელ ნახა სვარაზმშა, გამაყდა გული ბერისა,
შეიქნა ველი ორგნითვე სისხლითა მონატბერისა,
გორად ძეს შუბთა ნალეწი და რიყე ხმალთა წვერისა,
და კვლავ მოუბრუნდა სვარაზმშას რისხვა ცით მონაბერისა.

1768. შეიქნა ომი ფიცხელი, ხელმწიფის დროშა მართია,
ჯარსა მიუსდა ტარიელ მისად ვინც შენამართია,
ვისცა გარდაჭრის—გაჰპის, ალმა თუ დასადმართია,
და სვარაზმშა მოდგა სალმრად სცენაც მისი დანაშართია.

1769. შუბი შემოსცა სვარაზმშამ, ტარიელს მკერდსა შელეწნა,
ვერ გაუტეხნა აბჯარი, ვერცა თუ სადმე დასეწნა,
ვაქებ ვინ გმირი ასეთი, ან სარო ალმა ასეწნა,
და ტარიელს ხმალი სვარაზმშას ცხენს უკრა ყოლ არ აძეწნა.

1770. ტარიელ ცხენი სვარაზმშას მოუკლა, მუნვე დაეცა,
უფიცხე იბრძვის ქვეითი, უნდოდა ხმალი წაეცა,

გვერდს არ ვის ასდდა ომა რომე ადრეკე ცხენი მიეცა,
და ამისთვის მარტო იბრძოდა, არას დონითა არ გაექცა.

1771. დაშვრა, მისჭირდა მარტოსა, მრავალი ხმალი ექნია,
გაუტუდა ხმალი და ლახტი, მართ ვითა მშვიდდი შექნია,
ამისთვის სპათა სიმრავლე, მრგვლივ ალყად გარ შემოქმნია,
და ხელთა შეიბყრეს დაბნელდა მისთვის მნათობთა შუქია.

1772. ტარიელს ხვარაზმშაზედა, საგლავად გამართებული,
გაესარნეს და შეუქმნა ბირი ზედ წალმართებული,
თქვა: „ამრის ხემთვის დვთისაგან წყალობა დამართებული,
და ალარვის მოვაკვლეკინებ, მეთვა წალმართებული.“

1773. მოვიდა გაშეებისა დიდი ხვარაზმთა მთელობელი,
ცხენი მოჭვარეს და წენარად შესვეს მართ ვითა მხმობელი,
მივიდნენ მის ძმად სათვიცნი, მილოცვად წარმოთხრობელი,
და უქეს ხვარაზმშას დარჩომა, ყოლე არ იყვნეს მგმობელი.

1774. მობრუნდეს გამარჯვებულნი, ჩამოხდეს ძირთა ხეთასა,
ტურფათა რასმე ბალახთა, ყოლე არ კატარ ტყეთასა,
მათ ნაომრობა შვენოდა, მჯობთა ყოველთა მხნეთასა,
და თქვეს: „ვამჯობინოთ ეს დღე მეტად ყოველთა დღეთასა.“

1775. გამოისვენეს მაშვრალთა ებჯრისა ტან საკიდითა,
ბურობა, სმა სიმღერითა სოფლისა ხელ-საკიდითა,
მათი მებრძოლი მას დღესა მკვდრად სჩანს ებჯრისა კიდითა,
და ხვარაზმშა იჯდა დადრეკილი, მსგავსად ფერისა მიხდითა.

1776. დილასა ფრიდონ, ავთანდილ და სხვათა სპათა თავნია,
ტარიელისას მოვიდნენ, დახვდეს ლაშქარნი შავია,
აწ მათგან სამოტიქულო კაცი სჩანს შენაგზავნია,
და შესთვალეს: „ღმერთმან ბატიოგცეს, ტყეთა გუკვს შენი მაგნია.

1777. „ვინათგან ღმერთმან ბატივი ეგზომი დაგვდვა დიდებით,
გმართებს რომ იყო სამღვთოსა სქმესა ზედა რიდებით,
აწ შენ რაცა ჴქენ ეგ სქმე ბირველსა ზედა მიდებით,
და ბირი აიღეთ გაუშვით ხვარაზმშა ამოდ მშვიდებით.“

1778. ტარიელ გასცა ბასუხი მეტად წუნარი და მჭევრები,
„ღვთისაგან მე მჭირს წყალობა, თქვენგან დიადი ბევრები,
აწ თქვენგან სამჯერ დადგმულა ჩემთვის შუბისა ტევრები,
და დარჩეს, გაუშვით ხვარაზმშა, აგრეგ თავადნი ბევრები.“

1779. შევიდეს, ნახეს ტარიელ და მადლსა გარდაუხდიდეს,
მერმე აგვეს და ხვარაზმშა სად იყო მუნცა მივიდეს,
უსაღამეს ერთმანერთისა თავის-თავი მოამშვიდეს,
და გვერცა დაუსხდეს ნაკრავსა უქებდეს და გაადიდეს.

1780. მერმე ჴკადრეს: „ჴე, ხვარაზმშა, ხელმწიფეო ბედნიერო,
მორჭმულო და თვით მზეურობელო, ზნე უკადრო გონიერო,
გვიკვირს რაცა შენ გიქნია, ბირველ კაცო მეცნიერო,
და რად აშვილეთ შვილი თქვენი, ყოველის ზნითა შენიერო.

1781. „თუ გასმიოდა ტარიელ ნახვითა ანუ სმენითა,
მემკვიდრე სადმე არისო, რად არა მოისსენითა,
აწ გარდაუშვით ბირველი სისხლი ბირითა ჩვენითა,
და აქათ წადი და მეფობდი ბრძენთა გონება ენითა.“

1782. ხვარაზმშა წუნარი სიტყვები, თქვა ბრძენთა სწავლა რიგისა,
ბირველად ქება აგთანდილს, მერე ფრიდონს მიუგისა:
„მე თქვენი ქება ვითა ვსთქვა, ბუდე ვარ აწ აუგისა,
და მკლავს სირცხვილისა ლახვარი, ბასრის შუბი დაუგისა.

1783. „ოდეს ძე ჩემი ეთხოვნა სასიძოთ ინდოთ მეფესა,
მაშინ არსაით ვიცნობდი ტარიელს სისხლსა მჩქეფესა,

უმკვიდრონთ ეროვნა ეწერა მას წიგნსა მათსა სეფესა
და ამად ვერ მივსვდი, მიგმობდით ჭკუასა და ნამყოფესა.

1784. „მართებდა თუმცა ტარიელს ებრძანა ჩემთვის კაცითა,
მართ ერთხელ ვითა ეგრეცა არ მრავლად კვლავ და კვლაცითა,
მე ვარ მემკვიდრე პატრონი, მე მმართებს დვთიოთა და ცითა,
და ნუ მოსცემ შვილსა თვარ დავსვდე თავსზედა ხმალთა ტკაცითა.

1785, „თუ მაშინ არ დამეშალა, თქვენ უმართლე ხართ მდურვასა,
მე თავსაცავე ვაბრალებ მას საშინელსა ურვასა,
მაგრამ უმეტრად ჩაგვარდი ტრემლთ მორეგისა ცურვასა,
და ამად ვერავინ დამიშლის გულსა სისხლისა წურვასა.

1786. „ეს ასრე იყო რაც გკადრეთ, თქვენცა გსმენოდეს მგონია,
თვარ გაიგითხეთ ინდონი, გკადრებენ უშმაგონია.“
ავთანდილ ჭკადრა: „მეფეო, ესე არ გაგიგონია,
და მაგისთანანი სიტყვანი აწ არას საკარგონია.

1787. „თავმან თქვენმან, თუ მოგვისმენ, ამას გკადრებთ დაუცდომლად,
სჯობს წასვიდეთ ტასტსა თქვენსა, იყოთ სისხლთა დამთმომ მჯდომლად,
არა გაკლდეს დიდებასა, სელი ცათა ადუწდომლად,
და შენდობა ჭსამს რადგან ადამ ალარ დარჩა შეუნდობლად.“

1788. ხვარაზმშა ბრძანებს: „ვინათგან თქვენ გწადს ჩვენცა გაგვიგონეთ,
მაგრამ ნახეთ რა ძნელია, ესე კარგა გაიგონეთ,
წინაშე ვარ გარდაუშვებ, რადგან ასრე მოიგონეთ,
და შემაკითხეთ სპათა ჩემთა, თარას გვერდით შემაგონეთ.“

1789. ადგეს თრიდონ და ავთანდილ, ტარიელს გამოემზრახნეს,
ხვარაზმშას სიტყვა უველაი წუნარად თქვეს, არ დაიზარნეს,
თარა ვეზიერსა უხმობო, ვინ ბრძენიაც გამოსახნეს,
და მიდგეს თრიდონ და ავთანდილ, შიგნითთა არ უკაგლახნეს.

1790. შიგნით შეჴედვენ: „ისმინეთ ჩვენი ხმა თქვენდა ზაგისა,
თარა ვეზირი გადმოდგეს სასასო ბრძენთა თაგისა,
სვარაზმშ უბრძანებს, ნასვა ჴსწადს შენი არ ჭეუა ავისა,
და გაძოდი ჩვენ გაძოგინდობთ, არ მიზდი გვინდა ნავისა.“

1791. გაძოვიდა თარა ბრძენი ბდატონისგან დიდად დარი,
სვარაზმშასი მართ ნასვისა ღვთისა ხვეწნით მემუდარი,
რა სელმწიფეე მისი ნასა მუნ გატოტსდა ვითა მეგდარი,
და თქვა თუ: „ღმერთო, ეურთხეულ სარ, არა ვნახე სასუდარი.“

1792. თაუვანისცა ქვე დაგარდა, შესტირს, ასმენს მონასსენი,
მოასსენა: „ღმერთო, რა ვთქვა მადლთა შენთა მე სიგრძენი,
ამა ოთა მოარჩინე, არ უობლენ წვრილნი ძენი,
და რა მადლი ვთქვა, რომ ასეთი წუადობანი უბოძენი.“

1793. დასსდეს მეფე და ვეზირი, არჩევენ სათაობირთასა,
მეფე ბრძანებდა სიტყვასა, ეულ-მდუღრად ანატირთასა:
„ვეზირო, ჴეგანდა ჩემი ძე ბრალ ლადსა განამჭვირთასა,
და ვით მეტყვი—სისხლი გაუშვა, მაგ ძნელსა სავაზირთასა.“

1794. ვეზირი ჴეადრებს: „მეფეო, თქვენ უმართლე სართ მას დია,
მაგრამ სარ ტყვედ დარჩენილი, ვინცა მესისხლე ცხადია,
არ გაგიშვებენ ცოცხალსა, უფიცავსთო მაჴმადია,
და თუ გარდაუშვებ გაძართლებს, ვინ ღვთისა დანაბადია.“

1795. მეფემან ბრძანა: „ადვილად ნუ მეუბნები ვაზირო,
თუ დავივიწყო ძე ჩემი, მმართებს რომ გული ვატირო,
ანუ გავიჭრა მინდორად და თავი გავინადირო,
და მიჯობს რომ მოგვდე და ჩემი დარჩომა არ დავაბირო.“

1796. ვეზირმან ჴეადრა: „მეფეო, ისმინე სიტყვა ასები,
აქამდი ჩემი კადრებსა, არ გაგეგონა ნასები,

ტარიელს თქვენთა სისხლთაგან სწადს სავსე შესვას თასები,
და თქვენად საკლავად მოუსხამს უცხო სხა ბევრ ათასები.“

1797. სისხლი გაუშვა ხვარაზმშამ, მტკიცე ჭქმნა მოზვებული,
შეჭეიცა ოოული სიმტკიცე წინასწარ მოსწავებული,
კარგ ვეზირობით არა ჭსჩანს თარასგან დაშავებული,
და ხვარაზმშა დადგა, წავიდა ტარიელ გამარჯვებული.

1198. მიავ ტარიელ მოუვსითა, თრიდონ და ავთანდილითა,
გამარჯვებული ნადირობს საბინდოთა და დილითა,
ითუეის თუ: „ვერ გარდავიხდი მე თქვენ ვალსა სადილითა,
და თქვენ დამარჩინეთ თავარ მკვდარი ვიყავ ხვარაზმშას ჩრდილითა.“

1799. წამოვიდნენ მხიარულნი ნადირობით თამაშობით,
მტერსა ზედან მოქცეოდენ, მათგან იყვნენ უშიშობით,
მათ მოესპოთ ხვარაზმელნი არ დაჰგდეს შამუშობით,
და ერთმანერთსა აქებდიან მხიარულნი არ შუქობით.

1800. მოვიდნენ მოქალაქენი, გამოეგებნენ ზარითა,
მუტრიბთა ხმანი ისმოდეს, ბარბითთა შენაზარითა,
ნესტან-დარეჯან დაშვენდა ელვითა მით მწყაზარითა,
და მათს სიხარულსა ვერ დავსწერ სელითა, ვერც ზარითა.

1801. რას ვაგრძელებდე მუნ დაჭყვეს მრავალნი დღენი ამონი,
მერმე გაუშვა სავსენი მნათობნი დაუღამონი,
წავლენ თრიდონ და ავთანდილ ტკბილად გამომსალამონი,
და დგა ტარიელ თვალთ ცრემლი სდის ხმელთა დასალამონი.

1802. ალავსნა მისაცემლითა ოქსინოთა და შადითა,
სტავრითა საკარმანგითა: მმიმისა საფუქრადითა,
წავლენ თრიდონ და ავთანდილ ბირითა მინავარდითა,
და გავლენ ზღვასა და მიდიან სარონსა განაზარდითა.

1803. მოვიდეს, მათი ქვეყანა მათ დახვდათ ამოდენებითა,
მოეგებინან, სძღვნობდიან წესითა და რიგებითა,
თინათინს ბერსა სინათლე ემატა · დაშვენებითა,
და მულდანზანზარიც დაშვენდა მეტისა აშენებითა.

1804. ეს ამბავი დარჩომოდა სარგის ლექსთა შეუწყობლად *),
აგრეგ თმოგვი თმოგველთაგან შესავლითურთ დარჩა ობლად,
ესე სიტყვა მოასხენეს, ვინ სჩანს გმირთა რაზმთა მწყობლად,
და მიბრძანა თუ: „ლექსად თქვიო, მწყერ ქართულად, დაუშრობლად.“

1805. ერთმანერთისა მეშველად მებრძოლნი იმავ ანიან **),
ორთავე მტერი მოყვარედ მათ წინა მოიყვანიან,
მათთა ურჩთა და შემკადრთა მიწანი უკვანიან,
და ორგულთა მკლავი შემუსრეს, ერთგულნი აგულოვნიან.

1806. ყოვლთა სწორედ წყალობასა ვითა თოვლსა მოათოვდეს ***)
ობოლ-ქვრივნი დაამდიდრნეს და გლახაკნი არ ითხოვდეს,
ავის მქნელნი დაეშინეს კრავნი ცხვარსა ვერა სწოვდეს,
და შიგან მათთა საბრძანისთა თხა და მგელი ერთად სძოვდეს.

ანდერძი ტარიელისა ოდეს მიიცვალებოდა მის ჭამის ნათქვამი.

1807. არ მოგესმას სოფლისა საქმენი თავით თქვენამდი,
მოგვიგონენით ყოველნო, ბერველ ყოფილნო თქვენამდი
რა გესმას ძნელი ანდერძი დაწვთა ტირილით ქვენამდი,
და ყურად იხვენით რაცა ვთქვა მე სულთა ამოფრქვენამდი,

*) იხილე 1662 ტაეში. = 1666.
**) იხილე 1653 ტაეში. = 1653.
***) იხილე 1664 ტაეში. = 1654.

1808. გავედი ოთხლნო სულდგმულნო, ხვეწნითა გეთაყვანებით,
ხილვად აწ ჩემსა საქმესა თქვენ აქა მონაყვანებით,
სული განიყოს ხორცთაგან მძლავრებით არ წაყვანებით,
და მეწყალვის ვხედავ გლახ მისი მოგლა და მონაყვანებით.

1809. ყამ ერთ გაუშვით ოთვლთა სოთელისა უბან დაბანი,
მიმოქცეთნითა გაჭრანი სიტილით მდერა და ბანი,
წესია ესე სოთელისა, ძმას ადარ ამმობს და ბანი,
და ისმინეთ ჩემი ანდერძი, ტუდია დაბდაბდაბანი.

1810. შემომერტყენით მიდამო, მოსხედით მომეკრენით,
ზოგთავე მზირი მიყავით ერდოთ სარგმლით და კარენით,
ნესტან-დარეჯან მეოტნიდი ბაგითა მაგა კარგენით,
და ჯვარს ვატმევინებ სოთელსა, ურია მომეკრენით.

1811. გულის-ხმა ჭვენით, ადმოვსთქვამ მე თქვენსა შესაძინელსა,
საუნჯებელსა გულთასა არ კარგით არ საძინელსა,
მდგიმრად ოთნასა, სწავლასა, არ ლულსა არ საძინელსა,
და ტრემლსა ადენდით ტანელებსა არ ყინვით არ საყინელსა.

1812. მე ვიყავ მეფე ეგეთი ვითა მოგითხრა წერილმან,
ბოლოს დამადგა სოთელმან ნავთმან, ფისმან დაწერილმან,
საჭმლად მიშოვნა მიწამან, ბუზმან და ძალის მწერილმან,
და ვაი თუ დასაჯნეს მიჯნურნი მამამან ამოწერილმან.

1813- ადამის თესლი სხვა ერთი მე ვერა მჯობდა ვერითა,
ვერ სახით, ვერც ახოვნებით, ვერ დამდგეს სიავე რითა,
აწ მომეახლა სიკვდილი მოლამის თვალთა ბდვერითა,
და შემიპყრა, ვერვინ ვერ გამერის ვერ გაზით, ვერცა ბვერითა.

1814. ნუ მიეხლობით სოთელსა საქმეს იქმს მეტად მუხთალთა,
არვის მიგინდობს რაგინდვინ კარგსა უფოვდეთ უთვალთა,

ბოლოს ყაჰ დაგცემს, შეგიბურობსთ თვრსთა და ძალთ საკუთალთა,
და ყველასა ერთად მოგვიყრის მის დღეში დასასუთალთა,

1815, ესე დღე ყოველთა ზედა გვაც ქვეყანას ვინცა იშობა,
მუსთალსა ცრუსა სოფელსა სჯირს კაცთა ზედა იშობა.
არ ადირიცხვის სიცქვითე, მისი ვით ზღვისა ქვიშობა,
და ბოლოს ასრე იქმს ცუდია ცქვითვა და მისგას შიშობა.

1816. ყველანი დავისოცებით კრებულნი სრულად და რამად,
მით დაიტეობთ მცნებასა მოენდვნეთ მუნ ცუდ არამად,
იტყვის მუსთალსა სოფელსა ცრუ და მიუნდო და მარად,
და წყეულმა ნასეთ რა მიყო ქმა ადარ მაქმო და რამად.

1817. ვერათ მორჩებით უწყოდეთ ვერ სვეწნით ვერ მუდარითა,
ვერ გარდასვეწით, ითრენით და მთათა დაბუდარითა,
ციხის-ციხისა აგებით ცათამდის შესაწვდარითა,
და მაშინ მოგვონდეს ყოველი ოდესცა ისუდარითა.

1818. ადრას გარგებს ტირილი, სულთქმიდეს, მაშინ ასვედეს,
სჯობს იუნჯებდეს მუნასა, აქ არას შეინასვედეს,
ერთი მეორეს უჭვრეტდეს, გლასა არავიჩ არ ნასვედეს,
და გარეთ მისცემდეს, უსვობდეს, ატლასთ შინ არა დასვედეს.

1819, თქმულ არს სიკვდილი უფალა სორცთა და ანაგებისა,
არ ეშინიან მძლეთაგან, ნივთთა და მონაგებისა,
არ შეიწყალებს ჭაბუკსა, გლასა არ ეძაგებისა,
და არც უკვირდების თავალ-წარბი ჭაერი ღაწვ-ბაგებისა.

1320. სოფელი ამად გვაბრუნებს, გვლებავს ფერად და მინისა,
ყამდვე მოგვცის რაც ვთხოვით, ესე მთნავს ეს არს მინისა,
ანაზდად გაგვტეხს, რა გვადროთ, ჭიქისა ან რამინისა,
და ჩემსა არ სჯერსართ სასედ გიც ვისისა და რა მინისა.

1821. არ გაგებთავდეს არავის ესე სოფელი წამიერ,
ისწრათვის მუნვე მიქცევად მოკვდავი ეს მიწამიერ
მას ნეტარ ვენმცა სიმართლით წავიდა უბიწამიერ,
და ცუდია აქა მეფობა სრულობით იმიწამიერ.

1822. ვეღარ სულ-ვქმნიდობ ჩემებრივ, აშიფნო, მე აწ არ ენით,
თანა მამეგით, მიჯნურნო, სათელავად არე წარენით,
ცრემლი დასთხიეთ თქვენ ჩემთვის გლახ თავი გაიმწარენით,
და სათელავი სრად და საწოლი სუდარა მიზეწარენით.

a ბ

1823. თქვენცა ისმინეთ, მეფენო, მთავარნო და დიდებულნო,
არ ძალით თქვენით რის მქნელნო, ღვთისაგან გადიდებულნო,
თვისნო, არ თვისნო მშვინვნო, ძმანო და გადიდებულნო,
და აწ გაუფავით გლახაკთა ღარი აქამდის დებულნო.

1824. იფენით მართლა რჯულითა, თვით ღვთისა მიმსახველობით,
ღვთის შიშთა რჯულთა მტკიცობით, ცრემლითა დამარხველობით,
ქვრივთა, ობოლთა წყალობით გლახაკთა გამკითხველობით,
და არ ბნედით, არ აშიკობით, არ გაგრეთ, არცა ხელობით.

1825. მიუნდობელო სოფელო, რას ბრუნავ რას მუსანათობ,
ოდეს მე ვსწუსვარ ბნელებ, ოდეს არ ვწუხვარ ანათობ,
არვის მიგვინდობ წამ ერთცა, ყმთა არ ვაებ, ხანათობ,
და დაგვწი კომლურად ბნელითა, არ ვითა ხე მუსანათობ.

1826. უსუაიშნო, წყეულო, მოდი, სიკვდილო, მომკალო
მომზადე ცული, გალესე, ჩემო უყაზად მომკალო,
თქვენრაის შეგიქმენ საჯმელად, ჭიანო მოდით მომკალო,
და ჩემი გაგლეწე, დავაგდე ამ სოფელს უყაზომკალო.

+ ვაიმე [illegible]

1827. მოდით მიჯნურნო მოიზდეთ, ცრემლი რომ მიისესხენით,
მიჯსურნო ერთობ ტურფანო, ჩემებრ სხვასა ვის ესხენით,

გაშლილად ბოლოდ ყორნისებრ თმისაგან სხვასა ესხენით,
და ალალი მელნისა ტბაო, გიშრისა ტყისა ესხენით.

1828. აწ მშვიდობით არს რომელმან რჯული მიდგა მადინაო,
მშვიდობით ტურფავ მეჩიტნო, მაქავ და მამადინაო,
სოფელმან მზგავსად წყაროსებრ ცრემლი რუდ დამადინაო,
და გული მით წითლობს მამინდე შენ არად ამადინაო.

1829. თქვენცა მშვიდობით, მშობელნო, მსაჯულნო, ჩემებრ მეფენო,
თავადნო, სცანით მტერთათვის, ლომებრ მებრძოლნო სეფენო,
სასელმწიფონო ჯურჯელნო, ოქსინოვ, ქვეშე მეფენო,
და სპანო მტირობდით საბრალოდ, ჩემთვის ცრემლისა მჩქეფენო.

1830. თქვენცა მშვიდობით პატრონნო, აწ ჩემთვის ჯმუნვით გასულნო,
თვისნო ტომნო, ძმანო, შვილნო, ძენო, ყოველნო ასულნო,
იარალნო და მონანო, აწ ჩემგნით სხვაგან წასულნო,
და აწ მიიბარეთ გლახს სული ზეცისა ძალთა დასულნო.

1831. ესე მისმინეთ ყოველთა სოფლისგან ჩემნი რჯანია,
ცუდ იქმნენ მკლავნი მაგარნი, მტერთაცა მემაჯანია,
მკლავნი, რომელსა ვერ ბრძოდენ იგი ვერც ქაჯმაჯანია,
და ალმოესალმა გაუშვა ქვე მდგომმან სორცთა ჯანია.

1832. ანდერძი სრულად გათავდა, გულს არ ჭქონდა დანარჩომი,
თვით არ შესწოანს რაცა ავი, თქვა მართ სხვათა დანაგმობი,
ნესტან-ჯარს ესმა ანდერძი, სულ ჭყო მისგან დანალმობი,
და ვარდის მელნითა ღელვიდა, მორწყო ველი და ნალმობი.

1833. მტირალთა პირ-დასოკვიდთა მსართა იტვირთეს აიდეს,
იგ უსახლო მიჯნურნი, თაბუთისაკენ წაიდეს,
ორნივე ტურფავ რამთნი გლახს მისთანავე წაიდეს,
და ცისა მნათობნიც სტირდენ, სული ალარა დაიდეს.

1834. მდუღრად ტირდეს შვილნი და მათნი ძენი და ქალნი,
მოსთქმიდეს: „მზეო, სოფელმან ვითა მოგვსადა ყალნი,
ესრად უთქვენოდ ეოველი ციხე და ნარიყალნი,
და დაგვწვი და ცეცხლი გვედების უწყალოდ ჩვენ ალნი.“

1835. ძე მამას მწუხრად მოსთქმიდა ცრემლი სდიოდა სალმე:
„ვინ გაგეყარე გმირო და დათხოვნით მოგესალმე,
თავს დაიდეწა კაბარწი, გული ეოდად ქონდა სალმე,
და ვინ ეკვრი შენი სოფელო, მაჭამე რა სამსალა მე.“

1836. მოღორებულსა მუსთალსა სოფლისა წესი ბარესა,
ეოველთა მოაწყენს ბოლოს ყამს ტებილსა და სალმობარესა,
იგი სოფლისა ეკვარი სათელავსა მიაბარესა,
და ზედ მიწა გარდაეყარეს, მინიჩბეს, მიაბარესა.

სიკვდილი ტარიელისა და ცოლისა მისისა ნესტან-დარეჯანისა.

1837. რადგან სწორედ გარდასდების ავი, ანუ კარგი ვინა,
მაშ წამიერ რას ვის გავა, გარეთ იყოს გინდა შინა,
ქათ ბარგსა რათ ვინ ზიდავს—რადგან წასვლა სხვაგან გვინა,
და სამარე და თუნდა ტასტი სწორეაო ბრძენთა წინა.

1838. ამა ჩემსა გაზრასულსა იკითხოს ვინ, ანუ სწერდეს,
თუ მას კაცსა, რომელიცა სოფლისაგან არ შესეარდეს,
ტარიელ და ცოლი მისი სიბერითა დაუშვერდეს,
და დაეგნეს წელნი ოთხმოცნი, დაბრმეს, დაღრეკეს, დაცაბერდეს.

1839. ღმერთმან მისცა ესე შვილად საჭვრეტელად შვენიერნი,
ერთი ემა და ერთი ქალი მათ ორნივე შესაფერნი,
ელვანი და შვენებანი მათცა ქონდათ მათ მიერნი,
და მზგავსი მზგავსსა წარმოშობენ ციერნი და მიწიერნი.

1840. დღენი მათნი წაიარნეს, დაბერდეს და დაუძლურდეს,
ტარიელის ლომნი მკლავნი მეტად დაუუსუსურდეს,
ბედისაგან მადლიერნი სოფლისაგან მოუმდურდეს,
და ამ სოფელსა გაბრწყინებითა ბრძენთა წიგნი დადასტურდეს.

1841. სოფელს მოოფსა ყველაკასა ეს ასრე არ აუცილდეს,
მათ სოფლისა შეენებითა სიტურფენი გაუცუდდეს,
მათ ორთავე დაუსუსტდა გონებანი მოუძლურდეს,
და სიყვარული გარდუარდათ, ერთმანერთსა უკუჭქარდეს,

1842. ტარიელ და ცოლმან მისმან ტასტოსნობა მოიწყინეს,
სარიდან დაკვდა ტასტეზედან, ნაცვლად მათთა დაადგინეს,
ერთსა წელსა დაიხოცნენ, მიწვნენ, მიწად მიიძინეს,
და მზესა ლომი არ გაჭყარეს მასვე თანა მიაწვინეს.

ანდერძი ავთანდილისა სიკვდილის ჟამსა.

1843. ისმინეთ ძენო კაცთანო, ანდერძი ავთანდილისა,
ვიტყვი „მსგავსია სოფელი ეს მუსანათი ჩრდილისა,
სწორეა ყაბი მწუხრისა კრულთანი ღამე დილისა,
და ადრე დალეშების, გაცვდების, ვით ქსელი მართ მანდილისა.

1844. რა მიეახლა სიკვდილად, დაუწყო ხდომა სულითა,
ხელთა ისრიდა, კვდებოდა, სიტყვით და იმა სულითა,
თქვე ვედარ მისსნის ძმანი და ვერცა ლა და მოსულითა,
და მუნ შემიწყალოს რომელმან მიწა დამბადა სულითა.

1845. რაზომც გამეფდა ცად ვინმე, თქვენ კაცია შთამოსრული,
ცუდია აქა დიდება ვარდი აწ ვსჩანს დანასრული,
უსვაიშნოა ესე დღე, მე რადეს მარგებს, ასული
და მიწა მიიქცეს მიწადვე, სორცი მოკვდების, გან სული,

1846. სიჭაბუკისა უკაცილი, დასჭკნა ავად სჩანს კარდია,
პირველ მტერზედან სიმაღლით მე ვსჩანდი მონავარდია,
აწ წაველ მზგავსი გმირისა და ფერად მინავარდია,
და თანა წამომყევ თინათინ, ჩემს უკან ნუ დაკარდია.

1847. იგიმცა კაცი კრულია, კინცა მიენდოს სოფელსა,
მოლიზღარსა და მუსთალსა, სიცილის კოცნის სოფელსა,
პირველ ღიმილის მქადესა ბოლოს უარის მეოფელსა,
და მუნ დამკარგავსა კაცთასა, აქაც სან დაუფოფელსა,

1848. შეიწყალენით სული და ღმერთი არ გიზამთ არ აკსა,
ნუ მიჭყოლიხართ სოფლისა ქცევასა მართ კით მსარავსა,
მუნ იუნჯებდით სად ღმერთი დასდგამს სიმართლის კარავსა
და სადა კერ უგბენს მღილდა, კერ ძალუც ბარკა მბარავსა.

1849. მიჯნურობისა სასმილმან დამწვა, ამაგზნო ცეცხლმანდა,
მე მოგკვდე თავის გამოლმა შენ დამიტირე მზემანდა,
სხვამ ჩემოდნობა კერა ჭმენას, ფოკვლმან მონაზემანდა,
და ცუდ შეთად მიქეც მანათი, აწ რადას ჭფოფენ მზემანდა.

1850. მტირონდით თქვენთვის დამწვარსა, მიჯნურნო ჩემთვის ურვილნო.
გამზრდელნო, თქვენცა გაზდილნო, ტურფად ისპად ჭურვილნო,
სასნო, ანიზად ნაზარდნო, თავნო ნაზობით ბურვილნო,
და სულთქმით მოსთქმიდით მაგ ენით და აუბნებდით სურვილნო.

1851. თინათინს პირველ სურვილი და პირსა შვენისა მარე,
აწ ლომმან თავი გაგრიდე და მზეო შენ მასაძარე,
აქა ნარბენთა სწორად კვლოთ, უვიცი გიცი სამარე,
და ერთად წავიდეთ, აჭა მზა ჩვენთვის თაბუთი სამარე.

1852. უჩემოდ დასჭკნი კარდო და იაო ფერ-მკრთალ რა მიყავ,
ვითა დაგითმე ლალო და ბროლო ძაწ სათო რა მიყავ,

კვლავ იაგუნდო ნალველი გატეული და შუა გამიუვე,
და შენ მარგალიტო მოგრილო ნუ მტირ და ბაგე დაიუვე.

1853. ჩემი გარდამსდა სურვილო, რას გარგებს რაზომ ინანო,
იდინთ სისხლის რუები, გაწვრთნიით ვარდნო და მინანო,
ჩემთანა ცისა მნათობნო, რანო და ანუ ვინანო,
და მზე მზეთა მოგვედე, მტირონდით გულ-კლდოვანნო და რვინანო.

1854. აწ ეს ვითხოვო ღვთისაგან, სააჯო დიდად ძნელია,
სად არის ჩემი სავანე, შენ განმინათლოს ბნელია,
მისის ელვითა მაკრთობდეს, არ მცხინვარე ჭეოს ბნელია
და ანგელოზთ თანა ვეფრინვიდე, ვადიდო ჩემი მსსნელია.

1855. სული აწ ჩემგან უტეუვრად, წმიდად არს დანასულები,
მუნ დამამკვირეს სადაცა ჭეანან მართალთა სულები,
შორს ქნას ნაწილთა, რომელთა არს დამზრალ-დანასულები,
და რომელსა თანგნად უწოდენ, არს მარცხნივ წანასულები.

1856. ამ სააჯოსა ღვთისაგან კვლავ ვედარ ვითხოვ აროსა,
ცოლს სულსა დასსნას ბნელი და ნათლისა გზასა აროსა,
მართალნოა თანა შერცხოს, ცოდვილთა მოაშორეს
და ედემს ბუნაგი აუგოს, სამოთხეს დაავანოს.

1857. აწ გაისვენეთ სატირლად, ტურფა გაქვთ ან ახლებანი,
ოთალნი მზგავსი ედემთა, კარავნი ქნილ ნახლებანი,
თავსა იცემდით მხარ-დასრეთ მონანი ჩემ ნახლებანი
და ჩვენ დაგვმარხენით, შთაიცვით, წახვიდეთ შინ ნახლებანი.

1858. ესე წესია სოფლისა საბრალოდ არა მცალს წამისად,
ამად არ გეტყვით მიენდოთ, არცა ერთისა წამისად,
უწყალოდ შესცვლის ჭაერი ტურფისა თვალ-წამწამისად
და ბოლოს უმუსთლოდ ვერ მორჩეთ, თუნდ თავი წაუწამისად.

სიკვდილი ავთანდილისა და ცოლისა მისისა თინათინისა.

1859. ზღამა არ არის სოფლისა, სადამო, არცა დილისა
სიზმრისა უფრო სიზმარი, ჩრდილისა უფრო ჩრდილია,
არ ამოკრეფენ მსწავლელნი მით მათგან გამოცდილია
და ავი და კარგი სწორედ სჩანს, სიცოცხლე გინ სიკვდილია.

1860. ავთანოილ და ცოლმან მისმან, დაუყენ წელნი სამოცდათი,
გაუნდოდა საჭვრეტელად ბრალ ბაღანში მინა სათი.
ღმერთმან მისცნა ორნი ძენი სიტურფითა მზგავსი მათი
და სიბერემან გაუცუდა მათ გლახ მათი ხასიათი.

1861. ავთანდილ და ცოლმან მისმან სულნი ზეცას გაგზავნესა
გაეყარნეს სორციელსა, იგი მათსა სინაზესა
სორციათცა შეუერთდენ მათ წყაროსა ზესთა ზესა
და მზე მრავალთა დაუტევეს, მიეასლნენ ერთად ზესა.

1862- ვინცა კრავი გაკრავა და თიკანნი გაათიკნა
მანვე თხანი თიკანთაგან გაარჩიენა, გააბლიენა
გონიერნი გაამაღლნა, სულნი მათნი მოირიგნა
და ერთმანეთსა ეზიარნეს, რად ვინცადა გადაჩხრიენა.

1863. მითქვამს და კვლავ ვსთქვა, სოფლისა სიცრუე კვლავ და კვლავ ბოლითა,
იგი გარდასდა, გაისმა ოდენ ამბავი მათ ბოლითა
სად არის კბილთა სითეთრე, ანუ ღაწვთაგან მნათობითა
და მტკვრად შეიქმნა, წაუსდა, მათ მათი ხასიათობითა.

1864. გასრულდა მათი ამბავი, ვითა სიზმარი ღამისად,
გარდასდა გავლო სოფელი, არის მისთვისცა წამისად,
(1589.) ვის გრძლად ჰგონია სოფელი, არის მისთვისა წამისად,
და მე მესმან ვინმე დავსწერე, რუსთაველისა დაბისად.

მოსვლა ფრიდონისა და ტირილი ძმობილთა მისთა ტაგრუცსა ზედა.

1865. მოვიდა ფრიდონ ტირილით, ზესილით თავსა მცემელი,
ისოკს და იგლეკს სმა მაღლა, არ უნდა გარდამცემელი,
მოიდო მეტად მრავალი გლახაკთა მისაცემელი,
და უნდოდა თუმცა ეშოვა, ლახვარი დასაცემელი.

1866. ტაგრუცს მოსთქმიდა ამ სმითა და მითვე შვენიერითა,
იგლეკდა თეთრსა თმა წვერსა, გაჭურის ბრალისა ხელითა,
იძახდა მაღლა ვაგლახსა, ტირალით არ სიმღერითა,
და მართ წმინდა გაგლეკილიყო ერთად თმითა და წვერითა.

1867. თქვა მეტად კარგი სიტყვები ფილოსოფოსთა ცნობისა,
რომე ხორხითა იტყოდა, მსგავსი დავითის ძნობისა,
მე გლახ ვით მოვთქვა სიკვეთე თქვენისა ცხენოსნობისა
და ანუ ვით მოვსთვალო მოკლული თქვენისა მშვილდოსნობისა.

1868. რაზმთა მეერეწელნო ყოველთა, მებრძოლთა თქვენთა მძლეველნო,
კვლავ ასპარეზად ტურფანო, თქვენთა სწორთავე მძლეველნო,
თქვენ კაცის ძებნა უბძანოთ, უცხენო შესამძღვეველნო,
და აწ ჩემის ტრემლის დენითა ხამს ვითა დაუძღეველნო.

1869. თქვენებრ ტასტსა ვინ მოჭაზმავს, ვინ დაჯდების ხრასა ხრულად,
ან ნადიმად ვინ განათლდეს, ზნე უკლებლად ჯავარ ხრულად,
ვითმცა კიდევ მე ტოტხალი ვიგონებდე ამას ხრულად
და მე უთქვენოდ რა ვიქნები, გაკიცხული გაბისრულად.

1870. თინათინ ნესტან-დარეჯანს თვით მოუთქვა სინამენი,
ბრალ ბალახში ალვის შტონი, მარგალიტი შენათხზენი,
ალვის შტონი, ტანი მჭკვარი, ჰირი მჭკვრეტთა ამაზრზენი,
და ხუბარი სიტყვა ტკბილი ვერ მჭვრეტელთა გასაზრზენი.

1871. თრიდონ მოსთქმიდა ორთავე, ორსა და ორსა ტირონდა,
მაღლად იძახდა ვაგლახსა, მართ ვითა ლომი ყვირონდა,
თქვენის ბირისა ჯავარი, ალარა ლალად ბჭვირონდა,
და იტყვის თუ მოგვკვდე რა მგამა რადგან დამაგდეთ გმირონდა.

1872. ნურადინ თრიდონ ტირონდა ორთავე მისთა ძმობილთა,
სისხლისა ცრემლთა ადენდა, უკლებლად და უშრობილთა,
უქო სიუსვე ჯავარი, მარგალიტითა წყობილთა,
და ავსებდა სიბრალულითა ყოველთა შემოსწრობილთა.

1873. თინათინ ნესტან-დარეჯან კვლავ მოსთქვა ბევრითა ბევრი,
ბირი მზისა უნათლესი თმა გიშერი ვითა ტევრი,
აწ ვაგლახმე ვით დამალეთ შუქთა სსივნი თმისა ტევრი,
და ჭაი, ჭაი ჩემსა თავსა რა მოგვესწრა მოსაწყენრი.

1874. ამისთანისა სიტყვითა, გრძელად და გულ-მდუღრად ტირონდა,
მერმე ადგა და თქვა ვითა, ასრე სულთქმითა ყვირონდა,
ტასტებსა გაესალამნეს ტანთ ძაძას იცმენ გმირონდა,
და თავსა ნაცარსა იყრიან, არა გაირგვინსა ირქმოდა.

1875. შინა მოვიდა მოცაკვდა თრიდონ მათითა სევდითა.
მათ უკან ალარ ვარგიყო არცა კარგისა ბედითა,
თვალნი დაუდგა ბედ-კრულსა საგონებლითა მეტითა,
და ნურადინ იყო მორჩმული საქონელ ოქრო-მკვდითა.

1876. ქართველთა ღვთისა დავითის ვის მზე მსასურებს სარულად,
ესე ამბავი დავლექსე მე მათდა საკამათებლად,
(1590.) ვინ არის ალმოსავლეთით დასავლეთს მათდა მარებლად,
და ორგულთა მათთა დამწველად, ერთგულთა მაგულოგნებლად,

1877. მე ვთქვი ქება თამარისა ხმელთა შიგან მნათობისა,
ვთქვი ქება მათი მიზეზად მქონდა ქებისა მათისა,

რომანულისა თუალისა მისი ბრწოლისა სათისა,
და მეტცა ვით მექო ვერ ავქებს ბრძენი შემოგრბეს მათისა.

1878. დავითის ქნარი ვითა ვთქვა სიჩალხე სისათვეთანი,
ესე ამბავი უტხოანი, უტხოთა სულმწიფეთანი,
(1591.) ბირველ ზნენი და სქმენი ქებანი მათ მეფეთანი,
და ვ[illegible]ბოვე და ლექსად გარდავსთქვი, ამითა ვილაუბეთანი,

1869. ესეა ესე სოფელი არ ვისგან მისანდობელი,
წამია კაცთა თვალისა და წამწამება მსწრობელი,
(1592.) რასათვის ეძებთ, რას აქნევთ, ბედია მაყივნობელი,
და ვის არ შეგიცვლის კარგია ორისავ იყო მსლებელი.

1880. დასრულდა ესე ამბავი მათ სულმწიფისა დიდისა,
ამად სასმენი ბოლოს ყარ საბრალო არსთა კიდისა,
მოუკრენი ვინც იყურებთ არა ჩავარდნა ხიდისა,
და ნასეთ გასინჯეთ სიტრუე სოფლისა ამა ფლიდისა.

1881. ამირან დარეჯანის ძე მოსეს უქია ხონელსა,
ბადულ მესია შავთელსა, ლექსი მას უქეს რომელსა,
(1593,) დიდარგეთს სარგის თმოგველსა მას ენა დაუშრომელსა,
და ტარიელ მისსა რუსთველსა, მასთვის ტრემლ შეუშრობელსა.

მათიკო

დრამა ხუთს მოქმედებათ

აქსენტი ცაგარლისა.

მომმედნი პირნი:

ანეინა მარიამ უშტვინაძისა, ქვრივი (50 წლისა).
მათიკო, ქალი ამისი (20 წლისა).
თ. თორნიკე უშტვინაძე, მათიკოს ბიძა (55 წლისა).
გაბო თავხელაშვილი, აზნაური, ნათესავი უშტვინაძისა (25—28 წ.).
ბოლიევეტოს ბრძენაძე, მათიკოს საქრმო (26—30 წ.).
კოლა ფიცხელაძე, მეზობელი უშტვინაძეებისა, შვეიცარიაში ნამყოფი (25—26 წ.).
ლიზა, მათიკოს ბირის თვრეში (მოსამსახურე), (17—18 წ.).
ექიმი, (30 წლისა).

თორმა, ქეთევანა, ზაქარა, ასეფა, გლეხები,	გაბოს ნათლი-მამა (45 წ.). ამის ცოლი (28—30 წ.). (30 წლისა). მიკიტანი (45 წ.).	გლეხები.

მოქმედება პირველი.

(მოქმედება სწარმოებს სოფელში. სცენა წარმოადგენს მდიდრულად მორთულს ზალას მარიამის სასახლეში: მარჯვნივ სდგას ტახტი სალიჩებით დაფენილი და ზედ მუთაქები აწყვია; მარცხნივ სტოლი კრესლოებით და სკამებით. სამი კარი: შუაზედ და გვერდებზედ. მარჯვნივ მარიამის და მათიკოს ოთახი, სოლო მარცხნივ — კაბრიოსი.)

კამოსვლა 1.

ლიზა.

(თარდა აიხდება, ლიზა ასუფთავებს მებელს და თან მღერის).

ას, ლიზაჯან, იხრუკე,
იხრუკე და მახრუკე!
ლიზა მიდის ბაღშია,
მაკოცნინებს თვალშია!
ას, ლიზაჯან, იხრუკე!....
ლიზა არის კასელი,
გაუწყდება სასელი!...

(გაჯავრებული საქმეს თავს ანებებს). ი! მეხი კი დავაკარე ამ ფექსის მამგონს!... სასელიც გაუწყდეს და თვალიც დაუდგეს!.. არა, მე რადა სალექსე ქალი ვიყავი, იმ თვალ-დამდგარს რომ მოუგონია! სალექსონი ჩვენი კნიაზენები არიან, რომ თეორ-წითლათ ღაყლაყი

გაჩქვთ და ხვერდის შუბებში ჩაფუთვნულები დადიან!.. ეჰ, გენაცვალეთ, არც მეტი სიმდიდრე ვარგებულა: მეტის-მეტის სისუქნისაგან კისერი გვერდზედ ვერ მიუღია, მგლებივით გაშეშებული დაჩქვთ!.. რომ არ შეიძლება ამისთანა უსაქმო და უძრავი სიცხი! ჭამა-სმისა და უმაწვილ-ყაცებზედ ლაპარაკის მეტი საქმე არა აქვთ რა. შეიურებიან, ბატონო, რამდენიმე ქალი და სულ იმათ ჩხრეკაში არიან! (აკვავრებს.) „სოფიკო! როგორ მოგწონს ლევანი?“—ეჰ, გენაცვალეო, ცხვირის ნესტოები მეტათ დაღრენილი აქვს!—იოსები?—იოსები კარგი უმაწვილია, მაგრამ ცალი წარბი შეტრუსული აქვს. ამბობენ, პატარაობისას ძიძას თონეში ჩაკარდნიაო!.. ზაალი? უი ქა, ზაალი რადა სასსენებელია: თავი მოკალულ ქვაბს მიუგავს, ერთი თმა ადარა აქვს თავზედა; ამასთანავე მეტის-მეტი გაუთლელია!.. ნიკო, ქალოკვან?—ზურაბის კაკი?—ნეტა რა სათქმელია! ცხვირიდგან ხელცარიცი ვერ მოუშორებია, ნიადაგრივით ჩამოსდის ცინგლები; გარდა ამისა არც თამაშობა იცის არც სიმღერა!.. კაკალრობა ხომ იცის?! ისემც გაგისარია! იმ დღეს ზურაბიანთას კაბის ქობაზედ თვესი დამადგა და ნაოჭი სულ ერთიანათ ჩამოამრღვია!.. (გაიკისკისებს.) აი, ბატონებო, ჩვენი კნიაკუნების საქმე! ერთი კაცმა ჭკითხოს, თითონ რადა არიან, რომ სხვის კიდეში ამოსდით სული?! ერთია, ჩემო ბატონო, დიდ-ცხვირა გოგიას მიუგავს თავ-პირი; მეორეს ასე დასივებია სახე, გეგონებათ, მთელი ქვეყნის კრაზანა და თუტკარი ამას დასვეგია; მესამეა და ერთი ბეწო, გადღრენილი, გატენილ მათრაშასა ჭგავს,—და მაგათ კიდევ სხვაზედ უნდა იდაპარაკონ?!.. (აკვავრებს.) „ეს არ ვარგა, ის არ ვარგა,“ და ამასობაში ჭარხლის წნილივით რო მყავდებიან სახლში—ეს ხომ კარგია?!..

გამოსვლა 2.

იგივე და მათიკო.

მათიკო. (შემოდის) ლიზა! დედა სად წასულა?

ლიზა. (იქით) აი კიდევ ერთი ჭკუის კოლოფი! (იმას.) რათ

გნებავსთ დედა? ჟუჟუ სოდ არ მოგინდა? დროც არის ბებია ჩემისა! (იცინის.)

მათიკო. რას ტუტუცობ, ქალო! მითხარი სად წავიდა?

ლიზა. (სიცილით.) სად წავიდა და...ბუაბ მოიტაცა!..

მათიკო. რას ამბობ, შე სასიკვდილე, ბუაბ შენ მოგიტაცოს!..

ლიზა. მაშ რა ძალიან მკითხავ? რა ძალიან ფეს-მარდი დედაშენია, რომ შორს წასულიყოს სადმე! ე მანდ ბალში ბატის ჭუჭულებს დასდევს!

მათიკო. (ქოქოლას აურის.) მასხარათ დაგაბერა ღმერთმა!.. გაბო სადღა არის?

ლიზა. დიდას ბრძენაძე და ტუტუცი ფიცხელაძე მოუცვივდნენ და სათევზაოთ წაიყვანეს!..

მათიკო. (დაჯდება ტახტზედ.) რა დროს თევზაობაა?! ე მანდ არათერი აიტეხონ და ამ წყალ-დიდობას!... გაბოს მაინც არათერი მოუვიდეს და იმათ კისერიც მოუტეხნიათ!

ლიზა. რათა, ქალო? ისინი რადა გაბოზედ ნაკლებები არიან? ბრძენაძის ერთი თეთხილი მირჩევნია შენ გაბოს!

მათიკო. ბრძენაძე არა შენმა მზემ, ახლა სულელი ფიცხელაძეც დაადარე გაბოს!

ლიზა. ისე შველა მე მქონდეს, რომ ორივენი გაცილებით სჯობიან! არა, რა ძალიან ცხარობ? გაბო რომ შენი ნათესავია იმიტომ? დიდი რამ გახდა იმის სიმდერა და თარი!

მათიკო. გინა ეგრე ათვასებ გაბოს? რით არ არის ის საქებარი?! იმისი ერთი ვაჟ-კაცობა მირჩევნია მთელ ჩვენ უმაწვილ-კაცებს! რაში გინდა, რომ იმან თავი არ გამოიჩინოს: მშვენიერ თარის დაკვრას და სიმღერას ნუ ვიტყვით; ვინ უდრის იმას ლაბარაკში, ქეიფში, ლხინში, ჯიერითში!! რომელ კამპანიაშიაც ეი გაბო არის, ის კამპანია ბედნიერია!...

ლიზა. (დაცინვით.) დიახ, დიახ, ბედნიერია! როცა დათვრება და იბრობს ხოლმე სანჯალს!

მათიკო. მაგასაც ვაყ-კაცობა უნდა! იმ დღეს არ იყო ექვსი ყმაწვილი-კაცი—თავადის შვილები იყვრინა!.. მაგრამ ეს ყველამ იცის, რომ თუ მოთმინებიდგან არ გამოიყვანეს, გაბო თავის დღეში ავ-კაცობას არ ჩაიდენს!..

ლიზა. ეგ ძალიან კარგი! მაგას თავი დავანებოთ! ზურაბიან-თას რა ამბები ჩაგიდენიათ შენ და გაბოს?! ასეთია დედა შენი, კბილებს იმტვრევს!... არა, რადა უცხო სახლში მოგინდათ ჩურჩული?!

მათიკო. რას ამბობ, თვალი ზურაბიანთაც დაუდგათ!... სადაც მინდა გაბოს იქ ვეღაპარაკები, იმიტომ რომ... (შესდგება და თავს ჩაღუნავს.)

ლიზა. რა იმიტომ?

მათიკო. ისა რომ ჩემი ნება ასეა!..

ლიზა. როგორ თუ ასეა? უცხო სახლში რომ შისაურს არ ელაპარაკო, აქ კი ტოტა დრო გაქვს? მერე, დედა შენი ამბობს, მთელი სადამო სულ ჩურჩულობდნენო!.. მასპინძლებს ეგონებოდათ, რომ იმათზედ ლაპარაკობთ! როგორ შეიძლება!

მათიკო. ეგონებოდათ და ჯანიც გავარდნიათ! რაც მე მესიამოვნება, იმას მოვიქმედებ...

ლიზა. მერე რა გესიამოვნება?

მათიკო. გაბო და იმასთან ლაპარაკი...

ლიზა. (ეჭვით.) როგორ?

მათიკო. ისე, რომ მე მიყვარს ისა!... (სელტასოტს იყვრებს თვალებზედ.)

ლიზა. (გოტებით სელს მოჭიდებს.) ვინა, ქალო?

მათიკო. (აღელვებული ადგება) ვინა და გაბო, გაბო! (გაიღიმის.)

ლიზა. (გოტებით.) რას ამბობ, ქალო?

მათიკო. იმას ვამბობ, რომ მე მიყვარს გაბო და იმის სიყვარული სამარის კარამდის გამყვება....

ლიზა. (ორ თითს ტუჩზედ მიიდებს.) ჭა! ეს რა მესმის? ეგ

რა სთქვი, ქალო? დედამ არ გაგიგონოს, თორემ სიცოცხლეს ჩაგამწარებს!..

მათიკო. მე ესლა დედა აღარ მახსოვს, რაც მომიკვდა, მომიკვდ!.. ოხ! ღმერთო! (ტირის.)

ლიზა. შენ შენი ღმერთი შენ ქერქში დადექი! აბა ეგ რა სათქმელია?! გულში რომ გედოს, როგორ უნდა გამოსთქვა! გაბო რა არის შენი?!

მათიკო. რაც უნდა იყოს!..

ფიცხელაძე. (გულისებში.) რომ იცოდეთ, კნეინავ, როგორ დავიდალენით!..

ლიზა. წავიდეთ, ქალო, აი ისინიც მოდიან! და ღვთის გულისათვის ეგ ჭაზრი გულიდგან ამოიღე და არსად გაახსენო?..

მათიკო. არა, მეტი აღარ შემიძლიან!..

ლიზა. კარგია, წავიდეთ, არ შემოგვასწრონ. (გადიან მათიკოს ოთახში.)

გამოსვლა 3.

მარიამი, ბრძენაძე და ფიცხელაძე. (შემოდიან.)

მარიამი. (თაიგული უჭირავს) მობძანდით, გენაცვალეთ. დაბძანდით. (ტასტზედ დაჯდება) რა მშვენიერი თაიგულია! (სუნავს.) იჭ! რა მშვენიერი სუნი აქვს!

ბრძენაძე. (ყვავილები უჭირავს. დაჯდება.) არ შეიძლება, კნეინავ, რომ ჩვენ სამშობლოს კაცი არ დანატრიდეს!.. დაკვესით ვიტყვი, რომ ამისთანა მდიდარ ბუნებას ბევრი ქვეყანა არის მოკლებული!.. თვით შვეიცარიაც, რომელიც ამპარტავნობს ყოველი სიკეთით შეზავებული ბუნებით, რომელიც იზიდავს მრავალ-გვარ სალსთ და ჭეშმარიტათაც მართლა აკმაყოფილებს თავის მარგებელი ჭვეითა და მდიდრულის მდებარეობითა,—თვით ის შვეიცარიაც კი, მოგახსენებთ, იჭ-

რის თავს ჩვენის სამშობლოს წინაშე, რომელიც გაცილებით მდიდარია ოქროულ-გვარი სიკეთით...

ფიცხელაძე. **Это дѣйствительно!** უნდა მოგახსენოთ, კნეინავ, რომ იქ, **т. е. въ Швейцаріи,** ე. ი. შვეიცარიაში ბუნებასთან მოქმედობს კაცის ძალაც და მით უმეტესობა ეძლევა, რომელსაც მოგლებულია ჩვენი საქართველო; მაგრამ მაინც კიდევ ჩვენი სამშობლო სჯობს, **даже находясь въ первобытномъ состояніи** ე. ი. თუმცა იმეოთვება ბირველ... ბირველ... ბირველ....

ბრძენაძე. იმავე მდგომარეობაში, რომელშიაც დაარსებულა.

ფიცხელაძე. დიახ! დიახ! რომელშიაც დაარსებულა!.. (აღტაცებით.) ერთი სიტყვით რომ არ შეიძლება... **на каждомъ шагу полная поэзія!..** კნეინავ, უნდა მოგახსენოთ, რომ ჩვენი საქართველო სულ ბოეტურათ არის აშენებული! მაგალითად, წელან რომ თევზებს ვიჭერდით, იქ თავალ-წინ წამოიმიდგა მთელი ბოეზია: (ბოეტურათ.) მალალს ხეებზედ ყვავებს გაუკეთებიათ ბუდე! (ღიმილით) **представъ себѣ Поліэвктъ,** წარმოიდგინეთ კნეინავ, მშვენიერი ბუდე, გეგონებათ კაცის ქუდიაო, ისე ხელოვნურად არის გაკეთებული! (ბრძენაძე და მარიამი იცინიან.) ღმერთს გეფიცებით! რა გგონიათ, მალალ მყვირალი ანგელოზანები ვერც კი შეეკერამენ ისე ხელოვნურად ქუდს, როგორც ჩვენში ყვავები ბუდეს აკეთებენ!.. გარდა ამისა (ისევ ბოეტურად.) ამაკე ხეებზედ სხვადასხვა-და-სხვა ფრინველები და ჭიკჭიკობენ: მოლალურები, გვრიტები, ჭორები, ყვავები, მწყერები ჭოჭოები, ისე მშვენიერათ, **это удивительно!..** (ისევ ბოეტურათ.) ხე გამოთუდრულია!.. კნეინავ, წარმოიდგინეთ გამოთუდრული! იქ დაფრინავენ ბუზები, ბეპეკლები, ფუტკრები, კრაზანები!.. სულ ძირში კიდევ სორო იყო და შიგ ვიალაც ბუტბუტებდა; მგონია მგელი იყო, არა ბოლიკეტ?

ბრძენაძე. მე არ შემიმჩნევია!..

ფიცხელაძე. მაშ ვინ იქნებოდა?

მარიამი. რა ვქნა, უმაწვილო, მარტო ერთი ხე იყო?

ფიცხელაშე. არა, კნეინავ, ბევრი გასხლდათ, მაგრამ ყველაზედ ხომ პოეზია არ იხატება... მაგრამ это просто прелесть!..

მარიამი. ყმაწვილებო! რას ინებებთ, მგონია ჩაის დალევა ბაღჩაში სჯობდეს!

ფიცხელაშე. О! непремѣнно! непремѣнно! (ადგება, დადის, ზუზუნებს და უსტვენს.)

ბრძენაშე. ძალიან კარგი იქნება!

მარიამი. ლიზა! ლიზა! (შემოდის ლიზა.)

ლიზა. რას მიბძანებთ?

მარიამი. სამოვარი ბაღში ჩაატანინე, ჩაის იქ დავლევთ.

ლიზა. ბატონი ბძანდებით! (მიდის.)

მარიამი. მოიცა, ქალო! მათიკომ არ გაიღვიძა?

ლიზა. როგორ არა, გაიღვიძა.

მარიამი. მაშ რატომ არ გამოდის? წადი, უთხარი, გამოვიდეს.

ლიზა. ეხლავე. (გადის.)

ფიცხელაშე, Ваше сiятельство! ერთი მშვენიერი ჯაზრი მომივიდა თავში: მოდით წელს თქვენი ოჯახი, ჩვენები, (ბრძენაშეზედ უჩვენებს.) ამათები წავიდეთ, იცით სად? (ღიმილით) ოქროსკარიანში. საშინლად მინდა, ჩვენებური დღეობები ვნახო!.. ყმაწვილობიდგან ისე მაქვს გულში ჩარჩენილი, რომ როდესაც ჩვენებური დღეობა და დროს გატარება მომაგონდებოდა ხოლმე, სულ თვალიდგან ცრემლები მცვიოდა!.. მეტადრე შვეიცარიაში სულ ვერ ვისვენებდი: Полiэвктъ, представь себѣ; კნეინავ, წარმოიდგინეთ, სულ ის მთები, სულ ის ღელეები და მწვანით შემოსილი ხოლმები, რასაც ჩვენ საქართველოში თვალით ვხედავთ!.. ოჰ, ღმერთო! საშინლება ყოფილა სამშობლოს სიყვარული!.. სულ ტვინი გამილაყდა იმ ოხერ ევროპის ქალაქებში!.. თუ ჩემ წინადადებას მიიღებთ კნეინავ, და წამობძანდებით დიდათ დამავალებთ! მე ეხლა მსურს ჩემი სამშობლო ენა და ხალხი შევისწავლო და მაშინ მიყურეთ! (თავ-გამოდებით.) რას იტყვი პოლიევკტ?

ბრძენაშე. რასაკვირველია, რომ ეგრე უნდა იყოს! ჩვენ არამც

თუ უნდა გვსურდეს ჩვენი ენის და სალხის შესწავლა, არამედ მოვალენი ვართ!

ფიცხელაძე. (თავ-გამოდებით.) **Совершенно справедливо!** მოვალენი ვართ! მოვალენი!.. წარმოიდგინეთ, **Ваше сіятельство,** კაცს ამისთანა სამშობლო ჰქონდეს და არ იცნობდეს კი თავის სალხს და ენას, არ იცოდეს სამშობლოს ისტორია და ვერ შეეძლოს არხეოლოგიური განხილვა ოგეულის.... ოგეულის... ოგეულის ნივთისა, მცენარისა, ქვისა, პირუტყვისა ე. ი. ეველა სამშობლოს სიმდიდრისა და კაცთ-მოყვარეობისა ე. ი. კნიაზეს მათიკო მობრძანდება. (მათიკო შემოდის.)

გამოსვლა 4.

იგინივე და მათიკო

მათიკო. (შემოვა) დიდა მშვიდობისათ! (სელს ჩამოართმევს ფიც. და ბრძენ.)

ფიცხელაძე. (წამოსტებაა.) ნება მიბოძეთ, მშვენიერო ათინავ, დაგიტკბოთ ენოსვა ჩვენი შეუდარებელი სამშობლოს სუნელოვანი ნაყოფით! (აძლევს თაიგულს.)

მათიკო. მადლობელი გასლავართ! (დაკვდება.) ასე ადრე სად შეგიკრეფიათ ეს მშვენიერი ყვავილები? (სუნავს).

ფიცხელაძე. Господи! რადა ადრეა (საათს ნახავს) **скоро 9 часовъ!** მე შვეიცარიაში ვდგებოდი სწორეთ თერთმეტ საათზედ! ჩვენებურათ იქაური 11 საათი აჩვენებს 5-სა.

მარიამი. მერე როგორ გენატვა?

ფიცხელაძე. ისე რომ, როდესაც იქ თერთმეტი საათია, აქ მაშინ სუთია...

ენენა. ახლა ეგრე რათ არის?

ფიცხელაძე. ამიტომ რომ ქვეყანა ბრუნავს!

მარიამი. (გაიკისკისებს.) ეგ რადა მოსაგონი იყო! (იცინის).

ფიცხელაძე. Ваше сіятельство! მაშ არა გეჯერათ?

მარიამი. (ადგება.) ამ სიბერის დროს სულ გადამრეგთ! რა ჩემი საქმეა, თუნდ ბრუნავდეს, თუნდ არა!... მათიკო, შვილო, დრო გაატარებინე უმაწვილებს. მე ტოტა საქმე მაქვს და ჩაიც დავლიოთ. (მიდის.)

ფიცხელაძე. (ღიმილით.) Скажите, пожалуйста, როდი დაიჯერეს!... (დადის, უშტვენს და ღიღინებს.)

მათიკო. (ბრძენაძეს.) თქვენც იყავით ამათთან?

ბრძენაძე. დიახ, გახლდით!

მათიკო. მიკვირს, ასე ადრე გაგიღვიძნიათ!

ბრძენაძე. (ღიმილით.) არაფერია გასაკვირველი, მე ყოველთვის ადრე ვიღვიძებ; მეტადრე ზაფხულში.

ფიცხელაძე. თითონ ბარემ არ გამოიღვიძებდა, მაგრამ მე თითონ მივუვარდი სახლში და საწოლიდგან კინაღამ ფეხით გამოვათრიე... Помилуйте, როგორ შეიძლებოდა, გუშინ ერთმანეთს სიტყვა მივეცით, რომ დღეს სათევზაოთ უნდა წავსულიყავით...

მათიკო. მერე დაიჭირეთ რამე?

ფიცხელაძე. ოჭ! ბევრი! მაგრამ ერთი ძალიან კურიოზნი საქმე მომივიდა. აი მოგახსენოთ: მე წყლისა, საწოლე გითხრათ, მაშინიან, თევზის დაჭერა კი მიყვარს. ამისთვის ნავირზედ ვიჯექი და ბურის ნაძცეებით ვიტყუებდი თევზებს; ამ დროს მოვიდა გაბო, ამწია და შიგ მორეში ჩამაგდო; ტოტა გაწყდა, არ დავიხრჩე, ძალიანაც შემეშინდა! ესენი კი დგანან და იცინიან!.. (უკმაყოფილოთ ბრძენაძეს.) Ужасно глупо поступили, როგორ შეიძლება!.. მერე, კნიაგინა, დაღუბული ბუნების კაცი კარ: წყალი თავის დღეში არ ამიტივტივებს, ჩავარდები თუ არა, ტყვიასავით ძირ-ძირ წავალ!...

მათიკო. (იცინის) კარგი საქმე მოგვსვლია!

ფიცხელაძე. ძალიან საქმე მომივიდა!... სხვა წუსანდელს აქეთ როგორ ბრძანდებით?.. მშვენიერი დრო გავატარეთ... მეტადრე გაბომ ძალიან თავი გამოიჩინა, (ადტაცებით) О! молодецъ право!

Чистокровный арабскій жеребецъ, т. е. что я, чистокровный грузинъ! ნამდვილი ქართველია! მთელი კამეჩანაის ღხინი ის იყო! იმის თარი და სიმღერა ჩემს სიცოცხლეში არ დამავიწყდება!.. კარგი დრო გავატარეთ, თითქმის ნაშნობა გადავისადეთ...

მათიკო. ვისი ნაშნობა?

ფიცხელაძე. როგორ თუ ვისი... (ბრძენაძე ანიშნებს, რომ გადასხვაფერობს.).... ნაშნობა კი არა, ნათლობა უნდა მეთქო...

მათიკო. მოსანათლავი ვიდა იყო?

ფიცხელაძე. (ყოყმანობს.) არც ნათლობა, მაგრამ რადესაც კი... (ბრძენ.) ბოდიეგეტ! შენა სთქვი მე ვერ მოვიგონე! (იქით) **вотъ скандалъ!**

ბრძენაძე. მეჯლიში, ოჯახური დრო გატარება.

ფიცხელაძე. დიახ, დიახ! სწორეთ ეგ მინდოდა მეთქვა!

მათიკო. (ადგება.) უკატრაოდ არ გახდეთ ცოტას ხანს მინდა ვი დაგანებოთ: ეს უკვიდები მინდა წყალში ჩავაწყო, არ გახმეს.

ფიცხელაძე. Чертъ съ ними, თუ გახმებიან! ჩვენ მინდვრებში ბევრი არის მაგისთანეები?!

მათიკო. რათა მაინც ათასუსია, რომ გახმეს, მშვენიერი უკვიდები არის! (იქით.) ის კი არ იცით, ჩემს გულში რა ცეცხლი ტრიალებს. (იმათ) მე ეხლავე გიახლებით! (მიდის)

გამოსვლა 6.

იგინივე, მერე ლიზა.

ბრძენაძე. (ადგება, დადის.) როგორ შეიძლება, უმაწვილო, საშინელი წინ-დაუსდავი ლაპარაკი იცი!...

ფიცხელაძე. მართალია ცუდია მომიგიდა, მაგრამ შენ კარგად გასწორე!.. ეგ არაფერი!.. მაგრამ რა ქალია! რა ქალია!.. **Это воплощенная Талія, царица поэтовъ!..** აბა ვინძლო მაღე მოასურსა ქორწილი!..

ბრძენაძე. დღეს საქმეს უთუოთ დავაბოლოვებ!.. ძალიან გული შემოვარდა მაგ ქალზედ, და სწორედ ვსთქვა, ეველანიც მირჩევენ!..

ფიცხელაძე. Желаю успѣха!..

ლიზა. (შემოდის.) კნეინამ მოგასსენათ, ჩაიზე ჩამობრძანდითო.

ბრძენაძე. წავიდეთ, კოლა!

ფიცხელაძე. წავიდეთ! (ლიზას). გაბო სადღაა?

ლიზა. გაბო ერთი საათია ბალჩაში გიცდით!

ფიცხელაძე. ადიო! (მიდიან.) რა მშეენიერი რამ გასდა ეს წუეული ლიზა! (მოუბრუნდება.) ვი ბეჭინდენ ზი ზიჭ, მაინე ლიბენს ვურდიგე ლუიზე? (შესტინებს და გავა.)

ლიზა. თვალიც გამოგეჭეტია რადაც ტუტუცი ფიცხელაძე სარ!.. სულ ამ გასაწეეტების საქმეა, რომ მათიკო ტირილით თვალებს იჩიჩქნის!.. რა ჭირია გენაცვალეთ, ამტელი ტირილისგან გული ადარ არის!.. სწორეთ გაგიყდა ეგ ქალი! რა ეშმაკმა ჩაადებინა გულში გაბო!.. გენაცვალეთ ქრისტიანობა ადარ არის?!

გამოსვლა 7.

იგიეე და მათიკო.

მათიკო. (შემოდის.) ოჭ, ლიზა, შენ აქა სარ? მინდოდა და გნასე... გაბო სად წავიდა, ოთახში არ არის?

ლიზა. რატომ, ქალო, სტუმრებთან არ ჩასეედი?

მათიკო. მე რასაც გკითხავ, იმის ბასუხი მომეცი: გაბო სად არის?

ლიზა. (გაკვირებული.) რას ჩამოსტიებია ამ გაბოს! სულ გაბო და გაბო!..

მათიკო. გამიგონე ლიზავ! მე დღეს მნიშნავს ელიზბარის შეილზედ!

ლიზა. მერე რა არის?... ქუდს რა უნდა და ბნელი ღამეო!.. თქვენი გულის წუხილიც სულ ეგ არ არის?!

მათიკო. (აღელვებული) რას ამბობ, ქალო? მერე შენ ხომ იცი, მე ვინც მიყვარს? მე იმას ვერავიზედ ვერ გავსცვლი, სულიც რომ ამოამხადონ!..

ლიზა. კარგია შენ გაზდას, კოდელი ნინოსავით ქალაგებას ნუ მომიყვები სოდმე!.. შენ დედაშენს გაუგონე და ელიზბარის შვილს მისთხოვდი, ის გიჩჩევნია; ტყუილათ ჭკვას ნუ ნაყავ!..

მათიკო. (აღელვებული.) ლიზავ! თუ ცოტაოდენი ჩემი სიყვარული გაქვს, გამიგონე, რას გეუბნები: ეს წიგნი ესლავე გაბოს უნდა გადასცე! (აძლევს წიგნს, ლიზა არ ართმევს.)

ლიზა. ღმერთო! დამიფარე, ეს რა ჭირია?! ქალო! რას ჩამოსცეებისარ გაბოს? რაში უნდა გამოიყენო ეგ გატლეკილი აზნაურია, რომელსაც ღვთისგან განაჩენი არა აქვს რა და მადლის გულისთვის თქვენს ოჯახში იკვებება!

მათიკო. როგორ არა აქვს რა! საადლაც სოფელში აკი აქვს მამული...

ლიზა. მამული , მე თქვენ მოგასსენოთ, ხოდაბუნები ექნება! ერთი კალო-საბძელი თუ აქვს, ან ერთი ბეწო ბალჩა, ნახევარი მეტი მოგიგვთ!.. აბა, სათქმელი რო ჭქონდეს რამე აქ დაგიდგება სამადლოთ? შენგან არ მიკვირს?! ის არ გიჩჩევნია, შენი ტოლი კაცისშვილს მისთხოვდე და მეფურათ იცხოვრო; შენის თვალით სულავ ელიზბარის აუარებელ მამულს... ემაწვალესაც რა უჭირს: სახით არ არის გონჯი, კარგი ნასწავლია და კარგი კაცის შვილი!.. შენ მე გამიგონე, ჭკვას ნუ ნაყავ მეთქი!...

მათიკო. ლიზავ! ნუღარაფერს მეუბნები, თორემ გულის წუხილი დამემართება!.. არაფერი აქვს, ძალიან ღარიბია, და მე მიყვარს გაბო, რომელსაც სხვაზედ ვერ შევცვლი!..

ლიზა. სხვა არა იყოს რა, გაბო ხომ შენი ნათესავია!!

მათიკო. კიდევ ეგ მაყენებდა ჯაჭმდის და თავს ვიშერდი; მაგრამ ესლა... (მწარეთ.) ოჰ, მღერთო, რა ვქნა!..

ლიზა. გენაცვალე, თითრობა სომ არ არის, თითქმის მამიდაშვილია შენი, როგორ უნდა შეირთო?!

მათიკო. (ტირილის სმით.) ლიზაჯან! გამიგონე! ჩემთან დასვითა სარ შეზრდილი!.. თუ ცოტაოდენი მაინც არის შენს გულში ჩემი სიყვარული, შეისმინე ჩემი ვედრება, მიმეგზავნე გაბოსთან!.. მე გაბოს კატეობ, რომ იმასაც ძალიან უყვარვარ, მაგრამ ვერაფერს მიბედავს, რადგანაც იცის რომ ჩვენი ცოდ-ქრმობა შეუძლებელია! მაგრამ ესლა ჩემთვის ყველაფერი დავიწყებულია!.. აი ეს წერილი გადაეცი და ბესუსიც შემატყობინე, გენაცვალოს ჩემი თვალები, ლიზაჯან!

ლიზა. (წიგნს ართმევს.) რა წყალში ჩავარდე! ქალოჯან! რატომ არა ჭიეიქრობ, რა საქმეს ჩადისარ?!

მათიკო. ლიზავ! შენ სომ კარგათ მიცნობ მე? შენ იცი ყველა ჩემი გულის ბესუსი!.. განა შენ დარწმუნებული არა სარ ჩემ თავ-განწირულებაში? შეისმინე ჩემი უკანასკნელი ოხვრა! გეფიცები სულ ყველას, რაც კი მეფიცება, რომ თუ არ გაბო, მე ჩემ სიცოცხლეში არ ვისიდო ქმარი!.. მაგრამ რას ვისიდავ, რომ ჩემი გაბოსთან შეკავშირების დაბრკოლების შედეგი იქნება ჩემი სიკვდილი!.. შენ ეს მტკიცეთ დაიმარხე გულში, რომ მე გულბარაკები სრულიად განწირული და თავზედ სელ ადებული!..

ლიზა. (იქით.) ეს რა ჭირში ჩავარდი?! ქალოჯან! კნეინამ რომ შემამჩნიოს რამე, მგონია კისერში ტემით გამაგდოს, მერე რადა მეშველება?!

მათიკო. მაგას რას ამბობ, ლიზაჯან? მე ცოცხალი ვიყო, და შენ თავს ვინ მოამაშორებს?! შენ ჩემი გულისთვის გაისარჯე და გადასდა მე ვიცი!., სხვა არა იყოს რა, ათასი თუმნის ნივთეულობა მაქვს; სწორეთ რომ გაგაბედნიერებ,—შენც რომ არ მოგმართოს, სხვა ვინა მყავს?.. შენი ისეთივე იმედი მაქვს, როგორც ჩემი თავისა...

უკანასკნელათ ბეგედრები, ლიზა, შეინანე ჩემი უმაწვილ ქალობა, შენი მოტიკტიკე ენით დაიოხლიე გაბო და მიეც შვება ამ ბედ-კრულს გულს. ხომ გაგიგონია:

„შემოვიქცე შენი ჩემგან ვალი კარგად გარდგისდების
და პატრონისა სამსახური არაოდეს არ წასდების.“

ლიზა. მათიკო! ეს იცოდე, რომ მძიმე საქმეს მავალებ, მაგრამ რა გიყო, როგორ არ დაგესმარო: ჩემი მშობელი არც კი მასსოვს, დაბადებიდგანვე შენთან ვარ გაზდილი!.. ღმერთსა ვსთხოვ, რომ არ მოსტეუდე და ქვეყნის სალაპარაკო არ გასდე!.. რა გაკეწყობა მეც უნდა ავიღო თავზედ ხელი!...

მათიკო. ჭო, ჩემო ლიზიკო! გენაცვალე მაგ თვალებში, მიშველე რამე!... მე ძალიან დასუსტებული მაქვს გული, წავალ პატრას წავიძინებ... დღეს უნდა მოიეკვანოს იმ გამოშტერებულმა ბიძა ჩემმა ვიღაც ოსური ელიზბარის შვილია და მითომ უნდათ იმაზედ დამნიშნონ; ის კი არ იციან, რომ ეს გული მაგ მიწაზედ ეიერო ადრე დანიშნება, ვიდრე იმაზედ!... თუ მიკითხონ, უთხარი, რომ შეუძლოთა ვარ და არ შეძიძლიან გამოსვლა...

ლიზა. გაბომ რომ მოინდომოს შენი ნახვა?

მათიკო. როდესაც ისინი წავლენ და დღეც დაიძინებს სადილს შემდეგ, მაშინ შეგვიძლიან ერთმანეთის ნახვა... აბა, გენაცვალე, შენ იცი, ჩემი სიცოცხლე შენს ხელშია; ორში ერთი აირჩიე: ან მაცოცხლე და ან მომკალ!... (გადაეხვევა და გაკვ.)

ლიზა. (მარტო.) სადღა არის ნათესაობა?! კაი ჩვენი ბრალიცა! მე რომ მათიკოს ამბავი ვიცი, რკინის ჩაქუჩით რომ სცემონ თავში, მაინც ვერ ამოადებინებენ ამ ჭაზრსა... კარგი საქმე წამომაგდეს კისერზედ! ამ მაჯანკოობაში რომ კარგათ გამტეიბონ, ასი კი იქნება ჩემზედ! მაგრამ არა უშავს რა, ასე მოვიკვდარუნებ კნეინასთან თავს, რომ ეგონოს, ამას მჯადიდგან ნახშირის გამოარჩევაც არ შეუძლიანო! (დადის.) რა ბრმა არის ეს დაწყეველილი სიყვარული!.. ასე ვუ-

ბავს კაცს ოვალებს, რომ თითქმის, ჯაბა-სმასაც კი ავიწყებს... ესლა მათიკო რომ მისთხოვდეს მაგ გაბესეკილ აზნაურს, რომელსაც ცარიელი თავის მეტი არა აქვს რა, რითი უნდა იცხოვრონ?! რამდენი რამ უნდათ სახლში, ვინ რას მისცემს?! ნეტავი რის იმედი აქვს მათიკოს?—ეს კარგათ ვიცი, რომ კნეინა არათვერს მისცემს ქალს, თუ მის უნებურათ გათხოვდება!.. მერე ამ ამბის გამგონს, ანთება მოუვა! წაკიდა და დაიღუბა კაცი!... (გაჯავრებული დაიღრიჯება.) ოჰ, სიყვარულო! რა ხარ, შენ ოხერო?! გაუხმეს და გაუქვავდეს იმას გული, ვის გულმაც სიყვარულის გრძნობით თავდაბირველათ ძგერა დაიწყო!.. (გაჯავრებული თვეს დაჭერამს იტაკვზე.)

გამოსვლა 8.

იგინივე და გაბო.

გაბო. (შემოდის სიცილით.) ოჰ, ლიზას ვახლავარ! დიდა მშვიდობისა.

ლიზა. ღმერთმა მშვიდობა მოგცეს, გენაცვა!

გაბო. (დაჯდება ტახტზედ.) მათიკოს ჯერ არ გაუღვიძნია, ლიზა! რატომ სტუმრებთან არ გამოვიდა? ძღიეს მოვიშორე ის ოხრები!..

ლიზა. მათიკომ, ბენაცვა, რამდენი ხანია გაიღვიძა!

გაბო. ე! ასე ადრე, რა ამბავია?.. მერე წუხანდელი კამეჩანიის შემდეგ!.. სწორეთ ღამის სამ საათამდის ვისხედით!.. მე კი ვეღარ შევქელ და გავექეცი, მაგრამ უმაწვილების ყვირილმა მაინც არ დამძინა!

ლიზა. მათიკოსაც თქვენ შემდეგ აღარ დაუცდია, ისიც დასაძინებლათ წავიდა.

გაბო. მიკვირს ღმერთმანი!.. იმას იქ ერთი უმაწვილი ეტრფოდა; ნუ თუ ისეთი გულ-ტკივია მათიკო, რომ იმ ცხარე არშიყმა ვერ შეიკავა?

ლიზა. იმისმა სიცოცხლემ, თუ �tროდა, ბევრ რამეს კი გაგრიგებდა!.. მათიკოს სხვისთვის უტკბს გული!...

გაბო. ეეე! ეგეც კარგია!.. მერე ვინ არის ის ბედნიერი, რომლისთვისაც მათიკოს გული უტკბს?

ლიზა. (დიმილით.) გეტყოდი, მაგრამ ვაი თუ გეწყინოს?!

გაბო. იქნება არ მეწყინოს! (ჩუთიქრდება.) არა, არა! არა მგონია, რომ მეწყინოს, მითხარი.

ლიზა. ძალიან გინდა, შეიტყო?

გაბო. (დიმილით.) სწორეთ რომ ძალიან მინდა!

ლიზა. მაშ კარგი, გეტყვი, მაგრამ მუქთათ კი არა!

გაბო. ო! ქრთამებიც მომინდომე? (დიმილით.) ბოდსაბოლოებს გიუიდი, სწორე კი მითხარი!

ლიზა. ხომ არ მომატყუებთ?

გაბო. არა შენმა გაზდამ! თუ კაცად მაგდებ, დაიჯერე.

ლიზა. (იქით.) რა ცოტა სამაჯანკლოს ვიდებ! (იმას.) აი ეს წერილი წაიკითხეთ და სულ ყველათვერს გაიგებთ. (აძლევს.)

გაბო. (ართმევს.) ეს რა წერილია? თუ მოგიტყუილებია, მოგკლამ!

ლიზა. რა ვქნა, არ წაიკითხავთ? ჯერ წაიკითხეთ! (იქით) რაში ეჭაშნიკება, მაგრამ ის დმერთმა იცის, ამ საქმეს როგორ გადავრჩებით!

გაბო. (კითხულობს, უტბათ წამოვარდება.) ეს რა არის? ვისი მოწერილია?

ლიზა. ყველათვერი მანდ სწერია, წაიკითხეთ!

გაბო. (უყურებს წიგნს და ჩუმათ კითხულობს.) „შესრულდეს ჩემი თხოვნა, თუ არ გინდა, მათიკო ცოცხალი დამარხო!“ (გაოცებული კითხვას თავს ანებებს.) დმერთო! ეს რა მესმის?! მათიკო მე მწერს ამისთანა წერილს?!.. ლიზა! სწორე შემატყობინე, თუ დმერთი გწამს...

ლიზა. რასაც კითხულობ, სულ მართალია! ნამტკიცი სიტყვა არ არის შენმა გაზდამ!

გაბო. მერე როგორ და საიდგან მოუვიდა თავში ეს ჭაზრი?

ლიზა. ი ნამდვილი გითხრა: წუხელის ელიზბარის შვილისთვის სიტყვა მიუცია და დღეს უნდათ მათიკო იმაზედ დანიშნონ...

გაბო. იქნება მართალ?

ლიზა. მოითმინეთ! წელან შემოვიდა ჩემთან მათიკო თვალტრემლიანი, ყველაფერი შემომჩივლა, ეს წერილი მომცა, რომ თქვენთვის გადმომეცა და ამასთანავე მითხრა: თუ არ გაბო, მე ქვეყანაზედ ქმარი არ მინდა და გაბოს უარის თქმა უცბათ მომისწრაფებს სიცოცხლესაო! ესლა კი თქვენ იცით, როგორც გინდათ საქმე მოახერხეთ! მეც, რაც შემიძლიან, თქვენთვის თავს არ დავზოგავ!..

გაბო. (გაოცებით.) ლიზა! ეს რა მითხარი? ანთება მომდის, თავი მისკდება, გულის წუხილი დამემართება! (თავქრს შემდეგ.) ეს რა მესმის? მათიკოს უყვარვარ მე? მე...გაბო? განა შესაძლოა ჩვენში ეს მოვლენა?!.. რომელთანაც სიტყვის თქმა არ შემეძლო ჩემ უზომო სიყვარულზედ, ესლა იმისგან მომდის ეს წერილი! ჩემი დაკარგული იმედები უნდა დამიბრუნდნენ! ჩემი მოუსაზრებელი განზრახვა უნდა შესრულდეს!.. მათიკო ჩემ ცოლობას ნდომულობს!.. (მწარედ იზმორება.) ოო! გული!.. ეს რა იყო? ეს რა ფიქარი დამეცით გულში?! ეს რა მოულოდნელი ტეტლი იყო?!. რითი დაიშრიტება ეს აღგზნებული ჯოჯოხეთის მთუთქველი ტეტლი?! (სულს ამოვა.) ლიზავ! მიშველე!..

ლიზა. (ტასტზედ დასვამს.) ი ცოტა წყალი დალიე. (აწვდის წყალს.) და თვისიდათ იყავით, დრომდისინ არავინ შეგვიტყობს!..

გაბო. (დალევს წყალს და ამოიოხრებს.) ოოოხ! (შუბლზედ სულს მიიდებს და ჩაჭიდებს თავს.)

ლიზა. ყმაწვილო! გონება შემოიკრიფე! ღვთის გულისათვის არავის არ შეამტნევინოთ, თორემ მათიკოს ყელს გამოსჭრით! ისა

სჯობია, სიქმე ჩუმათ გაიგეთოთ! დღეს მართალია დასანიშნათ მოგ-
ლენ, მაგრამ მათიგო არ გამოგა, წელს მითხრა...

გაბო. (წამოდგება მრისხანეთ.) გინ მოგლენ?! გეფიცები მამი
ჩემის სულს, გინც მათიგოს სახელს ასსენებს, არ გაგა ქედგან
ტოტსალი!..

ლიზა. ანა მეც მაგას ვამბობ! რაგორ შეიძლება, უმაწვილო,
ეგრე აშკარათ ამისთანა საქმის დაჭერა? მერწმუნე სულ დაიღუპებით!..
დიდის ვედრებით გეგედრები გულ-გრილათ იყავი, თორემ ხომ იცი
მათიგოს დედის ამბავი, თვალის დასამსამებასაც კი მიგიხედებს!...
სჯობს სულ არ ეჩვენო, და როდესაც მათიგო გამოიღვიძებს, მაშინ
შეგატყობინებ, რაგორც გინდათ ისე დაწყეთ ბლანები...

გაბო. ოჰ, ლიზავ! იქნება ჩემ მეარეულ ანგელოზათ იყო ქვეყ-
ნად დაბადებული!.. თუ განგებამ მოგავლინა ჩემ სატანეველად?! ეს
რა მითხარი? რათ აღმიშფოთე დაწყნარებული, აუშფოთებელი გული?!
რათ მოჰფინე ამ ბედ-კრულს ის ელვარე ნადგერდალი სიყვარულისა,
რომელიც სახმილის სიმწარით სწვამს?!.. რომ არ გამიღიმოს ბედის
ვარსკვლავმა, რომ გამწიროს განგებამ, ბირი მიმარიდოს ქვეყნად მოგ-
ლენილმა ჩემმა მეარეულმა ანგელოზმა,—და არ მოსდეს ჩემი მათი-
გოსთან შეკავშირება;—მაშინ? ხომ მიეცემი საუკუნო ტანჯვას, რო-
მელსაც ჯერ კიდევ შვილის იმედი აგრილებს; ხომ ჩაგუშვდა და ამოგ
გასდა ქალმის მოყრილი ჩემი უმაწვილ-კაცობა!.. არა, (სელს დაუჭერს.)
შენ უნდა სიკვდილამდის დამავალო!... შენ შეგიძლიან და გთხოვ, არ
დაზოგო, ჩემთვის შენი ბატარა ლონე!.. მიშველე სიკვდილამდის
დაუვიწყებელ შენს მეგობარს! ნუ მოსწყმალავ ჩემ უმაწვილ-კაცობას!..
მგონია, საუკუნოთ სათლავში დამინებულსაც კი ადმაშფოთებს ეს
მოგონება!.. შეისმინე, გეგედრები!...

ლიზა. მე თქვენი თხოვნა ადარ მინდა. მათიგოს სიყვარულის-
თვის ვიღებ თავზედ სელს, ოღონდ თქვენ საქმე კარგათ დაიჭირეთ!

გაბო. ანა, ლიზავ, შენ იცი, თხოვნას ვედარ ვასერხებ! (და-
დის ჩაფიქრ.)

ლიზა. კარგი, კარგი, მე ვიცი... სადაც არის სტუმრები მოგლენ. მე დრეს გიპოვით მათიკოსთან მოსალაპარაკებლათ! მშვიდობით! (მიდის მათ. ოთახში.)

გიორგ. შენი იმედი მაქვს! (ჩაფიქრებული დადის, მერე შეაზედ გაჩერდება.) ეს რა დღე გამითენდა!.. რაღაც უსიამოვნო ძალა მიხმუშავს გულს!.. რა მდგომარეობაში ვარ! ღმერთმა ჩემი მტერიც ნუ ამყოფოს ამ მდგომარეობაში!... ათას ნაირი თეიქრი მიხუთავს სულს!.. (ფანჯრიანს.) მე, რომელიც უმაწვილობიდგან გამოგზრდილვარ ამ პატიოსანს ოჯახში, უნდა განვიზრახდე ამ მოუსაზრებელ საქმეს!! მიეგარდეს დასავით ჩემთან შეზრდილი ქალი!!. ოჰ, ღმერთო! მომეცი შეძლება, ეს ავიტანო!.. (თეიქრობს.) როგორ უნდა შევსედო ბირზედ იმის დედას, რომელიც, როგორც თავის ნაშობს, ისე მეპყრობა: მეძახის შვილს და მათიკოს ძმას!.. ოჰ! რა ძნელი გასაგონია ესდა ჩემთვის ეს მოპაკვდინებელი სიტყვაები!... რა განუსაზღვრებელი განცვიფრება უნდა მოხდეს იმის დედაზედ, როდესაც შეიტყობს ამ ამბავს!.. ნუ თუ იმისი აქამომდე ლოცვა-გურთხევა წყევად არ გადამექცეა?! ნუ თუ იმისი შშობლური ალაგი შემერგება?! არა მგონია, მშობლის ერსა სასტიკი მოქმედება არა ჭქონდეს კაცზედ!.. (თეიქრობს.) აქამომდე შეი ლის სახელი სიძეზედ შეიცვალოს, დის სახელი ცოლზედ!!.. არ შეიძლება! კაცი ვარ, სინიდისი მაქვს!.. ჩემ თავს არ მივცემ ნებას! მათიკოს დავტოვებ ამ ჭაზრის გულში ჩადებისათვის!.. გარდა ნათესაობისა სახლის შვილიეთ ვარ გაზრდილი!.. არა! არა! ბირუტყული გრძნობა ვერ დაიმორჩილებს; თავი უნდა გავიტანო, კაცი მქვიან!! (გაექანება თავის ოთახში.)

(ფარდა ხჭარა ეშვება.)

მოქმედება მეორე.

(სცენის მოწყობილობა ისეთივე, როგორიც პირველ მოქმედებაში იყო.)

გამოსვლა 1.

თორნიკე და ბრძენაძე. (შემოდიან)

თორნიკე. (სულების შლით ჩქარ-ჩქარა.) შენ ეი! რა გქვიან? პოლიტო, თუ რაღაც ჯანაბა...

ბრძენაძე. პოლიეკტოს.

თორნიკე. პოლიეტოს რაღა ოხრობაა?.. მოდი, შვილო, მოდი! კეთილი იყოს შენი თვესი ამ ოჯახში.

ბრძენაძე. ჯერ ადრეა, კნიაზო, მაგის თქმა!

თორნიკე. (დაცინვით.) ადრეა, მე შენ მოგახსენო, იშტა არა გაქვს!.. ჭაი, თუ შენც დრძილები გექვება!.. გიცნობთ, შვილო, ესლანდელ ყმაწვილებს!.. ასეთი ჩასუქებულია ჩემი ძმის-წული, როგორც უურთუკის დოშაკი!... რა გიშვირს, შვილო, რა: ნაალთაც გეყოფა და სანნათაც!...

ბრძენაძე. რა ვქნა, კნიაზო, რა ნაირი ლაპარაკი იცით?!

თორნიკე. (ტასტზედ ჩამოჯდება, სიცილით.) ჭო! მე რაში მოგეწონები ბლუ მამა შენთან: თითქო პირში ცხელი კარტოფილი უქევსო!... (აჯავრებს,) ბლუ... ბლუ... ბლუ!.. მე რა გავიგო, ის რა ბლა-ბლას ამბობს?! (სიცილით.) კი არ გეწყინოს, შენ ეი! მე და მამა შენი (თითებს მიატუკებს.) აი ესე ვართ შეზრდილი!.. ჩვენ წინ რომ „ჩასრიალა“ ჩამოდის, მთელ ზაფხულში იქ ტიტვლიკანა

გოჭებივით ვეყარენით სოდომე!.. (მოიკეცამს ცხვირზედ და მუთაქას კალთაში ჩაიდებს.)

ბრძენაძე. (იცინის.) კარგი სანახავებიც კი იქნებოდით! (სკამზე დაჯდება,)

თოხნიკე. რაში მოგეწონებ! ჩვენა, შვილო, რა მაშინ ერთი ბეწოები ვიყავით; მაგრამ თქვენ თავზე იფიქრით ესლანდელმა ხალხმა, რომ არც კაცებშია ნამუსი და არც ქალებში!... რუსობაო! — აი გაცინდეს მაგისთანა რუსობა!.. იქით ყვირას რომ ქალაქს ვიყავი, ეზასისაკენ ავიარე ჩემო ბატონო და ერთიც ვნახოთ, ერთი ჯელგა გოგოები მოდიან, შენ სარ ჩემი ბატონი, რუსები და ქართველები; ერთი რადაც ჭრელი ტანისამოსი აცვათ, ჩემო ბატონო, რომ სწორეთ ფოცხვერებსა გვანდნენ! (ახჩენებს მხრებზედ.) ასე, ჩემო ბატონო, დაშარტული მოსართავებითა; არ გინახამს ჩადგადრის ცხენები, იმერეთიდგან წაბილი რო მოჭონდათ ხოლმე, ჩემო ბატონო, სწორეთ ისე!.. ეს კიდევ არაფერი... მელავები, ჩემო ბატონო, (თავში სელებს შემოიკრავს.) ვაი, სირცხვილო და ნამუსო!.. მამა ჩემი ოორამ არ წამიწყებს, სწორეთ ბეჭის თავებამდინა ჭონდათ გადაშიშვლებული!.. წინ გუდი ს

დია, უკან ლია; ეჭეთ გამოგლეჯილი, იქით გამოგლეჯილი.... აი შარცხვეს იმათი ნამუსი!.. (ეიუურთხებს.)

ბრძენაძე. თქვენ, ბინაზო, სირცხვანს ამბობთ! რათა ეგ დასაძრახისი არ არის, მით უფრო, რომ უფრო განათლებულს ქვეყნებში ხმარობენ, ვიდრე ჩვენ საქართველოში!..

თოხნიკე. (დაცინვით.) ზოგი მამა შენ ყლიზბარსაც ჭკითხე განათლებაა!.. არ გინდა იმასაც იმისთანა ტანისამოსი შაუკერო, რადაც ოხერი სალათვავია?! (ძალიან იცინის.) დღეს თუ შამსვდა სადმე, მივრდები, ჩემო ბატონო, მოდა ასეა, შენმა შვილმა თქო მეთქი! (სარხარებს.) ვაიმე, დედავ, მოგეგდი სიცილით! (სკელას მოაყოლებს.)

ბრძენაძე. Говорите съ этимъ народомъ!

თოხნიკე. რათა შვილო? მე რაფა, ჩემო ბატონო? იმის თავს და იმის ტანს, ვინც ის მოიგონა!

ბრძენაძე. მამგონს ძალიან კარგათ მოუგონია!

თონიკე. რატომ არა, ჩემო ბატონო! თქვენ რა გიკვირთ, გაუგლით შვილისა გვერდზედ და ქორებივით გადასცდამთ შიგ თირკმელებში; ბრალი ჩემი, რომ ასლოსაც ჩავისედო, ვერაფერს დავინახავ!

ბრძენაძე. აბა, კნიაზო, ეგრე რომ სხვასთან იდაბარაგოთ, მასხარათ აგიგდებენ!.. საქართველოს თავადის-შვილი ხართ და თქვენ რომ ეგრე დაბარაგობთ, განათლება ვიდას მოგვითხო?!

თონიკე. განათლება? განათლება, შვილო, მე ქვეყრებით მიდგა; მოგუგდები კულა-ყანწით, ჩემო ბატონო და (მღერის.) „ასწი და დასწი ქართული ყანწი!..“ მაშ!.. აბა მამიფანე, რომელიც ძალიან განათლებული კაცი გეგულებოდეს და დავიწყოთ სმა; ნახამ, თუ ის ჩემზე უარესათ არ გასულელდეს!.. კაცის ჭკვა, თუ მგითხამ, ღვინოში გამოჩნდება!.. მე შვილისა ისე მაინც არ დავთვრები, რომ სუფრის სარისტის მიტემა არ შემეძლოს და ან კიდევ სადღეგრძელოები დავკარგო; მაგრამ ე შენი განათლებულები თუ დათვრენ, მაშინ მე დავიდარა მაქვს: ისეთ ნაირ ბამბულობას მოჭყვებიან, რომ ჩვენი ლოთი ეგნატეც არ ჩაიდენს!.. ზოგი სულ ტირის, ზოგი გიყივით სულ იცრიჭება, ზოგი ერთმანეთს ჭკოტნის და ზოგი რას ჩადის!.. (ეჯავრებს.) ბოყოლუსტა ბოცალული! . განა არ ვიცი, შვილო, როცა მშიერები არიან, მაშინ არიან ხოლმე განათლებულები!.. აბა ერთი გადაჭერან, თუ ჩვენ ჩოჩორზედ უარესათ არ დაიწყონ ლრიალი! მაშა?..

ბრძენაძე. კნიაზო! სუმრობა, რასაკვირველია, სანდისსან კარგია; მაგრამ, როგორც მე ვსედავ, საქმითაც ისა ხართ, რაც სიტყვით! ეს, სწორედ მოგახსენოთ, ძალიან საძწუსარია!.. ეს იცოდეთ, რომ ესდა შეცხრამეტე საუკუნეა—საუკუნე განათლებისა და ყოველგვარი სიკეთეების წარმატებისა!.. ესდა ჩვენ ვსდგევართ, ოიოქმის, იმ წრეზედ განათლებისა, რომელზედაც ოდესმე იდგნენ აქამდისინ დაუვიწყარნი რომაელნი და ელინნი... ეს, იცოდეთ, იშვიათი მოგვნია კაცის ცხოვრებაში!... მაგრამ თქვენ, საზოგადოთ ძველი თაობა,

ჭვმოობთ და თიოქმის ზიზღიით უეურებო ამ ჩვენს ასალ თაობას, რო-
მელიც იდგწვის გავიდეს იმ უზოომო ბნელისგან, რაც აქამდის ჩვენ
მამა-ბაბათ ეთვრავდა...

თონაკე. (სელს გაიქნევს.) ერი ეაააა!.. შენ ჯერ ეს მითხარი,
ერთი თეუთი ბამბა უთერო მმიმეა, თუ ერთი თეუთი რკინა?! (იცინის.)

ბრაკნაძე. (ადელვებული.) თუ ეურს დამიგდებთ, დამცადეთ
ვსთქვა, თუ არა და ..

თონაკე. კარგი! კარგი! იდაბარაკე! (იქით.) სულ წაწეენდილი
ვიეო, თუ ამისი გამეგებოდეს რამე.

ბრაკნაძე. ეს გასაკვირველი არ არის, რომ ძველი ადხი ვერ
ეწეობიო ახალს ადხს, ნათქვამია: ჩვეულება რეულთ უმტკიცესია,
ჩვეულება კაცის მეორე ბუნება არის, ყველას ეკვარება თავის მოწი-
ნააღმდეგე; და რასაკვირველია, რომ თქვენც უნდა გეკვარებოდეთ
თქვენი მოწინააღმდეგე—ახალი თაობა. ეს, ვსთქვათ, ასე უნდა იეოს,
რადგანაც კაცის ბუნება ასე ეოფილა, მაგრამ...

თონიკე. (შეეეეერებს.) ერეეა, ბიძია! შენ რატომ ეგრე გრი-
გოლ დეკანოზიეით ქადაგებას მოეეეი?...

ბრძენაძე (ადგება და დადის.) საქმე ეგ არის, რომ გაგონაც
არაეერისა არ გინდათ!.. (იქით.) სულ ამაოა ამ ადხთან დაბარაკი!..
ღმერთს უნდა შეგეგედროთ, რომ მალე მიიწვიოს იქ, სადაც მართალ-
ნი განისვენებენ, თორემ აქ დასადგომები ალარ არიან; ტეუილად ხო-
რაგს ამვირებენ!.. (დადის.)

თონიკე. (აქამდის თეიქრობდა, სიცილით.) შენ ეი, ბალაბანინო,
მოდი, ჩემთან დაჯექი!.. ბიჭო! მე კიდევ ეს მიკვირს ი ბლუ მამა შენს
ესეი მეტუველი შვილი საიდან გამოუვიდა! შენ რომ ღვდლად წასუ-
ლიეავი, არქიეელობას მალე იშოვიდი ა!... ძალნ მეტუველი ეოფილარ
მე და ჩემმა ღმერთმა! (იცინის.) კარგი! კარგი! მოდი ჩემთან დაჯე-
ქი, ალარ გაგაკვირებ....

ბრძენაძე. მე სულაც არ გკვირობ! ან კი რა მაქვს გასაკვირე-

ბელი: მთელი საუკუნე ვერ მოქმედობს კაცზე და მე რა უნდა ვიმოქმედო! (თორიგესთან ტასტზე ჩამოჯდება,)

თორიგე. (ხელს გადასვევს.) შენ ეი, ჩემო ძმავ, ბრძენსაძისთ გეძახიან, მაგრამ, სწორე უნდა თქოს კაცმა, ერთი ჭკვიანი კაცი კი არ გიორეგიათ მთელ გვარში, სულ ტუტუცები ხართ! (ანჯღრევს.) კი არ გეწყინოს, შენ ეი! (იცინის.)

ბრძენსაძე. რათ მეწყინება, თავიც რომ გამიტეხოთ, სმასაც არ გაგცემთ. (იქით.) მეტი რა ღონეა!

თორიგე. (ტოტა ფიქრს შემდეგ.) არა, როგორ არა თქოს კაცმა, რომ ამოტეხა ხალხი სულ მაიმუნებს დაემსგავსენით და თავი მოგწოლია კიდეც!.. კაცს კიდეგ ჯანი გაგაჩდეს, კაცი ჭკვიან, მაგრამ ქალები!.. ქალები!.. ვაი, საიცხვილო და ნამუსო! ბიჭო! ქვეყნისა როგორ არა რცხვენიათ, რომ ისე ტიტვლი-კანა, ლეკური ქათმებივით გაბდეულიები დადიან! ვაი დედი ჩემის ღმერთსა!... მაგრამ ვისი შერცხვებათ რა! შენისთანა კაცებს ის მოხწოლთ და ჭკვიანი კაცი დღის სავალზეადაც არ გაუვლის!.. (წამოხტება.) შენ ეი, ეური დამიგდე: მამა ჩემი იორამ არ წამიწყებს, მე რომ ლუბუნატარი ვიყო, წამოვაგებ ხელს ერთ კეტსა და ურტყამ და ურტყამ... ურტყამ და ურტყამ!... შეგინია ქალაქი კი არა და ყარაიაზედ ჩაგრეკო!.. (ჯავრობს.) ოქვე საძაგლებო თავენა, წაჭმიდწეთ ქვეყანა და განათლება არისო?!

ბრძენსაძე. კნიაზო! დამშვიდდით, რა გაჯავრებთ?

თორიგე. (ჯავრობს.) როგორ თუ რა მაჯავრებს, თქვე ეურუმსაღებო, სახლში შესაშვები არა ხართ!.. ტოტა მამი შენის სათრი არ მქონდეს სულ გინებით აგიგლეჯდი, მაგრამ ნათელ მირონობას რა უყო?! თქვე ჩამოსახჩობებო თქვენა!

ბრძენსაძე. (იქით.) რაზედ ავსტეხე ეს სულელი! (იმას) კნიაზო! საკმაოთ სიმ გამლანძღეთ, მოდით ესლა შეერიგდეთ! (ხელს აძლევს.)

თორიგე. რაო? (ხელზედ ათუთუბებს.) აი შეგარცხვინათ ღმერთმა თქვე უსვინდისოებო!.. სულ თქვენი გაბრიყვებულები არიან ის

ოჯას დაქცეული გოგოები, რომ ისე ტიტვლი-კანა დადიან!.. არა, უნდა გიჩივლოთ ღრუბენატართან, ნამესნიკოთან, სენატში!.. ვინცხამ თქვენ ბიჭობას!..

ბრძენაძე. ოდონდ ნუ ჯავრობთ და არზას მე თითონ დაგიწერთ!.. დაბძანდით, ჩვენ საქმეზედ მოვიდაბარაკოთ!..

თონიკე. (დადის.) არ დაგბძანდები, ასე უნდა ვიჯავრო!.. იმიტომ მომიყვი ბლაღოჩინივით ქადაგებას ტიკტიკი რომ გისწავლია?! ადარ გაძლევ ჩემ ძმის-წულს, რა გინდა, ჩემო ძმავ, ჩემგან?!..

ბრძენაძე. (სიცილით, სულს დაუშერს.) კარგია, ენიაზო, მაბატივეთ ეს ერთი. რა არის ღმერთმანი ამდენი ჯავრობა?

თონიკე. (დაშოშმინდება, გვერდზე შეხედავს.) შენ ეი! მიოვთსიდდი! (თითს უქნევს.) მამა ჩემი იორამ არ წამიწყდება მამი შენის სათრი რო არა ყოფილიო, აქაურობას სულ დავლეწამდი! (დაჯდება.)

ბრძენაძე. (გვერდზე მოუჯდება.) ეე! დალოცვილო, ეგრე მალე როდი უნდა გაჯავრდეთ!

თონიკე. შვილო, ისე იცხოვრეთ, როგორც მამა-ბაბას უცხოვრია, რაზედ გვარცხვენთ?! განათლებაო! ი შეგირცხვათ განათლება!.. თქვე ოხრებო, ტიტვლა სიარული განათლება არის?!

ბრძენაძე. რა ვქნა, ტიტველა რათ იქნება?

თონიკე. კიდევ! ბიჭო, შვილო, არ მინდა ე თქვენი განათლება, თავს არ დამანებებ?

ბრძენაძე. აკი ადარას მოგასსენებთ!

თონიკე. (ტაშს შემოჰკრავს.) ჰეი! ნუ გაჯავრდებიო! გავჯავრდები კი არა და გბილებს დაგიმტვრევ!

ბრძენაძე. მერწმუნეთ, რომ ტყუილათ ჯავრობთ!

თონიკე. ერთი ამას უეურეთ ე! როგორ არ გავჯავრდე, შე ავო კაცო, რო ეს სალი ქაჯებს დაემსგავსენით!.. იმისი არ იყოს, ენდა კუდ-ბაწარასავით რომ დაათრევენ კაბებსა, ძალიან კარგია? ჰა? ბა მითხარ?... თუ რომ გინდა, მიწაზედ ეთრიოს ის ოხერი და ვე-

რანი, რაღას ჩამოგიკიდნია? თუ არ გინდა ეორიოს და ეძელს რათ იგერამ?.. ახლა კიდევ ათას ფერი ნაჭერების კაბა რომ აცვიათ აკონკილ-დაკონკილები და გაზაფხულის ჭრელ-ბეჭედებსა გვანან—აბა რასა გავს?.. ახლა იმათი რაღაც რომ აქვთ მოჭარილი ძლივს რომ სუნთქავენ და სწორეთ ხუთ შაურიან შამაიებს გვანან—კარგია? რაზედ იჭლექებენ ი ტოდვის შვილები ძალათი თავსა, ერთი კაცი ჭკითხოს?! ახლა იმათ ბათინკებს ნახევარ არშინი ქუსლები, წელ-კვიანი თხებივით რომ ძლივს დადიან—კარგია! (აჯავრებს.) **Что какой нужна, драсти знакомъ, пайдомъ** ბაღში სასეირნოთ!.. ეს არ არის, შვილო, თქვენი განათლება?!.. აბა ახლა, თუ კარგი ქალები არიან, ერთი კრუსი დასხან და წიწილები გამოაჩეკინონ, ან ერთი სადულარი ლობიო მოსარშონ! მაშ!

ბრძენაძე. (დაცინვით.) ჭეშმარიტათ მართალს ამბობთ! მე ისე გეხუმრებოდით, მინდოდა გამეჯავრებინეთ!...

თონიკე. გაგეჯავრებინე და ჯავრობასთან ტოტა წამოსმაც ვეცი და ჩემი არა ბრალია! გაიგე თუ არა?.. თუ ჩემი სიყვარული გაქვს, აღარ გამიხსენო ეგენი...

ბრძენაძე. კარგი! კარგი! აბა ჩვენ საქმეს შეუდგეთ, ან ჭო, ან არა!

თონიკე. (კარებისკენ იყურება.) აი, მგონია, შენი სიდედრიც მოდის და ბარემ ერთათ მოვიდაპარაკოთ!

გამოსვლა 2.

იგინიგე და მარიამი.

მარიამი. (შემოვა, ხელში კრიალოსანი უჭირავს.) დიდა მშვიდობისათ, გენაცვალეთ!

ბრძენაძე. ღმერთმა მშვიდობა მოგცეთ. (მიეგებება და ხელს ჩამოართმევს.)

მარიამი. დაბძანდით, გენაცვალეთ! (თითონ ტასტზე დაჯდება.) სხვა როგორ გიკითხოთ?

ბრძენაძე. გახლავართ თქვენი და ღვთის წყალობით. (თონიკეს ხელს წაჰკრავს.)

თონიკე. (იმას.) ჭაი შე სულ სწრაფო! (თითს უქნევს.) ჩემო რძალო, ყველა კარგი, მაგრამ ჩვენ უნდა საქმე დავიწყოთ! (ადგება.) იგავებით არა გამოვა რა... წუსელის ამის მამა ელიზბარს მოგვაპარაკე და საქმე გავათავეთ კიდეცა!... მამას კარგათ იცნობ, მეზობელია; ამათი ავლა-დიდება—ყველა კარგათ იცი; თითონაც ღვთის წინაშე, კარგი უმაწვილია, განათლებული. (თითს დაუქნევს.) შენი მათიკო მოსწონს და გთხოვს კიდეცა. რას იტყვი ჩემო რძალო? (დაჯდება.)

მარიამი. (ბრძენაძეს.) აი, ჩემო ბატონო, თქვენც კარგათ მოგესსენებათ, ეგ ერთი ქალი მყავს. ჩვენი ოჯახის ბატონი ეგ არის. ვერც სწავლით დაიწუნებ, გენაცვა, ვერც სიდამაზით, ვერც გვარისშვილობით... ოვისთვის მზითევია, თუ თვული საგმაო აქვს... ძალიან ბევრნიც მთხოვდნენ და კიდევაც ბევრნი არიან გადაკიდებულნი, მაგრამ, რა ვქნა, თუ არ ჩემი მიწა-ყლის შვილს სხვას ვერ მივცემ ჩემ მათიკოს!.. ჩემი სიტოტლესაც ეგ არის. მე მინდა, სანამ ტოტსალი ვარ, თვალით ვუყურო ჩემ შვილს. აი გენაცვა ჩემი სიტყვა; მე შენ, შვილო, ვერაფერში ვერ დაგიწუნებ. ასლა კი მათიკომ იცის!..

ბრძენაძე. ბერველი, ენეინავ, გასლავთ ქალის მხრით თანხმობა! კარგათ მოგესსენებათ, ტოლ-ქრმობა ისეთი კავშირია, რომ უსათუოდ ორთავე მხრით, მამა-კაცისა და დედა-კაცისა, სრული თანხმობა უნდა იყოს, თუ რომ უნდა კაცს, სიტკბოებით და ბედნიერად გასვლოს დღენი თავის ცხოვრებისა...

თონიკე. (სიცილით.) დაიწყო ეპისკოპოზმა წერვა...

ბრძენაძე. და ძალიან კარგი იქნებოდა, ენიავენაც აქ დასწრებულიყო!

მარიამი. ესლავე დაუძახე. ლიზა! ლიზა! ქალო! (ლიზა შემოდის.) წადი, შვილო, მათიკოს უთხარი გამოვიდეს.

ლიზა. მათიკო, გენაცვა, შეუძლოთ გახლავთ და ტოტა წაიძინა.

ბრძენაძე. (მარიამს.) მაშ ნუ გაანდვიძებენ, მერეც შეიძლება, ჭკითხოთ!

მარიამი. (თავ-გამოდებით.) ისეთი ქალი არა მყავს, რომ ურჩობა გამიწიოს! ლიზავ! გაბოს მაინც დაუძახე, თუ არ იამება, ხომ არ ეწყინება მათიკოს გაბედნიერება!

ლიზა. (იქით.) საშინლათ იამება, შენმა სიცოცხლემ! (მიდის.)

თონიკე. ჭო, მართლა გაბოს დაუძახე! (იმათ.) ის კი არა და, ოინი ის იყო, მე რომ ჯვარი დავიწერე!.. ოჭ! საწყალი უბრალოთ გაფუჭდა! რა კაცი იყო! რა კაცი იყო! მთა იყო სწორეთ მთა!.. მერე, ჩემო ბატონო, განსვენებულ მამა ჩემ იორამს სიტყვა მიუცია ჩემი სიმამრისთვინა... მე სად ვიყავი! კოჭობასას ვთამაშობდი!.. მაშინ მანდ ვიდექით, თიკალოსთან რომ ძველი დარბაზია; მაგისთანა დარბაზი მთელ საქართველოში არ იყო... მახსოვს, მამა ჩემი იორამიც იქ გადაიცვალა!.. ღმერთმა ანრამის წიალში მიიხსენიოს... ძალიან კაცი იყო!... ჭო, იმას მოგახსენებდით, მამა ჩემ იორამს სიტყვა მიცა ჩემი სიმამრისთვინა... თედუა ერქო ჩემი სოფიკოს მამას!.. შვილის სიკვდილმა კი გადაიტანა ის საცოდავი!.. ჩემი სოფიკო! ჩემი სოფიკო! ოჭ, რა დედა-კაცი იყო ის ცხონებული!.. ღმერთმა აცხონოს! (ტირილის ხმით.) სიკვდილის დროს მითხრა ცხონებულმა, მე ის მენანებაო, რომ მე გკვდებიო და შენ კი ეგრე მარტო რჩებიო; ნეტავი როგორც ერთმანეთი გვიყვარდა, ისე ერთათაც დავსოცილიყავითო! (ამოიოხრებს.) ეჭ! საწყალი! (თავლებს იწმენდს, მერე დამშვიდებული.) მაგრამ ტირილით რაღას უშველით; გული უნდა გავიმაგროთ, არც ჩვენ დავრჩებით ცოცხლები!.. რა ვქნათ, კარგი იყო და ღმერთსაც კარგები უნდა!.. (სულ დამშვიდდება.) ისე ანაზდეულათ კი გამოგვეცალა ხელიდგან ის უბედური!... მართლა და იმ ოჯახს დაჭ-

ტეულს ისე უცბათ ამოსძვრა სული, როგორც სანთელს შეუბერო და გააქრო!...

ბრძენაძე. დალოცვილო! ალარ იტყვით, რისაც თქმა გინდოდათ?

თოანიკე. ცოტას არ მოიცდი? შენ ეი, განათლებულო! (თითს უქნევს.) აბა, შვილო, განათლებულები მაშინ მე და მამა შენი ვიყავით, რომ ბერანგისა და იმის ამსანაგის ამარა—უკვტრალოთ, ჩემო რძალო—დავდიოდით!.. ჰო, იმას მოგასსენებდით, მე და ჩემ სოფიკოს რომ ჯვარი დაგვწერეს ისე შატარეები ვიყავით, რომ სამი წელიწადი ტიკინებს გათამაშებდით!...

ბრძენაძე. (იქით.) იმიტომაც ბევრი ტვინი შეგრჩენია თავში!..

თოანიკე. (ამოიოხრებს.) ჰეი! ჰეი! ჰეი! იმ ერთ წელიწადს ძალიან დავზარალდით!... მამიკვდა ჩემი განსვენებული სოფიკო, ჩემი დედის ძმა ნიკოლოზი, ჩემი სიმამრი, ერთი კარგი ბედაური, ლეკის ტანისა იყო, მაგრამ ჰეი!.. დასწყევლოს ღმერთმა სულ ზედა-ზედ ერთ წელიწადს... მოკვდა მამა ჩემი, იოანმი, ჩემო ბატონო, კიდევ ჩვენი დიდი მურვა და ალაბეშ! აბა ძალიანი იმათ ეთქმით აი! ბუზს არ გაატარებდნენ ჩვენ კარ-მიდამოზედ!...

მთიკო. (მუხლებზედ ხელს დაიკრავს.) უი, დამიდგა თვალი!

ბრძენაძე. აი გაბოც მოდის.

გამოსვლა 3.

იგინიგე და გაბო.

გაბო. (შემოვა, ყველს თავს დაუკრავს და დაჯდება.)

მარიამი. აბა, შვილო, გაბრიელ! სახლის შეიღათა სარ გაზდილი, მთიკოსთან ძმურათ შეზდილი, რას იტყვი, გესაცვალე, ეს უმაწვილი გვთხოვს მთიკოს?

გაბო. (ტიკვთ.) როგორც ბნებავდეთ!...

თორნიკე. ერთი მათიკო მოვიშოროთ და მერე გაბოსაც გადვწეროთ ჯვარი!...

გაბო. (იქით მრისხანეთ.) ოჰ, ბებერო ძაღლო! (ხანჯალს ტოტათი ამოსწევს, ისევ ჩაგებს.)

მარიამი. რა იყო, გაბო?

გაბო. (მითომ არაფერი, დაბნეულათ.) არაფერი ხანჯალს ვცოდიდებდი და ხელი გავიკაწრე. (იშინჯავს ხელს.)

თორნიკე. მაშ საქმე გათავდა რადა? (ბრძენაძეს.) კნეინა მარიამი გაძღევს თავის ასულს მათიკოს; მზითევზედ მოდაბარაკება არ კი დიარს!..

ბრძენაძე. მაგაზედ მე თანახმა ვარ; ვიცი რა მზითევიცა აქვს.

თორნიკე. რას იტყვი, ჩემო რძალო, ამადამ ნიშნობა გავმართოთ!

გაბო. (თით. განრისხებული.) ოჰ, შენი.... (თავს შეიკავებს.)

მარიამი. რა სთქვი გაბო?

გაბო. მე? არაფერი! (დაბნეული.) ქორწილს სარადისოთ ნიშნავთ? მე ტოტა არ შემიძლიან!

თორნიკე. ამ ორ კვირაში უნდა იყოს რადა!

გაბო. (ადგება.) ნება მიბოძეთ, კნეინავ, გიახლოთ! არ შემიძლიან!

მარიამი. წადი, შვილო! (გაბო მიდის, ისინი გაადევნებენ თვალს.)

ბრძენაძე. რადაც ადრეულობა ეტყობა ამ ყმაწვილს! მგონია, არა სურს, რომ მე თქვენი ქალი შევირთო!...

თორნიკე. (ხელს გაუქნევს.) რას ამბობ ერთი შენცა! მაგის ვინ რას ჩეითხავს!

მარიამი. არა გენაცვალე, მაგას რაგორ მოინდომებს; ერთი ბეწო გამიზდია სახლში!...

ბრძენაძე. ეგ ეგრე გახლავთ, მაგრამ სწორე უნდა მოგახსენოთ, სიყმაწვილიდგანვე მე და გაბო ვერ ვეწყობით ერთმანეთს; წუ-

სულისაც თითქმის უსიამოვნება მოგვივიდა!... როგორც გამიგია, გაბოს მათიკოზედ დიდი გავლენა აქვსო... მაგას ადვილათ შეუძლიან დაიოჯახოს თქვენი ქალი და ამით საქმე გამოგვიშალოს... გთხოვ, კნეინავ, სადავიდარბო საქმე არ გამოვიდეს და ამიტომ...

მარიამი. (გულ-მოსული.) რას ამბობთ, გენაცვალეთ? როგორ შეუძლიან!... მე იმდენ ნებას არ მივცემ გაბოს, რომ ჩემ ქალზედ ეგ უფლება ჰქონდეს!...

თინიკე. (მარიამს.) ჩემი სათქმელიც ეგ არის! ჩემო რძალო, მართლა და რატომ ეგრე მიგინებებია თავი! რამტელჯერ მითქომს ერთმანეთს დაეშორე მეთქი! უმაწვილები ხომ არ არიან მართლაც! რიგი არ არის! (ბრძენ.) აბა, განათლებულო, ადე, წავიდეთ; ამალამ ნიშნობა გაუმართოთ და ერთ კვირაზედ ქორწილიცა!

მარიამი. ეგრე იყოს გენაცვალეთ!

ბრძენაძე. (თავს დაუკრავს.) ნახვამდის, კნეინავ!

მარიამი. მშვიდობით!

თინიკე. მშვიდობით, ჩემო რძალო! (მივა ასლოს.) ქალს თვალ-უური ადევნე, ჩვენი დრო ალარ გასლავს! (მიდიან.)

მარიამი. (მარტო.) იქნება მართლა რამე ამბავია და არ მეუბნებიან! კარგი საქმე კი მომივა ამ სიბერის დროს!.. (უძახის.) ლიზა! ლიზა!

ლიზა. (შემოდის.) რას მიბძანებთ?

მარიამი. აქ მოდი, შვილო! მათიკო რატომ არ გამოვიდა? სად არის?

ლიზა. როგორ გამოვიდოდა, შე დალოცვილო, თავი თინესავით უხურს!.. (იქით.) ისემც სიცოცხლით გაძეხი!

მარიამი. ლიზავ! ხშირათ არიან ხოლმე ერთათ გაბო და მათიკო? რაზედ დაპარაკობენ ხოლმე?

ლიზა. არაფერზედ, გენაცვა; რაზედ უნდა იდაპარაკონ?..

მარიამი. აი, შვილო, რა გითხრა: ეგ ერთი ქალი გვყავს, უუ-

რი უნდა უგდოთ! სოდ იცი რომ მზე მაგაზედ ამოდის... თუ ეს არ გამიბედნიერდება, ოსრათაც დარჩეს მთელი ჩემი ქონება!.. ამბობენ, გაბოს ეჯავრება ჩვენი სასიძო, ე მანდ მათიკოს არა უთხრას რა და არ დამღუშოს!.. შენა სარ, შვილო, ერთგული სახლის შვილი, ეველაფერი უნდა გითხრა: წამ და უწუმ ნუ მიიღებთ სოლმე გაბოს მათიკოს ოთახში; თითქმის სიარული აუკრძალე და თუ ილაპარაკონ რაზედმე შემატყობინე სოლმე... შენ იცი როგორც მოახერხებ!..

ლიზა. ის მე ვიცი, როგორც მოვიქცევი! (იქით.) ნეტა ჩემ სულს! (იმას.) მაგრამ, ბატონო, გაბოს რომ მათიკოსთან ლაპარაკი აუკრძალოთ, მაშინ რას იტყვის გაბო?! რას უნდა მიაწეროს ეს ამბავი, ან კი ამაში საშიშო რა არის?

მარიამი. შენ არ იცი, შვილო, მშობლის გული! დედა გარ მშობელი, მათიკოს მოგლაც მე შემეხება!.. მე გაბოს არ დავუშალი მათიკოსთან ლაპარაკს, ოღონდ ბრძენაძეზედ ნურაფერს ეტყვის; ეგ ერთი რიგიანი კაცი ძლივს ვიშოვნეთ და ესლაც რომ საქმე ჩაგვეშლოს, რადა იქნება!... მე ცოტაოდენი რამე მითხრა ჩემმა ბაზალმა გაბოზედ!.. ეგრე, ჩემო შვილო, აბა ვინ ძალო ეური უგდო, შენც თუ გინდა მათიკოს წაჰყვი, თუ გინდა გაგათხოვებ, შენთვის ეველაფერი მაქვს! (აგდებს.) ამაღამ ნიშნობა გვაქვს და ვინ ძალო ეველაფერი სუფთათ იყოს.

ლიზა. ეველაფერი კარგათ გასწორდებათ!

მარიამი. ჰო, შვილო, ეგრე... არ დაგავიწყდეს ჩემი დარიგება! (გადის.)

ლიზა. ნეტავი ვიცოდე, ვის ნიშნობას აბირებენ ამაღამ!.. გაარიგეს რადა საქმე; მათიკოს კი არა ჰკითხავენ!... ღმერთმანი არ ვიცი რა ვქნა! სწორეთ ორ ცეცხლს შუა ვარ! რომელი მსარე დავიჭიროთ? რომელ მხარესაც დავიჭერ მაინც ლხენა არ ექნება ჩემ სულს; ისევ ისა სჯობია ასალ-გაზდეებს მივმართო, ნათქვამია: „თხას თხა ურჩევნია ათას სულს ცხვარსაო!...“

გამოსვლა 4.

იგივე და გაბო.

გაბო. (შემოვა დაღვრემილის სახით, ლიზას ვერ ხედავს.) ბევრი ვეცადე გულიდგან ამომეღო ეს საშინელი ჭაზრი, მაგრამ არ იქნა და არ!... სურვილის ძალა წელში მხრის და როგორც ჭია, ისე მიღრღნის გულს! ვერაფერზედ ვერ გადავაყოლიე გული... ფიქრები ანთებათ გადამექცნენ თავში!.. საქმე გათავებულია, სიყვარულისკენ ვიხრი თავს!.. (ლიზას.) ოჰ! ბატარა მკურნალო, შენ ისევ აქა ხარ? რა იცი ახალი?

ლიზა. ბევრი რამ! ამაღამ მათიკოს ნიშნობა აქვთ!

გაბო. ეგ ხომ მეც ვიცი!... კინაღამ სულმა წამძლია და დავფაშვე წელან ის ღორები!...

ლიზა. აბა მაგას გეუბნებოდით, თავი შეიმაგრეთ მეთქი! ყველაფერი გაგიგებინებია!.. კნიაზს თქვენზე რაღაც უთქვამს კნეინასთვის, და სწორე გითხრათ, კნეინამაც აგიკრძალათ მათიკოსთან ლაპარაკი!..

გაბო. როგორ? მე აღმიკრძალეს მათიკოსთან ლაპარაკი?! (მწარეთ ჩაიცინებს.) ოოო! ამას მოგველოდი!.. თავს გელარ დავიმალავ, აღნობე მათიკოს, რომ მე იმის ნახვა მინდა!..

ლიზა. დაწყნარებით, გენაცვა, თორემ სულ დაგიღუპებით... სანამ კნეინას სძინავს, მანამ ილაპარაკეთ... დრო მიდის... ერთ კვირაზედ ქორწილს აპირებენ. (გავა.)

გაბო. (მარტო.) ოხ, ღმერთო, რა დღეში ჩამაგდე!... რაზედ ვიტანჯები ასე უწყალოთ?!... საღაური სად ვსტირი ჩემს ბედს და იღბალს!.. რამ ჩამაგდო ამ განსაცდელში?! (ნაღვლით.) ოჰ, მშობელო, გეკითხოს ჩემი ტანჯვა!... (დადის, ფიქრობს.) მათიკოს უნდა კვარი დასწერონ და მე კი სეირს ვუყურო!... (ამაყთ.) ვინ გაბედავს ამას? შავთ ამოუვათ დიდს და ბატარას მზე და მთვარე!.. მათიკო ჩემია, თუნდ ეს რჯულის წინააღმდეგიც იყოს!...

მე ვერავინ წამართმევს იმ სურვილის საგანს, რომელიც ასე უწყალოდ მტანჯავს!..

გამოსვლა 5.

იგივე, ლიზა და მათიკო. (შემოდიან.)

ლიზა. ეს ცოდვეთ, დრო ტოტა გვაქვს!.. ვნეინა მალე გამოიღვიძებს... რაც გინდოდეთ, აბა ჩქარა მოიდაბარაგეთ, მე კარებში გიყარაულებთ! (დადგება კარებში.)

მათიკო. (მიუახლოვდება და სიტყვას ვერ ამბობს). გ...ა...ბ...ო!

გაბო. (ვერ შესდავს. მწარეთ.) ოჰ, მათიკო! როგორ უსდ შეიცვალოს ჩვენი და-ძმური სიყვარული?...

მათიკო. მე შენ და-ძმურათ ჩემს დღეშიაც არა მყვარებიხარ! რაც თავი შევისწავლე, მიყვარდი ისე, როგორც სურვილის საგანი!... მე სასოება ალარა მაქვს, ვიდაბარაკო: ან მიშველე რამე, გაბოჯან! ან შეიწირე ჩემი თავი მსხვერპლად!... შენ გენაცვალოს შენთვის თავგანწირული მათიკო!.. უშენოთ ღმერთმა ერთი წუთიც ნუ მატოტსლოს!... ესლა გთხოვ, ნუ მიმიტოვებ ამ დამწვარ დღეში; რაც გსურდეს ის ჩაიდინე!... უშენოთ ჩემი სიცოცხლე მოუსაზრებელია!.. (დაჯდება ტახტზედ, გული მისდის.)

გაბო. (ხელებს დაუჭერს დაჩოქილი.) გონება შემოიკრიბე, ბევედრები შენთან თანა-მგვდარი გაბო!... მე ვერ შემიძლიან გულ-გრილად და უტანჯველად მოგისმინო შენი მომაკვდინებელი სიტყვები!... შენი წერილი წავიკითხე, დიდათ გავკვირდი და შევწუხდი კიდეც.— და მოგისურვე შენგან გამეგო ის ალმაშფოთებელი სიტყვები, რომლებსაც შენ მე მწერდი!...

მათიკო. (გამოერკვევა.) მე უკანასკნელად გევედრები, რომ მიბატრონო!.. შენა ხარ ჩემი მზე, მთვარე, სურვილი, ნუგეში და სიცოცხლე!.. ეს ტეცხლი განა ესლა არის ალგზნებული ამ დამწვარ გულში?! არა შენმა გაზდამ! ღმერთს შევცოდამ და ვიტყვი, რომ ეს

ცეცხლი მედების არა ეხლა,—იმ დროდამ, როდესაც შენ ჯერ კიდევ წმინდის ძმურის გულით „დას“ მეძახდი!... დროებამ მოიტანა და გულმაც ვეღარ შესძლო დამემალა ეს შემაწუხებელი სურვილი, და ახლა გთხოვ, შეიკავო როგორმე ჩემი წუთიერი სიცოცხლე!.. რასაც მეტყვი, ადვასრულებ; წამოგეგები იქ, სადაც მოინდომებ და გაგიყოთ სიხარულს და ტანჯვას!.. მაგრამ ტანჯვას შენთან რა სელი აქვს! დეე მე ვიტანჯო და ვიდაგო, ოღონდ ჩემ სიცოცხლეს შორიდამ მაინც ვუეურო თვალით!.. (თვალებს იწმენდს.)

გაბო. (თვალებში შესტქერის.) ოჰ, ჩემო გამახარებელო და ჩემო მტანჯველო მათიკო! შენგან უნდა მესმოდეს ეს ვედრების სიტყვები?! არა, არა, მე ღირსი არა ვარ, რომ შენ მე ოავს მანაცვლიდე!.. ასე ადმათრთოლა და ადმიძრა გული შენმა სიტყვებმა, რომ მე, როგორც ცოდვილ კაცს, მავიწყდება არა თუ ჩვენი ეხლანდელი დამოკიდებულება, არამედ შენ რომ ყოფილიყავი ჩემი ღვიძლი ნათესავიც. მე განაცვალებ, ჩემო მშვენიერო, თავს, აგისრულებ ყოველ გულის წადილს, თუნდ ეს მიღირდეს მთელი ჩემი სიცოცხლეც!.. მხოლოდ მითხარი რა ვქნათ და როგორ მოვიქცეთ?!

მათიკო. დრო ადარ არის, რომ ლაპარაკს გამოვუდგეთ! ჩვენი აქ დარჩენა შეუძლებელია! შენ კარგათ იცი, დედას ეს ამბავი როგორ გულს შემოჰყრის!.. მაშასადამე უნდა ვუშველოთ თავს და წავიდეთ სადმე! მე შენ არაფერს არ მოგთხოვ, ოღონდ დაატკბე ჩემი სიცოცხლე ერთი-ორი დღე შენის ცქერით!..

გაბო. თუმცა ძალიან სამძიმოა ჩემთვის ეს თავის გამოდება, მაგრამ შენთვის, ჩემო მათიკო, მიდვია კისერზედ ყოველი უმძიმესი ტვირთი. რასან განგებამ ჩაგვაყრა ამ განსაცდელში, დეე ჩვენც ვიტანჯოთ და ვებრძოლოთ შეუწყნარებელ წუთი სოფელს!... დეე წვიმასავით წარმოგვედინოს ჩვენ წყევა მშობლისა და ნათესავისა!.. დეე მოკვდეთ ჩვენ მეგობართა და კეთილის მოოთოთ!.. დეე ქვეყანაზედ დარჩეს მაგალითად ჩვენი სიყვარული და იმის შედეგი!... მე ვიდებ თავს და წაგიყვან ჩემ საწყალ სახლში, რომელიც დამიტოვა დედა

ჩემმა უკანასკნელ ნუგეშად!.. ვიცხოვრებთ, ღმერთი მოწყალეა, როგორც იქნება!...

მათიკო. აბა, გაბოჯან, დრეს უნდა დავეშურეთ!... ამაღამ მითომ მნიშნავენ, მაგრამ მე თავს მოვიავათმყოფებ და არ გამოვალ; მაგრამ როდემდის უნდა ვიმალო თავი?! თუ შემიტყო, ხომ იცი დედი ჩემის ამბავი, ცხრა კლიტულში დამსვამს, სადაც მოისშობა ჩემი სიცოცხლე. ამიტომ გთხოვ, რაც შეიძლება, დაეშურო!..

გაბო. აი ჩემო სიცოცხლეო ჩემი ნაზარი: მე სვალეე გამოვეთხოვები დედა შენს და წავალ ჩემ სოფელში. იქ სასლს დავამზადებინებ ჩემ ნათელი-მამას და აგრეთვე ჩემ ერთგულ მეგობრებს — გლეხებს ვეტყვი ჩემ გულის წადილს. მერე გამოვემგზავრები შენგენ... შენ წინათვე მზათ უნდა იყო, როგორც ჩემი წერილი მოგივა და დანიშნულ დროზედ უნდა გადავწყვიტოთ ჩვენი ბედი და უბედობა: მოგიტაცებ! წერილი მოგივა ლიზას სასელობაზედ... სამ დღეზედ მელოდე!...

ლიზა. რა ვქნა ადრე გაათავებთ? აგერ კნეინაც ამდგარა და ბაღჩისკენ მიდის.

გაბო. მშვიდობით, ჩემო დაუვიწყარო მათიკო! გეკერდეს ჩემი სიტყვები!

მათიკო. მშვიდობით, ჩემო დამმარხველო! გელის შენი მათიკო!... (გადაეხვევიან ერთმანეთს.).

ლიზა. რაკქნა, რადა ესლა გაგიცხოვლდათ სიყვარული!...

(ფარდა უცბათ.)

მოქმედება მესამე.

(სცენა წარმოადგენს დარბაზს. დგას დაფენილი ტახტი, რამდენიმე უბრალო ჩის სკამი. თარეზედ ხორაგი აწყვია. სცენაზედ არიან თომა და ქეთევანა. თომა გუთხეში ზის ჩიბუხს სწევს, ქეთევანა სახლსა ჭგვის.)

კამოსვლა 1.

თომა და ქეთევანა.

ქეთევანა. (ჭგვის.) კაცო! ახლა არ მეტყვი, რა ამბავი არის?

თომა. რა ამბავი უნდა იყოს, რას გატუტუტებულხარ, დედაკაცო? (ჩიბუხს სწევს.)

ქეთევანა. როგორ არა რომ წუხელის გახშამზედ სულ რაღასაც ტუტუნებდით!...

თომა. (გვერდზე შესედამს.) ახლა რომ არ გაიგო, მუცელი წაგისდება? (იქით.) შენმა აშუნებამ შენ რომ ტუუბ-ტუუბი იცი!.. (ჩაიცინებს.)

ქეთევანა. (ცოცხს მიაუდებს და მიუახლოვდება.) ახლა, შე ქოფაკის შვილო, რომ მითხრა, რა იქნება?

თომა. რამ გადარია ე ოჯახ-დაქცეული! ბიჭო! რა უნდა გითხრა?

ქეთევანა. წუხელის ნათლია გაბრიელი რას გეუბნებოდა?

თომა. (ჩიბუხს სწევს.)

ქეთევანა. არ გესმის, კაცო?

თოდმა. (გადასხედავს და ისევ ჩიბუხს დაუწყებს წევას.)

ქეთევანა. რა ჩემმა გამჩენმა შეგიკრა ე კრიჭა, სმას ვერ ამოიღებ?

თოდმა. (გვერდზე შესედავს.) ერთი მაკოცნინე და გეტყვი!..

ქეთევანა. (ქოქოლას აყრის.) უი შენ ქეიფს! მადაზედ მოსულიხარ?

თოდმა. გიყი სარ, დედა-კაცო, მაშ მუქთათ გითხრა?

ქეთევანა. სთქვი ერთი, თვალიც გაგვრა!.. ასლა ქრთამები მომინდომე შენმა სიცოცხლემ!

თოდმა. ასლა რას ინაზები შვილოსა, ხამი ხარ?! სანამ არ მაკოცნინებ არ გეტყვი, ტყუილი არ არის!...

ქეთევანა. ჯანი და სული წაგივიდეს, აჭა! (უშვერს ლოყას.)

თოდმა. (მოჭსვევს ხელს და აკოცებს.) შე ოჯახ-დაქცეულო, შენ რატომ ესე მაყალო ვაშლივით თან-და-თან მაყვდები?...

ქეთევანა. იჭ, თვალიც დაგიდგება! ასლა არჩევანშიაც შეხვალ!.. ალარ იტყვი შე გულ-მკვდრის შვილო?!

თოდმა. დედა-კაცთან რა ითქმის?! სწორეთ ტელეგრაფია ხართ, თქვე ოჯახ-დაქცეულებო!.. (იქით.) გინდ ერთი დედაკაცისთვინ გითქომ, გინდ მთელი ქვეყანა შეგიყრია!..

ქეთევანა. ი, მესი კი დაგაყარე!... (ქოქოლას აყრის.)

თოდმა. ისე შველა ამასა ჭქონდეს (გულზე ხელს იტემს.) ჭომე და ჩემმა ღმერთმა!.. ი დალოცვილი რუს-სემწიფე რომ სარჯსა შვრება და ამოტელა ტელეგრაფიას ბოძებს ურჯობს, ის არა სჯობიან ი ბოძების მაგივრათ თქვენ დაგირჯონ!.. თქვენ უფრო მაღე არ ეტყვით ერთმანეთს ტყუილსა და მართალს! (ჩაიცინებს.)

ქეთევანა. კარგია თვალიც დაგიდგება, საქმე მაქვს! სად წავიდა გაბრიელი?

თოდმა. (გულ-მოსული.) აი დაგწყევლა ღმერთმა! რას ჩამატიე-

და ე ვერანი!.. სად წავიდა და (გაგგძელებს.) ო...სე...თვს დუ...ქნ-...ში!...ეი! ესლა ხომ მოისვენე!...

ქეთევანა. არ მოგასვენა ჩემმა წმინდა გიორგიმ!.. ი, მეხი კი დაგაყარე მაგ წელკავიან თავზე. (ქოქოლას აყრის და მიდის.)

თოშა. (ჩიბუხს სწევს.) აქ მოდი დედა-კაცო! სად მიხვალ, შე რჯულ დაკარგულო! არ გესმის, შენ ეი?! (თავისთვის.) უთხარი ესლა ამას: გავარდება და მგონია მთელ სოფელში ბუბლიკატია დაჭერას ასე სწადიანთო!..

გამოსვლა 2.

იგივე, გაბო და ზაქარა (შემოდიან.)

გაბო. (მოწყენილი.) აბა ჩემო ნათლი-მამავ, მგონი, დრო არის, რომ შევემზადოთ!.. ბიჭები, ვინც წუხელის ვსთქვით, ყველანი მოდიან!..

ზაქარა. (გადაკრულში.) წამოვალთ კი არა და შენი გულითვინ ვინ ბირძალი ლეკის ჯარი რომ იყოს, იქ არ გადავერიო!.. ნესვში მაქვს ჩაფლული ერთი ასეთი იეფნის სახრე, რომ ვისაც გადავერა, სამი ბირი ტყავი აძვრება!...

გაბო. ნათლი-დედა სად არის? იმასაც მინდა უთხრა რამე!..

თოშა. შენი ნათლი-დედა შენი ჭირიმე, სამსარს გვიმზადებს.. ოსეფა სადღა არის, ნათლი? ერთი მოგვეფაბარაკნა, როგორ ჩავიდინოთ საქმე!.. ოსტატი კაცია, რაც უნდა იყოს, ი კაი დარიგებას მოგვცემს!...

გაბო. ესლა უკან მოგვდევდა, ზაქარო! დაუძახე, თუ ღმერთი გწამს!

ზაქარა. ესლავე გენაცვალე (გავა.)

თოშა. ხომ დღეს აბირებთ წასვლას?

გაბო. (დაჯდება.) თითქო გაბირებ და არც ვაბირებ. გზები მესდართება, თავ-ბედისა ადარა გამეგება რა!

თოშა. რა ვქნა, რაღა არა გაგეგება რა! რაცა ბძანე, ყველაფე-

რი მზათ არის: ბიჭები თქვი, სუთი ასეთი ბიჭი მოდის, რომ ერთ როტა სალდათს დახვდებიან; ფურგუნი მზათ არის შენი ჭირიმე და სვგძალი; სხვა რალასა სწუსარ?! რასან მოგიწადინია საქმე ასრულე კიდევაც, ვაჟ-კაცი არა ხარ, რისა გეშინიან?! წელანაც ბრძანებდი, თუ დანიშნულ დროზედ არ მიგედიო, ი ქალი რასმეს აიტეხავსო, რათ უნდა გახდე იმის მიზეზი?! ძალიან კარგი იქნებოდა, რომ ნათესაობაში ეს ამბავი არ მომხდარიყო და რადგანაც მოხდა, თავიც უნდა გაიტანო, რას იზამ?!

გაბო. მე ეს მაფიქრებს, ჩემო ნათელი-მამავ, რომ ვაი თუ ცხოვრება გამიჭირდეს და ჩავამწარო იმ საწყალს სიცოცხლე!.. თავისთვის თავ-შეუტკივარად და შეუჭირვებლათ ცხოვრობს, რაზედ უნდა მოვაკლო იმას ეს ცხოვრება?! მე რა მაბადია: ერთი ბეწო ვენასი იყო, მოუკლელობით და უწყლობით გაოსრებულა, ერთი ძველი ქოხია და ეგეც დღეს თუ სვალ ჩამოწვება; ანა ესლა შენ მითხარი როგორ და რით უნდა ვიცხოვრო?!..

თოგა. ეგ ეგრეა, შენ გენაცვალე, მაგრამ ესლა გვიანლა არის: პატიოსანი სიტყვა მიგიცია ი ქალისთვინ, ვინ იცის დღე და დამ გზისკენ გამაიყურება. ესლა ლალატობა ძნელია!.. ისევ უნდა წამოიყვანო, მეტი გზა არ არის!... იქნება არ გაგიჭირდეს ცხოვრება: ყმაწვილი-კაცი ხარ, გული გერჯის, ჯანი კარგი გაქვს და სწავლა; ზოგი შენ, ზოგი შენმა ცოლმა ხელი გასძარით, გაისარჯენით, წავა ბოლოს და ღმერთი გიშველით!.. არა შენ გენაცვალე, ნათლია ჩემო, ისევ უნდა წახვიდე, რაც მოგივა, მოგივა; სიტყვა მიგიცია სირცხვილია!.. ი მე წავალ და ყველაფერს მოგიმზადებთ! (მიდის, დადგება.) მაგრამ, გენაცვალე, შენ იცი, როგორც გსურდეს, მე რა ძალა შამიძლიან. კიდევ დაუკვირდი საქმეს. როგორც ჭკუა გიჭრიდეს, ისე ჩიდინე საქმე... მეც ესლაგე გაისლები, პატარა საქმე მაქვს. (გავა.)

გაბო. (დგება, დაფიქრებული დადის.) ესეც კაცის სიცოცხლე!.. სულით და გულით გინდოდეს შეასრულო რამე საქმე და არც ძალა და არც შეძლება არ შეგწევდეს!... რა ქნას მაშინ კაცმა?!.. ეს ცხოვ-

რება არის?!.. სიცოცხლე?!.. რამდენით სჯობიან ამისთანა სიცოცხლეს სიკვდილი არამც თუ სახელოვანი, უბრალო სიკვდილიც!.. ოხ! ღმერთო!... (ფიქრობს.) ჩემი შეწუხება და ტანჯვა არ მეკმარება, რომ სხვაც არა ვტანჯო?!.. (აღელვებული.) გარდა იმისა, რომ ნათესაობას ვარღვევ, ვივიწყებ იმ ამაგს, რომელიც ჩემზედ მოხმარებულია თითქმის დაბადებიდგანვე, ქვეყანას ამ ბილწს და მდაბალ მაგალითს ვაჩვენებ, მთელ ოჯახს ვამწუხარებ, ვიჭრი თავს და ვსჭრი იმ უმანკო ქმნილებას, რომელიც დღეგანდლამდე თავის პატიოსნებით ამპარტავნებდა,—გარდა ამისა უნდა წამოვიყვანო, მოვაკლო მშობლის და ნათესავის აღერსს, მედიდურ ოჯახს, იმ ოჯახს, რომელსაც ჩემისთანა უამაგო, ასობით შეუნახავს და აქ კი შიმშილით სული უნდა ამოვართო!!.. განა ეს კაცობა არის? განა ეს უსვინიდისობა და მატყუარობა არ არის?! (დადგება.) რომელი გვარი ავაზაკობა არის უარესი უსვინიდისობაზედ?!.. (ფიქრობს.) რა უფლება მაქვს მე, როგორც ცოდვილ კაცს, სალხი ვტანჯო?! (აღელვებული) მე რაგორ შემიძლიან ადამიანის მსხვერპლი მოვითხოვო?! (შეწუხებული.) მაგრამ რა ვქნა მე უბედურმა, რომ საქმე უთუოთ ესრე უნდა დაბოლოვდეს!.. ამ მდგომარეობაში ჩამაყენა მე განგებამ, ესლა უნდა გავხდე მოვაკრე ადამიანის სიცოცხლისა: ორში ერთი უნდა შევიწირო, ან დედა და შვილი?! ეს არის შედეგი ჩემი ველურის მოქმედებისა!... ოხ! ღმერთო!... (დაჯდება, თავს ჩაჭიდავს და ფიქრობს.)

გამოსვლა 3.

იგივე, თომა, მერე ოსეფა და ზაქარა.

თომა. (შემოდის.) რას ჩაფიქრებულხარ, ნათლია ჩემო?

გაბო. არაფერს!... ორ ცოდვაში ჩადგომას, მგონია, ერთში ჩადგომა სჯობია... გადავწყვიტე და თუ მაღე არ შევასრულე, აუტანამ რამეს ჩემ თავს!...

თომა. რა უნდა აუტანო, შე დალოცვილო? წელანაც მოგასსენეთ, ესლა გვაინდა არის, გითქომს ასრულე კიდევაც!...

გაბო. მეტი გზა აღარ არის, უნდა აღვასრულო!...

ოსეფა. (შემოდის, უკან მოსდევს ზაქარა. ოსეფას ერთ ხელში უჭირავს წყვილი შამაია, მეორეში დოქით ღვინო, ქოშები აცვია, თან მღერის.) „მე მონად შევქნილვარ ერთისა მზისა... ის ჩემთვის კვდება და მე მისთვისა!..“ კამპანიას გაუმარჯოს!

თომა. გაგიმარჯოს!.. ერი ჭა! შენ ძალნ დამბალხარ!...

ოსეფა. (ღვინოს და შამაიებს ზაქარას აძლევს.) გა! დამბალვარ რა, ვისი რა მიჭირია? ჩემსას არა ვჭამ?! გაიგე თუ არა ჩემსას ვჭამ, ჩემსას?!..

თომა. მიირთვი, ძმაო, ღმერთმა შეგარგოს ვინ გაუვედრის?!

ზაქარა. (თომას.) ჭო და მართალს ამბობს მე და ჩემმა ღმერთმა. რათ უნდა დაუვედრო, მითომ რითვინაო?

თომა. ეე! რას მიმცვივდით, კაცო! სომ არ დაძახრჩობთ თქმისთვინა!..

ზაქარა. იმისი არ იყოს, იმ დღეს რომ ამის დუქანში (ოსეფაზე.) ტრაბი დამაჯეგინე! (გაბოს.) ერთი შენ მიბძანე, შენი მირვნი ჭირიმე, ესლა ვთქოთ ჩვენა ვსხედვართ... ვთქოთ სამნი ვართ, შაგეწიოს სამება...

ოსეფა. (ბირჯვარს იწერს.)

ზაქარა. შამოგვესწრო ერთი კიდევ, ვინც იყო ქრისტიანი კაცი; ავდექი და სკამი რო უნდა უთავაზო, ტაქანი დავდგი. ტოლი უცბათ გაანძრიეს, ტაქანი ჩამოვარდა და გატეხა; მე მიუვირის ე თომა, ტრაბი დაღიეო! (თომას.) კარგი კაცი სარ, მაგრამ ხანდისან უსამართლობა მოგდის ხოლმე. (გაბოს.) ესლა შენ მიბძანე, შენი ქრიჭტეს ჭირიმე, ტაქანი რო ტოლიდგან გადმოვარდეს და გატეხეს, მე ტრაბი რაზედ უნდა დავღიო?!..

ოსეფა. ერთი ხელი აიღე, ინდაურო, რა დროს ეგენია?

ზაქარა. რითვინაო, ძმაო! სიმართლე ყველასა სჯობიან...

ოსეფა. ახლა ზაჭლა ნუ წაიღე, მამა გიცხონდა და! ბიჭო! ღვინოს რომ სომთ ხოლმე, პურის მაგიერათ ჭეუას ნუ ატანთ!..

ზაქარა. თუ ეს ტუუილი იყოს და ბირ-ძალი ვიყო, თუ მარ-ჯვენა არ მოვიჭრა!..

ოსეფა. ეგ რომ მარჯვენაა, შენ მამიკვდები!

ზაქარა. რათა, ძმავ! ყველგან ადათი და წესია!.. თამადა სუფ-რის მაძა არის, იქ რომ კაცი წასდეს, თამადას მოეკითხება!.. რო მას-დენ, რათა, შვილო, რითვინაო?! რო მალეკინებ ტრაფეს, რითვინ მა-ლეკინებ?!

გაბო. (ღიმილით.) არა გიშავს რა ბევრ იმისთანას დალევ!

ზაქარა. განა კი რა, შენ გენაცვალე, მაგრამ რითვინაო! დაბ-რიყვება რათ უნდა იყვეს?!

გაბო. კარგი! კარგი! თუ ძმა სარ, რა დროს ეგენია! (ოსეფას.) ბარემ მოვილაპარაკოთ და ამალამვე უნდა წავიდეთ, თუ წავალთ!..

ოსეფა. ვა! მაშ არ წავალთ?! უნდა წავიდეთ მაშ! ფურგუნი სა-ცაა მოვა, ერთი კარგი ვასშამი ვჭამოთ და მოუსოთ! დილას რომ მელაპარაკებოდი, თუ ძმა სარ, იმისთანას ნუდარ მეტყვი! რასა ლნე-ბი, კაცო, ვაუ-კაცი არა ხარ?! როგორი მამი-შენის შვილი ხარ! ერთი რეშიტელნად ვერ უნდა დაიჭირო საქმე? რაც მოგვივა, მოგვივა!... ბიჭო! აბრამო! (შემოვა.) წადი, ბიჭო, დუქანში უთხარ, ეს შამიები გაუფცქვნან, დაზგის ქვეშ რომ ოთრთი არის, ის და პატარა კოლო-ტიდგან ლვინო ჩამაასხან და ჩამიტანე. ფურგუნიც რომ მოვა შაგ-ვატუობინე, გასწი! (მიდის.)

გაბო. მოდი, დასხედით, კაცო, რა ფესზედ დგისართ? (დას-ხდებიან.)

ოსეფა. (გაბოს.) რა დროს უნდა წავიდეთ ან იქ რა დროს მივალთ, შაგიტუობინებია?

გაბო. ამალამ რომ წავიდეთ ჩემის ანგარიშით იქ ვიქნებით ხვალ ტოტათი ამაზედ გვიან! მე წიგნი გავგზავნე, ისინი მზათ იქნებიან! (ამოიოხრებს.)

ოსეფა. ახლა, უმაწვილო, ღამე სიარული რაღა ჯანდაბაა!.. ემანდ არავინ დაგვხვდეს და! უჩაღებით სამსეა ქვეყანა!..

ზაქარა. რას ამბობ, კაცო? ვაი დედი-ჩემის ღმერთსა! მაგ უნრით მიდისარ ქალის მოსატაცებლათა?!

ოსეფა. რა უნრით, გიჟია ოხერი! იქნება უკანიდგან მოგვეპარონ!..

ზაქარა. რას ამბობ, მამა გიცხონდა შენცა!

ოსეფა. ჩო, რას ვამბობ? ის არა სჯობიან, რომ დღე უფრო სლაბოდნათ წავიდეთ!

გაბო. (ღიმილით.) დღე წახვიდე რა, იქ ქორწილში კი არ გეპატიჟებიან! ისეთ დროს უნდა მივიდეთ, რომ ყველას ეძინოს და ქალის წამოყვანა ვერავინ შეგვიტყოს?

ოსეფა. ჩო, ეგ სხვა არის! მაშ იარაღი უნდა წავიღოთ: რუყო, შაშკი, დამბაჩუ, ხანჯალუ!

გაბო. რასაკვირველია, იარაღი ყველას უნდა ჭქონდეს! სხვა არა იყოს რა ისეთი ძაღლები ჭყავთ, რომ ცხენიდგან კაცს გადმოაგდებენ!..

ოსეფა. ვა! რა ღონიერები ყოფილან!.. მერე იმისთანა ოთხფეხს სმალითა და თოფით უნდა ეომო?! ერთიც ვნახო, ავაცდინე და ვერ მოვარტყი, მაშინ შე უყურე როგორ ღრიალს მოჭყვებიან!... მერე მე, ეს ოხერი, ერთი შტრელაიცი რომ ვერ ვისწავლე!.. რაც უნდა დავუმიზნო, რაც უნდა დავუმიზნო, მაინც კიდევ ვერ ვარტყამ!... ის კი არა და ძაღლებისთვინ ყველამ თითო ბუერი უნდა ჩაიდოს ჯიბეში...

თომა. მაინც რაც უნდა იყოს კაცმა ოთხ-ფეხს თავი არ უნდა გაუყადრონს: ასეთი ჯულ-ძაღლები არიან, რომ ერთი იერით შაატყობენ კაცსა, მტრათ მოდის, თუ მოკეთეთა!

ზაქარა. ჩო, მე და ჩემმა ღმერთმა, მართალს ამბობს! აი გიბძანოთ...

ოსეფა. თუ ძმა სარ დაიცა, მერე გვიბძანე!..

ზაქარა. თქვენი ნებაა...

გაბო. აბა გაისარჯე, ჩემო ზაქარო, და ჩემ ნათლი-დედას დამიძახე, საქმე მაქვს!...

ზაქარა. ეხლავე გენაცვალე ქრიჭტეში! (გავა.)

ოსეფა. (გაბოს.) ეს უგელა კარგი, მაგრამ რას აპირებ, ქალს რომ წამოიყვან, ჯვარს არ დაიწერ?

გაბო. ბარემ დავიწერ, მაგრამ ვინ დამწერს?!

ოსეფა. ვა! როგორ თუ ვინ დაგწერს!.. (თომაზე.) ამათი ღვდელი. თუ ალის საქმე არ არის? სამი თუმანი რომ მივცე დღეში ხუთჯერ ვაწირვინებ!

თომა. არა, მაგას რათა ბძანებ! ჩვენი მოძღვარი ეგეთი კაცი არ არის!.. თავის შვილიც რომ იყვეს, თუ მოძღვრის მოწმობა არ ექნება არ დასწერს ჯვარსა!... ისევ თუ სხვაგან შეეცდებით სადმე...

ოსეფა. (თქრობს. უცბათ.) ვა! თომავ, რა კარგი მამაგონდა!.. ერთი ბებერი ღვდელი რომ დაგიის აქა, ბოდი იმას ვუთხრათ!.. აბა ის არის აი!.. სამ მანათათ ჯვარის-წერა კი არა და თუ გინდა საუდარსაც ვაკურთხებინებ!.. მე იმას კარგათ ვიცნობ!

თომა. შე ოჯახ-ქორო და, ის ხომ გადაუნებული ღვდელია!

ოსეფა. რა ვუყოთ, რომ გადაუნებულია, ჩვენ გადმოვაუნოთ-რა!.. ცოტა მადი კი არ ექნება იმას, თეთრი თიეთიგიეთ წვერები აქვს...

გაბო. რა ვქნა, რომელ ღვდელს ამბობთ?

თომა. აი ჩვენი გიორგის ბაბას, გადაუნებული მღვდელი რომ არის!..

ოსეფა. კაცო! რას ამოგიჩემებია გადაუნებული?! ის კი თქოს, რაც საჭირო და მეტი რა გინდა?!.. ჩვენი ტერ-აკოთვა თუ ნამდვილი ღვდელია, იმის თავის გახეთქამ, ბევრი იცის: წელიწადი თორმეტი თვეა „ამამაო ჩვენოს“ სწავლობს, ვერ დაუსწავლია!.. ჭუზურში მე უფრო იმაზედ ბევრი არ ვიცი? მე და ჩემმა ლმერთმა: (თითებზე

სთვლის.) მამაო ჩვენო, მიწყალე, მრწამსი, დირს არ ჭეშმარიტებს, უფალო ზეცათაო, ორთავ თვალის სინათლე, ვაი შენ წუთი სოფელო, ოდეს ზღვა დაშრეს, კოტორ, კოტორ ამერკალი ბაცრი ცარცა, ტინგილ, მინგილ, ჩაი ქუჩერექ...

თოამა. (სიცილით.) ერი ჭა! ეგ სადური ლოცვები მაყოლა?

ოსეფა. უკაცრაოთ, ამერია, მაგრამ მაინც იმაზე ბევრი ვიცი!..

გაბო. დვდელიც რომ ვიშოგოთ საყდარს ვერ ვიშოვით.

ოსეფა. რის საყდარი? ერთ ოთახში შავიდეთ, ლოცვები წავიკითხოთ, გათავდა საქმე!.. ვინ გკითხამს? შენთვის არ გინდა ის ქალი? ჯვარიც რომ არ დაიწერო, მოდაგ ვინ არის? ერთი ეს არის, რომ სმა უნდა დავაგდოთ, მითომ ჯვარი დაგიწერია... მერე წავიდნენ და რამტენიც უნდათ სწეწონ ის ბებერი დვდელი. მე თქვენ მოგასსენოთ, დვდლობიდგან არ გადაუყენოთ! (იცინის.)

გაბო. (ღიმილით.) რა გაქნწობა, ეგრე იყოს! (თოამას.) ჩემო ნათლი-მამავ, სომ შენც მოდიხარ?

თოამა. (თავ-გამოდებით.) რატომ არ წამოვალ რა! ღმერთმა შეარცხვინოს ჩემთან ყმაწვილი ბიჭები!.. რაც მე გამამიგლია, ჯერ თქვენ რა იცით, ყმაწვილები ხართ!.. მე, თუნ გიგუა და ფიდუა ი ესე ვიყავით ი, (თითებს მიატყუბენს.) ისე შველა (გულზე) ამასა ჭქონდეს! (სიცილით) ამისთანა ბევრი ოჭტატი გამიწყია! . (ოსეფს ეჯაჯგურებს.)

ოსეფა. (დაცინვით.) კარგია, კარგია, მამა გიცხონდა! ე მანდ ცხვირი არ დაცემინო!.. ვის ეტოდები, ვის? მე?! იცი მე ვინა ვარ?.. მამა ჩემი გურგენა არ წამიწუნდება რვა ხაათზედ, გესმით თუ არა, რვა ხაათზედ დიდი მეიდნიდგან გარეთ უბანში გამოგსულვარ!.. მარტოკა ი! გინდ დიჯერეთ, გინდა ნუ!..

გაბო. (სიცილით.) ძალიან გულადობა გაგიწევია, ჭეშმარიტათ!

ოსეფა. ძალიან გიცინე და ერთი სანჯალიანი ვინმე შამოგხვდეს იმ დროს და ატეიხაი!.. ერთხელ ვოენის ათიცრებმა ასეთი კაბეუზიტი მიყვეს, რომ რალა ვთქო.... დახურულ ბაზართან მოგდი-

ვარო მე, გასსუა მიკეტანი, სოლუა ესსაბი და ჩაჭუაშე. საღამოა, ჩემმა ამხანაგებმა გამასწრეს და მე უკან დავრჩი!... ერთიც, ვნასოთ, ოთხი კოენის ათეტრები ჩაუვლიათ ხელი-ხელსა და მოდიან, სულ მთვრალები. გადამიდგნენ წინ და ერთმანეთს ეუბნებიან: **нада, говоритъ, его пугайтъ!** მე ვებნები: **зачѣмъ лубезни, что нада? Адинъ христіанъ чалавѣкъ идомъ казони дарога, зачѣмъ не пускаишь?...** ახლა მეც კეტი ვარ, მეც შამეშინდა!... ეს ტუტუტი სალხი, გალესილი ხმები, ერთი იძრონ, მოდი შენა და ატვიჩიტი უკვე!.. ვებნები: **Господинъ пускайшь, пажалуста, мой товарищу** ოთთი დოში და ჯონჯოლუ **взалъ: онъ всо кушитъ здѣшетъ!..** ვამასსარავები, რა ანის ერთი გაიტინონ და თავი დამანებონ!.. ერთმა დაიუკირა, **не пустилъ, говоритъ, скатина!..** მე ძალიან გავკავდი! (თავის-თავს.) დაზუმდი შენ ოხერო და!... ვებნები: **зачѣмъ господинъ, скатина? рази я буйла! пустимъ, гавару, а то я знаймъ!..** ერთი ამბობს: **ахъ, ты, говоритъ, сукинъ сынъ, ты говоритъ, атвѣчаймъ?! давай, говоритъ, шашки, савсѣмаѳ парву!..** ერთი გავეგონდი, ერთი გავეგონდი, რომ სამ მინუტზე ბანოებთან ვიყავი. ამ ოხერი ათეტრებისთანა ტუდი დათრობა არა ვის სტოდნია: თუ ერთი გამარჯობა უთხარი, იმ მოკაკულ ხმალს შიგ თავში გთხლეშამს!.. ძალიან ტუტუტები არიან სოლმე!... ეი რა ამბავი გამამიგლია!

გაბო. უოჩაკ, კიდევ ადვილთ გადარჩენილხარ! (იტინის.)

გამოსვლა 4.

იგინიგვე, ქეთევანა და ზაქარია. (შემოდიან.)

ქეთევანა. (გაბოს.) რას მიბძანებ, ნათლიკან, შენ გენაცვალე?

გაბო. ეი, ჩემო ნათლი-დედაკ.... კერ დაბძანდი!

ქეთევანა. ესეც არა მიშავს რა!

გაბო. რათა! რომ დაკდეთ, უფრო კარგი იქნება!

სთვლის.) მამაო ჩვენო, მიწაჯდე, მრწამსი, ღირს არ ჭეშმარიტებს, უფალო ზეცათაო, ორთავ თვალის სინათლე, ვაი შენ წუთი სოფელო, ოდეს ზღვა დაშრეს, კოტორ, კოტორ ამერკალი ბაცრი ცარიცა, ცინგილ, მინგილ, ჩაი ქუჩერექ...

თოშა. (სიცილით.) ერი ჭა! ეგ სადაური ლოტვები მაყოლ?

ოსეფა. უკაცრავოთ, ამერია, მაგრამ მაინც იმაზე ბევრი ვიცი!..

გაბო. ღვდელიც რომ ვიშოვოთ საყდარს ვერ ვიშოვით.

ოსეფა. რის საყდარი? ერთ ოთახში შავიდეთ, ლოტვები წავიკითხოთ, გათავდა საქმე!.. ვინ გკითხავს? შენთვის არ გინდა ის ქალი? ჯვარიც რომ არ დაიწერო, მოდავე ვინ არის? ერთი ეს არის, რომ ხმა უნდა დავაგდოთ, მითომ ჯვარი დაგიწერია... მერე წავიდნენ და რამტენიც უნდათ სწეწონ ის ბებერი ღვდელი. მე თქვენ მოგასსენოთ, ღვდლობიდგან არ გადაყენოთ! (იცინის.)

გაბო. (ღიმილით.) რა გაქვს ბა, ეგრე იყოს! (თოშას.) ჩემო ნათლი-მამავ, სომ შენც მოდიხარ?

თოშა. (თავ-გამოდებით.) რატომ არ წამოვალ რა! ღმერთმა შეარცხვინოს ჩემთან ყმაწვილი ბიჭები!.. რაც მე გამამიგლია, ჯერ თქვენ რა იცით, ყმაწვილები ხართ!.. მე, თუნ გიგუა და ფიდუა ია ესე ვიუავით ია, (თითებს მიატყუპებს.) ისე შვილა (გულზე) ამასა ჭაობდეს! (სიცილით) ამისთანა ბევრი ოჭტალი გამიწყია!. (ოსეფს აკაკგურებს.)

ოსეფა. (დაცინვით.) კარგია, კარგია, მამა გიცხობდა! ე მანდ ცხვირი არ დაცემინო!.. ვის ეტოდები, ვის? მე?! იცი მე ვინა ვარ?.. მამა ჩემი გურგენა არ წამიწყნდება რვა საათზედ, გესმით თუ არა, რვა საათზედ დიდი მეიდნიდგან კარეთ უბანში გამოგსულვარ!.. მარტოკა ია! გინდ დაიკერეთ, გინდა ნუ!..

გაბო. (სიცილით.) ძალიან გულადობა გაგიწევია, ჭეშმარიტათ!

ოსეფა. ძალიან გაიცინე და ერთი სანჯალიანი ვინმე შამოგსვდეს იმ დროს და ატვიხია!.. ერთსულ ვოენის ათიცრებმა ასეთი კაძფუზიტი მიუკეს, რომ რალა ვთქო.... დასურულ ბაზართან მოვდი-

ვარო მე, გასსუა მიგიტანი, სოდუა ესსაბი და ჩაჭუაბე. სადამოა, ჩემმა ამსანაგებმა გამასწრეს და მე უკან დავრჩი!... ერთიც, ენასოთ, ოთხი კოენის ათიტრები ჩაუგლიათ ხელი-ხელსა და მოდიან, სულ მთვრალები. გადამდგნენ წინ და ერთმანეთს ეუბნებიან: **нада, говоритъ, его пугайтъ!** მე ვეუბნები: **зачѣмъ лубезни, что нада? Адинъ христіанъ чалавѣкъ идомъ казони дарога, зачѣмъ не пускаишь?...** ახლა მეც კეტი ვარ, მეც შამეშინდა!... ეს ტუტუტი სალხი, გალესილი ხმები, ერთი იძრონ, მოდი შენა და ატვიჩიტი უფაკი!.. ვეუბნები: **Господинъ пускайшь, пажалуста, мой товарищу** ოთთი დოში და ჯონჯოდუ **взалъ: онъ всо кушитъ здѣшетъ!..** ვეძახსარავები, რა ანის ერთი გაიტინონ და თავი დამანებონ!.. ერთმა დაიყვირა, **не пустилъ, говоритъ, скатина!..** მე ძალიან გავკვირდი! (თავის-თავს.) **დაჩუმდი შენ ოხერო და!...** ვეუბნები: **зачѣмъ господинъ, скатина? рази я буйла! пустимъ, гавару, а то я знаймъ!..** ერთი ამბობს: **ахъ, ты, говоритъ, сукинъ сынъ, ты говоритъ, атвѣчаймъ?! давай, говоритъ, шашки, савсѣмат парву!..** ერთი გავეგრინდი, ერთი გავეგრინდი, რომ სამ მინუტზე ბანოებთან ვიყავი. ამ ოხერი ათიტრებისთანა ტუდი დათრობა არა ვის სტოდნია: თუ ერთი გამარჯობა უთხარი, იმ მოკაკულ ხმალს შიგ თავში გთხეშამს!.. ძალიან ტუტუტები არიან სოდმე!... აი რა ამბავი გამამიგლია!

გაბო. ეოჩაღ, კიდევ ადვილათ გადარჩენილხარ! (იტინის.)

გამოსვლა 4.

იგინიგე, ქეთევანა და ზაქარა. (შემოდიან.)

ქეთევანა. (გაბოს.) **რას მიბძანებ, ნათლიკან, შენ გენაცვალე?**

გაბო. **აი, ჩემო ნათლი-დედაგ.... კერ დაბძანდი!**

ქეთევანა. **ესეც არა მიშავს რა!**

გაბო. **რათა! რომ დაკვდეთ, უფრო კარგი იქნება!**

ქეთევანა. გენაცვალე, რა დიდი საქმეა რომ ნათლიას თავს ვადგე?!

თომა. (შეღრიალებს.) დაჯე რაღა, შე ვერანო, რო გეუბნებიან, ეი!

ქეთევანა ქა! რა გაღრიალებს? (ძირს დაჯდება.)

თომა. კიდევ!...

გაბო. მოითმინეთ! (ქეთევანას.) შენ სომ იცი, ჩემო ნათლიდედავ, სადაც მივდივართ?

ქეთევანა. როგორ არა გენაცვალე, ზაქარამ მითხრა „ოქროს კარიანში“ მიდიან სალოცავითო! (ყველანი გაიცინებენ.)

ოსეფა. (ქეთევანას.) ოქროსკარიანში არა ეჩმიაწინში არ გინდა?!

ქეთევანა. (გაკვირვებით.) მაშ სადა გენაცვალეთ?

გაბო. თუ მართლა არ იცი გეტყვი: ერთი ქალი მიყვარს და იმის მოსატანებლათ მივდივართ...

ქეთევანა. (წამოსტება სიცილით.) ი, შენ კი გაიხარე!

გაბო. არა გეკერა?

ქეთევანა. მიბძანე, გენაცვალე, რაცა გნებავს, რა დროს ეგენია, ქათამი ქვაბში ჩამეხარშება!

გაბო. რა ვქნა, რაც სითქმელი მაქვს, აკი გეუბნები!

ქეთევანა. აბა რა დასაკერია, გენაცვალე!

ოსეფა. ახლა, ნათლი-დედი, კაკკაკნივით რომ სტიხარ, კაცისას ალარ გაიგონებ?

ქეთევანა. (ოსეფას.) მაშ მართალია?

ოსეფა. კაი!... იმ წმინდა მირვნის მადლმა, რომელიც შენ ოჯახში შამოტანია მეთქი!... ფიე!

თომა. (გაკვირვებით.) შენ ეი! ე მანდ ნუ ცმუკავ, თორემ თუ წამოვდექი, სულ კანჭებს შამოგანტვრევ! შე ოჯახ-დაქცეულო! ბატიოსანი სალი რო გეალაბარაკება არა გეკერა?

ქეთევანა. მაშ მართალია, ნათლიჯან? მერე ვინ არის ის ქალი? (სტის.) მაგრამ მატყუებთ, არა მჯერა, არა მჯერა!... რო დამახრჩოთ, არა მჯერა!..

გაბო. რა არა გჯერა, დალოცვილო, გაიგონე მაინც, რა უნდა გითხრა!

ოსეფა. რასა ტანტიობ, ნათლი-დედ, ახლა კაცისას ადარ გაიგონებ?..

ზაქარა. (ტაშს შემოჰკრავს.) ე რა ეოფილა, შენი ჭირიმე!..

თომა. (წამოაგლებს ჯოხს.) აი თუ არა გჯერა და ესლაგე დაგაჯერებ! (იჭერენ.) ასე გაგაჭრელო, როგორც გგელი!.. (დაჯდება.)

გაბო. (იჭერს.) რას ჩადი? ეგ როგორ შეიძლება?!.

ქეთესანა. მე მეგონა გუმრობთ მეთქი!

ოსეფა. ხუმრობა რომელია? ახარ, მამა-ცხონებულო, კაცები ხარ ვართ, ვირის თავები ხომ არა ვართ, გაიგონე და!.. დალოცვილისშვილო, ახლა ნატარიუსის ხელით დამტკიცებულ ქაღალდს ხომ არ წარმოგიდგენ, დაიჯერე რაღა!..

გაბო. გინდ დაიჯერე, გინდ არა, შენი ნება არის; მე მხოლოდ ამასა გთხოვ, ხვალ საღამოსთვის ჩემი ოთახი დასუფთავო და რამდენიმე სალიჩა გაშალო... ჩვენ ღამე მოვალთ და მაშინ შეიტყობ, რაც ამბავია.

ქეთევანა. ბატონი ბძანდები შენი ჭირიმე, ოთახსაც დაგახვედრებ და ვახშამსაც!..

თომა. ეგრე თქო, შე ოჯახ-დაქცეულო!

ოსეფა. ჭო! ვაცხონე მამა-შენი ბეტრია!... ესლა მგონი დრო, სამსარი ვჭამოთ!...

თომა. ზაქარავ, ე ტახტზე ერთი სუფრა გაშალე! (ზაქარა შლის სუფრას.)

ქეთევანა. ესლაგე უველაფერს მოგართმევთ. (გავა.)

თომა. (ოსეფას.) შე რაღას ჩადი, მა ქოშებით ხომ არ წამოხვალ, ტანთ არ ჩაიცვამ?

ოსეფა. ჩემი დუქნისაკენ არ ჩავიკლით? ერთი ყარაჩოღლულათ ჩავიცვა, რომ ვინც შამამსგდოს, ყაჩაღი ვეგონოთ!.. მაშ!

თომა. (გაბოს.) ახლა თურგუნის მირაბრახება ხომ არ იქნებ და სად უნდა დავუყენოთ?

გაბო. სოფლის დასწვრივ ტყვრის პირზე ჭალაა, იქ უნდა დავუყენოთ თურგუნი და ჩვენ რამდენიმე კაცი უნდა წავიდეთ!

ზაქარა. აბა მოგბძანდით სუფრაზე. (ყველანი დასხდებიან, ზაქარა იღებს ლიტრასა და ტაშტს, აბანიებს პირველათ გაბოს ხელებს, მერე ოსეფას, მერე თომას; ოსეფა და გაბო ხელცახოცებით იწმენდენ ხელებს, ისინი ჩოხის კალთით.)

ოსეფა. (თან ხელებს იბანს.) რაო? თურგუნი შორს უნდა დავუყენოთო? მაშ მე თურგუნში დავრჩები...

ზაქარა. გატესეთ ქრიტიანებო ე პური. (ისა და თომა პირჯვარს იწერენ და პურს სტეხენ.)

ოსეფა. მაგრამ, გაბრიელ სოლომონიჩ, ყაჩაღები ხომ არ იცის იმ ტყეში? (ილუკმება.)

გაბო. ტყე კი არა და, ჭალაა ერთი ბეწო, იქ ყაჩაღებს რა უნდათ, მგლებისა და ტურების მეტი არაფერია. (სჭამს.)

ოსეფა. (ლუკმა პირში, შეკრთალი.) რაო? ტურები?! საქმეც ეგ არის და! ყაჩაღს შავეხვეწები მაინც, არ მამკლას, აბა ტურას რა ველაპარაკო, ხომ დამგლეჯს!...

ზაქარა. (იცინის.) ვაიმე, დედავ! რა ეოფილა ეს ოჯახ აშენებული! კაცო! ტურისა როგორ გეშინიან, იარაღი იქ არ გექნება?!

ოსეფა. რას ტუტუცობ, რის იარაღი? ტურა რომ დაინახო, მაშინაც გაისერი?! მგონია ასე აგიკანკალდეს ხელები, როგორც ბნედიანს, მაშ!...

თომა. კაცო! ახლა მარტო ხომ შენ არ იქნები, სხვებიც იქნებიან.

ოსეფა. ეგ სხვა ანგარიშია! (ზაქარას ზიზღით შეუტევს.) დასსი რაღა, ბიჭო, ეგ ღვინო, რა ინდოურიგით გაშტერებულხარ?!

ზაქარა. (დასსსამს.) ღმერთო დიდებულო, ღმერთო მოწყალეო, შენი მადლი შაწიე ჩქა ბძანებელთა: ჩვენ მასპინძელ თომას ამი ტუმრებს, ნათლია გაბოს, უსტა ოსეფს და მე საწყალ ზაქარასა. შენდობა ბატონო! (სვამს.)

ოსეფა. რაო? უსტაო? შე ვირის თავო, უსტა რა, მეფურნე ვარ? ოსტატო თქო!

ზაქარა. (დასსსამს. გაბოს აძლევს.) რის ოსტატი ხარ, შვილო? ღვინოსა და არაყს მე კი ვერ გაგიდი!

ოსეფა. მერე, შე ჯოჯოგ, რო გაყიდი, ფულის ასმაც იცი? შენ ეს ოსტატობა არა გგონია?!

გაბო. (იცინის.) ღმერთმა გაცოცხლოთ, გაგიმარჯოთ! (სვამს.)

თომა. ქეთევანავ, რა იქნი, მაიტანე რამე.

ზაქარა. (გაბოს ჩამოართმევს და ოსეფს დაუსსამს.) მიირთვი ოსტატო. (აძლევს.)

ოსეფა. ეგრე აი! ეს ღმერთმა აგვისრულოს ჩვენი წინ წაგდებული საქმე, თქვენც გაგიმარჯოთ. (სვამს.)

ზაქარა. აგაშენოს ღმერთმა, ოსტატო! (დაუსსამს.) მიირთვი თომავ!

თომა. ღმერთო დიდებულო, ღმერთო მოწყალეო, შენა სწყალობდე ჩქა ბძანებულთა, ჩვენ ტუმრებთა. შენდობა ბატონებო. (ქეთევანა შემოდის.)

გამოსვლა 5.

იგინივე, ქეთევანა და გლეხები (შემოდიან.)

ზაქარა. ვინც მოვიდა, გაუმარჯოს!

ქეთევანა. (მოსარშული ქათამი შემოაქვს.) მომირთმევია, ნათლიჯან, ქათამი, ერბო-კვერცხზედ კი უკვცრაოთ! ი ვერანი დედოფალ შემოსჩვევია სიბუდრეს და იმოტეკა კვერცხებს ისე ანადგურებს,

რომ ერთი ვედარ გადავარჩინე (დაუდგამს წინ.) აი ესენიც მზათ არიან და მოვიდნენ.

გაბო. მადლობელი ვარ, ჩემო ნათლი-დედავ! პატარა ხანს დაბ-ძანდი! (გლეხებს.) თქვენც დასხედით ძმობილებო. (გლეხები დასხდ-ებიან.) აბა ოსეფ, ეს ქათამი დასწერი! (გადუდგამს.)

ოსეფა. რა დროს დაწერაა, პახოტობაა?! (ხელით გაგლეკავს და დაუწყობს.)

გაბო. ნათლი-დედ, დაბძანდი და!

ქეთევანა. ვერა ვენატვალე, არა მცალიან, ხურჯინში საგძალი უნდა ჩავალაგო!

ზაქარა. (აწვდის.) ერთი ტაქანი ღვინო მაინც დალიე, ქეთევ-ნავ, ან დაგვლოცე, ან დაგვწყევლე.

ქეთევანა. (ართმევს.) დაწყევლისაგან ღმერთმა დაგიხსნათ, რათ დაგწყევლით! ღმერთმა მშვიდობის მგზავრობა მოგცეთ. ღვთის მშო-ბელ დედასა ვსთხოვ, აუსრულდეს ჩემ ნათლია გაბრიელს გულის წა-დილი. (სიცილით.) მაგრამ მაინ არა მჯერა რო....

თოდა. (შეუბღვერს.) ახა ღმერთო?..

ქეთევანა. (თოდას.) რას შემოიბღვერს ხოლმე ეს გულ-კვდრის შვილი, დასწყევლა ღმერთმა! (ჩაჯდება და დალევს.) ასე მტე-რი დაგეცალოთ (დგამს.) უიმე დამიგვიანდა (მიდის.)

ზაქარა. ერთიც, ქეთევანავ, ერთიც!

ქეთევანა. ვერა, ვერა ვენატვალე. (გავარდება.)

ზაქარა. ეს ღმერთმა გვადიქელოს ჩვენა. შვიდობით და გამარ-ჯვებით მოგვიყვანოს იოსე ქრისტემა. უეურეთ, რა ქეიფს გავსწევთ! („მეტიურს“ მღერის.)

თუ მასპინძელი არ ლხინობს, თოდავ,
ტუმარსაც მოეწყინება!... ბანი! ბანი!...

თოდა. ამას რა მამაგონებდა, ლამაზსა ვცხებდი მირონსა
დაგიჯდებოდი პირ-და-პირ დაგიშაქრამდი ღვინოსა.

ზაქარა. შენი ძმობა სიყვარული გუნებაში ჩამიგდია,
ჭორი ბევრი გავიგონე, მაგრამ ყური არ მიგდია;
თუ რომ გულით არ მიყვარდე, ჩემი რჯული დამიგდია!..

თომა. ითრინდი, შავო მერცხალო, დაჭყე არაგვის ბირსაო;
ნეტამც რა გაუჭირდება შენი დედ-მამის შვილსაო!

ზაქარა. დავლიოთ, ნუ დავითვრებით ჭკვას მოვალთ გონებასა;
ერთი სვინდისი სჯობია ასი თუმნის ქონებასა!...

თომა. ნამუსისათვის გამოვა, ულუაში და წვერია;
რაც გინდა ელაპარაკე, თუ კი კაცს არა სცხვენია!

ზაქარა. მანგლისი რომ ააშენეს წყარო ადინეს მილითა,
სასასმლეები დამართეს, თეთრათ დალესეს კირითა;
იქ რომ ერთი ქალი იყო, ხელებს იღებდა ინითა....

ქეთევანა. (შემოდის.) გენაცვალეთ ფურგუნი მოვიდა და ბიჭებიც იცდიან!

ყველანი. (წამოიშლებიან) მაშ წავიდეთ! წავიდეთ!

თომა. დედა-კაცო! ე ხორაგს მოუარე.

ზაქარა. ესეც ყველა წმინდა შეგვეწიოს. (თან შემოსძახებს წასვლისას)

წასვლა ჯობს წამავალისა, არ დაყოვნება ხანისა....ვარალო, ჭე, ჭე.
(სიმღერით გადიან.)

(ფარდა.)

მოქმედება მეოთხე.

(სცენა წარმოადგენს ბაღჩას მარიამის სასახლის წინ; სასახლე მარჯვნივ არის ბალკონი და ფანჯარა გადმოიყურებიან ბაღჩაში. სცენაზედ სის ქვეშ სდგას სტოლი, ზედ სამოვარი და ჩაის იარაღი აწყვია. სტოლთან სხედან: მარიამი და ბრძენაძე, ჩაის სმენ. ბაღჩაში დასეირნობენ მათიკო და ლიზა. საღამოა, მთვარე ამოდის.)

გამოსვლა 1.

მარიამი, ბრძენაძე, მათიკო და ლიზა.

მარიამი. ლიზავ! მოდი, შვილო, ჭურჭელი აალაგე! (ლიზას გაუქვს ჭურჭელი.)

ბრძენაძე. (დაფიქრებული.) ვერ შემიძლიან წარმოვიდგინო, რას უნდა მიეწეროს ამ ნაირი მდგომარეობა მათიკოსი!.. თითქო რაღაზედაც არის განრისხებული, თითქო ღაბარაკიც კი ეზარება და ზეცას თავს არიდებს!.. განეინავ! ნუ თუ ვერ მიუხვდით მაგის გულის წადილს!.. მიეცით სრული თავისუფლება თქვენს ასულს: იქნება მეც ვუშეოთებდე მაგას მუდრობებს, იქნება მე ვიყო საგანი მაგის მწარე დაღონებისა?! რამდენი სანია მე თქვენს ოჯახში დავდივარ, და არასოდეს მათიკო ჩემთან ასე მკაცრი არა ყოფილა, როგორც ეხლა!.. ნიშნობა მოგვიშალა, ეს, გსთქვათ ავათ-მყოფობის გამო; მაგრამ ასე ჩემთან მორიდება კი არ ვიცი რას ნიშნავს!...

მარიამი. შენ კიდევ, შვილო, ის გაწუხებს, რომ ვითომ ქორწილი მოგეშლება! მათიკო შენს ტოლობაზედ უარს არ არის!.. მსო-

ლად ხი რაზედ ხრის გაჯავრებული: მაგას ჭკონია, ვითომ გაბო სასიდიდგან დავითხოვე! ღმერთო, ხომ შენა ხარ გულთა-მსილავი, რომ ასე ადვილათ ვერ ჩავშალი გაბოზედ ჩემს ამაგს. თითონ გამომეთხოვა და მითხრა, რომ მიდის თავის სოფელში საკუთარი საქმეების გამო. იქნება, სვალაც მოვიდეს!.. ერთი სიტყვით სვალ უთუოთ ქორწილი უნდა გვქონდეს!.. დღესვე ყველას შევატყობინებ....

ბრძენაძე. ეგ ეგრე, ნენეინავ, მაგრამ ვაი თუ ამ ნაირი საქმის დაჭერით მათიკოს ვავნოთ!.. იქნება მაგას ვისთვისმე გული უცემს და თქვენ, როგორც მშობელს, სათრს არ გაგიტესამთ და წამოქცევა მე გაირგვინ ქვეშ. მე სწორე გითხრათ, ამას თავის დღეში არ მოვინდომებ!.. მე მსურს, რომ ჩემ მეუღლეს ისევე უყვარდეს, როგორც მე ის მყვარებია, და ამასთანავე თანაზიარი უნდა გასდეს ყოველ ჩემ ჭაზრებში და მოქმედებაში... ქვეყნიური ბედნიერებაც ამასა ჭქვიან!

მარიამი. არა გენატვალე, ეგ ჭაზრები სულ ტყუილად გიჩქროლებენ გულს! მათიკოს მოსწონსარ და გაუსებს კიდეც!.. თუ მაგის ნება არ იყოს და სიტყვა არ მოეცეს ჩემთვის, მე რაგორ დაგბირდებოდი მაგის მოცემას? ჩემი შვილის მტერი ხომ არა ვარ?! შენ, შვილო, რაგორც გითხარი, მოემზადე და სვალ ჯვარს დაიწერ!.. დატკბეთ დედა-შვილური სიყვარულით უკანასკნელი დღენი ჩემის ცხოვრებისა!..

ბრძენაძე. ღმერთმა ქნას და თქვენის დღეგრძელობით, მშვიდობით და უვნებელად გათავდეს ჩვენი საქმე და კვალად ავუვიღოგანდეს და ერთი-ორად ძალა მიეცეს თქვენ მშობლურ სიყვარულს!...

მარიამი. საქმე კარგათ ჩაიგლის, შენ თქვენი ნუ გაქვს!.. მათიკო! შვილო, აქ მოდი გენატვალოს დედა! რა უბედური სასიათისა ხარ, შვილო, რომ გულს ვერ დაიმშვიდებ ხოლმე, თუ ერთი გაჯავრდი?!...

მათიკო. (მივა და დაჯდება შორი-ახლოს.)

მარიამი. ილაპარაკეთ, იჭიკჭიკეთ; რა ვქნა, არათერი არ იცით ან ახალი, ან ძველი?! (სიცილით) ერთი საათის მეტს კი არ მოგ-

ცემთ ვადას! (წამოდგება.) მე კი წავალ, უფრო თავისუფლათ იდგეს-რაკებთ!... შეიდრო, მათიკო, შენი დრო იცოდე! (მიდის. სიჩუმეა.)

ბრძენაძე. (ტოკამს.) მშვენიერი სადამოა!...

მათიკო. (იქით, გულ-დაწუვეტილი.) თვალიც დაგიდგება. (იმას) დიახ!.. (სიჩუმე.)

ბრძენაძე. (ტოკამს და ჩუმათ ახვევებს.) ამისთანა ღამეში რა სასიამოვნოა ტკბილი, აუჩქარებელი, გულის დამალბობელი სიმღერა: ჭოი, მთვარეო, ცისა ბღანეტა, დღისით იმალვი, სადა სარ ნეტა?!

მათიკო. (უმადოთ.) კარგი სიმღერა არის!

ბრძენაძე. სწორეთ რომ კარგია! ამისთანა ღამეში მთელი სიდუდი და უხიდავი ბოეზია გადაეშლება კაცს თვალ-წინ! (ტოკამს.) თუ უკაცრავოთ არ ვიქნებით, კნიაზნა, გთხოვთ, დაატკბოთ ჩემი სმენა თქვენის ნეტარის სიმღერით!...

მათიკო. რა ვქნათ, რომ გულს არ ემღერება და უზომო ბნელი ჭბერავს!...

ბრძენაძე. ეგ არაფერი! შეგიძლიანთ ბნელი გაჭფანტოთ და ნათელი მოჭფინოთ თქვენს უმანკო გულს; მაშინ თქვენი სიმღერა უფრო დამატკბობელი იქნება სმენისა. ის სიმღერა იქნება გულისა— უგულობისა; ჩანგზედ ორივე დაიკვრის!

მათიკო. (ამოიოხრავს.) ჩემი ჩანგის სიმები ისე მისუსტებულები არიან, რომ ბირველ ჩამოკვრაზედვე დაწყდებიან!...

ბრძენაძე. არა მგონია!.. გთხოვთ ამ ნათელი მთვარის სათრისთვის მაინც იმღეროთ, რომელიც მუქთათ გვინათებს და მთელ თავის შუქს არა ზოგავს ჩვენი სიამოვნებისთვის!...

მათიკო. შეიძლება ეხრე იყოს!.. (ადგება.) ღამე-მშვიდობისათ! ძალი მერევა! (მიდის).

ბრძენაძე. (განკვირთვებით.) სად მიბძანდებით, ქალო? მოითმინეთ! (ადგება.) რამდენიმე სიტყვა მსურს მოგახსენოთ!..

მათიკო. მერეც იბოვით დროს!

ბრძენაძე. მერე იქნება არც კი გიახლოთ!

მათიკო. ძალიან კარგათ მოიქცევით, თუ არ მოხვალთ!...

ბრძენაძე. (შეშფოთებული.) მე.... მართალს ბძანებთ, თუ სუმრობთ?!

მათიკო. (უმალო სიცილით.) ვსუმრობ!...

ბრძენაძე. (ალელვებული.) მე მსურს, შემატყობინოთ თქვენი გადწყვეტილება: იწერთ ჩემზე ჯვარს, თუ არა?

მათიკო. (იმავე ღიმილით.) თქვენზე გიწერ ჯვარს, თუ არა!...

ბრძენაძე. დიახ! მსურს ვიცოდე, რომ ჩემს აქ სიარულს რამე საფუძველი ქონდეს!...

მათიკო. მეც მსურს ვიცოდე, თქვენ სიზმრად დაგეოლიათ, თუ მთელი თქვენი ნასწავლი გონების შემუშავებული ეს ქაზრი?... ნუ თუ თქვენმა გონებამ მარტო ეგ იდვაწა?!

ბრძენაძე. (ალშფოთებული თავისთვის.) რაგორ? მაშ მე გრძნობა მატუნებდა და ამიტომ მოტყუილებული ვარ ასე სასიერცხვინოდ!...

მათიკო. (მიუსალოგდება.) უმაწვილო! ეგ არის თქვენი სწავლა, თქვენი გამოცდილება, რაც იხატება თქვენი ხელების შლაში და მეორე სიტყვების სრულაში?! სწორე მოგახსენოთ, ეგ თქვენი ნაგლეულეკანება სამწუხაროდ დამრჩება გულში!... უმაწვილი კაცი სართ განათლებული და ეს უბრალო საქმე კი არ იცით, რომ ქალთ გათხოვება და ცოლის შერთვა შეუძლებელია!... სწორე გითხრათ მე თქვენ გიცნობდით ბატიოსან კაცად, მომწონდა თქვენი სწავლაც, ქცევაც, განათლებაც და ამ შემთხვევამ ისე შემაძულა თქვენი თავი, რომ, თითქმის, დაბარაგიც კი მიმიმიმს თქვენთან!... თქვენ ცხალთ ხედავთ და რამდენჯერმე დაბარაგითაც გაგიგონიათ ჩემგან, რომ საუბედუროთ, თუ საბედნიეროდ ჩემი გული სხვისკენ იწევს; და თქვენთან, რაგორც ასალგაზდა ნასწავლ კაცთან, მსურდა მქონიყო მეგობრული და არა მეუღლური კავშირი!... თქვენ ამას თვალით ხედავთ და ყურით ისმენთ; რატომ არ გინდათ დაუჯერთ თქვენ გრძნობას?!.. ნუ თუ თქვენა გსურთ იმისთანა მეუღლის ყოლა, რომელიც ბევრით უკან ჩამორჩება ამ წმინდა ასალს! არ გაგიყოფს შრომას, სიყვარულს, ჭირს და

ლსინს; შენი ბედნიერება არ ესარებს და შენი უბედურება არ მოკ-
გვრის წუსიდს?! ნუ თუ თქვენა გსურთ, გეკანდეთ მეუდლე, რომლის
გულიც სხვისკენ იწევდეს და თქვენ კი ცარიელი ქრმის სახელით ამ-
პარტავნობდეთ?! ნუ თუ თქვენ არა გსურთ, თქვენი ცხოვრება გან-
ტარონ სიამოვნებაში და ბედნიერებაში?!—მაშ რალათ ჭკიდებთ ხელს
იმას, რაც თქვენ მეუდრობებს აგიშეფოთებთ, ათას ნაირ სევდას მიგ-
ტემთ და მთელ სიცოცხლეს ჩაგიმწარებთ?! ნუ თუ კაცი სიამოვნებს
უნდა ერიდოს ამ წუთიერ ცხოვრებაში?! მე კი არა მგონია და?...—
ეს არის ჩემი უკანასკნელი პასუხი....

ბრძენაძე. (აქამდის თავ-ჩაღუნული იდგა.) მე ვერაფერი ვერ შე-
მიძლიან გიპასუხოთ, რადგანაც მართლა წინ-დაუსდავათ, მოუფიქ-
რებლათ და სხვის რჩევით საქმე დავიწერე!.. მაგრამ მე მაინც არ შე-
მიძლიან დავმალო ჩემი აღტაცება შესახებ თქვენის სიმართლისა და
გულ-გამოტეხისა!... თქვენა ხართ პატიოსანი ასული ოჯახისა!... ამის
შემდეგ თქვენი პატიოსნება ბევრით აღემატება ჩემს გულში თქვენს
გარეგანს სიმშვენიერეს!.. მე ბედნიერად ვრაცხ ჩემს თავს, რომ ჩვე-
ნი ქართველი ქალისაგან მესმის ეს მტკიცე ჭეშმარიტება და ზნეო-
ბითი სწავლა!.. ვიმორეებ, საშინლად მომწონს და მოხარული ვარ
თქვენი გულ-მართალი დაპარაკისა!... (ხელს აძლევს.) იქნება მეც ბედ-
ნიერი ვყოფილვიყავი, მაგრამ არა უშავს რა, თქვენ იყავით ბედნია-
რი, მე ამას წრფელის გულით ვისურვებ!.. ამიერიდგან მრცხდეთ მე
პირველ თქვენს მეგობრათ!.. თქვენა ხართ განსორციელებული პატიოს-
ნება!... (ხელზედ ჭოტნის.)

მათიკო. მე იმედი მაქვს, რომ ეს გამოტეხილი დაპარაკი არ
დაამდაბლებს ჩვენში მეგობრობას!

ბრძენაძე. აკი მოგასსენეთ, დღეის შემდეგ ერთი სუთად გა-
ფასებთ, რაც აქამდის იყავით!..

ლიზა. (შემოდის.) ქალო! დედამ შემოთვალა, ძიძის დრაკა!

მათიკო. ესლავე, ესლავე!

ბრძენაძე. (ხელს აძლევს.) მშვიდობით ბძანდებოდეთ, ჩემო მე-

გობარო! ღმერთმა თქვენი სურვილი შეგისრულოთ!... არ დაივიწყოთ, რომ სადმე ბოჯიევგტან ბრძენაძე თქვენი თავ-დადებული მეგობარია!.. იქნება კიდევ როდისმე შესვდეთ ერთმანეთს!.. მშვიდობით! ესლა მე მივდივარ, გამოვიტირო ჩემი შეცდომა და ძვირ-თასი დანაკარგი!! (მიდის ჩქარა მარცხნივ.)

მათიკო. მშვიდობით! ლიზავ! გაიცილე! (ლიზა გაიცილებს. დადის, მერე შუაზედ გაჩერდება.) იქნება მართლა ვუყვარდი ამ ყმაწვილს? ესლა ხომ ის ცოდო არის! ვსთქვათ, მე არ ვუყვარვარ გაბოს, რომლისთვისაც ტანტალი მეკიდება, ეს ხომ სულ ერთი იქნებოდ!.. ოჰ, ღმერთო! რა ძნელი მდგომარეობაა ადამიანისა!... მაგრამ მე რომ მაგას ცოლობას ვერ გავუწევდი, უფრო საცოდავი არ იქნებოდა?! ისევ ისა სჯობიან, ესლავე გულიდგან ამოიღოს ჩემი სიყვარული! (დადის, ფიქრობს.) გაბო რომ არ მოვიდეს, რა მეშველება!! საით წავიდე? ვის მივმართო? დედაზედ და მთელ ნათესაობაზედ სულ-აღებულმა როგორღა უნდა ვუყურო იმათ პირში!! ვინ იცის, ვინ შესვდა გაბოს და რა ურჩიეს! მეგობრებმა როგორ შეუცვალეს გული, დაშლევინეს წამოსვლა თავის მათიკოსთან, იმ მათიკოსთან, რომელსაც სამი დღეა ნაწილი პირში არ ჩაუშვია, ძილი დამეთხალი აქვს და მოულოდნელად გაჭყურებს იმის გზას!..

ლიზა. (შემოდის.) იჰ, გენაცვალეთ, რა ბეცი რამ არის ეს ცხონებული შვილი: ქართინიკით მიაბლატუნებს თვესებს, კინაღამ თოხნეში ჩავარდა!.. რაო? რით გაათავეთ საქმე? დასწყევლოს ღმერთმა, ბეგრის იასაულიკით კი მოგვეჭრება ხოლმე დიდა საღამოს და!

მათიკო. (ამოიოხრებს.) ალარ მოვა ამას იქით!...

ლიზა. მადლობა ღმერთსა, ამტელმა კარების გაღებ-მოხურვამ იღვაი წაიღო!... ქალო! რატომ ეგრე თავ-პირი ჩამოგტირის?!

მათიკო. სასიხარულო რა მაქვს, ჩემო ლიზავ! აი ხომ ხედავ, დროც გადავიდა და გაბო არსადა არა სჩანს! სჩანს მე იმან მოატყუილა და გამოამჭრა ყელი!..

ლიზა. ისეთ უტანაურს მოჭყვები ხოლმე, რომ ადამიანს გულს

შემოჭერი! ჯერ რა მეტი დრო გასულა; რასაკვირველია მოვა; მაგაში განა ეჭვი გაქვს? დიდანდელი ტირიდისა არ იყოს, წინ და წინვე რაზედ იუძლურებ და იტანჯავ თავს?!

მათიკო. ღირსი ვარ, ღირსი, ჩემო ლიზავ, უფრო უარესი სატანჯველისა, რომელმაც მშობელი დედა ჩალად არ ჩავაგდე, რომელიც წმინდა კავშირს დედა-შვილობისას ვარღვევ, ბედნიერება ავიტანე თავიდგან, რომელსაც დედა მიმზადებდა, დაუკითხავად საქმეს ვიჭერ და იმის მშობლურს ამაგს, მთელს იმის ჩემზედ ზრუნვას და ღვაწლს ვსტვლი ერთი კაცის სიყვარულზედ, ისიც ნათესავისა! (ტირიდის ხმით.) ოჰ, ღმერთო! უარესი ტანჯვის ღირსი ვარ მე მშობლის თვალის გამტესი და ნათესაობის დამრღვევი! განა მე კიდევ უნდა ვისეირო ქვეყანაზედ?!.

ლიზა. ქალო! ერთი მითხარი, ეს რა საღაბარაკოა, რაზედ ისეთქამ გულს? მაგის დრო გაქვს?!. სიდგან მოხდა, რომ მარტო შენ შეგიძლიან სიყვარული და სხვას არა?! გაბოს რაღა ნაკლებთ უყვარხარ, მაგრამ „შინ გარიგებული საქმე გარეთ არ გამოდგებაო“ ხომ გაგიგონია? იქნება რა შეეძოსვა იმ ყმაწვილს; ჯერ ხომ მეტი დრო არ გასულა!... მესამე დღეც დღეს არის. თვალ-ყური უნდა ვადევნოთ!

მათიკო. რა ვქნა, რომ არ მოვიდეს?! როგორ უნდა მოვისვენო!... ღმერთო!

ლიზა. ეგ ადრე გეფიქრა, კარგი იქნებოდა, ესლა გვიანდა არის! მაჩვენე ე წიგნი, როგორ სწერია? ამაღამ არ უნდა მოვიდნეს?

მათიკო. ჭო, გენაცვალე! ხომ ჩაალაგე ჩემი ტანისამოსი? ნიგოეულობა ყველათერი ჩალაგებული მაქვს! აი გენაცვა, გაბო იწერება, რომ დღეს ათის ნასვერიდამ აქ გვიყარაულეს, ვიდრე გაქცევის დროს ვიპოვით!.. აბა გენაცვალე, ლიზაჯან, თვალ-ყური გამჭრიასათ გეჭირის! თუ ესლა შეგვიტყო ვინმე, დავიღუბებით!...

ლიზა. თქერი არ არის, მე ფსიზლათა ვარ! მაგრამ ერთი ეს მითხარი, ბარგს ვინ წამოგიღებს?

მათიკო. გაბოს კაცები ე�deb! შენ თვალი ადეგნე, ზურაბიანთ ბალისკენ ჩამოიყვანის, ასე მწერს!.. შენთვის რაც დაბირებული ვიყვი, ჩემო ლიზიკო, ბალიშ ქვეშ არის გამოკრული!... ლიზა, გენაცვალოს შენი მათიკო, მომწერე ხოლმე დედას მშვიდობა, ბევრ მგზავრს ნახავ იქითკენ!... შენ გტოვებ დედას ნუგეშად; გებრალებოდეს ჩემი მშობელი!... (გულ-ამოჯდარი.) ოჰ, დედავ! მშობელო! სავუკუნოთ უნდა დაგტოვოს შენი ტკბილი ქუქუთი გამოზრდილმა მათიკომ!.. ვეღარ ვიხილავ შენს ტკბილ, მშობლურ ალერსს!... ვეღარ გადავეხვევი შენს მშობლურს მკერდს, რომელზედაც დიდის ფუფუნებით ვარ გამოზრდილი!.. ჩაგიფუჭდა მშობელო ამაგი!.. რა მწუხარება და ნაღველი უნდა გამოიარო ჩემი გულისთვის!... უნდა ჩაგამწარო ამ სიბერის დროს სიცოცხლე!.. (ტირის.) რათა მზრდიდი ასე ფუფუნებით? რატომ შესამთ არ შემრგო შენი ტკბილი რძე?! რატომ დაბადების თანავე არ მოსპე ჩემი სიცოცხლე, რომ შენთვის ეს მწუხარება არ მომეყენებინა!! ოჰ, საწყალო მშობელო! (სელის გაბერობით.) მრავალ მოწყალე ღმერთსა ვსთხოვ იყოს შენი ნუგეში!... (ტირის.)

ლიზა. (თვალებს იწმენდს.) კარგია, ქალო, გენაცვალე! დედამ არ შეგამჩნიოს ნამტირალი თვალები, თორემ მთელ ღამეს არ მოგშორდება! წუსელის მე რომ არ მეოქო, მათიკო მსიარულათ არის მეოქი, ძილს არ აბირებდა! ხომ იცი იმის ამბავი? თუ გინდა გულის წადილი აგისრულდეს, ამაღამ მსიარულათ იყავი, დედაშენი მაშინვე დაიძინებს!... ხომ იცი ჩვენთვის რამდენი დირს ამაღამდელი ღამე?... შესვიდე თუ არა ოთახში, შენებურათ შემოსძახე.

მათიკო. რაღა სიმღერისა მცხელა გენაცვალე!

ლიზა. როგორ თუ არა გცხელა?! შენგან მოსვენება არა გვაქვს, თავ-გატეხილი თითარივით რომ ტრიალებ ხოლმე და ესღა ადარ შეგიძლიან? აი დედა შენი მოდის და ვინძალო კარგათ დასვდე!..

მარიამი. (კულისიდგან.) მათიკო, შვილო? ლიზა! რა იქნით ქა?

ლიზა. (შეუტევს მათიკოს.) აქეთკენ მოდის, რას ჩამოგიშვია

ეგ ცხვირ-პირი ოსური გუდასავით? თვალები გაახილე, ეოჩაღით იუკვი!

მარიამი. (კულისიდგან.) მათიკო! ლიზა!

მათიკო. აქა ვართ, დედა!

ლიზა. (მიდის მარიამისკენ.) აქა ვართ, ქალ-ბატონო!

მარიამი. (შემოდის.) ალარ გედროგებათ, შვილო? სვალ ადრე უნდა ადგეთ. ქილის დროა. ხვალ ჩვენი სახლი სტუმრებით სავსე იქნება.

ლიზა. (მათიკოზედ.) აკი მეც ვეუბნები, მაგრამ ჯიუტი რომ არის!

მარიამი. (მათიკოს თვალებში შესცქერის.) რათ გიტირნია, შვილო?!

ლიზა. (მათიკოს ანიშნებს, რომ იმას გადაბრალოს.)

მათიკო. (სიცილით.) სასალი რომ გაუწყდეს ლიზას!

ლიზა. (თავს მოიკატუნებს.) არა, კნეინავ, ღმერთს გეფიცები, ჩემი ბრალი სულაც არ არის! ამ ქალმა მოინდომა, დამალობა ვითამაშოთო. მე დამალული ვიყავი; თურმე მე ვეგონე, გამოექანა და ალიანდრის ბოჭკას კერატივით დაეტაკა! აბა ჩემი რა ბრალია. (მათიკო იცინის.)

მარიამი. (სიცილით.) ქალებს დამისვდეთ, დამალობას თამაშობენ! შენ მაინც რატომ არა გცხვენიან, ბატარძალო?... წამოდით, კარგია, გენაცვალეთ, დაიძინეთ, ხვალ ადრე უნდა ადგეთ!..

მათიკო. მე ყველაზედ ადრე ავდგები, დედაჯან! (იქით ამოიოხრებს.) კაიმე!

მარიამი. ჭო, გენაცვალე! წავიდეთ.

მათიკო. წავიდეთ. (ჩუმათ ლიზას.) გენაცვალე, თვალი გეჭირეს! (მიდიან.)

ლიზა. შეუტევს.) კარგია, გამშორდი, მე ვიცი! (ზუზუნებს.) როგორ ავუბით თვალები ამ უბედურის დღისას, კაი ჩვენი ბრალიცა!..

სვლისთვის ამოტეხა ნამზადისი ოხრათა რჩება, ნეტავი მე მაინც გადამწერონ ვიზედმე ჯვარი!

მათიკოს ხმა. ლიზავ! მოდი, ვიმღეროთ!

ლიზა. მოვდივარ! (მიდის. ტოტას ხანს სიჩუმე; მოისმის სიმღერა.)

შენ მოგელი, მომთრინავო ჩემდამი!
ძვირად გვიღირს, შენც ხომ იცი, ეს წამი!
ნუღარ მტანჯავ, მომაშორე გულს შხამი;
მო, გამოჩნდი, გელოდები დღე სამი!..

წამოგვეები, გზას გაუდგეთ, ვითრინოთ,
ულოველ ტანჯვას გმირად დავხვდეთ, ვითმინოთ;
წყევა მშობლის ნაღვლით მოვისმინოთ;
სან ვიტიროთ, სან, დროს ვბოვებთ, ვილხინოთ!

(ამ დროს შემოდის გაბო ნაბადში გასვეული და უკან მოსდევენ ორი გლეხი კეტებით. სცენაზედ გაჩერდებიან და სიმღერას ეურს უგდებენ. გამოვა ლიზა თეთხიდის ნაბიჯით და შეეფეთება გაბოს. ლიზა: „უმე!“ გაბო დაჩუმებს და მუნჯურათ ელაპარაკება. ლიზა საჩქაროდ გამოიტანს ორ-სელის ეუთს მისცემს გლეხს. შემდეგ მეორე გლეხის შემწეობით გამოიტანს სკივრს, გაბო აჭიდებს და გლეხებს გაისტუმრებს.)

სევდით ვიმღერ, თვანჯარასთან მჯდომარე;
არვინ მისმენს, ყველას სძინავს ჩემ გარე;
ნუგეშად მყავს ერთი მსმენელი მთვარე!...
დრო მოდი და ერთი გამასარე!...

გაბო. ლიზიკო! აბა ჩქარა მათიკოს დამიძახე! (ლიზა გაიქცევა.) საკვირველია, ამ მშვენიერ მთვარიან ღამეში ასე ტკბილათ რამ დაამინა ეს სალხი! მთელი სოფელი ამოვიარე და ძაღლმაც კი არ დამეე-

ფა!.. რასაკვირველია, ესლა ფიქრი ადარ არის. ერთ სასთუმალი მგონია, ოცი ვერსი გავარბენინო!...

გამოსვლა 2.

იგივე, მათიკო. და ლიზა (შემოდიან.)

მათიკო. (შემოვა შალში შეხვეული, გაქანება და გაბოს მოესვევა:) გაბოკვან, გენაცვალე, შენა სარ?

გაბო. მე ვარ გენაცვალე! აბა, დრო ადარ არის... წავიდეთ! მშვიდობით, ლიზავ! (სელს ჩამოართმევს.)

მათიკო. (გადაესვევა.) მშვიდობით, ჩემო დაუვიწყარო ლიზიკო! თუ ვიცოცხლე, მე შენ თავს არ დავანებებ! (გაბოსთან ნაბადში ეაესვევა და მიდიან.)

ლიზა. ღმერთმა მშვიდობის მგზავრობა მოგცეთ! (გაატიელებს. სიჩუმე ნასვევარ მინუტს.)

მარიამი. (კულისაში.) ლიზავ!.. მათიკო!... სად დაიკარგენით?! (შემოდის.) ლიზა!... მათიკო!.. აბა ვაგლახმე, რა ქნილან!! მათიკო! შვილო! ლიზავ!

ლიზა. (კულისიდგან სმას მოსცემს.) გიახლები ქალ-ბატონო! (შემოვა სელში გრანფინკა უჭირავს წელითა.)

მარიამი. (შეშფოთებული.) შვილო! მათიკო რა იქნა?

ლიზა. (თვალებს იფშვნეტს.) მათიკო, ქალ-ბატონო, თავის ოთახში გახლავთ. ესლა გამოიღვიძა და მითხრა, წყაროზედ ჩაირბინე ბალჩაში, ცივი წყალი მინდაო და აი მიმაქვს! (რაც შეუძლიან ამოქნარებს და თვალებს იფშვნეტს.)

მარიამი. (გაკვირებული.) რას ამბობ, გოგო?! ესლა თანკარში შეგიხედე, სანთელი კი ანთია, მაგრამ მათიკო იქ არ არის!.. წადი, მოანახე, რასა დგეხარ?!

(ამ დროს კულისებში ადიაქოთია და ღრიალი ისმის: „ვინა

სართ, ქალი მოიტაცეს რაზბონიკებმა .უშველეთ!...“ მარიამი შეჰკივლებს: „ვაიმე შვილო,“ და დაეცემა. ლიზა დაიწყებს წივილ-კივილს; მარიამს კაბის ღილებს უხსნის და წყალს ასხამს. სცენაზედ გამოირბენენ რამდენიმე გლეხი კეტებით და თოფებით. ჯერ სცენაზედ დარბიან, შემდეგ გაცვივდებიან. ზოგი ბერანგის ამარა, ზოგი უფეხსაცმელო, ზოგი თავ-შიშველა; ბოლოს გამოირბენს თოხიკე ამოლებული ხმით, წინდებში, შარვალი გაფარფატებული, ასალუსი შეუკვრელი და თავ-შიშველა, თან მოიძახის: „მამა-ჩემი იორამ არ წამიწყნდება, სულ გავყლეტავ!...“ ასტუდება ღრიალი და თოფების სროლა... „არიქა უშველეთ, მანდეთ დაეშვნენ!“)

(ფარდა ჩქარა ეშვება.)

მოქმედება მესუთე.

(მოქმედება 5-ის წლის შემდეგ.)

(სცენა წარმოადგენს ძალიან ღარიბს ოთახს ქალაქში. მარჯვნივ სდგას კარადა ლოგინით დაფენილი; მარცხნივ უბრალო სტოლი და რავდენიმე უბრალო სკამი. ლოგინზედ წამოწოლილია ავათ-მყოფი მათიკო და ფესთით უზის ლიზა.)

კამოსვლა 1.

მათიკო და ლიზა.

მათიკო. (მაწუწულის სმით.) ანა ლიზიკო! ამ დამწვარ დღესაც მოგესწარით?! მაგრამ რაღა დროსია ოხვრა და ტირილი; ალბათ ეს იყო ჩემი ბედი!... როდემდის უნდა ვიტანჯო ესე! როდის მოელება ბოლო ჩემ მწარე სიცოცხლეს!... (სულის გაბუერობით.) ზეციერო მამაო! შენა გთხოვ, მომანიჭო საფლავში დაძინება; მგონია, რომ ცოცხალ სამარეში ყოფნა სჯობდეს, ვიდრე ამ ტანჯვაში: ჭიას მაინც გავასარებ, რომელსაც სხვა საჭმელი არა აქვს!..

ლიზა. რას ამბობ, გენაცვალე, მაგას? ძალთ რათ იგლეგ თავს? წინათვე რათ იშფოთებ გულს?.. დროებას ვუყუროთ, იქნება ბედმა ჩვენც გაგვიღიმოს!.. იქნება დედა შეგირიგდეს, მაშინ იმავე ცხოვრებაში ჩავარდები, რომელშიაც იყავი!

მათიკო. (მწარე სიცილით.) ჰმ! დედა შამირიგდება!! რათ უნდა შამირიგდეს დედა, განა ღირსი არა ვარ, რომ ასე ვიტანჯო?! ღირსი

ვარ, ლირსი, ჩემო ლიზიკო, უფრო უარესი ტანჯვისა, და მე ამისთვის არ ვუფლური განგებას, რომელმაც ამ დღეში ჩამაგდო!... მხოლოდ ერთიღა მრჩება მე სორციელად ტანჯულს, რომ სიკვდილი ვისტრო, ეგება ჩემ სულს მაინც მიეცეს შვება!...

ლიზა. მათიკოჯან, გესაცვალე, რათ იწყალავ გულს მაგ შესაზარი ლაპარაკით?!.. ეგრე როგორ უნდა დაეცე სულით?!.. გამაგრება სასაწყლეში და სიღარიბეში უნდა! მაშ ვინც ღარიბები არიან, სულ ძალით უნდა იკლავდენ თავებს?! ოთხი წელიწადია ღარიბათ ვსცხოვრობთ, რა ვქნათ ასლა, ზოგი მთელ თავის სიცოცხლეს ატარებს სიღარიბეში! ვინც მწარე არა სჭამია, ტკბილის გეძო არ იცოდა! ალმდის მედიდურათ ვსცხოვრებდით, ასლა ვიოთ ამ ცხოვრებაში: იქნება საბოლოოთ უკეთესობა მოგველის!...

მათიკო. კიდეც ეგ მიწუხებს გულს, ჩემო ლიზავ, რომ უკეთესობას ჩვენ ველარ ვისიდავთ: ჩვენ დაკეცით სულითაც და სორციითაც, სულ ამაო გახდა ჩვენი ცხოვრება!.. ესლა ველარც სამდიდრე მიშველის, ველარ გამიმოელებს გულს, რომელსაც მწარე ნადველი გადაეგარებია და უწყალოდ სტანჯავს!.. რა კი ხე გახმება, ჩემო ლიზავ, რამდენიც გინდა შრომა გასწიე და წყალი უსხი, იმას ველარ მოასურიელებ, ამიტომ რომ იმას შერჩენია გულში ჭია, რომელიც ხანგრძლივად ხრავს და ბოლოს ამ მამცურად მდგომარე ხეს, რომელიც ამწარტავნობით ქარისგან თავს არა ჭარიდა, არ ეზოებოდა ჭეჭ-ქუქუნიდს და მედიდურად გაეშალა თავის მშვენიერი შტოები; მის მშვენიერი ყვავილები თვის გარეშე ყოველ სურიელს უტკბობდნენ ყნოსვას, და იქნება ედემის ნაყოფის მოძტანიც იყო,—მაგრამ ამ მშვენიერს ხეს თითქმის ოვალ უხილი ჭია წამოჭეტვს და საბოლოოთ მისტეს დანატრებას!.. აი, ჩემო ლიზავ, ჩვენი ცხოვრება!?.. რაზედ დასჩემდა გაბოს ლოთობა? ნუ თუ ამის მიზეზი ჩვენი სიღარიბე არ არის?! ასამ გვეონდა რამე, არაფერს არ იკლებდა და სიღარიბისკენ თავს არ ისრიდა. ერთს წელიწადს ჩვენი ქონება გავაყალეთ! მერე სცხოვრებელი რომ ვერა ვიპოვეთ რა, მიეყო გაბომ სმას ხელი და ესრეთ ჭირზედ ჭირი დაემატა!... დაიღუპა კაცი!...

გამოსვლა 2.

იგინივე და გაბო.

გაბო. (შემოდის დალეული, დალვრემილის სახით.) რა უბედურება არის, ღმერთმანი, მოგვცილი სხედხართ და არავერს არ აკეთებთ! ხომ სედავთ ცხოვრება როგორ გაგვიჭირდა?! ბატონობას უნდა დაანებოთ თავი! (სტოლთან დაჯდება.)

მათიკო. რა ვქნა გენაცვალე, რომ არ შემიძლიან, რა გავაკეთო? ვის მივმართო, საით წავიდე ასე უძლური?! ტოტა მაინც რომ შემეძლოს, საქმეს ვიშოვიდი, საკერავს კიდევ ავიღებდი, მოჯამაგირეთაც კი დავსდგებოდი ვისთანმე, რომ შენთვის ხარჯი შემესუმბუქებისა; მაგრამ რა ვქნა, რომ ასე დავგუტდი და ლოგინად დავვეტი!...

გაბო. მე რაღა ვქნა? რით უნდა გაცხოვროთ? საით ჯანდაბას უნდა გადვიკარგო? ნახევარი კეტი აღარა ვარ, საით რას მოგიტანთ? სინეყნე აღარ გამოგადგება, რასა წევხარ? კარგი ხელები გაქვთ, კარგი თვესები; ძალთ რათ იუძლურებთ თავს?! ერთი თქვენი გაკეთებულიც რამე დამანახვეთ, სულ მე სად გაგიკამოთ!..

ლიზა. (ადგება, გაბოსთან მივა.) აბა რას ამბობ, გაბო? ქალს, სამი დღეა, ნაწილი ბირში არ ჩაუშვია, როგორ უნდა ისაქმოს?! მე კიდევ ჯანი გამვარდეს, კარგათ მაინცა ვარ; მაგრამ ამან რა ქნას, რომ სწორეთ ვერც კი შეუძლიან სისუსტისგან დაბარაკი!.. ?მოიგონებდეს, რომ ღმერთია მართალ-მსაჯული, აბა ამ ავათ-მყოფს როგორ საქმობ?!..

გაბო. (შეუბღვერს.) დაჩუმდი, შე ასპიტო! გიცნობთ მე ყველა ქალებს, დიდი გველები ბრძანდებით!.. ჩემი სანატრელი ესლა მსოფლიოდ ის არის, რომ ერთ დღეს მოისპობოდეს მოელი მდედრობითი სქესი, აგება გაჭირება ცხოვრებაში ასცილდეს ყოველ-კაცს!... (თავს ჩაჭიდებს.) ოჰ, ღმერთო, რა დღეში ჩამაგდე!..

ლიზა. ან შენ რათ იხეოქვე გულს, ან ამ საცოდავ ქალს, რო-

მელიც დღე-გრძელი არ არის, და კაცი ყოველს წამს უნდა მოელოდეს ამის ამ სოფლიდგან განშორებას. უკანასკნელი დღენი მაინც დუტკბე უწინდელის სიყვარულით! რაღა შენი გულის სეთქა ეჭირვებ!... სასმელი არა აქვს, საჭამელი არა აქვს, სიცივით ვისოცებით, აბა გენაცვალე, რაში არის გასამტყუნარი?! აბა რა საქმის გაკეთება შეუძლიან? ვის მიადგეს კარზედ? ვინ რას მისცემს?

გაბო. მე ვიღას მივმართო? ძალა მე ადარა მაქვს, ღონე მე არა მაქვს, ხელები დამიდამბლავდნენ, ფეხები ძლივს მატარებენ, ამდენი ბორბოტისგან თავში ნასვენარი ჭკვა ადარა მაქვს! განა მე კი არა შეიანი? მე კი არა მწყურიან? არა მტივა?... განა მე კი არ მინდა კარგით ჩაცმული დავიარებოდე, მაგრამ საიდან? ვინ რას მომტანს?!

ლიზა. ვინ რა უნდა მოგცეს? ქვეყანა შრომით სცხოვრებს: დანებე სმას თავი, იმუშავე, შედი საქმასაურში და შენ თავსაც აცხოვრებ და შენ ცოლსაც! ისე როგორ უნდა დაიმტირო თავი, რომ შენი ცოლი ბრაჩკობდეს ან მგერვალობდეს, თუმცა, ღმერთია მოწამე, რომ ის ამაზედ უარს არ იტყვის, ოღონდ შეეძლოს!.. ქალი უკანასკნელს დღეში არის და კიდევ იმას ცდილობს, რომ შენ არ შეგაწუხოს: სასმელს არა გთხოვს და საჭმელს; განა ავათ-მყოფი რომ არის, იმას კი არა შიან?!.. შენ კი ტკბილი სიტყვის მაგივრათ უყვირი და ღმის სული ძალათ ამოართო!! რატომ ცოტაც არის არ გასხოვს თქვენი სიყვარული?! რამ შეგიცვალა ეგრე გული? ნუ თუ შენ ესლა ესე უნდა ეწყრობოდე მათიკოს, რომლის გულშიაც ჯერ კიდევ სათლად არის და არ დაშრეტილა შენი პირველი სიყვარული!!.. ამოდენა მეგობრებში ერთს როგორ ვერა სთხოვ, რომ ექიმი მოიყვანონ, აგება არა კვდება, უპატრონოთ რათა ჭკლამ?...

გაბო. (მწარე ღიმილით.) ეჰ! არა უშავს რა! ბევრს მაგისთანეებს მოინელებს, ეგ მეტი სინეყნისგან მოსდის!.. მე მაგას ეური უნდა ვუგდო? ზედ უნდა შევსდგა? ექიმი მოვეგვარო?! არა, ისევ ისა სჯობიან, ჩემი ცხოვრება ლოთობაში გავაგუჭო! მაგას თავის ცხარე მოარშიყენი და საყვარლებიც მოუვლიან!.. ოოო! თქვე ბეველებო, თქვენ შესაწყნარებელი ხართ?! .

ლიზა. ღმერთმა გკითხოს მაგ ცილის წამებისათვის! ცოდვა არ არის, შენ მათიკოზად ეგონი სთქვა?!.. აგრე როგორ უნდა გადუდგე სინიდისს!.. ამსანაგები რომ ერთ-გულად მსურს გიჭერენ და თუ-ლებს გაძლევენ, კიდეც ის გალაპარაკებს მათიკოზად ამყებს!.. შენს სელში ებრალებათ ეს სატოდავი ქალი, რომლის ტანჯვასაც საზღვარი არა აქვს, და მსოლოთ იმის გულისთვის გაძლევენ შემწეობას; შენ კი ასე აგსვეია თვალები, რომ ეველა შენი კეთილის მოთვი შენი ცოლის არშიეი და საყვარლები გგონია!..

გაბო. (წამოდგება.) როგორ, შენ უნასუსო, შენც მაგის მსარე გიჭირავს და ეჭორაგები?! კიდევაც შენი საქმეა, რომ მაჭანკლობა დაიწყე ჩემს სახლში. მე თქვენ გაჩვენებთ! აბა თუ ბატიოსანი ქალია, ბირში მელაპარაკოს! (მიდის მათიკოსკენ.)

ლიზა. (წინ გადუდგება, ტირილით.) რა გინდა, ყმაწვილო, მა-გისგან? საკმაო არ არის, რა დღეშიაც არის!! ძალათ სომ გერ ამხა-დი სულ?!

გაბო. (მიდის.) არა, მე მსურს, ბირ-და-ბირ მიყურონ!

ლიზა. (აყენებს.) მოითმინე ყმაწვილო, ძალავს ნაკეთინა, ნუ გა-ლვიძებ მაინც! (იქით.) ღმერთმა გკითხოს მათიკოს ტანჯვა!

გაბო. (მრისხანეთ.) ოჰ! თქვენი.... (გადის.)

გამოსვლა 3.

ლიზა და მათიკო.

ლიზა. (ჯერ გაბოს გაიყოლებს თვალს, მერე მოუბრუნდება მა-თიკოსკენ.) ოჰ! შე სატოდავო და საბრალო მათიკო! როგორ გამო-ზრდილი რა მდგომარეობაში სარ!! აგრე უბედურათ უნდა წაიგვიდეს შენნი დღენი! აგრე უნდა იტანჯო, ვიდრე ღმერთი მიიბარებს შენს უმანკო სულს! (თავზედ დასტქერის.) თვიქრათაც გერ მოგვიდოდა, შე სატოდავო, თუ ამ დღეში ჩავარდებოდი!.. სავსე ოჯახის და საკ-რებული ქონების მპყრობელს უნდა გტანჯვდეს შიმშილი და წყურვი-

ლი!... (წამოიგვა აქეთ.) მე ის მიკვირს, როგორ გულ-გაქვავებული უნდა იყოს ადამიანი, რომელსაც ესმოდეს თავის ნაშობი შვილის ასეთი მდგომარეობა, იმ შვილის, რომელზედაც იმას მზე და მთვარე ამოსდიოდა და თითქმის ლოცულობდა, და არავერი შემწეობა არ მისცეს!... სწორეთ სუთკერ მიმიწერია წიგნი ამის დედისთვის და ბასუხი არ გიცი!...

მათიკო. (იღვიძებს, მიწურულის სმით.) ლიზა! ლი-ზა!

ლიზა. (მივა ასლოს.) რა გინდა, გენაცვალე?

მათიკო. ერთი წყალი ჩამაყლაპე.

ლიზა. (ლიზა სტაქნით მიაწვდის.) აჭა, გენაცვალე, დალიე.

მათიკო. (შესვრეტს რამდენიმე ყოყბს.) ოჭ! (მისცემს სტაქანს.) ლიზაკან, მოდი, ჩემთან დაჯექი. (ლიზა დაჯდება.) მადლობა ღმერთსა, რომ უკანასკნელ დღეს ჩემი უბედური ცხოვრებისა, გვერდით მყევსარ ერთი სულის მეგობარი (შეისვენებს.) აი, ლიზავ, ჩემი ყმაწვილ-ქალობა, ჩემი აღტაცება, ჩემი სურვილი! სედამ, რა დღეში ვარ?! არ მეგონა, თუ ასე მალე მომესწრაებოდა სიცოცხლე! ღონე ცოტა კიდევ მაქვს, სულ-თვესს მოძრაობა კიდევ შეუძლიანთ, თვალი კიდევ მიბრის, გონებაც ჯერ კიდევ მუშაობს,—მაგრამ უნდა კი მოვკვდე!.. ჰოი, გამჩენო, რა არის ყმაწვილური უმეცრება!!

ლიზა. (ტირილით.) რას ამბობ, გენაცვალე? სიკვდილისაგან ღმერთმა დაგიფაროს, რა გჭირს სამგისო?!.. დღეს ფიცხელაძე ექიმს მოიყვანს, გუშინ რომ დაგვბირდა, ფულიც მომცა, რაც მოინდომოს უყიდო!... ღმერთი მოწყალეა—მორჩები!

მათიკო. მოკრჩები, ლიზავ, ამ ორ დღეში სრულიად განვთავისუფლდები!... (უკანასკნელი შეწუსების სმით.) ჩემ ბატარა გიგოსთან უნდა წავიდე, უდედოთ ვერ გასწმენს ჩემი ნებიერი შვილი!..

ლიზა. (ტრემლით.) კარგია, გენაცვალე, მაგ დაბარაკს თავი დანებე.

მათიკო. არა, მე მინდა გელაბარაკო, სანამ გონება კიდევ მომდევს! მალე ისიც დამეკარგება, და მაშინ ვერაფერს გეტყვი!.. (სიცხე-

ში ეურევა.) დედა!... გიგო!... შენი ჭირიმე დედა, ჩემო!... ახლოს არ მეკარება, მერიდება!... (ტირილით.) მშობელო! მოხედე შენს დაქ-ვაარ მათიკოს!... უკანასკნელი დღენი დაუტკბე მშობლურის ალერ-სით!.. დედა! ნუ მიატოვებ შენთან შემტოდე შვილს, მოდი სიუკუნოთ გამოეთხოვე და გულ-სელი დაუკრიეე მომაკვდავ მათიკოს (შეშფოთებული.) არ მოდის!.. ბერი მიმარიდა!.... ღირსი არა სარო! მშობ-ლის წყევა მოქმედებს შენზედაო!... (წამოვარდება ლოგინიდან და უცნაურის ხმით შეჰკივლებს.) მაპატიე, დედა!... მოუტევე შენს მათი-კოს ეს შეტოდება!...

ლიზა. (ისევ დაწვენს.) ვის ელაპარაკები, გესაცვალე?! ნუ შფოთავ! (იქით.) ოჰ! დმერთო!...

მათიკო. (გონს მოვა.) ლიზა! შენ ისევ აქა ხარ? ტოტა ჩამე-ძინა! სიცხე თან-და-თან მიმატებს, თავი მიხურს, მაგრამ, მგონია, ჯერ კიდევ კარგათ ვლაპარაკობ!... ლიზაჯან! მისწერე დედას, რომ იმასთან ბერ-შავათ გამოსული მათიკო ბერ-შავათ სტოვებს სიცოც-ხლეს!.. უთხარი, რომ იმისმა წყევამ ჩამაგდო ამ დღეში და ძალიან კარგათაც მოგიყვა მშობლის თვიტის გამტეხს!... (შეისვენებს. ამოიოხ-რებს.) ოხ, გამჩენო!... გაბოს მოუარე, ლიზაჯან! უთხარი, ჩემ შემ-დგომ ნულარ შეირთავს ცოლს: მოგვა არ შეუძლიან; თავის-თავს გაუფთხილდეს და ათასში ერთხელ მოიგონებდეს ხოლმე იმისთვის თავ-განწირულს მათიკოს!... უთხარი, რომ მე მივეშურვი ჩემ ბატარა გიგოსთან!... (ლაპარაკს ეურევა. შიშის ხმით.) ესე რათ დაბნელდა? ეს რა დამაწვა გულზედ!... რათ მასრჩობს!.. გამაცალეთ!... ლიზავ, მიშველე! (ლიზა ხელს დაუჭერს.) მიშველე!... მიშ....ვე....ლ!... (ჩაძ-ინება.)

ლიზა. ვი შენს ბედს, შე საცოდავო! (ჩაფიქრდება. ისმის კა-რების ბრახუნი.) ვინა ხართ? მობძანდით! (მიდის კარებისკენ.)

გამოსვლა 4.

იგინიგე, და ბრძენაძე.

ბრძენაძე. (შემოდის.) უკაცრავად კი არ გასხლდეთ და ამ სახლში მომასწავლეს გაბო თავსედაშვილი! აქ ხომ არა სდგას?

ლიზა. როგორ არა გენაცვა, აქა სდგას!

ბრძენაძე. (დაცქერდება ლიზას.)

ლიზა. მობძანდით, გენაცვალე, დაბძანდით!

ბრძენაძე. (უყურებს.) რა ვქნა, შენ ლიზა არა ხარ?

ლიზა. (ამოიოხრებს.) ლიზა გახლავარ....

ბრძენაძე. (მივა ახლოს.) მერე რა დაგმართნია, რამ გაგხადა ეგრე?! სრულებით ვეღარ გიცანი!.. მათიკო სადღა არის? ხომ კარგათ არის?

ლიზა. მობძანდით, გენაცვალე, აი მათიკოც! თქვენი მტერი იყოს ამ დღეში, რა დღეშიაც ეგ არის!...

ბრძენაძე. (მივა წინ.) როგორ? ავათ ხომ არ არის?

ლიზა. უკანასკნელ დღეშია!...

ბრძენაძე. იქნება მართლა?! (შეწუხებული.) ოჰ! საბრალო ქალი! (მათიკოს დასცქერის.)

ლიზა. (სკამს უთავაზებს.) დაბძანდი, გენაცვალე, მათიკოს ცოტა ჩაქინა, მალე გამოიღვიძებს.

ბრძენაძე. (დაჯდება კრაოტთან ახლოს.) მერე რამ ჩაგაგდოთ ამ უბედურს დღეში?! (აქეთ-იქით იყურება.) ღმერთო! ამ ბნელს და ნესტიან ოთახში ბირუტუკებსაც არ ედგომილებათ, არამც თუ ხალხთ!.. (ლიზას.) მაინც რისგან არის ავათ?

ლიზა. რისგან უნდა იყოს გენაცვალე! სმა არა აქვს, ჭამა და ჩაცმა-დასურვა!... ამ სიცივეებმაც ხომ ისე შეგვაწუხა, რომ ოთხი წლის ბავშვი სულიდგან გამოგვეცალა...

ბრძენაძე. (გაკვირვებულ.) რა ვქნა, მე ვერაფერი გამიგია: ცბო ცოცხალია თუ მკვდარი?!

ლიზა. იმისთანა სიცოცხლე თქვენ მტერს მისცეს ღმერთმა!..

ბრძენაძე. როგორ? სამსახურში არსად არის?

ლიზა. რა სამსახურში გენაცვა: დაიწყო ლოთობა, ზედ გადაგო მთელი თავის ქონება; ცოლის ფეხქვეშ კი ადარ დარჩენია სასჯელი და ეს სიცოდავეც ღამის ამოიჭამოს!.. ეი ჩვენი ცხოვრება!..

ბრძენაძე. ღმერთო! ეს რა მესმის!! ეს რა უბედურობა მოსულიათ!... რა შობაფიქრებინებდა! თუ გახსოვს, ლიზავ, მათიკოს წამოსვლის შემდეგ ორი კვირა-და ვიუკვი სოფელში და მერე გრანიცაზე წავედი. ეს მეხუთე წელიწადია, რაც იქა ვარ. ერთი კვირაა, რაც გრანიციდან ჩამოვედი. სოფელში სამი დღე ვიუკვი; ვისაც ვკითხე მათიკოს ამბავი--არავერი ვიცითო! ვსთქვი, მოდი ქალაქში ჩავალ და ვნახავ ჩემ ძველ მეგობარს მეთქი. ჩამოვედი, უცბათ შემხვდა კოლეგიცხელაძე. მითხრა, მე კი არა მცალიან და სახლი აქა და აქ არისო; მე სალამოზედ შემოვიარეო. გამოვსწიე აქეთკენ სიხარულით და ეი მათიკოს რა დღეში ვხედავ!... მაინც ამ მდგომარეობაში რამ ჩაგიგდოთ? როგორ არა გაქვთ რა? მათიკოს დედა ამბობდა, ჩემმა ქალმა ორი ათასი თუმნის ნივთეულობა წაიღოვო და რა ვიცი...

ლიზა. განა არა ჭირდათ, შენ გენაცვალე, მაგრამ უბარაქოთ რომ გაჩერო გაბოძ. მე რომ ბირველად ამათთან ჩამოვედი, სწორეთ მეფური ცხოვრება ჭირდათ. მაშინ ჯერ ისევ სოფელში ცხოვრობდნენ ..

ბრძენაძე. მათიკოს დედამ გამოგზავნა, თუ შენ თავათ ჩამოხვედი?

ლიზა. რა ჩამოვედი: მოსვენება ადარა მქონდა ამის დედისგან, დღე-ღამეს მაძწარებდა, ავდექი და ჩვენებურ ურმებს გამოვეკეი, ღამე გამოვიპარე.... იმას მოგახსენებდით, მაშინ ამაო მედიდური ცხოვრება ჭირდათ!... მაგრამ საუბედუროთ გაბოძ ქალაქში სიარული დაიწყო და თითო ჩასეულზედ, ვინ იცის, რამდენ თეულს ხარჯავდა. წა-

ლაწად-ნასვევრში მთელი თავის ქონება შეჭამა, მამულიც გაყიდა, ავდექით და ჩამოგვდით ქალაქს. მას აქეთია აქა ვსცხოვრობთ ვაი-ვაგლახით. მიყოლ სმას სული და ერთი დღე თვიზელი არ გვინახავს!... რამდენი ეცადნენ იმის მეგობრები, სწორე გზაზედ დაეყენებინათ, მაგრამ არ იქნა და არ, ვერ მოაშლევინეს ლოთობა! ამ საცოდავსაც ხომ სიცოცხლეს ამწარებდა, ვინ მოსთვლის, რა ცილები არ დასწამა; ესეც ვერაფერს ეუბნებოდა, იავადა, იავადა და აი ესლა რა მდგომარეობაში არის!

ბრძენაძე. (მათიკოს.) ოჯ, შე საწყალო, საწყალო!... (ლიზას.) რაზედა იხეთქავდა გულს: დანებებდა მაგ ბოროტს თავს და წავიდოდა თავის დედასთან!

ლიზა. ცოტას ვეუბნებოდი, მაგრამ მათიკო სულ ამას ამბობდა, რომ ღირსი ვარ ამ ტანჯვისაო და დედას ვერ მივმართავო!

ბრძენაძე. ახლა რა გაცხოვრებთ, ერთი მითხარი?

მათიკო. (ამოიოხრებს.) ლიზა! წყალი!

ლიზა. (მიაწვდის სტაქანს.) აბა მათიკოჯან, ჩვენ სტუმარს ვერა სცნობ?

ბრძენაძე. როგორა ხარ, მათიკო? ხომ უოჩაღათა ხარ?

მათიკო. (წყალს დალევს.) ხომ არავინ უოთვიდა, ლიზა? ეს ვინ არის! (სისარულით.) ოჯ, ჩემო მეგობარო, საიდამ მოსულხარ? (ხელს აძლევს.) უთუოთ იმიტომ მოსულხარ, რომ ამ უკანასკნელ ყამს მაბატიო ოგელი ჩემი შეცოდება!

ბრძენაძე. მე შენ უცოდველათა გთვლი, მათიკო! მოგვედი შენთან სანახავათ, როგორც შენთან მეგობრათ შეთვიცებული!... ხუთი წელიწადია, არ მინახვიხარ!... როგორა ხარ, მითხარი? რა გტკივა?

მათიკო. მე? კარგათა ვარ! ცოტა გაგვიცვდი! მალე უველა გაივლის!... სხვა შენ როგორღა გიკითხო? როგორ ატარებდი გრანიცაზე დროს? არ მომიგონებდი ხოლმე? ხომ არ მწყენლიდი ჩვენი მეგობრათ გაყრის შემდეგ?..

ბრძენაძე. მე პატიოსანი სალხს თავის დღეში არა ვსწყენია; ლოცვით კი უოველთვის ვლოცულობ....

მათიკო. სხვა ჩვენკენ რა ამბავია? საწყალი დედა როგორ არის?

ბრძენაძე. დედა კარგათ არის, მოგიკითხა.....

მათიკო. (ამოიოხრებს.) დედამ მომიკითხა! მე? არა მგონია!... მაგრამ ნეტავი მოგეუკვნა, რომ ერთი კიდევ დამენახა ჩემი მშობელი! დედა! მაშ ეს არის ველარ უნდა ვნახო!

ბრძენაძე. რას ამბობ, ქალო? ეგ რა საღაპარაკოა! რა გიშლის საამაგისოო?!

მათიკო. არა, ჯერ კი კარგათ ვარ, მაგრამ მაინც გახსოვდეთ, რომ ჩემ გიგოსთან დამმარხოთ და საფლავის ქვაზედ დაწეროთ: „სიყვარულის მსხვერპლი.“

ბრძენაძე. აბა რა სასიამოვნოა, რომ მაგეებს ლაპარაკობთ!... მე თავს დავდებ და თქვენ კი გიშველით რამეს!...

მათიკო. მე შენი უოველთვის მადრიელი ვარ, ჩემო მეგობარო! მხოლოდ ეს არის საამწუხაროო, რომ ვერ შეძლიან შენი პატივისცემა; რა ვქნა, რომ არაფერი მაქვს! ნიშნა ნუ მოგიგებ!..

ბრძენაძე. რა გინდათ, მითხარით? ნეტავი აქამდისაც ბასოვსულიყავი, რომ როგორც თქვენს მეგობარს, რამე შემწეობა მოეცა თქვენთვის: (ოკულს იდებს.) აი, ლიზავ, შვიდი თუმანია. სარჯეთ, რაც გინდა, ოღონ საჭიროებამ მოითხოვოს! მეტი არ მაქვს. დღესვე შეკუთვლი, შინიდგან ფული ზომაშეკლოს...

ლიზა. (არ ართმევს.)

ბრძენაძე. გამომართვი, ქალო!

მათიკო. გამოართვი, ლიზავ, არა უშავს რა. მეგობარია: ძმა ძმისთვისა—ამ დღისთვისაო! (ბრძენაძეს.) მაგრამ არ გეშინიან, რომ დაგეკარგება და ვერ გადაგისდი?

ბრძენაძე. მე უაბეული მაქვს—დამეკარგოს!

მათიკო. ბევრი სარჯი რომ მოგივა: როგორც ერთგული მეგობარი, ვიცი, კუბოსაც კარგს მიუდი....

ბრძენაძე. (ადგება.) თუ არ გესიამოვნები, მითხარი, წავიდე; თუ არა და რა სალაპარაკოა, რასაც ლაპარაკობთ?!

მათიკო. (ღიმილით.) დაჯექ, დაიქ, მეგობარო, ნუ სჯავრობ! მეგობარი იმისთვის მინდა, რომ გულის ბასუხი დაუზიარო! იცი, როგორ მესიამოვნა, ამ უკანასკნელ დღეში შენ რომ დაგინახე, როგორ არ უნდა შემოგჩივლო, რომ ასე უცბათ შემოგლდნენ ჩემი შავი დღენი!.. ჩემს ადგილს შენ შეგებრალება არამც თუ შენი მიწა-წყლის შვილი, ერთათ შეზრდილი, მეგობარი, ყველა—ვინც უნდა იყოს, ვისი შვილიც უნდა იყოს, რა რჯულიც უნდა იყოს, ოღონდ კი ჭირდეს სასე ადამიანისა!..

გამოსვლა 5.

იგინიეი და გაბო (მთვრალი.)

გაბო. (შემოდის. დაცინვით.) ავათ-მყოფს ვასლავარ!... კარგ ქეიფში სარ!.. კარგია ჯიდეგ მოგაგნო შენმა არშიყმა!... იქეიფეთ, იქეიფეთ!...

ლიზა. გაბო! გაბო!...

მათიკო. სომ ყველაფერით მოგაძულე თავი, ძალე მოგშორდები, ნუ გეშინიან! შენ შეირთავ უკეთეს ცოლს!... აბა მე რაღათ გინდივარ უღლური!...

გაბო. სმა ჩაიწყვიტე, შე უნამუსო! (სტოლთან დაჯდება.)

მათიკო. ესლა კი ღირსი ვარ სიკვდილისა! მაპატიე, გაბო, ჩემი შეცოდება!

ბრძენაძე. (გაბოს გაკაკვრებული.) ო! შე უსვინიდისო! უსვინიდისო!...

გაბო. (ბრძენაძეს.)... და ოქვენ, უმაწვილო, მოარშიყეე, გთხოვთ, ფეხი ადარ შემოსდგათ ჩემს სახლში. ეს სახლი ბატიოსანი ოჯახია და არა ის, სადაც თქვენისთანა ბატიოსანი სალხი დაბძანდება...

მათიკო. გაბო! ღვთის გულისათვის!...

გაბო. (მათიკოს.) სმა.... (ბრძენაძეს.) უმაწვილო, გთხოვ, ესლავ აქედგან მიბრძანდეთ. (სტოლზე ორივე ხელით დაებჯინება. სიმთვრალით თვალებს ძლივს ახელს.)

ბრძენაძე. (აგება აღელვებული.) ოჰ! შე უბედურო, შენა! რასა ბეეხარ? რის სახე გაქვს? რას ლაბარაკობ? მე ესლა ისე გამხეტებული მაქვს გული, რომ სწორეთ შესაჭმელათ არ დაგინდობ!... ცილს როგორა სწამებ, შე უსვინდისო, ამ სატოდავ ქალს, რომელმაც შენი გულისთვის თავი გასწირა, ითიოქმის სინიდისზედ ხელი აიღო, აიცილა მედიდური ცხოვრება, დაივიწყა მშობლის ამაგი და წამოგყვა შენ!.. ნუ თუ ამ მდგომარეობას არ მოელოდა?! ამ სისაწყლეს და სიგლახაკეს, რომელშიაც ასე უწყალოდ იტანჯვის!... მოელოდა!.. მოელოდა!.. მაგრამ შენი გულისთვის, შენი სიყვარულისთვის არ დაერიდა ამ უზომო ტანჯვას!!.. თუმცა თითონ დაღუბა თავის-თავი, მაგრამ მაინც არ აუკედრის თავს, რადგანაც თავის მტარვალს თვალით უყურებს!... და შენ რომ კანიზრასდე კიდეც, როგორ უნდა გამოსთქვა ამ შენ უბედურ მანაზედ ცილის-წამება?! მაგრამ რა გელაბარაკო! შენა გაქვს დაკარგული ყოველი გრძნობა!.. ტყუილად გაქვს სახე ადამიანისა, შენ ბირუტყვზედ დაბლა სდგეხარ!... შენ ეს იცოდე, ვერ გაიგონებ შენ დღეში მეგობრულ სიტყვას, ვერ მიუსლოვდები შენ წმინდა მეგობრის წრეს: ყველასგან იქნები განდეგნილი, ყველასგან იქნება თითით სახვენებელი და დაწყევლილი; თითონ იმასაც კი შესახვენებს განგება, რომელიც მშიერს, მწყურვალს, უსაცმელოს, ლუკმას მოგაწოდებს!... შენა ხარ ამისი ღირსი და იყავი კიდეც! (გადის ხმარა. მათიკო და ლიზა თვალს გაადევნებენ.)

გაბო. (მაღლა აიყედავს. დაბნეულათ.) ეჰ!... ეს რა ამბავია? რაზედ მღანძღავენ?... (სელ მიიშვერს) ამათ გულისთვის?!.. იქნება, მართლა ვაშვებდე რამეს, რომ მეგობრებიც კი გადამეკიდონ. ეზას ადარ მაძლევენ, რომ გავიარო; ტკბილ სიტყვას ადარ მეუბნებიან, მეგობრულის თვალით ადარ მიყურებენ!.. რას ნიშნავს ეს?... ეჰ? (ერთბაშათ წამოდგება განრისხებული.) არა!... არა!... მე მეგობრები

ადარა მეკვეს, ესლა ყველა ჩემი მტერია!... ყველასა სურს, ისარგებლოს ჩემი სისუსტით, ჩემი უძლურობით და მით შეარცხვინოს ჩემი ოჯახი! ყველას სურს, ძალე მომესპოს სიცოცხლე, რომ აგება თავისუფალი მისვლა-მოსვლა ქონდესთ ამ ჩემ დამლუშველთან! (მათიკოზედ ხელს მიიშვერს.) მიგისვლით, ქალ-ბატონო, თქვენი გულის წყისლს!.. (მწარეთ ხაციონებს.) ეჰ! ესლა კი ვიცი!.. მაგრამ თქვენ ჩემ სიცოცხლეს ვერ მოსპობთ, ვიდრე არ მოისპობა ყველა ჩემი მტრის სიცოცხლე!.. იმედი ნუ გაქვთ ტყუილათ!.. (ტირილის ხმით.) ოჰ! თქვე ქაჯებო! ადამიანის სახით მატყუებთ მე, თავებს უმანკოთ მაჩვენებთ, მისწენელის ხმით გინდათ თავი შემაბრალოთ; მაგრამ ამითი კი ფეს-ქვეშ სიფლავს მითხრით, წურბელასავით სისხლსა მწოვთ და გინდათ თქვენი ბოროტი ზრახვა შასრულოთ!... (ტირილით.) რა გინდათ ჩემგან? რატომ არ გებრალებით ამ დღეში? რათ გინდათ ჩემი სიკვდილი? რა დამიშავებია? რა გინდათ, რომ მეც ძალიანით ვიცოცხალო ქვეყანაზედ, წუთი სოფელს ვუყურო, თუ არ ვისიამოვნებ, ვიტანჯო მაინც!.. ოჰ! თქვე შეუბრალებელნო! ღმერთმა სამაგიეროდ გადგისადოთ ჩემი ტანჯვისთვის!... (თვალების წმენდით გადის.)

მათიკო. (უკანასკნელათ წამოიწევს.) ლიზა! ლიზა! გაბოს დაუძახე!... ერთი კიდევ შევხედო სასეზედ!.. ეჰ? არ მოდის? მაშ შენ მოდი ასლოს (ლიზა მიავ.) მოდი, ჩემო ლიზავ! შენც ჩემთან ბევრი იტანჯე, ღმერთი არ დაგაკარგვეს მაგ ერთგულობისათვის!.. (უკანასკნელ ძალას დააცანს თავს) მაკვიდობით გენაცვალე! (გადაესვევა.) მიშველე, მშობელო! (ლიზა ტირის.) დედა!... გაბო!... მიშველეთ. გიგოჯან!... მიშ....დე....გა....მი.... (სმა მიუსუსტდება, მიესვენება, დამთქნარებს და სულს მისცემს.)

ლიზა. (დაიკივლებს.) ვინა სართ, გენაცვალეთ, ქრისტიანები, მიშველეთ!... (გაკვრდება მარჯვნივ კარებში და ყვირის.) გაბოს დაუძახეთ, მათიკო გარდაიცვალა!...

გამოსვლა 6.

ფიცხელაძე და ექიმი (შემოდიან.)

ფიცხელაძე. არავინ არის, რა ქნიდან? როგორ გაუშვიათ მარტო ეს ავათ-მყოფი ქალი!?... აი, ბატონო ექიმო, ავათ-მყოფი! დაგვდეთ ვალი და იხმარეთ ყოველი თქვენი ღონის-ძიება! (მიგა მათიკოსთან.) მგონია, ჩაუძინია!...

ექიმი. თქვენ ეს მითხარით, სად უფრო გრძნობს ტკივილს?

ფიცხელაძე. სიცხე აქვს გამოუნელებელი და თავსაც იტკივებს!..

ექიმი. აბა მაშ ვნახოთ, მაჯას გავუშინჯავ! (უშინჯავს მაჯას.)

ფიცხელაძე. როგორც შეატყობთ, ესლავე წამალი მიუწერეთ და როცა გამოიღვიძებს, მაშინ კარგათ გაშინჯეთ!

ექიმი. (უცბათ მობრუნდება და ფიცხელაძეს განცვიფრებით უყურებს.) ქალი.... თქვენი ნათესავი არის რამე?...

ფიცხელაძე. (შეკრთალი.) არაფერი! მეგობრის ცოლია! რა ამბავია?

ექიმი. ალარ არის!...

ფიცხელაძე. როგორ?

ექიმი. ტვინის ანთებას გადუტანია!...

ფიცხელაძე. (საზარელათ.) ოოო! უბედური!... (გაშტერებული დგას.)

გამოსვლა 7.

იგინივე და ლიზა.

ლიზა. (შემორბის ტირილით და ფიცხ. ეხვევა.) განაცვალეთ, გვიშველეთ რამე ჩვენ უბედურებს!...

ფიცხელაძე. რადის მოუვიდა ეს უბედურება?

ლიზა. ორი მინუტი იქნება!

ექიმი. ჯერ ისევ თბილია.

ლიზა. (ექიმს.) იქნება, როგორმე მოგვბრუნოთ, გვიშველეთ რამე!...

ფიცხელაძე. (ექიმს.) ნუ დაზოგავთ უკანასკნელ ღონისძიებას, ღვთის გულისათვის!

ექიმი. რა ვქნათ, რომ ძალიან გვიან არის! ადრეფერი ეშველება, თორემ ჩემ შემწეობას არ დავზოგავ! ყოველი ღონისძიება მობრუნებისა ამაო!..

გამოსვლა 8.

იგინიგე, ბრძენაძე, მერე გაბო.

ბრძენაძე. (შემოდის.) ოჰ! ექიმიც მოგიყვანიათ, კარგია! ლიზა...

ლიზა. (ბრძენაძეს ტირილით.) გებრალებოდეთ თქვენი მეგობარი მათიკო!...

ბრძენაძე. (შემკრთალი.) რა ამბავია?

ლიზა. დაგვტოვა სამუდამოთ...

ბრძენაძე. რაგორ? რას ამბობ?

ფიცხელაძე. (ბრძენაძეს.) ვერ უყურებ, გაბომ რა ქნა? რაგორ მოუსწრია სიცოცხლე ამ საცოდავს!...

ბრძენაძე. (მივა და მათიკოს დასტქერის.) ე...ე...ე! მათიკო ადრე არის ცოცხალი!... (კრიტს დაეუფლება და დასტქერის.)

ექიმი. დიდი ვსწუსვარ, რომ ცოტა ადრე არ შემატყობინეთ, რომ მეც ცოტა ადრე შრომა გამეწია თქვენი მეგობრის გულისთვის. (თავს დაუკრავს და გადის.)

ფიცხელაძე. (ლიზას.) სად არის ის უბედური ამის მკვლელი?

ლიზა. ესლა გავიდა სასლიდგან, მეზობელი გამოგუყენე!...

გაბო. (შემოდის. არეულის ლაპარაკით.) რაო? მათიკო მოკვდაო? ვინ მითხრა? მათიკოს რა მოჰკლავს!... (მივა ასლოს და დასტქერის.)

სძინავს!... სახე დამშვიდებული აქვს!... (დაცქერდება.) ეს? როგორაო? მოკვდაო?! არა, სძინავს! ტუჩები მითხრეს!... მთიგო არ მოკვდება!... (ერთბაშათ ცქერის დროს გაიკანკალებს.) ეს! არა სუნთქავს!.. მაშ მართალია!... მთიგო მოკვდა... (სულს უშერს). სული ცივი აქვს, ალარც გული უცემს!... (შელრიალებს გონზე მოსული.) მთიგოჯან, გენაცვალე, სმა გამე! ნუ მომარიდე შენი მშვენიერი სახე! ერთი კიდევ გამაგონე შენი სმა... გენაცვალე, მთიგოჯან!... (სულზედ ეკონის.) შეიბრალე შენი საცოდავი გაბო!.. (სულზე დაემხობა.)

ფიცხელაძე. (აუენებს.) კარგია, გეყოფა! ესლა გვიანდა არის ალერსი!

გაბო. (გრიოტთან დგას.) ეს რა მოამივიდა?! ეს რა უბედურათ ჩაიარა ჩემმა ცხოვრებამ! უკანასკნელი ნუგეშიც მომესპო, რალა კარ ესლა?!... მე კარ შენი მკვლელი, შე საცოდავო! ვვათ-მოოფობას არ გიჯერებდი!... შემწეობა ვერსაით მოგეცი, ეური ვერ გიგდე და ჩაგამწარე სიცოცხლე!... (ალელვებული.) ღმერთმა გკითხოო, ვინც ამ უბედურის მკვლელი გამსადეთ!... ენა!... ადამიანის ენა რას არ შეიძლებს!!.. რა ციხეს ვსწამებდი მე მოამკვდავ მთიგოს!!.. ნუ თუ მე ესენი შემერგება და არ გადამსდება, როგორც ავაზაკს, კაცის მკვლელს?!. (ბრძენაძეს და ფიცხელაძეს.) მეგობრებო! გთხოვთ, მე სულითა და ხორცით უძღურს მაპატიოთ ყოველი დანაშაული, თუმცა ეს საპატიებელი არ არის!... შეგცოდეთ, როგორც ცოდვილმა კაცმა და გთხოვთ, შემინდოთ!... (მთიგოსკენ.) რალა მრჩება მე უბედურს ამ ქვეყანაზე?! ჩემი სელით მოკლული წინ მიდგეს და ზედ შეუწყენარებლად დავცქერი!! როგორლა უნდა ვისეირო შემდეგ ამისა, რომელმაც თავი ისე შემომაკლა, რომ კრინტიც არ დაუძრავს ჩემს ველურ მოქმედებაზედ!... არა, მე ამის შემდეგ ღირსი ალარა ვარ სიცოცხლისა!.. ვალარ უნდა მოვისვენო, დაწყევლილივით უნდა ვიარო, მეგობარს ასეზედ ველარ უნდა შევხედო და ჩემი დაბადების დღეს ვიწყევლიდე!.. მე ვარ კაცის-მკვლელი და განდგენილი უნდა ვიყო ყოველი საზოგადოებისგან!... (შეწუხებული.) შეგცოდე, მთიგო, და მომიტევე, ეს

ერის ჩემი უკანასკნელი თხოვნა!... შეიწირე ჩემი თავი, და ამაზედ უმეტესი მსხვერპლის მოტანა არ შემიქმიან!... (უცბათ დაიკრავს დანას გულში, დაიბარბაცებს: ბრძენ. და ფიცს. იჭერენ.) მიმიყვანეთ მათიკოსთან! (მიიყვანენ; მათიკოს ხელს დაუჭერს, კრატოტიან დაჩოქილია და ხელზედ თავს დასდებს.) მათიკო! მა....თი....კო!... მა... თი.... (დაეცემა ბოლზედ, ღიზა ქვითქვითებს; ბრძენაძე შუბლზედ ხელს იტაცებს, ფიცხელაძეს მკვდრისკენ მარჯვენა ხელი გაშვერილი აქვს; გაშტერებული დგანან.)

(ფარდა ნელა ეშვება.)

(დასასრული.)

10 აპრილს 1880 წ.

ჩაილდ-ჰაროლდი

რომანი ოთხს ნაწილად.

ლორდ

ბაირონისა.

გადმოთარგმნილი

ი. ბაქრაძისაგან.

ჩაილდ-ჰაროლდი.

გალობა პირველი.

I

ოს მუზავ! ძველად ელადაშია
ეგონათ იყავ ციდამ მოსული;
მაგრამ შენ ბოეტთ ოცნებაშია
მსოდოდ იყავი დაბადებული.
შენ ისე სშირად ყურს გიჭედავდნენ
მათთა მოშლილთა ჩანგთა სიმები,
რომ ესლა მე შენს მუდრობებსა
ადარ დავარდვევ, არ შევესები.
თუმცა დელფიის ნაშთს-ნანგრევებსა,
შენსა ტაძარსა, შენს წყარო-წყლებსა
ძველად ვწვევივარ; აწ უმიზეზოთ
არ გავადვიძებ ცხრა მძინარ მუზებს;
დაე იმათა ტკბილად ეძინოთ,
მე კი ერთს ამბავს ვეტყვი მკითხველებს.

II

ერთი უმაწვილი კაცი სცხოვრობდა
ნისლით მოცულსა ალბიონშია,
ქეიფობდა და ბედოვლათობდა,

„ცუდი სასელი ჭქონდა სალსშია.“
სათნო საქმეებს ის დასტინოდა,
ღამეებს ლხინში გასატარებდა
და ცხოვრებაში რაც შესვდებოდა
ყველას უგულოთ განიარინებდა.
უქმად, უსაქმოდ და უდარდველად
სცხოვრებდა იგი ქვეიფის შვილი;
ლხინში დღე-ღამის გასატარებლად
და ტრფობისათვის იყო შექმნილი.
და ამოგნებას მაშინ ჭეოვებდა,
რომ გეგლუტთ შორის დროს ატარებდა.

III

ჩაილდ-ჭაროლდსა მას უწოდებდნენ.
მე არ მწადიან აქ საუბარი—
მის წინა-ბარნი რას აკეთებდნენ,—
ეს ლაბარაკის ღირსიც არ არი.
მხოლოდ მას ვიტყვი: იყო განთქმული
მის წინა-ბარი ალბიონშია
და მათ სასელი წმინდად დაცული
დარჩა ჭაროლდსა სამკვიდროშია.
მაგრამ მტირედი ცოდვაც შეიძლებს
ჩირქი მოაცხოს სასელს დიდებულს
და ამ ჩირქს ვერვინ ვერარ ჩამორეცხს
სასელსა წამსდარს და შეგინებულს:
ვერც გერალდიის ბრძანისა ბჭობა,
ვერცა მოქმელისა ტკბილი გალობა.

IV

ჭაროლდი სიურმით უჩვეი ზრუნვას
განცხრომის ტბაში დასცურაობდა.

მზის სხივზედ ბუზიც ესრეთ ბრუნავს.
იმას ბედისა არ ეშინოდა.
და რა უეკარდა უქმად ცხოვრება
დღე და ღამ ლხინში იყო გართული,
მაგრამ ეწვია უბედურება
და აუმღვრია სული და გული:
ვერ ნორჩი იყო ის გაუშლელი,
მაგრამ მოსწყინდა წუთი სოფელი;
იგი შეიქმნა სულით მჭმუნვარე,
მთლად მოელრუბლა ტანი და ხირი;
მას აქეთია სამშობლო მსარე
შესქაგდა ჭარროლდს, ვითარცა ჭირი.

V

რომ ცოდვის ტბაში იგი სცურავდა
მას სვინიდისი არ ამსიტლებდა,
ბევრი ქალისთვის იგი ოხრავდა,
მაგრამ კი მხოლოდ ერთი უეკარდა.
ეჭა! იმ ერთის მოხოვებასა
ის თავის დღეში ვერ შეიძლებდა
და ქალწულებრივს მის ბუნებასა
ვერას დროს სელსა ვერ შეასებდა.
ვერც ივიწყებდა იგი მას ქალსა
და სხვა ქალსაცა ვერ იეკარებდა,
ვერც ქონებასა მისსა მრავალსა
გასაფლანგავად სელთ ვერ იგდებდა.
ესრედ ის ქალი ტურფა და წრფელი
გადურჩა ჭარროლდს წაუბილწველი.

VI

რა რომ მოიკლა თვის სურვილები
იგი ქვეყანებს ალარა სდევდა;

სან ეგრეოდა თვალში ცრემლები,
მაგრამ ცრემლთ იგი უმალვე სძლეგდა.
ზრასვიდა იგი სულით მჯმუნვარე,
თვის სურვილს აღარ მალავდა ხალხში,
ამბობდა: დაგთმობ სამშობლო მსარე,
რომ გარდვიხვეწო სხვა ქვეყანაში.
უნდოდა მშთოთარს ზღვას გასდგომოდა,
რომ ეგებ ჯმუნვა გულ გადაეუროდა,
კმაყოფილებით აივსებოდა,
რომ გასართობად თუნდ ჭირს შეეუროდა.
თვით ჯოჯოხეთშიც კი ჩავიდოდა
ოღონდ მას სევდა მოშორებოდა.

VII

მან დაუტოვა მამა-ვაჟური
ციხე-დარბაზი დაძველებული,
შენობა იყო თუმცა უგემური,
მაგრამ მკვიდრად კი აშენებული.
იყო ერთს დროსა აქ მონასტერი,
ამაო სოფელს მოშორებული,
იქ ბერთა ვერას აკლებდა მტერი
და აწ კი არის მეგინებული:
სადაც უწინა ცრუ-მორწმუნებას
მკვიდრთა ეჭანდა ფესვი გადგმული,
იქ ესლა ქალთა მსიარულებას
დღე და ღამ აღარ აქვს დასასრული.
ოვითონ ბერებიც კი იფიქრებდნენ,
რომ დრონი მათნი კვალად დაბრუნდნენ.

VIII

არა ერთსელა ტოლთა კრებულში
ჩაროლდი იჯდა ბირმშუქად ბნელად,
თითქოს წარსულნი ტრფობანი გულში
მას აეშალნენ გულის სწველად.
მაგრამ მის სულის მღელვარებასა
არავინ თითქმის ეურს არ უგდებდა
და იგიც თავის ბნელსა ფიქრებსა
სრულიად არვის ატყობინებდა.
ეჭვით აღვსებულს ჩაროლდის გულსა
კაცთ-მეგობრობა აღარა სწამდა
და თავის გულში დაბადებულსა
ზრახვას არვის წინ აღარა სთქვამდა,
თუ გინდ რომ კიდეც კაეშნით გული
ჭონოდა დამწვარ და დადაგული.

IX

ის მარტო იყო. ხშირად მართავდა
სადილს და ვახშამს,—იწვევდა სტუმრებს;
მაგრამ ის მათში მხოლოდ სედავდა
სელთა მლოკავებს და ბირ-მოთნეებს.
ვიშ! თვითონ იგიც კეკლუც საყვარლებს
უყვარდათ, რადგან ჩოლანგავდა ფულებს,
და რა წამსაცა ის შეიცვალა
ერთიც იმავ წამს მიიმალა.
ვით ბეპელები, ეს ქმნილებანი
ოქროლთვის შუქსა მიესევიან
და სადაც მამონს დაუქნავს გზანი
იგინიც იქით გაფრინდებიან.

. . . . . .

. . . . . .

X

ჩაროლდსა დედა ძრიელ უყვარდა,
მისი დათმობა ენანებოდა;
ერთი დაც ჩუკვდა, იგიც უყვარდა
და არც ის ნახა, როს მიდიოდა.
მეგობრებშიაც არავის ესმოვს,
რომ „მშვიდობითო!“ ვისთვისმე ეთქოს.
არა იმისთვის, რომ ჩაროლდს გული
ქონოდეს სრულად გაცივებული,—
არა; მან იცის ის მსუსარება,
ვისაც ულვივის გულს ტრფიალება,
თუ რა ძნელია შორს გამგზავრება,
როს ობლად გრჩება ძვირ-თვს ქმნილება.
სიყვარ ტკივილსა ვერ გაუუჩენს
და მსოლოდ გულსა დაამაბუნებს.

XI

ჩაილდ-ჩაროლდმა ესრედ გულ-გრილად
დასტოვა თავის სახლი და კარი;
დასტოვა ტურფა ქალნიცა მრავალად,
რომლებთანაც დრო ატარა მტკბარი.
თუმც მათ ღიღინი მათი თვალები
და თოვლივითა თეთრი ხელები
შეშლიდნენ თვითონ ანახორეტსა
და აღუგზებდნენ ტეტხლს დაუშრეტსა.
რა წასვლა სწადდა სხვა ქვეყანაში
აღარა სდევდა იგი ქეიფებს,

იმას მგზავრობა სწყურდა ზღვაში,
რომ მისდგომოდა სტამბოლის კედლებს,
რომ ეკვატორზე გადასულიყო
და ინდოეთისკენ წასულიყო [1]).

XII

რომ გემი წასვლას ემზადებოდა,
ჩელქი ნიავი მოსისინებდა,
რომელსაც მარტო ის უსარდა,
რომ ჩარდალს ზღვაში შეაქანებდა.
სამშობლო თვალთგან მას მიეფარა,
აღარაფერი არ ირჩეოდა
და მან კინაღამ არ აღვიარა,
რომ სამშობ ლო ენანებოდა.
მაგრამ თვის სულის ეს მღელვარება
ჩარდალმა არვის შეამჩნევინა,
ოვალი ტანჯვა და მწუხარება
ვაჟ-კაცურათა მან მოითმინა.
მის გარშემო კი ბევრნი კენესოდნენ
და ქარს საუკეთურს ეუბნებოდნენ.

XIII

მაგრამ, როდესაც მზე ჩასულნა
ჩარდალმა სელში აიღო ჩანგი,
მაზედ დამღერა ჭირი და ლხენა,
შორს განისმოდა სხვა-და-სხვა ანგი.
რომ ესმოდნენ ჩანგს მის თიოები
მსწრაფლად იწყობდნენ ყელრას სიმები.
ეუბნებოდა ზღვისა ღელვა ბანს,
გამოსალმების სიმღერასა მას.

გათეთრინდა გემი ვით თეთრთა შესხმული
გაცურიშალნენ მის იალქნები;
სიბნელით იქმნა არე მოცული
და დაიმალნენ ზღვის ნაპირები.
ზღვა მრისხანებით სჩქეფდა, ღმუოდა
და ჭარროლდიცა ამას მღეროდა:

1.

მშვიდობით! ლაჟვარდ სიფრცეში ჭვრეტა
  სახე სამშობლოს ნაპირებისა,
ზვირთი-ზვირთზედ სტეკნა, ასკდების
  მესმის ბუიანი ტალღ-ნამგალისა.
დასაფლეთით მზე მიეჩქარების,
  მეც იმას მივსდევ სულით მგზმუნვარე!
დაესხენ გქონდეს შენ მოსვენება!
  მშვიდობით ჩემო სამშობლო მსარე!

2.

წარფლენ საათნი და გათენდება,
  მზე დიდებულად ადმობრწყინდება.
ცა და ზღვა თვალწინ კვლავ გადმეშლება
  და სამშობლო კი არ გამოჩნდება.
დაობლებულს ჩემს სასლის კედლებზედ
  ბალახი იწყებს ადმოცენებას
და ჩემი ძაღლიც სასლის კარებზედ
  გამფლელ-გამომფლელს დაუწყებს ყეფას.

3.

შენ ჩემო ბაკო 2) მოგდის ტირილი.
  რაზედ სარ ეგრე შეწუხებული?

ნუ თუ გაშინებს ზღვაში სიკვდილი?
ანუ ზღვის ქარი გაშმაგებული?
გემი გვაქვს ახლად გაკეთებული,
რომელიც ზღვაზედ ისე მიჰფრინავს,
რომ თვით მიმინოც ფრენიც ქებული
მას გამოდგომას ვერ გაუბედავს.

4.

„ამ ზღვამ რაც გინდა ბევრი იღმუოს
არ მეშინიან მის ზვირთებისა,
მაგრამ ნუ გიკვირს ბატონო ჩაიდდ,
რომა მდის ტრემელი მწუხარებისა. 3)
მაძა და დედა იქ სახლში დამრჩნენ,
რომლებიცა მე ძრიელ მიყვარდნენ;
დამრჩით ბატრონად ქვეყნად შენ ერთი
და ზეცაშია მაღალი ღმერთი.

5.

„რომ მიკითხავდა მე მამა ლოცვას
არ ეტყობოდა მას მწუხარება;
დედა კი სინამ მისულს არ მნახავს
ტრემლები თვალზედ არ შეაშრება.“
კმარა, ბატარავ! ახლა კი მიგხვდი,
რომ არ ყოფილა ტრემლთ ღვრა სირცხვილი
და მეც მაღლის ხმით ტირილს მოვრთავდი,
რომ შენსავითა ვიყო გულ-ჩვილი.

6.

ჩემო მსახურო, 4) მოდი ჩემთანა!
შენ როგორღაცა გაყვითლებულხარ!

ნუ თუ გაშინებს თვრანტუზი მტერი?
ან თუ ქარისგან შეშინებულხარ?
„ჩემო ბატონო, შენა გგონია,
რომ სიკვდილისა მე მეშინია—
არა; ჯალაბი რომ მაგონდება
ეს ტუდი ფერი მისთვის მედება.

7.

„შენ წინა-ბართა დარბაზის ახლოს
ჩემი შვილები დავტოვე ობლად,
ახლა რომ იმათ მამა იკითხონ
აბა რას ეტყვის დედა ბასუსად?“
კმარა მსახურო, შენ ხარ მართალი,
საქებარია შენი ტირილი.
მაგრამ როდესაც მე ვშორდებოდი
სამშობლო მხარეს—სულ ვიტიროდი.

8.

ოს რასა ვბოვებთ ქალთა ტრემლებში?
განა ჩვენ ქალნი დოდინს დაგვიწყებს?
მის ტურფა თვალებს სხვა კაცის ხელი
მოსწმენდავს გუშინ მოსულსა ტრემლებს!
არას მოგელი მომავალს დროში,
წარსული არის ამოება.
უფრო ის მტანჯავს, რომ სამშობლოში
მე არაფერი არ მენანება.

9.

კვალად ობლად ვარ დატოვებული
ამ ალელვებულს ზღვის ზვირთებ შუა,

მე ვისთვის უნდა მტკიოდეს გული,
ჩემთვის რომ იგი არვის სტკივა?
ნუ თუ ჩემს ძალსა... იგიც ერთ-ორს დღეს,
რა გელარ მნახავს, ღმუილს დაიწყებს,
და შემდეგ უკან თუ მისულს მნახავს
ის ჩემი ძალი მეკე დამგლეჯავს.

10.

გემო! მაქანე ზღვისა ზვირთებზედ!
დაე ჩვენს ქვეშა ზღვამ იჩქრიალოს!
წარმიდე, სატ გსურს, გინდ ცის კიდეზედ,
ოდონდ გამრიდე ჩემსა სამშობლოს.
სალამს ვაძლევ მე ცისფერსა ცასა
და ვეთხოვები დიდისა ხნობით,
მივესალმები უდაბნოს მთასა....
ჩემო სამშობლოვ! ღამე-მშვიდობით!...

XIV

სუთი დღე არის გემი მიეთრინავს
ბისკაის უბეს უსლოვდება;
ქარისგან ზღვაცა შეოთავს და გრგვინავს
და მთლად შთანთქმასა გემს ემუქრება.
აგერ გამოჩნდნენ ზღვის ნაპირები.
ოხ ცინტრა! აგერ შენი კლდეები!
აგერა ტალო! გამალებული
მორბის და მოაქვს წყალი ზღვისათვის,
აგერ გემიცა გზის მჩვენებელი
ნუგეშ მცემელი ზღვაში მსვლელთათვის.
და იგი მსარე ნაუოფიერი
გამოჩნდა ნათლით გაბრწყინვებული,

მინდორში ყანებს მკის მოელი ერი,
კარგის მოსავლით გასარებული.

XV

ოს, ღმერთო! ზეცას არ უძუნწია
ამ ადგილების შესამკობელად;
რა სიდი აქ არ გაუჩენია
კაცთა თვალისა გასაძღომელად!
მსოლოდ ეს მსარე ტურფად მკობილი
კაცის სელითა არის წამსდარი.
როცა ბერუნი ღრუბლით მოსილი
გაიძრობს სმალს, რომ დასცეს თავ-ზარი
ყველას ვინც ბედს არ ემორჩილება,
მაშინ მაღლიდამ ის მკაცრად საკვავს
მას, ვინც სალსისა მტანჯველად ხდება. —
და გალლცის, რა თავს დასკვილს ისილავს
უსილავ მტრისგან, ისე შეკრთება,
რომ ამ ქვეყანას მსწრაფულ განშორდება.

XVI

ოს! რა კარგია ერთის დანასვით
ლისაბონისა მდებარება,
როდესაც იგი მთლად თავის სიკრცით
წმინდა წყალშია ჩაისტება.
ქვალად მგოსანი ისე ფიქრობდა,
რომ ამ წყალს ძირი ოქროსი ჭქონდა.
აწ იმ წყალზედ რბიან გემები
ალბიონიდამ წამოსულები,
რათა სამხრეთის ისნან დიდება
მოსისხლე მტერთა გალლებისაგან;

მაგრამ ლუზიტნელს არ აქვს გაგება,
ვერ არჩევს მომსრეს თავის მტრისაგან
და იმათ დასჯას ღმერთის ეკედრება,
რომელთაც ისსნეს იმის დიდება.

XVII

მაგრამ როდესაც კარგად გაშინჯავთ
ამ ქალაქისა მდებარეობას—
უსუფთაობა მისი შეგზარავთ:
ტალახში ნახავთ ყველა შესობას.
და მოგზაურმა კიდეც რომ შესძლოს
ქალაქი თავით-ბოლომდინ განვლოს
სულ ყველგან ნახავთ მხოლოდ სიმყრალეს
უსუფთაობას და სისაძაგლეს.
თვითონ მცხოვრებნიც ბირ-უბანლები
ძველ ტანთ-საცმელით იარებიან;
ბინძურს ცხოვრებას მიჩვეულები
ჭუჭყიანს კონკებს არ გადაჰყრიან,
თუ გინდ რომ კიდეც ეგვიპტის ჭირი
გახდეს იმათი სტუმარი სშირი.

XVIII

ბუნებავ! ამა საზიზღარს მონებს
უსვად უგზავნის ცა მოწყალებას,
მაგრამ მათში ვინ, ვინ დაეთვსებს
შენსა საკვირველს მშვენიერებას.
აქ ცინტრა ნ) ახალს საძოთესა ჰგავს
ყვავილებიანს მიეებში შთანთქმული;
იმის სიტურფეს ვერ დაგვისტავს
თვითონ ბოეტიც აღტაცებული.

იმის დანასვით თვალნი სტკბებიან,
მის მსგავსი ქვეყნად არაფერია,
ეს მხარე იმას ბევრით სჯობიან,
რომელზეც მგოსანს კვლავ უმღერია,
რითაც ქვეყანას განცვიფრებულსა
ის უჩვენებდა ედემს შემკულსა.

XIX

შემდეგ იწყობა მაღალი მთები,
იქ მონასტერში ბერნი სცხოვრობენ;
თეთრათ ლესილნი იმის კედლები
საშიშარს უფსკრულს გადაჰყურებენ.
აქ უსვად ნასავთ ხეების ჩრდილებს,
მთებსა ხასხასის მწვანით შემკულებს;
აგერ შორს ზღვაცა ბრწყინავს, ლაპლაპებს,
წყაროებისა ისმის კასკასი,
ძირს ფორთოხალის ხედავთ ყორულებს,
მთის წვერებზედ კი უსვად სჩანს ხავსი.
ამ ბუნებითა კაცი ჰკვირდება,
როცა ის კაცის წინ გადიშლება.

XX

აგერ ბილიკი მიიკლაკნება
მაღლა მთაზედ მგზავრთ ასასვლელად,
ადით იქიდგან ნახეთ ბუნება
გულ-გონებისა დასატკბობელად.
იმ მთაზედ ერთი ბილიკთაგანი
მგზავრს მონასტერის კედლებს აჩვენებს,
იქ ნაწილებით ერთი ბერთგანი
მოეგებებათ—გეტყვით ქველს ამბებს:

„აქ დაისოტნენ ღვთის მგმობელები,
ბედმა გაჭკვიტსა მათ საქმეები.
იქ გოსორი კი უწინ სტსოვრობდა
და სულისათვის ქვეყანას სთმობდა.
იგი სიტოტსლით იტანჯებოდა
შემდეგ საკოთხე რომ ღირსებოდა.“

XXI

ამ მთათა შორის ვინც იარება
მას ჭმართებს იყოს გაფრთხილებული:
იმას გზა-და-გზა სშირად შეხვდება
ჯვარი მიწაში მაგრა ჩარგმული.
ეს ნიშანია, რომ აქ მგზავრებსა
ღამ-ღამობითა სშირად სოტავდნენ;
რომ ბოუჯობდნენ იმათ გვამებსა
მარხავდნენ და ზედ ჯვარსა აგებავდნენ.
მოგზაურისა თვალს იტაცებენ
ესე საფლავნი უდაბნოს მთაში
და ის საფლავნი გვიქადაგებენ,
რომ სისხლით მორწყულს ამ ქვეყანაში
კანონსა ტკბილის ძალითა სძინავს
და მცხოვრებთათვის აღარა ზრუნავს 6).

XXII

ველებზედ ვხედავთ ციხე-დარბაზსა,
უწინ ცხოვრობდნენ იქ მეფეები,
ესლა კი ველურს ბალახს, ეკვალებს
დაუბურვიათ მათ სადგურები.
მაგრამ კვალად სჩანს მათი დიდება...
აგერა „ციხე ბრინტისა“ ჩნდება.

შენ განცხრომითა ჰქა სცხოვრობდი
ჩვენო ვატეკო 7) შემძლე ბრიტელო
და მუდამ ყამსა იმას სცდილობდი
შეგექმნა რამე ტკბილ სამწვრეტელო.
მაგრამ ის რადთ გავიწყდებოდა,
რომ ყველას ბოლო მოელებოდა:
კაცს რა გინდ დიდი ჭონდეს შემლება
წუთი სოიელს ვერ შეაბერდება.

XXIII

აგერ სასასლე, აგერა მდელო,
შენ აქ სცხოვრობდი ყინთა შემქმნელო...
ესლა, ვითარცა შეხვენებული,
სდგას შენი სასლი გაოხრებული
და ძველ დიდების ალარ სჩანს კვალი,
როგორც შენ, ისიც არის გამქრალი;
მხოლოდ უხვად სდგას გზაზედ შამბნარი,
რომელს უბერია სასასლის კარი
და მის შვენებას ჭიშაკს და აბნელებს.
ოხ! ნუ თუ ესა არ დაარწმუნებს
იმას, ვინც მარად იმაზედ ფიქრობს,
ბედნიერთა ქვეყნად იცხოვრობს,—
რომ ყველა ეს არს ამაოება
და ბოლოს უდებს ყამთ ვითარება.

XXIV

აგერ ის ციხე-დარბაზიც ჩნდება,
სადაც სარდალთა 8) ჭონდათ თათბირი;
მის დანახვაზედ ბრიტელი ჭვრეტება
და ეჯავრება ვითარცა ჭირი.

შესვლეთ: იქა ცხიერ ღიმილით,
გარ-შემორტყმული ბერგამენტითა
მოჩანს ეშმაკი ქუდით ბრიყულით,
შემოსილი ავქს გული ქარტითა;
მას ზედ ასსვლან მწკრივად ბეჭდები
და აწერია გმირთ სახელები.
ეშმაკი მათზედ იჩვენებოდა
როცა ნასავდა იქ მისულს მგზავრებს,
ცხიერი სახე უღიმდებოდა
და უკითხავდა ქარტზედ ნაწერებს.

XXV

მას კოხვენტია ‖ ქვიან სახელად.
ამ დარბაზშია იმნ რაინდნი
შეკრიბა მასსარად ასაგდებლად
და მთლად გაჭკიტსა მათი იმედნი.
ის, ვინც დაიშურო ველნი და მთანი
აქ დამორჩილდა უგუნურებას
და დარჩა ბურთი და მოედანი
დიბლომატიურს მჭევრ-მეტყველებას.
ოს, დათვნის, დათვნისა გვირგვინებო
თქვე ჩვენთა გმირთა შემარცხვენლებო!
სირცხვილი არის იმ გმირისთვინა,
რომელიც ჭკუას ისე დაკარგავს,
რომ დამარცხებულს თავის მტრის წინა
მონურად თავსა თვით მოიდრეკავს.

XXVI

მას აქეთ ტინტრა შენ ბრიტელები
თავის დღეში ვერ დაგვიწყებს

და გაიგლიან მრავალნი წლები,
რომ სირცხვილითა მოგიგონებენ
მომავალ თაობათა გმირები,
გმირები ძლევა შემოსილები....
მკაცრად გაკიცხავს და შეახვენებს
მუობადი მათსა მოქმედებასა,
როდესაც ზიზღით ის მოიგონებს
გამარჯვებულის დამცირებასა.
ძლევა-მოსილი სარდლის ღიღინი
დამარცხებულმა ოსვრად შეესცვალა,
თავით მოსადა დათენის გვირგვინი
თეს-ქვეშა სთელა და ინატვალა.

XXVII

ჩაილდ-ჰაროლდი ესრედ თქვა ბოდა
და მთებთა შორის მარტო ვიდოდა.
თუმცა ბუნება ასალ-ასალი
ჰაროლდის თვალის წინ იშლებოდა,
მაგრამ ის მაინც ვითა მერცხალი
შორს გათენასა ელამებოდა.
როდესაც თქვენი აეშლებოდნენ
მქუხარა-მტანჯველნი გულ-გონებისა,
მაშინ მას ზიზღით აგონდებოდნენ
დრონი წარსულნი უმაწვილობისა;
დრონი, რომელნიც უქმად ატარა,
მარად ცოდვათა ზღვაში ჩაეფლული,
სამშობლო მსარეს რომ გაეყარა
და დაუტევა ბეკლუტთ კრებული.

XXVIII

ცხენი დროითა! 9) იგი უტევებს
ამ მსარეს და თავის ნაცნობებს;
ჭმუნვა გულიდამ გადაეყარა.
მაგრამ კეკლუცთა თვის კი არა:
უმიზნოდ მიჭრის, მიეჩქარება
სხვა ქვეყნისაკენ გამალებული,
თვითონ არ იცის სად დასრულდება
გზა მისი ესრედ გაგრძელებული.
ტურფა ბუნება ასალ-ასალი
გზა-და-გზა თვალ-წინ გადაეშლება,
მაგრამ სინამდის იმისი თვალი
ბუნების ჭვრეტით არ დაიღლება,
მინამდისინა მას მჭმუნვარება
გულიდამ სრულად არ გადეყრება.

XXIX

აგერა მთვრალ!10) აქ თამაშობდნენ
და თანაც სამღრთო ლოცვებს გალობდნენ;
აქ კორიოლევა ლუზიტანისა11)
იყო მტირალი თვის შერცხვენისა;
აქ ერთს სახლშია ერთად სცხოვრობდნენ
როსკიშები და კაზუცინები,
ლხინსა, მეჯლიშსა ხშირად მართავდნენ
და გაისმოდა სიმღერეები.
განსვენებითა აქვე სცხოვრებდა
ბაბილონისა მეძავი მრუში,
მსხვერპლთა სისხლშია დასცურაობდა
ტოდვით აღვსილი იგი ბირ-მქუში.

მწიგლოვნებითა სალსს იზიდავდა
და მონებისას შიშს მათში სძრავდა.

XXX

ეხრედ ჭარროლდი ვიდოდა მთებში,
ულიმდებოდა ყველგან ბუნება.
ოს, ღმერთო! მცხოვრებთ ამ ადგილებში
რისთვის არა აქვსთ თავისუფლება?
სიზანტით წელი რომელსაც სწყდება
და არ შორდება თვის სახლის კედლებს,
ის მგზავრობისას ვერას მისვდება,
მის სიტკბოებას ვერ დაათვსებს:
ნახოს სხვა-და-სხვა ველნი და მთანი,
გაიცხოველოს გულის გრძნობანი.
სუფეელა სცადოს, ყველა გაიგოს
ტიურ ჭარით გული დაიტკბოს—
მხოლოდ გულ-ტიკს კაც არ შეეძლება
სიტკბოებისა ამის გაგება.

XXXI

მაგრამ ნაყოფით შემკულსა ველებს
თვალნი თან-და-თან ნაკლებ სედავენ,
ისეანიისას შესედეთ მინდვრებს
თვის სიგრცეი, თვალსა ვით იზიდავენ.
მიყრუებული არის ეს მსარე:
მხოლოდ ნახირს სდევს მწყემსი მდუმარე
და სელთ უჭერია მუდამ ანკარი,
რომ დაიფაროს მტრისაგან ცხვარი.
აქ მტერმა სალსის წინ გაიარა,
მის ბუკთა ხმანი ჯვალად ისმიან;

ან ქალი, კაცი, დიდი, პატარა
მტრის უკან მოსვლას ელოდებიან,
რომლისაგანაც მათი მამული
არის ესლაცა გაოხრებული.

XXXII

იქ, სადაც უწინ იარაღიოა
ერთი-ერთმანეთს შესვლენ ჯარები,
ესლა იგინი რა საომზღვარიოა
არიან გაურიდ, გაყოფილები?
რა ჭყოფს იმათ? სიერას მთები?
თუ რომ მღელვარე ტალღა ზვირთები?
ან თუ კედელი აშენებული
არის საომზღვრათ აქ დადებული?
არა, არც წყალი და არც კედელი
არ არის მათი შუა მყოფელი
არც სადამე სჩანს მთა იმისთანა,
რაგორიათაცა გაჯლთა ქვეყანა
საომრეთის მხრისგან განიყოფება.
მთა იგი ცამდის აღიმართება.

XXXIII

მაგრამ მათ შორის ამაყათ მორბის
პატარა წყალი ცელქი, მჩქეფარი.
რა ჭქვიან ამ წყალს? არავინ იცის,
მაგრამ მათი კი გახდა საომზღვარი.
იგი ჭალებსა მოუთაოშებს
და რწყავს მტრებისა ქვეყნის კიდეებს...
ქვეყანას წამხდარს, განადგურებულს,
დამორბებულსა და შეგინებულს,

ყველა გლეხს-კაცი ისპანიისა
ისე უცქერის ვით მბრძანებელი:
ვერ მოითმენდა ამ შერცხვენასა
ვერც ერთი მონა, ლუზიტანელი.[12])

XXXIV

და როდესაცა შორს ნისლში ჩქრება
ესე ბატარა წყლისა სამზღვარი,
გვიდიანა მის სანაცვლოდ ჩნდება
ჩუმად და მწუხრად ჩამომდინარი.
უწინდელს დროში ამ წყლის ნაპირზედ
მავრნი რაინდნი შეიყრებოდნენ.
მათი შუბები ბრწყინავდნენ მზეზედ
და ველნი სისხლით იღებებოდნენ.
სშირად კი უფრო მავრი იყლტოდა
რაინდისაგან დამარცხებული
და უგზო-უკვლოდ მთა-მთა მირბოდა,
მაგრამ რაინდი გამარჯვებული
მას ხმალ-და-ხმალ უკან მისდევდა.

XXXV

მხარეკ ტრეფობისა და დიდებისა!
აქ თვით ბელაგმა დროშა გაშალა,
როდესაც კარი კაცის[13]) მამისა
საბრძოლველთა აქ გაიშალა
და მოჯად შელება სისხლით ველები.
აწ სად არიან იგი დროშები,
რომელნიც მაშინ ებურათ ციმრებსა
და ამარცხებდნენ მტრისა რაზმებსა?
ოს, მაშინ რა რიგ ეს ტურფა მხარე

ბრწყინავდა ჯვარით გამარჯვებული,
ხოლო მავრებისა ძლეული მთავარ
იყო გამქრალი, დაბნელებული.
ავრიკაშიაც ქალნი სტირდენ,
რომცა ქმრებისა სიკვდილს იტყობდენ.

XXXVI

აწ სიმღერებში ისსენიება
ძველი დიდება და გამარჯვება?
გმირთა სახელნი მათში ირჩევა,
მომავალთათვის ინახებიან;
ძეგლი რკინისა მტვრათა იქცევა,
ისტორიკოსნი ამოსწყდებიან.
სიმღერებში კი ძველი დიდება
საშვილი-შვილად შეინახება.
მაშინ, როდესაც მწერლობას სძინავს
და არ ვინ ცდილობს მის წარმატებას,
ის მომავლისთვის არ შეინახავს
წარსულთა დროთა გმირთა დიდებას.
სიმღერებში კი იგი დიდება
დიდ-ხანს, დიდ-ხანსა უკვდავ იქნება.

XXXVII

ისპანიისა ძენო ადსდექით!
თოთვით და სმღითა წინ წამოდექით!
იქონიევით მკვიდრი ერთობა...
ადსდექით! გისმობთ თქვენ რაინდობა:
ხომ ხედავთ თქვენი ბასრი შუბები
დაყანგებული უქმად ჰყრიან
და მამულისა ამაყნი მტრები

თქვენის შიშითა ალარა თრთიან.
მაშინ როდესაც თქვენი მამული,
მტრის ზარბაზნებით გაოხრებული
გეძახით: „ხმალი! აიღეთ ხმალი!
და აქედამ სდევნეთ მტრის ძალი!“
ამ ძახილზედა ვინც არ აღსდგება
იგი მამულის მტერი იქნება.

XXXVIII

მაგრამ — სუ! ისმის ცხენთა თქრიალი...
თოფთა ქუსილი, ხმალთა კრიალი...
ნეტავი სანჯღლით იქ ვისა ჭკლავენ?
ნუ თუ მტარვალ და საზიზღარ მტრებსა
ველში ჩაუგდებთ თქვენს მოძმეებსა?
ამ მთებთა შორის ბევრთ თავი დასდეს
და მით მამული თვისი ადიდეს.
სუფეველგან კაცის სისხლი იღვროდა
მით დედა-მიწა იღებებოდა.
სისხლში მოსვრილი ღმერთი ომისა
ყველას ფესებსა უბრასუნებდა
და ხალხი მთელის დედა-მიწისა
იმის წინ თრთოდა და კანკალობდა.

XXXIX

როცა სასტიკად ჭბრძოდნენ ჯარები,
ბუმბერაზ მთიდამ იტყირებოდა;
შელებილ ჭოხდა სისხლის-თვრათ თმები,
მზისა სხივები ზედ მისდგომოდა.
ერთი შესედვით იგი კაცს ჭკლიდა.
გზა-და-გზა ყველას ტანსლითა სწვამდა:

ყველგან სჩანს კვალი ომხრებისა
და მის თვრსთ-წინა გროვა მკვდრებისა.
სამი სამეფო მან საბრძოლველად
შეჭყარა ქა სისხლის სალვრელად
კოლოსი იმ დროს ელოდებოდა,
როს სალხის სისხლი დაიღვრებოდა.

XL

გეფიცავთ, ვინც ომში გაემგზავრება
და იქ მეგობრებს არ შეეფრება —
იგი თუ ბრძოლას დაკვირდება
მსწრაფლად სიტიდი აუარდება:
აგერ იქ დროშა გაიფრიალებს,
აგერ ისმის ტყვიის ზუილი...
თითქოს ძალთ თავი აქ მოიყარეს
და ყველამ ერთად შექმნეს ყმუილი.
ყველა მოელის გამარჯვებასა
მრავალს საშოვარს და დიდებასა;
მაგრამ ბევრნი კი სიფლავს ჩავიდნენ
და გამარჯვებას ველარ მოესწრნენ.
ომის დმერთი კი სუფევლას სთვლიდა,
ვინც ბრძოლის ველზედ უსვად სისხლს ღვრიდა.

XLI

სამი ტომისა მძვინვარე ჯარი
საბრძოლველათა ქა შეიყარნენ,
მსურვალე ლოცვებს იგი ლაშქარი
მაღალ ზეცასა შეღაღადებდნენ.
დროშანი ცაში დაფრიალობდნენ,
ცა ლურჯი იყო, ვითა ფირუზი,

ზვირთად და ზვირთად მოძდინარობდნენ
ისპანიელი, ბრიტი, ფრანცუზი.
ამ საზოგადო სასტიკ ომშია
მტერი, მსხვეპლი და მომხრე მოვიდნენ,
თითქოს იგინი ოავის სახლშია
სიკვდილსა ველარ მოესწრობოდნენ.
იგინი ჰქა მისთვის მოვიდნენ,
რომ მათის ლეშით ყორნები კაძღნენ.

XLII

და აქ ლხენიან ეს რეგვენები!
სად არის ესლა მათი დიდება?
არსადა, იყვნენ მტარვალთ მონები
და ისეც განვლეს ოავეთ ცხოვრება.
ჭოი, მტარვალო! შენგან გზა ქნილი
კაცის ძვლებითა არს მოფენილი,
და თვით არ იცი რა გაიძულებს,
რომ ჭვები შენსა მსეცურ გულის-თქმებს.
მტარვალთ სიავე ვის იამებს?
ან სადმე კუთხე მოიპოვებს,
რომ იქ იპოვოს მან მოსვენება,
თუ არ სიფლავში, როცა მოკვდება.
სიდამაც ის სალსა ტანჯულსა
ველარ აუმდვრევს სულსა და გულსა.

XLIII

ოხ, ალბუერის ველნო და მთებო
სალსის სისხლითა შეღებილებო!
შენზედ შემოკრბა მრავალი ჯარი
და ასტყდა მათში ბრძოლა საზარი.

მშვიდობა მკვდართა და განსვენებ!
და მწერლობამ მათი დიდება
გადასცეს შორსა საუკუნოებს,
რომ იგონებდნენ მათსა სახელებს.
მაგრამ სინამ ჩვენ არ ვხედავთ ომებს
ახალს მკვდრებსა და ახალს სათლავებს—
შენ ალბიონო მოგეგებებით
ჩანგის დაკვრითა და სიმღერებით
და ამ მღერაში შენი დიდება
ტოტას სანს მაინც უკვდავ იქნება [14])

XLIV

მაგრამ ვიკითხოთ ეს მოამრები,
ნუ ვიტყვით მათზედ ნურც კარგს, ნურც ავსა...
რა გვესალმის თუ ზოგიერთები
სხვის ბრძანებლობით მოიკვლენ თავსა.
მდაბალნი სულით და მოგვაკლდნენ—
ნუ დაკლვრით მათთვის ტრემლსა მდუღარეს:
იგინი ესლა რომ ეთვალიყვნენ
ხომ შეარცხვენდნენ სამშობლო მხარეს.
იგინი შინ რომ დარჩომილიყვნენ
მათ მნიშვნელობა არ ექმნებოდათ,
ვისმეს ოჯახსა შეურცხ ‡ეთვლნენ
და იქ მათ ბოლო მოელებოდათ,
ან აიღებდნენ ხელში ბასრ ხანჯალს
და საქურდლათა იწყობდნენ წანწალს.

XLV

‡არბოლდი მიდის და მის თვალ-წინა
სეკილია [15]) სჩანს. ვით ეოგელთვინა

იგი მონასა არ ემსგავსება:
მას ჯერ კიდევ აქვს თავისუფლება;
მაგრამ ასლოა დრო მის ტანჯვისა:
მტრისა რაზმები მოსცვივდებიან—
რაც არს დიდება იმისათვისა
მათის სელითა გამტკერდებიან...
მონების ჯაჭვი მისთვის მზადდება...
მას ეს საზარო დრო არ ასცდება:
თორემ ტირი და ილიონი
აწ იქნებოდნენ ვით სამეფონი,
მათში კეთილი აჭყვავდებოდა
და ბორტება მოისპობოდა.

XLV

მაგრამ იქ სალხი ლხინში გართული
არა გრძნობს თავის უბედურებას...
სამშობლო მსარე შეგინებული
სევილიელს არ უმღერევს გონებას!
ადარვის უტემს ბრძოლისთვის გული,
საყვირი არის გაჩუმებული;
მხოლოდ ისმიან ჩანგისა ხმანი,
რომელსაც სწუდება სალხის ყაყანი.
უმაწვილ-კაცობა აქ უქმად სცხოვრობს,
შექცევა, ლხინის ერთგული არი;
იგი დღე და ღამ იმაზედ ფიქრობს,
რომ ცხოვრებითა იყოს დამტკბარი.
სუფეველგან სუფევს აქ გარეგნიდება,
უმაწვილ-კაცობაც მას ემონება.

XLVII

გლეხი კაცი კი ასე არ სცხოვრობს:
იგი სახლობით იმაზედ ფიქრობს,
რომ არა ნახოს მინდორ-ველები
ბრძოლისაგანა გაქელილები.
მისწყდა ფანდანგოს ტკბილი სიმღერა,
არსიდამ ისმის ჩანგისა ყღერა...
ჰოი მეფენო! თქვენ რომ იცოდეთ
რაშია ქვეყნის ბედნიერება,
მაშინ ასე არ მიგიზიდავდათ
ამაო წუთი სოფლის დიდება.
ზარბაზნისა და თოფის გრიალი,
დალაბანდისა უშნო ხრიალი
ჩვენ აღარავის გაგვაღვიძებდა
და სალხიც მაშინ მოისვენებდა.

XLVIII

მაგრამ ესლა რა ლექსებს მღერიან
იგინი ვინცა საქონელს მწყსიან?
დიდებასა თუ ტრფობას ამკობენ?
არა, ამათა არ უგალობენ.
აწ სულ სხვა-და-სხვა ლექსნი ისმიან...
გამოიცვალეს სუფეელამ როლი:
გზა-და-გზა მხოლოდ ამას მღერიან:
„ადღეგრძელოსო ჩვენი კაროლი!“16)
და ანუ სწყეკლის მათგან ფოველი
უგუნურს კარლსა, ანუ იმასა,
ვინც მოუკლა—მას არ აქვს სახელი!—
ნამუსი უმაწვილს კოროლევასა,

რის შემდეგაცა მისი ცხოვრება
იყო მრუშობა და გარყვნილება.

XLIX

ველებთა შორის ბუმბერაზ მთების,
სადაც მოჩანან დღევანდლამდისა
ნაშთ-ნანგრევები მავრთ ციხეების,
ატყვია კვალი სასტიკ ბრძოლისა.
ცხენთა ფესებით გათელილია.
მინდორ-ველები და აგარაკი,
მიწა ბომბებით გადათხრილია:
უწინ ყოფილა აქ მტრის ბანაკი.
ამ ადგილს ღელის კაცის ხელითა
მოკლულა არა ერთი მტრის კაცი,
და აწ ამ ადგილს სიამაყითა
ყველას უჩვენებს იგი მამაცი,
და თან არწმუნებს, რომ მთათ წვერები
იყვნენ მის ბრძოლით აღებულები.

L

დიდი, ბატარა,—ვინც აქა სცხოვრებს
წითელ კოკარდას [17]) ყველა ატარებს,
და იმათთვისა ეს არს ნიშანი,
რომ ფერდინანდის არიან ყმანი.
წითელ კოკარდას ვინც არ ატარებს,
ყმაწვილია თუ მოხუცი აჩი,
იგი თავის-თავს სათურთხეში აგდებს:
ბასრი სანჯალი მისთვის მზად არი.
და ვაი მაშინ გაღლის მეომრებს,
როცა მათ თავზედ გაიგრიალებს
ანაზდეულად ბასრი სანჯალი;

იმას, რომელსაც ხელში აქვს სმალი
არ ეშინიან ფრანცუზებისა
და არც იმათის ზარბაზნებისა.

LI

იქ, საც მორენი აღიმართება,
სადაც მთათ წვერზედ გზა უბრუნდება,
მოჩანან ციხე სიმაგრეები,
ზედ ზარბაზნები დაწყობილები;
მათ უემბარები გვერდით უწყვიათ
ბრძოლისათვისა მომზადებული,
გარედამ ირგვლივ თხრილი უვლიათ
ჰირთამდისინა წყლით ავსებული.
იქაც მოჩანან მტერთა გუშაგნი,
დაუნდობელნი, ბრძოლაში შმაგნი.
სვეშიც მზად დგანან მწკრივად ურმები
საომარ ბარგით დატვირთულები
და იქვე ახლოს ზარბაზანისა
იწვის პატრუქი, ნიშნად ბრძოლისა.

LII

ელიან ბრძოლას, კვნესას, ვაებას;
ის, ვისაც ტახტნი ძირს დაუცია,
ჯერეთ არ უმღვრევს სალსს მეუდრეობას,
ბრძოლის ბრძანება არ გაუცია:
მაგრამ ცარცვასა დაჩვეულები
აქ მალე მოვლენ მისი მონები
და დასავლეთის მთელს სამეფოებს
ეწვევა დიდი უბედურება.
ისჰანიელნო! ნუ იხოცთ თავებს!

თქვენ არ აგცდებათ მტრისა მონება.
გალღის არწივი რა კი გაშლის თრთოებს
დიდებითა და ძალვითა მოსილებს,
მაშინ იმასთან თქვენ რას გასდებით
თქვენის მამაცის მცირე რაზმებით.

LIII

ნუ თუ ისპანელთ ნატვრა, წადილი
სულ ამაოთა ჩაივლის უველა?
თუ არ მონება და ან სიკვდილი
ნუ თუ სხვა გზით მათ არა აქვსთ შველა?
ნუ თუ გალღისა მძლავრი არწივი
ამ სალხსა სრულად დაიმონავებს
და მათ ვედრება, ლოცვა მარტივი
ბედის უურამდინ ალარ მიასწევს?
ნუ თუ ამდენი ცდა და გმირობა,
ბრძენისა ბჭობა და თათბირობა,
პატრიოტისა მამულის ტრფობა
არის ამაოდ დამაშვრალობა,
და ხმალსა მათგან ამოღებულსა
ვერავინ ნახავს გამარჯვებულსა?

LIV

მაშ ჩანგს სელიდამ რიღასთვის აგდებს,
ან მორცხობასა რისთვის უტევებს
ისპანიისა უმაწვილი ქალი
და სელთ რათ უპურას ბასრი ხანჯალი?
ისპანიისა უმაწვილნი ქალნი
ბრძოლის ველისკენ მიისწრაფიან,
მამულის ტრფობით გატაცებულნი

ვაჟ-კაცებთანა ერთად იბრძვიან.
და რომელნიცა უწინ დაჭრილებს
იტოდებდნენ და ვერ უეურებდნენ,
ესლა იგინი მტრის ჯარის შუბებს
მამაცურათა გულსა უშვერდნენ,
და სალსის სოცვას იგი ქალები
ისე უცქერდნენ, როგორც მარსები.

LV

მაგრამ რომ ნახოთ თქვენ ეს ქალები
რომ ომის გარეთ იმყოფებიან,
როდესაც მათი შავი თვალები
ზირ-ბადიდამ გამოგცქერიან;
ან თანჯარაში დაურდნობილებსა
თუ დაუნასავთ თეთრსა მკლავებსა,
მშვენიერს ტანსა, გულის წამტანსა
და გაიგონებთ მათს ნაზსა ხმასა—
მაშინ თქვენ ვეღარ წარმოიდგენდით,
რომ ისეანიის ქალსა ნასავდით
მდგომარეს სარაღოსის კედლებთან
გამზადებულსა საომრად მტრებთან,
სადაც ეჭირა მას ბასრი ხმალი,
რომ გაედევნა მტრებისა ძალი.

LVI

სატრფო მოუკლეს—იგი არ სტირის,
სარდალი მოჰკლეს—ის მაინც იბრძვის;
იგი სუეველგან ჩნდება ვაჟ-კაცად,
მითი მხნეობა კაცი გულ-მხდალი,
ისე არაკინ ებრძვის მამაცად

მამულის მტერსა როგორც ეს ქალი.
მაგრამ თუ ვისმეს დაინახავდა,
რომ მამულის მტერს ზურგს აღრეკავდა,—
იგი თავისის ხმლითა და სიმხნით
გაამხნევებდა სულით მამშვრალსა
და ერთის ოთვით, ერთის ოიკინით
მირბოდა წინა, სდევნიდა გაღლსა,
როდესაც იგი უკუქცეული
რბოდა ქალისგან დამარცხებული.[18])

LVII

მაგრამ მაინცა ისპანის ქალი
ამაზონკის ჯიშს მოკლებულია:
გულს ულვიოდეს ტრფობისა ალი
იგი სიყრმიდგან ვ ა ღ ებულია.
და თუ რომ მტრისა გასაღვნელად
იგი იღებდა ბასრსა ხანჯალსა,
ეს მხოლოდ ჯავრის ამოსაყრელად,
როცა უკლავდნენ მას მოტრფიალსა.
ძვირად ღირს მისი რისხვა და ტრფობა,
მოუვრის მოუვრობა და მტრისა მტრობა.
იმის ცხოვრებას ვით შეედრება
ესლანდელ ქალთა ფუჭი ცხოვრება:
ოუმცა ამათაც აქვთ კეკლუცობა,
მაგრამ აკლიათ მამულის ტრფობა.

LVIII

ჰისი ბაგენი მოძღიმარენი
თითქოს უგულს მას ეუბნებიან,
რომ მისთა ღაწვთა მოამბორენი

ძრიელ სასტიკად დაისჯებიან.
მისი თვალები... მზესავით ბრწყინვენ
და მოტრფიალსა გულს უთუოქვენ.
ფებო! ტუალად ნუ სარჯავ სხივებს
და მზისა სიცხე ბაბანაქებას:
ვერ გაგაშვებ შენ იმის ღაწვებს,
ვერას დაკლებ მის მშვენიერებას.
როს მას სახეზედ მზე ეკიდება
უფრო შვენდება და ღამაზდება
და ჩრდილოეთის ქვეყნისა ქალი
მის შედარებით არის ფერ-მკრთალი.

LIX

ალმოსავლეთო სარ მშვენიერი
იმა ქვეყნისა ჩარემებითა,
სადაც მე თვითონ[19]) ესლა დავმდერი
მშვენიერებას ალტაცებითა.
აბა შეგიდეთ სასახლეშია,
საც ჩურიები განისვენებენ,
სადაც სასტიკად მათ საწოლშია
თვით ჩაერსაც კი ჩარაულობენ,
რომ მათთან ტრფობა არ შეიბარონ
და უველანი არ მოინადირონ.
ვინ არის, ვინა აქ დირსეული,
რომ შეედარონ ისპანელს ქალსა?[20])
ამ გვარ ქალებით ჩონდა შემკული
თვისი სამოთხე მხოლოდ მაჩმადსა.

LX

ბარნასო! გხედავ ისეთი არ სარ,
როგორიც მუვანდი წარმოდგენილი,

შენ მხოლოდ შენსა მამულში სდგესარ
ბარადის თეთრის თოვლით მოსილი,
და იცქირები მედიდურათ.
ჩემზედ არ გმართებს შენ განრისხება
მაზედ, რომ ჩემდა უნებურათ
დაგირღვიეგი შენ მუდრობა.
მარტო მე არ ვარ დასაცინარი,
სომ ყველა, ვინც კი მოლექსე არი
ხშირად შეჭკივის შენს მაღალ მთებსა
და უფრთხობს ძილსა მძინარ მუზებსა,
თუმცა ბევრი დრო არის გასული,
რაც ვართ მუზოაგან დავიწყებული.

LXI

მე შენ გიდგენდი ჩემს ოცნებაში,
დიდი ხანია... ვინც არ გიცნობენ
მათ არა სწამთრა ამ ქვეყანაში
და სიწმინდესა შენსას არ გრძნობენ.
ესლა აქ ვარ! ნატვრა აღმიხდა,
მაგრამ ყველა ის სულ დამავიწყდა,
რაც რომ საოქმელად მქონდა ლექსები.
ვით უწინდელი მოლექსეები
უნდა დავეცი მოწიწებითა
შენს თერხი წინაშე გაჩუმებული;
თრთოლით, ელვით და ტრფიალებითა
გიბვრეტდე მხოლოდ გაკვირვებული,
და მას ვფიქრობდე, რომ არ ბარნასსა[13])
ვხედავ ჩემ წინა ამაყად მდგარსა.

LXII

იმ პოეტთ შორის მე ვარ სვიანი,
რომელთაც ესლა ეს მთა მაღალი
ჯერ არ უნახავთ, და მე თაყვანი
ვით არ ვცე, რასაც აქ ხედავს თვალი.
თუმც აპოლლონი თავის სადგურსა
აწ ადარ უგდებს სრულიად ყურსა
და შენ სადგურო ცხრა მუზებისა
გამხდარხარ მსგავსი სათლავებისა
მაგრამ აქ ახლოს ნიჭთა ტაძრისა,
სადაც მოისმის ჩქრიალი წყლისა,
კვალად რადცა მადალი ტრიალებს,
რომელიც ყველას აქ აცხოველებს
და ამ მომაკვდავს მუდრობაში
ის უხილავად დაჭეშრინავს ცაში.

LXIII

ჭოი პარნასო! გული ტყვევდება,
რას ვდგევარ შენ წინ ხელ გაპურობილი
და ის მსარე კი სულ მაგიწყდება
სადაც აწ ისმის კვნესა, ტირილი.
წინაშე შენსა ვიჯექი ქვაზედ
და ცრემლთა ვდვრიდი დედა-მიწაზედ...
მაგრამ ამბავის აწ გაგრძელება
დრო არის. ოს, რომ მქონდეს უფლება
მოგწყვიტო აქა დაფნის ფოთელი
პოეტებისა შემამკობელი,
მაშინ პარნასო აღტაცებითა
ქებას გიძღვნიდი მე ლექსებითა

და იმ ლექსებით შენს სასსოვარსა
გავსდიდი მარად დაუვიწყარსა.

LXIV

მაგრამ არას დროს, დროსა წარსულსა,
არც შენ, ჩვენ მთებთა შორის ქებულსა,
არცა დელფიის ქალებს ქურუმებს,
მედიდურათა მოსიარულებს—
არ დაგინასვთ, ვით თამაშობენ
ანდალუზისა ტურფა ქალები,
როცა მღერიან, მსიარულობენ
და ხელთ უპურიათ ბასრი სანჯლები.
ტურფა ბუნება საბერძნეთისა
მათ გულსა ულხენს, უმსიარულებს;
მაგრამ მცხოვრებნი ჩრდილოეთისა
სად ნახვენ ველებს მწვანით შემკულებს,
თუმც საბერძნეთსაც დრო დიდებული
ესლა სრულიად აქვს დაკარგული.

LXV

მით ამპარტავნობს აწ სევილია,
რომ წარსულითა შემკობილია;
იმას კადიკსი ვერ შეედრება,
თუმცა სიტურფით არ ჩამორჩება.
ოჰ, მწიკლოვნების თვალო მხიბლავო!
ემაწვილ-კაცთ მასვე და მიმზიდავო!
შენი ძალა ვის არ შეაძრწუნებს?
ან ვის გულს იგი არ დაიმონებს?
ვისაც კი სისხლი ულელავს გულში
შენ აგდებ იმას ტრფობის უფსკრულში,

შემატოუნებელს მხიარულებას,
ნაზსა ღიმილსა და მორთულებას
ყოველ-დღე იცვლი სხვა-და-სხვა ფერად
უმაწვილი კაცის გულის საძგერად.

LXVI

როცა მოელო ბოლო ჰაფოსსა
(წუველით ვიგონებ მე იმა დროსა)
და განადგურდა მის უფლებანი,
მაშინ სოფლის კმაყოფილებანი
თბილ ქვეყნისაკენ გამოეჩქარნენ
და სამუდამოდ იქ დაესახლნენ.
ვენერაც იმავ წამს აიყარა
და იქ დაიდგა ტახტი ქებული,
თვისი ტაძარიც იქ დაამყარა,
თეთრის კედლებით გარ-შემორტყმული.
მომდინარობდა ყოველის მხრიდამ
სალხი იმისი ჰატივ-მცემელი
და დაწყობილი განთიადიდამ
მის წინ ტრაპეზზედ ენთო სანთელი.[22])

LXVII

მზისა ჩასვლიდამ მოკიდებული
სდგელს აქ სიტურფის დღესასწაული:
ჩანგის ხმაზედა ლხინობს და სარობს
ყვავილებითა სალხი მორთული,
უმაწვილთ მღერაზედ ყველა თამაშობს;
არავისა აქვს წარბი შეკრული;
აქ დღე-ღამ ლხინს და მხიარულებას
ადარ აქვს ბოლო და დასასრული,

ვერვის შეამჩნევთ აქ მწუსარებას,
სუფევდა არის გასარებული.
მსოფლიოდ ბერები ჭყარაულობენ
ერთგულად გუნდრუკს აქ დაგმეულსა
და გულ-მსურვალედ მის წინ ამკობეს
ერთად შემოქმედს და სიყვარულსა.

LXVIII

კვირა დღე არის. ყველა ისვენებს,
სალხი ამ დღესა რას გააკეთებს?
მაგრამ, სუ! ისმის სარის ფრიალი
ყველას აშინებს მის თვალთ ბრიალი.
მორბის, მობღავის გაშმაგებული,
ბირი ქითითა აქვს ავსებული
და ეომება ცხენებს და მსედრებს...
სალხი ამითი გულსა ასარებს:
როდესაც სარი განძეინებული
მსედარს რქებითა მაღლა შეაგდებს,
სალხი ამითი გასარებული
ერთ-ხმად სიცილსა და კასკასს იწყებს
და არც ერთ ქალსა გულს არ ზარავდა,
როდესაც სარი მსედარსა ჭკლავდა.

LXIX

ნუ თუ კვირასა და უქმე დღეებს
ლონდონის სალხიც ასე ატარებს?
არა, იქ სალხი სუფთად ჩაცმული
ქალაქის გარეთ მიეშურება,
რომ ნახოს ველი ამწვანებული,
რითაც კაცს დარდი უკუეურება;

შემდეგ ექვსის დღის მუშაობისა
მეშვიდე დღესა სურს დაისვენოს,
სურს დაინახოს კმარა ცისა
და მით თვალი და გული დაიტკბოს
დიდი, პატარა, კაცი და ქალი
მიაჭენებენ ღერთსკენ ცხენებს,
მათ უკან თვსით გზად მიმავალი
ცხენიანებსა შურით უყურებს.

LXX

ტემზაში ნავნი დასცურაობენ.
მათში მსხდომარე ტურფა ქალები
რიჩმონდისაკენ წასვლას თვიქრობენ
ყვავილებითა მოკმაზულები.
ნეტა იქ წასვლა რად განუზრახავთ?
ყველაფერს გეტყვით-არ დაგიმალავთ.
იქ მოდის რქების[23]) დღესასწაული,
სუყველა იქით მიეშურება,
სადაც კაცი და ქალი მორთული
მას გულ-მოდგინედ შეეგებება;
ყველანი, ვინც კი იქ მიდიოდნენ
წითელის ღვინით ისსურებოდნენ,
გათენებამდის საკრავს უკრავდნენ,
შეექცეოდნენ და თამაშობდნენ.

LXXI

ყველას აქვს ერთი რამ ჩვეულება.
შენც კადიკსო მას არ ასცდენიხარ:
როგორც კი მტრედის-თრად გათენდება
ღვთის-მშობლის წინა შენ უკვე სდგეხარ

და გულ-მოდგინედ მას ეკედრები,
რომ წაგიმართოს შენ საქმეები.
მაგრამ რომ ცა მზე გადიწვერება
და შორს გორებსა მოეფარება
მსწრაფულ ავიწყდება სალხს ღვთის-მშობელი,
ღვთისადმი მარად მაკედრებელი;
სალხი მორთული და მოკმაზული
მიდის ტირეში, რომ გაართოს გული;
ის მოუთმენლად მოელოდება—
სარი თუ კაცი—ვინ დამრცხდება.

LXXII

აგერ სჩანს სცენა მოქმედებისა
საკმაოდ ვრცელი და მოხდენილი,
თუმცა არ არის ჯერ დრო ბრძოლისა,
მაგრამ უკვირავს ყველას ადგილი.
ყველგან მოჩანან დიდებულები,
ქალები მორთულ მოკმაზულები,
ალმაზნებნი მწველის სიყვარულისა
და მიმზიდველნი კაცის გულისა.
ქალი ვის გულსა არ მიიზიდავს?...
მას არასოდეს არ დაუთურგუნავს
თაყვანის-მცემლის გულისა ძგერა,
თუმც მგოსანთაგან მაქვს გაგონილი,
რომ ვითომც ქალის ამაყად ცქერა
გულისათვისა იყოს სიკვდილი.

LXXIII

მაყურებლებმა სული გამეღეს
რომ გამოვიდნენ დღისა გმირები,

მებრძოლთა სალსსა თვალი ააგლეს,
მოამართეს შუბნი და შვილდ-ისრები.
სალხი დიდიდამ მოკიდებული
ელის ეს ბრძოლა რით გათავდება,
ვინ შეიქნება დამარცხებული,
გამარჯვებული ვინ დაბრუნდება.
სალხისაგანა ქებას მიიღებს
გამარჯვებული, ძლევა მოსილი;
უველაზედ ძრიელ მას წააქებენ
ბეგლუტთა ქალთა ნაზი ღიმილი.
ამ გვარათ, ბრძოლით დაბრუნებულსა,
იღებენ მეფეს გამარჯვებულსა.

LXXIV

უცხო მანტია მსარ-ბეჯს უმშვენებს
ამაყად მდგომსა მამაც მსედარსა,
იგი ხელშია ხმალს ათამაშებს
და ელოდება მძვინვარე სარსა.
ტაშის დამკვრელებს მმიმედ თავს უკრავს,
თან ასპარეზის სივრცესა შინ ჯავს,
რომ გაქცევა არ გასძნელებოდა,
თუ რომ სარისგან დამარცხდებოდა.
სან წითელს შარფსა ათვრიალებდა,
მითი შორიდამ სარს აჯავრებდა,
რომ ეგებ ველზედ გამოსულიყო
და მათში ბრძოლა დაწყებულიყო.
მსედარი სარსა ელოდებოდა,
მაგრამ სარი კი არ მოდიოდა.

LXXV

აი ანიშნეს—ნადარა დაჭრეს,
უურთამდისინა გაიდო კარი,
უგელამ კარებსა თვალი მიაბურეს,—
მუნით გამოსტა გიუმაკი სარი.
იგი სუუგელას ათვარიელებს
მიწას სთხრის ფესით და თან ღრიალებს,,
მაგრამ მსედარსა ჯერ ვერა სედავს
მასთან სოიმრად გამზადებულსა,
იგი ამაკად კუდსა იბზეკავს
და აცქერდება სალხსა მოსულსა.
იგი მრისხანე, განძვინებული
სდგას მედიდურად, მტერს ელოდება,
მისი თვალები გაწითლებული
ცეცხლის ნაკვერჩხლებს მიემსგავსება.

LXXVI

მაგრამ აგერ ის თვალებს აშტერებს.
გაექეც, ჭოი კაცო, ამ თვალებს!
შენ ამ საათში მოგელოდება
ანუ სიკვდილი, ან გამარჯვება...
მსედარნი ცხენებს დაჯენებდნენ,
მარჯვედ ესროდნენ შუბს და ისარსა,
მოსაკვლელადა ადარ ინდობდნენ
გამწარებულსა ჯრილობით სარსა.
იგი ხტის, მიჭრის, დარბის ტრიალებს,
დაჯრილობისგან ბდავის, ღრიალებს.
შუბი-შუბზედ გვერდებში სვდება,
რისგანაც იგი უფრო მძვინდება.

მაგრამ მაინც თავს ვერ შეაბრალებს
უქმი სალხისა გამართობელებს.

LXXVII

ერთი საშინლად დაიღრიალა,
დიდი თვალები გადიტრიალა...
მაგრამ მაინცა მამცად რბოდა.
იმას სალხისა არ ეშინოდა:
მას ერთი ცხენი უკვე მოუკლავს,
მეორის ნახვა კაცსა შეზარავს:
მუცელი შუა გაპობილი აქვს
და ძლიგ-ძლიგობით თვესები მიაქვს:
მაგრამ მაინცა ის არ იქცევა,
თუმც მასაც ისე უნდა გაქცევა,
როგორათაც მის პატრონს მსედარსა,
რომელიც ესლა ებრძოდა სარსა.
სარს გვერდებიდამ სისხლი სდიოდა
და თან-და-თანა უძლურდებოდა.

LXXVIII

ბღაოდა იგი გულის საკლავად,
სირბილით სცენა სულ აამტვერა
მერე ერთს ადგილს დადგა უძრავად
და აქეთ-იქით დაიწყო ცქერა.
მაშინ შორიდამ კვალად მსედარმა
დაუწყო წითელ შარფსა თრიალი,
რომ ერთიც კიდევ მმკინვარე სარმა
მას გაუმართოს ბრძოლა ასალი.
იგი გაიქცა უკანასკნელად;
თვალთგან გამოსდა რისხვის გრიგალი,

მაგრამ მსედარმა გადასარჩენლად
მას აუსვია მანტიით თავი.
შემდეგ ესროლა ბასრი ისარი
და ბარბაცითა დაეცა სარი.

LXXIX

მაშინ კისერში სანჯალი დაჰკრეს,
ალარ სუნთქავდა მებრძოლი სარი;
მსედარს სუფევლამ ტაში დაუკრეს
და ერთ-სმად მადლა იწყეს სარსარი.
მან უშფოთველად დალია სული,
არავის დარჩა სანანელათა;
ამ დროს მდიდრულათ ეტლი მორთული
მოვიდა სარის წასაღებათა.
ეტლზედ დაუდეს მოკლული სარი,
მას გვერდით ედგა გმირი მსედარი.
ცხენებმა სარი მსწრაფულ გაქანეს,
სიდაც მოვიდა იქვე წაიღეს.
მსედარი გაჰყვა მოკლულსა სარსა
და სალხი გამარჯვებულს მსედარსა.

LXXX

აი ქალები ისპანიისა
რა გვარ შექცევით გულსა ართობენ,
მაყურებელნი ამა ბრძოლისა
ჯავრის ამოყრას სიყრმით სწავლობენ.
ისპანიისა კაცი ან ქალი
თუ გულში ვისმეს ჯავრს ჰაიოლებს,
მას რადათ უნდა თავი ცოცხალი
თუ მას სიცოცხლეს არ შეანანებს.

თუმცა არავის წინ არასოდესა
ისშანიელი თავს არ ისრიდა,
მაგრამ შინ კი თავის მოძმესა
სიშურით ჩუმათ სათვალვს უთხრიდა.
იგი სშირათა ძმას დალატობდა
და სანკალს მტრულად გულში ურჭობდა.

LXXXI

მაგრამ უწინდელს ციხე-დარბაზებს,
სასახლესსა რკინის თვალჩრებით,
სანგლების ნაშთსა და საზვერავებს
იმ ქვეყანაში ვედარ შეხვდებით.
სინამდის ბრძოლა დაიწყობოდა
და ასტუდებოდა ჭექა-ქუხილი,
თავისუფლობით ამშვრალავნობდა
ისშანიისა ყოველი შვილი.
ისშანიისა ცელქი ქალები
ამყად მწვანე ველზედ ვიდოდნენ,
დასჭაკჭიკობდნენ მინდვრის ჩიტები.
არათრისაგან არა შიშობდნენ.
ბადრი მთვარეცა ცაში ვიდოდა
და მათ სიცელქეს გადმოსცქეროდა.

LXXXII

ჩაილდ-ჰაროლდი ბევრჯელ თქვიქრობდა.
რომ მას უდვიავის გულს საყვარული;
მაგრამ ის ?ასშინ არ ორეზირობდა
არ იყო სხვებრივ გატაცებული.
ტრფობის სურვილი მას არა ?ქონდა,
არ უდელავდა ვნებული გული,

მას ამურისა მსოლოდ მოსწონდა
თვრთები. ჭარბოლდი იყო შემკული
სიყმაწვილით და მშვენიერებით,
მაგრამ სახე კი არ უტინოდა,
გული ადგილი ჭონდა დარდებით:
იქ ჯოჯოხეთი იმალებოდა...
ესრედ ყვავილიც ხშირად გვიზიდავს,
თუმცა მის თურტლებს ბევრი შხამი აქვს.

LXXXIII

სიტურფეს იგი არ იწუნებდა,
მას ათვასებდა ვითარცა ბრძენი,
თუმცა სხვა ყველა ბრძენს აშინებდა
მშვენიერება გულის მოძღვენი...
რა კი გულის-თქმა დაუძღურდება
მშვენიერება მსწრაფლად გაშორდება,
მას სათლავს უთხრის მწიკვლოვანება
და მაშინ ჩვენი სიტოცხლეც ჭრება
მსხვერპლო წყვდიადის და უძღებისა!
რა გაგეგება სიყვარულისა?
შენ მხოლოდ ერთი სისხლი გიღელავს
და ის უწყალოდ გქეკნის და გტანჯავს;
კაინის წყევლა და შეჩვენება
დღევანდლამდისინ არა გშორდება.

LXXXIV

იგი სალხშია ობლად ვიდოდა,
თუმცა სალხი არ ეკავრებოდა;
სან გიყურათა ლხინს ეძლეოდა,
რომ ერთსულ მაინც გაჭიმებოდა...

მაგრამ მას განა გაეცინება
ვისიც სიცოცხლე მოხიბლულია?
ვისაც დემონის აძვს მონება
და იმისაგან დაჩაგრულია?
ერთსულ დემონის ძალის დათრგუნა
ჩაიდდ-ჭარროდდმა მოიწადინა:
დაუწყობინა ჩანგს ტკბილად ყელრა
და ერთს ქალს უთხრა ესე სიმღერა:
უწინდელს სატრფოს ის აგონებდა,
იმის სიტურფეს მასში ჭვრეტდა:

ინესას.

1.

ნუ დასტინი ჩემს დაღვრემილებას,
ჰასუსს ვერ გაგტემს ჩემი ღიმილი:
მე მხოლოდ იმას ვედრი განგებას,
რომ მოგაშოროს ოსვრა, ტირილი.

2.

ჩემის კაეშნის ცდილობ გაგებას,
რომელიც მარად გულსა მიხოკავს!
ტყუილად ცდილობ: ჩემს მჯმუნვარებას
და მოკლულ გულსა ვერვინ გაჭკურნავს.

3.

არა, არც ტრფობა, არც მძულვარება,
არც დაკარგული თავ-მოყვარება
მე ჩემს სიცოცხლეს არ მაძულებენ
და ვინც მიყვარან არ მაშორებენ.

4.

რასაც ვხედავ და თვალ-წინ მიდგება
არიან ჩემი გულის მკვლელები;
აწ ადარ მატკბობს მშვენიერება
და ადარც თვითონ შენი თვალები.

5.

იმ კაეშანით, რაც მე მაწუხებს,
მგზავრს ურიასაც ეწოდა გული;
მე მას კაეშანს ვინ მოამაშორებს
სინამდის ბირში მიდგია სული!

6.

ჩემს ბედსა თავი ვერ ავარიდე,
თუმც მოვლე ბევრი ქვეყნების კიდე:
ყველგან თან მდევდა ვითა ეული
ჩემი მტანჯველი-თვიქრი წყეული.

7.

ჩემს გარდა ყველა ლხინობს და ხარობს,
რაც მე გულს მიწყლავს იგი მათ ატკბობს;
დაე მათ ყველამ მუდამ ილხინონ,
რომ ეგებ ჩემებრ არ დაიტანჯნონ.

8.

მრავალი ქვეყნის მოვლე მთა-ბარი,
მივეცი წყველას ბევრი მათგანი,
ჩემთვის ნუგეშად ესლა ის არი,
რომ ვთვალო წარსულ დროთა ტანჯვანი.

9.

მტირედაც არის თუ გებრალები
ნუ მკითხავ თუ მე რით ვიტანჯები,
ნუ ახდი რიდეს ჩემს ტანჯულ გულსა,
თორემ შიგ ნახავ ცეცხლს აგზნებულსა.

LXXXV

ოხ კადიკსო! ჩვენ რა დაგვაკიწყებს
როგორც ებრძოდი შენ მამულის მტრებს!
ჩვენ დიდ-ხანს, დიდ-ხანს, გვემახსოვნება
რითაც დასთრგუნე მტრისა მონება.
შენს ხალხსა ქონდა გული-გონება
საქართველოსის წყრომით ალვსილი:
შენ ან გინდოდა თავისუფლება
და ან მამულის მტერთან სიკვდილი.
მაგრამ როდესაც ხალხი იბრძოდა
და დედა-მიწა სისხლით ირწყოდა—
ერთმა უმუსთოდ საქშობლოს მსარეს,
მაგრამ იგიცა იმავ წამს მოკვლეს;[24])
საქშობლოს მტერსა ხალხი ებრძოდა,
დიდი კაცი ემონებოდა.

LXXXVI

ისპანიისა ხალხის ცხოვრება
საოცარია ყველასათვისა,
იმას არ ქონდა თავისუფლება,
თუმცა იბრძოდა იმისათვისა.
ხალხი იბრძოდა დიდებისათვის
და ის არ ქონდა იმის მამულსა

თავის განსრწნილის სამეფოსათვის
ის არ ზოგავდა სულსა და გულსა.
იგი ამაყი, ზვავი დიდ-გული
ძალშიაც ფიქრობს თავის მამულზედ;
გმირი ბრძოლაში დამარცხებული
გამოდის კვალად ბრძოლისა ველზედ:
მას ბრძოლა უნდა თუნდა დანებით
თავის მტირედი გმირის რაზმებით.25)

LXXXVII

სალხმა მტრის ჯავრის ამოსაყრელად
შემოიკრიბა ყოველი ძალა
და თავი თვისი დაუზოგველად
მამულს შესწირა და ანატვალა.
აქ მთელი სალხი მზად არს გაჭგმიროს
მოსისხლე მტერი ბრძოლის ველზედა,
რომ გამოიხსნას და დაიფაროს
შერცხვენისაგან ტოლი და დედა.
რომ მტერი თვისი მან დაამარცხოს
იგი არაფერს არ ერიდება...
აქ ყველას უნდა, რომ დაინახოს
დაჭრილი მტერი როგორ კვდება...
ოხ, რომ სუყველგან მარად და მარად
დაისაკებოდეს მტერი ამ გვარად.

LXXXVIII

მაგრამ ჩვენ განა გვმართებს გოდება?
იქ მძოვრი გდია... იქ კაცი კვდება...
ერთი შესედეთ ამ მკვდრების ხელებს
ქალების წმინდა სისხლში დასვრილებს!

დაე ეს მკვდარნი ძალღებმა სჭამონ,
დაე თვალები თრინველთ დასთხარონ,
თუმცა აურაღებულს იმათსა მძოვრებს
თვითონ თრინველიც კი არ იკადრებს.
დაე მათ ძვლები, მათი ლეშები
და ეს მორწყული სისხლით ველები
ჩვენმა შვილებმა თვის თვალით ნახონ,
რომ ცხოველად იგრძნონ და დაინახონ,
თუ მძვინვარე მტერს რა რიგ ვებრძოდით
და სამშობლოს კი არ ვანებებდით.

LXXIX

ესლაც ჭკვნესიან აქ დაჭრილები.
კვალად ასტუდება ბრძოლა ახალი
შორით მოჩანან მტრისა რაზმები
და იღრუბლება ცის დასავალი.
ისპანიავ! შენს თავისუფლებას
მრავალი სალხი მოელოდება!
იმედი აქვსთ, რომ შენს გამარჯვებას
მათთვის ნეტარი დროც თან მოყვება.
თუმცა იმათთვის შენც გიტკმს გული
და გსურს დაიხსნა ბიზარრებისგან;
მაგრამ ჯერ შენც სარ დამონებული,
დაჩაგრული სარ შენის ბედისგან.
ბედო! ნუ თუ ეს ტურფა ქვეყანა
უნდა იტანჯოს მტრებისაგანა?

XC

არც ტალავერში დახოტილებმა,
არცა ბარბოსის გმირთ საფლავებმა

არ დაიფარეს ქვეყნის დიდება
მონებისა და შერცხვენისაგან.
ნეტა ეს მსარე როს აჭყვავდება,
როდის გამოვა მტრის მონებისგან?
იმედი იმის გულში არ ჭქრება,
მაგრამ მრავალი შავი დღეები
ამ მსარეს კიდევ მოელოდება
და მოირწყვიან სისხლით ველები.
სინამდის გალღი არ დაუტევებს
მინდორს და ველებს ალხრებულებს,
მინამდისინა თავისუფლება
ამ ქვეყანას არ დაუბრუნდება.

XCI

შენ, მეგობარო ჩემის ტანჯვისა![26])
მტერთან ბრძოლაში რომ მამდომოდი
მოსარჩლედ დაჩაგრულის ქვეყნისა,
მაშინ ასე არ დამნანდებოდი.
მაგრამ შენ ისე განვლე სოფელი,
რომ ვერ მოიმკე გმირის სახელი;
ქვეყნისთვის დარჩი გაუგებარი,
დამიგდე მხოლოდ მე სახსოვარი!...
ციური სამარე იქ გაგითხარეს,
სადაც სხვა გმირიც განისვენებდა...
ცხარე ცრემლები არ დაგაყარეს,
გმირის გვირგვინი არ გამშვენებდა.
მაშინ, როდესაც შენც ღირსი იყავ
გმირის გვირგვინით შემკობილიყავ.

XCII

ოხ, მეგობარო ჩემის გულისა,
გულისა სევდით დატანჯულისა!
თუმცა სიკვდილით შენ განისვენე,
სიზმარშიც არის მაინც მეჩვენე.
მაგრამ დიდით კი ჩემი თვალები
კვალად ცრემლებით აივსებიან
და საიდუმლო ჩემი ფიქრები
შენს საფლავზედა მოჰფრინდებიან...
საფლავის კართან რა იფრინავენ,
იგინი მაშინ განიბნევიან,
რომ ორიგენი მოისვენებენ
და წუთი სოფელს მოშორდებიან—
იგიც, რომელიც მწარედ სტირდა,
და იგიც, ვისაც ის დასტირდა.

XCIII

აი ამ რომნის ერთი გალობა.
ჩვენი ამბავი ამით იწყობა,
დასასრული კი ამ მოთხრობისა
მკითხველს სხვა დროსა წარედგინება.
მაგრამ აქ დრო გათავებისა.
ეს კრიტიკოსსაც მოეწონება.
ჩვენს გმირს მრავალი მსარე უნასამს,
სადაც ნაშთები ძველის დროისა
მას დიდებულსა დროს აგონებდნენ,
როდესაც შვიდნი საბერძნეთისა

თავისუფლებით ამპარტავნობდნენ:
დღევანდლამდისინ იგი ნაშთები
არიან მტრისგან ხელ-უხლებლები.

ი. ბაქრაძე.

1879 წელსა.

შენიშვნები

პირველი გალობისა.

1) ლორდ ბაირონი პირველად ინდოეთში დაიქრობდა წასვლას.

2) ეს პატარა პაქი იყო რობერტ რეშტონი, შვილი ლორდ ბაირონის ერთის მეგობრისა. „მე მიმყავს ჩემთან რობერტი“ ამბობს პოეტი ერთს თავის დედისადმი მიწერილს წერილში. „მე მიყვარს ის იმისთვის, რომ ისიც ყველასგან ისეთივე დავიწყებული ქმნილებაა, როგორც მე.“

3) ნახა რა, რომ ეს ბავშვი ძრიელ სწუხდა თავის მშობლების მოშორებაზედ, ლორდმა ბაირონმა, მივიდა თუ არა გიბრალტარში, უკანვე გაგზავნა ის ინგლისში და თან გაატანა თავის დიდი-ხნის მოსამსახურე მერრეი. „გთხოვთ თქვენ,“ სწერს ის დედას, კარგათ მოექცეთ ამ ბავშვს: ეგ ჩემი ფავორიტია. იმან აგრეთვე მისწერა წიგნი ბავშვის მამას და არწმუნებდა მას შვილის კეთილ-გონიერებაში. „მე გამოგზავნე,“ ამბობს ის, „რობერტი ინგლისში, იმისთვის რომ ქვეყანა, რომელშიაც მე მგზავრობა მამისდება, განსაცდელიანია, განსაკუთრებით ამ ხნის ყმაწვილისათვის. მე გაძღევთ ნებას დაკლოთ ჩემი მამულის იჯარას ოც-და-სუთი გირვანქა სტერლ. იმ პირობით, რომ სამი წლის განმავლობაში ეს თეული მოხმარდეს იმის აღზრდას, თუ მინამდის მე არ დავბრუნდები.

4) ულიამ ფლეტჩერი, ერთგული მოსამსახურე ბაირონისა შემდეგ ოცის წლის სამსახურისა, რის განმავლობაშიაც, იმის სიტყვით, ბაირონი მისთვის მამაზედ მოქცეულიყოფილა, მან გაიგონა უკა-

ნასაკნელი ოსვრა „ყარიბისა“ და იქამდისინ არ დაუტევა მტკვერი მისი, სანამ არ ნასა დასვენებული საგარეულო აგლდამში ღეკნელში. ეს მოსამსახურე ‖ ყვადა ბაირონს სასაციდო საგნად. „ფლეტჩერი“ ამბობს ბაირონი ერთ თავის დედისადმი მიწერილს წერილში, „ეგმირთაგანი არ არის. ის იმისთანა რამეებში საჭირეებს, ურომლოთაც მე ადგილად შემიძლიან გავძლო. იგი ოხრავს ლუდზედაც, ხორცზედაც, ჩაიზედაც, ტოლზედაც, და ეშმაკმა იცის იმის თავი, კიდევ რაზედ. ერთხელ ჩვენ ზღვაში გზა აგვერია; მეორეთაც კინაღამ გემი არ დაგვეშალა. ორაგვ შემთხვევაში ეს სრულებით აირია; ბირველათ შიმშილით სიკვდილის და ყაჩაღების შიშით; მეორეთ დასრჩობის შიშით. არ ვიცი ელვისაგან თუ ტრემლებისაგან თვალები სრულიად გაუწითლდა, მე ბევრი ვეცადე ნუგეში მეცა იმისთვის, მაგრამ ვერა გავაწყვერა. ეს ეჭვს ოსვრას უგზავნის სალის. მე ამას მივტემ ფერმას, იმისთვის რომ ერთგულად მემსახურებოდა და სალიც კეთილი დედა-კაცია. შემდეგ მოგზაურობისა ხმელეთით და ზღვით ამ ერთგულმა ბოეტის მოსამსახურემ გაადო საჭმელების დუქანი ჩარლზ-სტრიტში.

5) „ლისაბონი ძრიელ ჭუჭეიანი ქალაქია, იმის მცხოვრებლები უფრო უარესად. მსოლოდ სოფელი ცინტრა, რომელიც 15 მილით არის მოშორებული საცასტო ქალაქზედ, არის ყოველისფერით შემკობილი და ერთი სუკეთესო ადგილთაგანი მთელს ევროპაში. ის არის შემკობილი როგორც ბუნებით ისე ხელოვნებით: სასახლეებით და ბაღებით, მდებარეთ გორებთა შორის, წყლის ჩანჩქერებით, უფსკრულებით, მონასტრებით, აშენებულთ მაღალს კლდეებზედ, და მდინარე ტაღოს და ზღვის ბრწყინვალებით. ეს ქვეყანა ბუნებით დასავლეთის შოტლანდიას მიგავს, მცენარეებით კი სამხრეთ საფრანგეთს.“ ბაირონი.

6) „ცნობილია, რომ 1809 წ. ბორტუგალელები ლისაბონში და იმის გარეშემო თავეთ თანამემამულეთა დასოტვას არა კმარულობდნენ და ყოველ-დღე ინგლისელებსაც სოცავდნენ. ამისთანა მოქმედე-

ბას არამც თუ უშლიდნენ, არამედ გვთხოვდნენ კიდეც, რომ არ მივ-ქონაგებოდით ჩვენს თანამემამულეს, როდესაც მას დაეცემოდნენ ჩვენი მოზავენი. ერთს სალამოს, როდესაც თეატრში მივდიოდი, მე დამეს-ხნენ თავზედ იმ დროს, როდესაც ქუჩებში სალხი ისევ ირეოდა და დუქნებიც ჯერ არ იყო დაკეტილი. მე ვიჯექი კარეტაში ერთის ჩემის მეგობრით; კარგი, რომ ჩვენც დაიარალებულები ვიყავით, თორემ მა-შინ ჩვენ გავსდებოდით ამ ამბავის საგნად, და არა ჩვენ უამბობდით სხვას. მკვლელობა მარტო პორტუგალიაში არა ხდება: სიცილიაში და მალტაში არც ერთი ღამე არ გაივლის ისე, რომ ერთს ინგლისელს მაინც არ გაუსეთქონ თავი, და არც სიცილიელი, არც მალტიელი არ ისჯება ამისათვის.“ ბაირონი.

7) „*Vathek*“ (ამბობს ბაირონი ერთს თავის დღიურში) არის სასელო მოთხრობისა, რომელსაც აღტაცებაში მოვ‡ყვანდი უმაწვილობისას. მშვენიერის აღწერილობით და ოცნებობით იგი აღემატება ყოველს ევროპიულს მოთხრობებს, რომელნიც იმის მიხედვით არიან დაწერილნი. და ისეთი ორგინალურია, რომ არც ერთს აღმოსავლეთში მცხოვრებს არა სჯერა, რომ ის ნათარგმნი არ არის.“

8) ტინტრის კონვენციაზედ მოაწერეს ხელი მარიალვის ციხედარბაზში.

9) ლისაბონში ათი დღე დავრჩით, აქედამ რაც ბარგი გვქონდა და ზოგი მოსამსახურე გავგზავნეთ ზღვით გიბრალტარში, ჩვენ კი ცხენებით წავედით სევილიაში. ეს შეადგენს 400 მილამდინ. ცხენები კარგები გუკანდნენ: დღეში 70 მილს მივდიოთ. ჭერცხები, ღვინო და ხმელი ლოგინი—აი ყველა, რაც ჩვენ გვქონდა; მაგრამ ისიც კი უნდა გსთქვათ, რომ სიცხეში ესეც საკმარია.“ ბაირონი.

10) სიკვდილი, რომელიც უწინარავს მაფრას, ძრიელ დიდია; ამ ქალაქში სდგას სასახლე, მონასტერი და უმშვენიერესი ეკლესია. ამ ეკლესიაში სდგას ექვსი კარგი არგანი, რომელთა მსგავსი მე არ მინახავს. ჩვენ თვითონ არ გაგვიგონია, მაგრამ სხვებმა კი დაგვარწმუ-

ნეს, რომ იმათი სმა იმათ გარეგან შესედულობას და მორთულობას შეეფერებოდა. „ტინტრიდამ ათ მილზედ,“ ამბობს ბაირონი ერთ დედისადმი მიწერილს წერილში, „მდებარეობს ტიხე-დარბაზი მთერამ ბარტაგნობა ბორტუგალიისა თავის მშვენიერებით, თუმცა ტოტა უგემურათ კი აშენებული; ამის გვერდით სდგას მონასტერი; ბერები, რომელთაც აქვსთ დიდი შემოსავალი, კარგათ იღებენ მგზავრებს და იციან ლათინური. მე დიდ-სანს ველაპარაკე მათ.“ მთერა აშენებულია იოანე V ალთქმისა გამო, რომელიც დასდო მან ავათ-მყოფობის დროს, რომ ის აშენებდა მონასტერს დარიბთა ქმათათვის. სძებნიდნენ რა ეველაზედ დარიბთა ქმათა, იგინი იპოვეს მთერაში, სადაც თორმეტი ფერანცისკანელი ერთ ქოხში სცხოვრობდნენ.“

11) ბოლოს დედოფალი შესცდა ჭკუაზედ და თუმცა ექიმი უიდისი ბევრს ეცადა, მაგრამ ვერ მოარჩინა. ის მოკვდა ბრაზილიაში 1816 წელსა.

12) „როგორებიც იყვნე ბორტუგალიელები, ისეც ავწერე. მას შემდეგ იგინი გაუმჯობესდნენ სიმამცეში მაინც. ველინგტონის უკანასკვნელმა გამარჯვებამ დაიასნა ტინტრა შერცხვენისაგან. იმან სწორეთ რომ სასწაულები მოასდინა: ვგონებ იმას უნდა მიეწეროს სალხის ზნეობითი ამაღლება და გამარჯვება მტერზედ,—რომ ამათი წინაპრებიც ბრძოლაში არასოდეს უკან არ იწევდნენ.“ ბაირონი.

13) „კავა—ქალი გრაფის იულიანისა, ელენე ისპანიისა. ბელაგმა დაიცვა თავის დამოუკიდებლობა ასტურის მთებში, და, რამდენიმე საუკუნოების შემდეგ, იმის თანა-მოდგაწეთა ჩამომავლობამ გაათავა ბრძოლა გამარჯვებით გრენადთან.“ ვალტერ-სკოტი.

14) ეს სანა მანუსკრიპტში არ არის. ეს დაწერილია ნიუსტედში, 1811 წელს აგვისტოში, ალბუერის ბრძოლის შემდეგ, რომელიც დანებდა მაისში.

15) „სევილიაში ჩვენ ვიდექით ორ გასათხოვარ ისპანიელ ქალთან, რომელნიც კარგის ოთვა-ქცევისანი იყვნენ; უფროსი მშვენიერი

იყო, უნტროსი კი—სანდომიანი. მათმა თავისუფალმა ქცევამ, რომელიც ან ჩვეულებათ არის, გამაკვირვა მე. შემდეგ შევიტყე, რომ დარბაისლობა არ არჩევს ისპანიელ ქალებს სხვა ქალებისაგან. უფროსი განსაკუთრებულ უურადღებას აქცევდა თქვენს ულიერს შვილს, მოსვია მას გამოთხოვების დროს (მე დავრჩი მათთან მხოლოდ სამი დღე), იმის წინათ მე მას მოვაჭერი თმები და მეც იმას ჩემი თმები მივეცი. ესლა იმის თმებს შენ გიგზავნი და გთხოვ ჩემს მოსვლამდინ შეინახო. იმის უკანასკნელი სიტყვები იყვნენ: „მშვიდობით ჩემო მშვენიერო! შენ მე ძრიელ მამწყინხარ!“ ბაირონი თავის დედისადმი. ავგისტო, 1809 წ.

16) *Viva el Rey Fernando*! (გაუმარჯოს კოროლს ფერდინანდს) არის მისალმება მაშინდელი ისპანიელების პატრიოტიული ლექსებისა, წინააღმდეგ ძველის კაროლის კარლისა, კოროლევსი და თავადი მირისა.

17) წითელი კოკარდა, შუაში ფერდინანდი VII სახელით.

18) ასეთი იყო გამარჯვება სარაგოსელის ქალისა, რომელსაც ბირველი ადგილი უჭირავს გმირ ქალთა შორის. როდესაც ავტორი სევილიაში იმყოფებოდა, ის ყოველ დღე ბარდაში დასეირნობდა, შემკობილი მენდელებითა და ორდენებით. სარაგოსის ქალის აგუსტინას გმირობა საკმაოდ ვრცლად აქვს აწერილი სოუტეის თავის ისტორიაში „ისტორია ომებისა ნახევარ კუნძულზედ.“ როდესაც ამ ქალმა ბირველად მიიქცია ყურად-ღება, ზარბაზანზე მისვლით, რომელზედაც მოიკლა იმის სატრფო და დიჭირა იმის ადგილი ზარბაზნის გვერდით, მაშინ ის ჯერ ოც-და-ორი წლისაც არ იყო. ამას თანავე ის იყო ლამაზი და ჭაბანდა ნაზი ქალური ქცევა, რომელიც ჩვენ ძრიელ მოგვწონს. ვიღეიმ გადაიღო იმის სახე. ვორდსეორტი თავის დისერტაციაში „კონვენციაზედ“ სხვათა შორის ამბობს შემდეგს: „სარაგოსამ დაამტკიცა სამწუხარო, მაგრამ თან სასიამოვნო ჭეშმარიტება: თუ რომ ართმევენ ხალხს იმას, რაც იმისათვის ყველაზედ

უძვირფასესია, და ის სედავს თავის-თავს ვალდებულად იბრძოლოს თავისუფლებისათვის, სუფევთესო ასპარეზი ბრძოლისათვის ერის

-ტაკი, რომელზედაც თამაშობდნენ იმის შვილები, ოთახები, რომლებ-შიაც ეძინა იმის სახლობას, ჭერი, რომელიც მას ესურა, ბალები, ქუ-ჩები და მეიდნები, ეკლესიები და სასახლეთა ნანგრევები.

19) ეს ხანა ოსმალეთში იყო დაწერილი.

20) გრძელი, შავი თმები, შავი ეშხიანი თვალები, მოხდენილი ტანის ხმარება შეადგენენ ისპანიელი ქალის თვისებას. ამასთანავე მიმ-ზიდველი მორთულობა უფრო ამშვენიერებს იმათ. ლ. ბაირონი თა-ვის დედისადმი, აგვისტო, 1809 წ.

21) 1809 წელსა მე ვიყავ დელფეის შადრევანთან (კასტრი). იქ პარნასზედ დავინახე თორმეტი არწივი (ღობეზი მარწმუნებდა, რომ ისინი სვავები იყვნენო) და მე გავიგე წინასწარმეტყველება. იმის წინა დღით მე დავწერე ეპისტოლე პარნასისადმი (ჩაილდ-ჰაროლდში) და რა ვიხილე ეს ფრინველები, იმედი მომეცა, რომ აპოლლონმა მი-�о ჩემი საწირავი. მე მოვიპოვე სახელი და დიდება პოეტისა თვით პოეტურს წლოვანებაში (20—30 წლამდინ). დიდ-ხანს გამეგება ესა თუ არა—ეს სრულიად სხვა ერის; მაგრამ მე ვიყავ თაყვანის-მცემე-ლი ღმერთისა და იმის ადგილისა. მე მადლობელი ვარ იმისთვის, რაც ჩემთვის იმან გააკეთა და უტევებ ჩემს მომავალს იმის ხელში, რო-გორც უტევებ წარსულს. „დღიური“ ბაირონისა 1821 წლისა.

22) კადიკსი, მშვენიერი კადიკსი, სასიამოვნო ადგილი მთელს ქვეყანაზედ. იმის ქუჩების და სახლების მშვენიერებას აღემატება მხო-ლოდ მცხოვრებლების სტუმრის მოყვარეობა. ეს ნამდვილი კუნძული ციტერაა, რომელიც სავსეა უმშვენიერესის ქალებითა. ლ. ბაირონი თა-ვის დედისადმი. აგვისტო 1809 წ.

23) აქ ბაირონი ეხსენიებს ღეიდეტის ტრაკტირების ჩვეულებას. ეს ჩვეულება იმაში მდგომარეობდა, რომ ყველა საშუალო წოდების მოგზაურებს წარმოათქმევინებდნენ ხოლმე სასაცილო ფიცსა. მოგ-

ზაურს უნდა დაეფიცნა ორს რქაზედ: არას დროს არ ვაკოცებ მოსლეს, თუ რომ შეიძლება ქალ-ბატონის კოცნა; არას დროს არა ვჭამ შავ ბურსა, თუ რომ თეთრი ბურის ჭამა შემეძლება; არას დროს არ დავლევ დუნე ლუდს, თუ რომ მაგარი ლუდის დალევა შემეძლება და სხვანი.

24) აქ იხსენიებს კადიგსის გუბერნატორის სოლანოს ყოფაქცევას და სიკვდილს, მაისში 1809 წელსა.

25) „ბრძოლა თუ გინდა დანებით!“ უპასუხა ბალაფოგსძა თურანტუზის გენერალს, როდესაც ეს უკანასკნელი საბალოსსას შემოადგა.

26) „ჯონ უინდფილდი, ათიცერი ინგლისის გვარდიისა, მოკვდა ციებისაგან კოიმბრში 14 მაისს 1811 წელს. მე მას ათი წელიწადი ვიცნობდი, როდესაც ჩვენ ორივე ბედნიერნი ვიყავით; ერთი თვის განმავლობაში მე დავკარგე ის, რომლის წყალობითაც მე ესლა ცოცხალი ვარ და რომელიც მიტკბობდა მოხიბლულ სიცოცხლეს.“ ბაირონი.